

**TÜRKİYE’DEKİ HÜKÛMET POLİTİKALARININ SANAT
EĞİTİMİNE ETKİSİ (1980-2019)**

Ekin Kakan

DOKTORA TEZİ

**GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

NİSAN, 2021

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Ekin
Soyadı : Kakan
Bölümü : Güzel Sanatlar Eğitimi
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Türkiye'deki Hükûmet Politikalarının Sanat Eğitime Etkisi (1980-2019)
İngilizce Adı : The Influences of Government Policies in Turkey on Art Education (1980-2019)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazarın Adı Soyadı : Ekin Kakan

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Ekin Kakan tarafından hazırlanan "Türkiye'deki Hükûmet Politikalarının Sanat Eğitime Etkisi (1980-2019)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Alev ÇAKMAKOĞLU KURU
(Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi) .....

Başkan: Prof. Dr. Serap BUYURGAN
(Grafik Tasarım Bölümü, Başkent Üniversitesi) .....

Üye: Prof. Dr. Bülent SALDERAY
(Resim Anasanat Dalı, Ankara Hacı Bayram Üniversitesi) .....

Üye: Prof. Dr. Gürcü ERDAMAR
(Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi) .....

Üye: Prof. Dr. Meltem KATIRANCI
(Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi) .....

Tez Savunma Tarihi: 07 / 04 / 2021

Bu tezin Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü .....

TEŞEKKÜR

Araştırmada, Türkiye Cumhuriyeti'nde 1980 yılından 2019 yılına kadar hükûmet kurma görevini üstlenen siyasi partilerin, ortaöğretim kademesinde yürüttükleri Resim/Görsel Sanatlar Dersi politikalarının belirlenmesi istenmiştir. Bu amaçla çalışmada TBMM, MEB ve TTK arşivlerinden yararlanılmış ve destek alınmıştır. Arşivlerini paylaşan tüm kurum ve kurullara teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans ve doktora eğitimim süresince danışmanlığımı üstlenen, yıllardır bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım, desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Alev ÇAKMAKOĞLU KURU'ya; araştırma süreci boyunca kıymetli bilgilerini aktaran tez izleme komitesinin ve tez jürisinin sayın üyeleri, hocalarım Prof. Dr. Meltem KATIRANCI'ya ve Prof. Dr. Gürcü ERDAMAR'a, Prof. Dr. Bülent SALDERAY'a ve Prof. Dr. Serap BUYURGAN'a teşekkürlerimi sunarım.

**TÜRKİYE’DEKİ HÜKÛMET POLİTİKALARININ SANAT
EĞİTİMİNE ETKİSİ (1980-2019)
(Doktora Tezi)**

**Ekin Kakan
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Nisan, 2021**

ÖZ

Hükûmet politikalarında sanat eğitimini inceleyen bu çalışma, temelde ortaöğretim kademesini ele almaktadır. 1980-2019 yılları arasında ortaöğretim kademesi öğretim programlarında yapılan değişiklikler dâhilinde dersin; nasıl isimlendirildiği, kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyılta yürütüldüğü, ders saatlerinin ne şekilde planlandığı, ders türünün (zorunlu/seçmeli) ne olduğu, kazanım ve ders konularının ne gibi değişikliğe uğradığını belirlemek; ortaöğretim kurumlarında Resim/Görsel Sanatlar Dersinin genel durum tespitini yapmak; bu çerçevede ilgili yıllarda görev alan siyasi partilerin Resim/Görsel Sanatlara verdikleri önemi ve bu konudaki politikalarını incelemek araştırmanın amacıdır. Çalışma, tarama modeliyle yürütülmüştür. Ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, ilgili dönemin hükûmet politikalarıyla ne gibi değişimlere uğradığını inceleyen tarihsel bir araştırmadır. Araştırmanın amacına ve alt problemlerine ilişkin verileri toplamak için doküman inceleme yöntemine başvurulmuştur. 1980-2019 yılları arasında hükûmet politikalarının Resim/Görsel Sanatlar Dersine etkilerini belirlemek için TBMM ve MEB arşivleri, hükûmet programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları ve öğretim programları gibi dokümanlara ulaşılmıştır. Bu veri kaynaklarının tamamı, araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışma boyunca taranan kaynaklardan elde edilen veriler, tezin amacına uygun biçimde sistematik şekilde değerlendirilip bir araya getirilmiştir. Araştırma bulguları ve sonuçları şunlardır: Ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin hükûmet programlarında, Kalkınma Planlarında ve Millî Eğitim Şûralarında yeterince konu edilmediği anlaşılmıştır (birinci, ikinci ve üçüncü alt problemler). Resim Dersinin adının Görsel Sanatlar Dersi olarak değiştirilmesi, TTK’nın 31 Aralık 2009 tarihli 337 sayılı kararına dayanmaktadır (dördüncü alt problem). 44. (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983)-66. (10 Temmuz 2018-...) Hükûmetler dönemlerinde, Resim/Görsel Sanatlar Dersi ortaöğretim kademesinde tüm dönem ve yarıyıllarda sürdürülmüştür (beşinci alt problem).

44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983) döneminde ders saatleri tüm sınıflarda iki saat olarak yürütülmüştür. 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (13 Aralık 1983-21 Aralık 1987) döneminde lise 1. ve 2. Sınıflarda iki saat, lise 3. Sınıfta ise bir saat olarak verilen dersin durumu 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine (23 Haziran 1991-20 Kasım 1991) kadar değişmemiştir. 48.-59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri döneminde (14 Mart 2003-29 Ağustos 2007) ise liselerin tüm sınıflarında Resim Dersinin ikişer saat olarak yer aldığı anlaşılmıştır. 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı 29 Ağustos 2007-06 Temmuz 2011 tarihsel aralığında, ders saatleri liselerin tüm sınıflarında bir saate indirilmiştir. 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22 Mayıs 2016-10 Temmuz 2018) döneminden itibaren ise yeniden liselerin tüm sınıflarında yeniden ikişer saat olarak yürütülmeye başlamıştır (altıncı alt problem). Resim/Görsel Sanatlar Dersi 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983) döneminden 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (29 Ağustos 2007-06 Temmuz 2011) dönemine kadar seçmeli ders türündedir. 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde ders, ortak dersler havuzunda seçmeli olarak yer almıştır. 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (06 Temmuz 2011-29 Ağustos 2014) döneminden itibaren seçmeli ve ortak dersler havuzunda, seçmeli ders türünde yer almıştır (yedinci alt problem). 22. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (09 Aralık 1955-25 Aralık 1957) döneminde 1957 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programı ders konuları 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (23 Haziran 1991-20 Kasım 1991) dönemi de dâhil olmak üzere değiştirilmemiştir. 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (21 Kasım 1991-25 Haziran 1993) dönemindeki 1991 yılında yayımlanan öğretim programı ders konuları, 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (28 Haziran 1996-30 Haziran 1997) döneminde de uygulanmıştır. 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (30 Haziran 1997-11 Ocak 1999) döneminde 1998 yılında yayımlanan öğretim programı hazırlanmış, programda yer alan ders konuları ve kazanımlar 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (29 Ağustos 2007-06 Temmuz 2011) döneminde de sürdürülmüştür. 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (06 Temmuz 2011-29 Ağustos 2014)-64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (17 Kasım 2015-22 Mayıs 2016) dönemlerinde 2009; 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22 Mayıs 2016-10 Temmuz 2018) döneminde 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan öğretim programında yer alan kazanım ve ders konuları uygulanmıştır (sekizinci ve dokuzuncu alt problemler). Araştırma sonuçlarına göre öneriler yapılmıştır. Bu öneriler: Ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin hükûmet programlarında, Kalkınma Planlarında ve Millî Eğitim Şûralarında detaylı olarak ele alınması; okulöncesinden yükseköğretime kadar dersin adı ve alanının Görsel Sanatlar olarak standart hâline getirilmesi, dersin liselerin tüm sınıflarında zorunlu ders türünde en az iki saat olarak yürütülmesi, kazanım ve ders konularının öğrenciler tarafından benimsenip benimsenmediğinin, ölçülebilir raporlarla ilgili makamlara sunulması şeklinde sıralanabilir.

Anahtar Kelimeler : Hükûmet Politikaları, Sanat Eğitimi, Resim Dersi, Görsel Sanatlar Dersi, Ortaöğretim Kademesi, Öğretim Programları
Sayfa Adedi : 351
Danışman : Prof. Dr. Alev ÇAKMAKOĞLU KURU

**THE INFLUENCES OF GOVERNMENT POLICIES IN TURKEY ON
ART EDUCATION (1980-2019)**

(Ph. D. Thesis)

Ekin Kakan

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATION SCIENCES

April, 2021

ABSTRACT

This thesis which examines art education in government policies, mainly deals with the secondary education level. The target of this research is to examine the significance given to Painting/Visual Arts Course, Painting/Visual Arts Course policies of political parties that took part in the relevant years, within the extent of the changes made in the secondary level of educational programs between 1980-2019, deal with the course to find out how the course is named, the semester and semester it takes place, how the course hours are planned, what the course type (compulsory or optional) is, to determine what the outcome and course subject have changed; to determine the general situation of the Painting/Visual Arts Course in secondary education institutions. Document analysis method was used to gather data on the goal and sub-problems of the study. From this point of, it is a historical study that examines the changes underwent by the political powers of the period on Painting/Visual Arts Course and their giving importance to that course at secondary education level. To determine the effects of government policies on Painting/Visual Arts Course 1980-2019, TBMM and MEB achieves, government programs, Tutanak Magazines, Development Plans, National Education Councils, Tebliğler Journals, TTK's resolutions and education curriculums have been reached. All of these documents compose the universe of the study. Data obtained from sources scanned throughout the study, has been systematically evaluates and put together in convenience with the aim of the thesis. The findings and results obtained hang on findings of the research are as sub-problems: In secondary education level, Painting/Visual Art Course has not been discussed adequately in government programs, Development Plans and National Education Councils (1st-3rd sub-problems). The change of Painting Course's name into Visual Arts has been based on the decision dated December 31, 2009 and 337 numbered of TTK. During the 58th-65th Governments of Turkish Republic took part in (November 18, 2002-July 10, 2018), the name of the Painting Course was Visual Arts (4th sub-problem). Throughout the periods of

44th (September 20, 1980-December 13, 1983) and the 66th Governments of Turkish Republic (July 10, 2018-...), the Painting/Visual Arts Course was continued at secondary education level in all semesters (5th sub-problem). During the 44th Government of Turkish Republic (September 20, 1980-December 13, 1983), course hours are two hours in all courses. During the 45th Governments of Turkish Republic (December 13, 1983-December 21, 1987), in first and second grades at high schools, it is two hours and in third grades it is one hour, and this did not change until the 48th Government of Turkish Republic (June 14, 2003-August 29, 2007). Period from the 48th to 59th Governments of Turkish Republic (March 14, 2003-August 29, 2007), all grades at high schools have two hours art courses. The 60th throughout the period of the 60th Governments of Turkish Republic (August 29, 2007-July 06, 2011), course hours were reduced into one hour in all courses. As of the 65th Government of Turkish Republic (May 22, 2016-July 10, 2018), it has been started to run for two hours in all courses of high school again (6th sub-problem). Painting/Visual Arts Course from the period of the 44th Government of Turkish Republic (September 20, 1980-December 13, 1983) to the period of the 60th Government of Turkish Republic (August 29, 2007-July 6, 2011), is an optional course. During the 60th Government of Turkish Republic, the course was given as an optional in common course pool. It is in the pool of optional and mutual course in the period of the 61th Government of Turkish Republic (July 6, 2011-August 29, 2014) (7th sub-problem). The course subjects in the Painting Curriculum of the secondary education dated 1957 and applied during the period of the 22nd Government of Turkish Republic (December 9, 1955-December 25, 1957) has not been changed until the 49th Government of Turkish Republic (November 21, 1991- June 25, 1993). The 1991, curriculum course subjects were also implemented. During the period of the 54th Government of Turkish Republic (June 28, 1996-June 30, 1997). In the 55th Government of Turkish Republic (June 30, 1997-January 11, 1999), the 1998 curriculum was prepared, and the course and acquisitions took part in the educational programs were carried out in the period of the 60th Government of Turkish Republic (August 29, 2007-July 6, 2011) as well. During the periods of the 61th Government of Turkish Republic (July 6, 2011-August 29, 2014) and the 64th Government of Turkish Republic (November 17, 2015-May 22, 2016), the curriculum of the 2009; in the period of the 65th Government of Turkish Republic (May 22, 2016-July 10, 2018), the curriculum of 2017 and 2018 acquisitions and contents were applied (8th-9th sub-problems). Recommendations are presented based on the results obtained in the research. These recommendations: In secondary education level, discussing Painting/Visual Art Course in details in government programs, Development Plans and National Education Councils; standardizing the name and field of the course as Visual Arts from preschool to higher education, conducting the course in all classes of high schools for at least two hours as a compulsory course, presenting the achievements and contents are adopted or not, to the relevant authorities with measurable reports.

Keywords : Government Policies, Art Education, Painting Course, Visual Arts Course, Secondary Education Level, Educational Programs
Page Number : 351
Supervisor : Prof. Dr. Alev ÇAKMAKOĞLU KURU

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xxii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxvi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	5
1.3. Alt Problemler	5
1.4. Araştırmanın Amacı	6
1.5. Araştırmanın Önemi.....	6
1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar	7
1.7. Tanımlar.....	8

BÖLÜM II.....	13
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	13
2.1. Sanat Eğitimi	13
2.2. Türkiye’de Resim/Görsel Sanatlar Eğitimi	16
2.3. Türkiye’nin Siyasi Ortamı (1923-1980)	19
2.4. Türkiye’de 1.-43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Politikalarında Sanat Eğitimi (30 Ekim 1923-12 Eylül 1980).....	38
2.5. Türkiye'nin Siyasi Ortamı (1980-1983).....	80
2.6. 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Politikalarında Sanat Eğitimi (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983).....	85
2.7. Türkiye’nin Siyasi Ortamı (1983-1991)	88
2.8. 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Politikalarında Sanat Eğitimi (13 Aralık 1983-20 Kasım 1991).....	97
2.9. Türkiye'nin Siyasi Ortamı (1991-2002)	104
2.10. 49.-57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Politikalarında Sanat Eğitimi (21 Kasım 1991-18 Kasım 2002).....	117
2.11. Türkiye'nin Siyasi Ortamı (2002-2018)	129
2.12. 58.-65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Politikalarında Sanat Eğitimi (18 Kasım 2002-10 Temmuz 2018).....	145
2.13. Türkiye'nin Siyasi Ortamı (2018-2019)	154
2.14. 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi Politikalarında Sanat Eğitimi (10 Temmuz 2018-2019)	165
2.15. İlgili Araştırmalar.....	168
BÖLÜM III	175
YÖNTEM.....	175
3.1. Araştırma Modeli.....	175
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	177

3.3. Veri Toplama Teknikleri.....	178
3.4. Verilerin Analizi.....	181
3.4.1. 1980-2019 Yılları Arasında Hükûmet Programlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizi.....	182
3.4.2. 1980-2019 Yılları Arasında Kalkıma Planlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizi	183
3.4.3. 1980-2019 Yılları Arasında Millî Eğitim Şûralarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizi.....	184
3.4.4. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin İsmine Yönelik Verilerin Analizi	185
3.4.5. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Kaçınıcı Dönem ve Kaçınıcı Yarıyılta Verildiğine, Ders Saatlerine Yönelik Verilerin Analizi.....	185
3.4.6. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türüne (Zorunlu/Seçmeli) Yönelik Verilerin Analizi.....	186
3.4.7. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Kazanımlarına ve Ders Konularına Yönelik Verilerin Analizi.....	187
BÖLÜM IV	189
BULGULAR VE YORUM	189
4.1. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Programlarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	189

4.2. 1980-2019 Yılları Arasında Hazırlanan Kalkınma Planlarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	196
4.3. 1980-2019 Yılları Arasında Düzenlenen Millî Eğitim Şûralarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	201
4.4. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin İsmine Yönelik Bulgular ve Yorum	208
4.5. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Kaçınıcı Dönem ve Kaçınıcı Yarıyılta Verildiğine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	210
4.6. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatlerine Yönelik Bulgular ve Yorum	214
4.7. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türüne (Zorunlu/Seçmeli) Yönelik Bulgular ve Yorum.....	220
4.8. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Kazanımlarına Yönelik Bulgular ve Yorum.....	225
4.9. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Ders Konularına Yönelik Bulgular ve Yorum.....	256
BÖLÜM V	287
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	287
5.1. Sonuç	287

5.1.1. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Programlarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Sonuç	290
5.1.2. 1980-2019 Yılları Arasında Hazırlanan Kalkınma Planlarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Sonuç	291
5.1.3. 1980-2019 Yılları Arasında Düzenlenen Millî Eğitim Şûralarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Sonuç	292
5.1.4. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin İsmine Yönelik Sonuç.....	293
5.1.5. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Kaçınıcı Dönem ve Kaçınıcı Yarıyıldan Verildiğine Yönelik Sonuç....	294
5.1.6. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatlerine Yönelik Sonuç	294
5.1.7. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türüne (Zorunlu/Seçmeli) Yönelik Sonuç	295
5.1.8. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Kazanımlarına Yönelik Sonuç	295
5.1.9. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Ders Konularına Yönelik Sonuç	298
5.2. Öneriler.....	302

KAYNAKLAR.....	305
EKLER.....	329
EK 1. 17.09.1949 Tarihli 912 Sayılı Talim ve Terbiye Dairesi Kararı	330
EK 2. 21.09.1957 Tarihli 215 Sayılı TTK Kararı	331
EK 3. 02.10.1978 Tarihli 17576 Sayılı TTK Kararı	332
EK 4. 12.05.1986 Tarihli 102 Sayılı TTK Kararı	333
EK 5. 29.08.1991 Tarihli 131 Sayılı TTK Kararı	334
EK 6. 16.09.1991 Tarihli 182 Sayılı TTK Kararı	335
EK 7. 16.09.1991 Tarihli 191 Sayılı TTK Kararı	336
EK 8. 10.03.1998 Tarihli 13 Sayılı TTK Kararı	337
EK 9. 09.08.2002 Tarihli 294 Sayılı TTK Kararı	338
EK 10. 14.07.2005 Tarihli 193 Sayılı TTK Kararı	340
EK 11. 11.09.2009 Tarihli 151 Sayılı TTK Kararı	341
EK 12. 31.12.2009 Tarihli 337 Sayılı TTK Kararı	342
EK 13. 31.12.2009 Tarihli 338 Sayılı TTK Kararı	343
EK 14. 20.07.2010 Tarihli 76 Sayılı TTK Kararı	344
EK 15. 28.03.2013 Tarihli 18 Sayılı TTK Kararı	345
EK 16. 27.01.2014 Tarihli 6 Sayılı TTK Kararı	346
EK 17. 02.05.2017 Tarihli 27 Sayılı TTK Kararı	347
EK 18. 30.05.2017 Tarihli 53 Sayılı TTK Kararı	348
EK 19. 17.07.2017 Tarihli 82 Sayılı TTK Kararı	349
EK 20. 19.01.2018 Tarihli 25 Sayılı TTK Kararı	350
EK 21. 19.02.2018 Tarihli 56 Sayılı TTK Kararı	351

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. <i>Türkiye 'de Resim/Görsel Sanatlar Eğitimi Tarihi Seçkisi</i>	19
Tablo 2. <i>1923-1980 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler</i>	36
Tablo 3. <i>1923-1980 Yılları Arasında Görev Alan Hükûmetlere İlişkin Bilgiler</i>	36
Tablo 4. <i>1923-1980 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi</i>	37
Tablo 5. <i>Türk Eğitim Sistemini Değerlendiren Yabancı Uzmanlar ve Raporları</i>	43
Tablo 6. <i>1.-18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programlarında Eğitim</i>	46
Tablo 7. <i>1.-18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri</i>	49
Tablo 8. <i>19.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programlarında Eğitim</i>	50
Tablo 9. <i>19.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri</i>	53
Tablo 10. <i>24.-25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Programlarında Eğitim</i>	54
Tablo 11. <i>26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim</i>	55
Tablo 12. <i>26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri</i>	56
Tablo 13. <i>27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim</i>	57
Tablo 14. <i>27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri</i>	58
Tablo 15. <i>28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim</i>	59
Tablo 16. <i>29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim</i>	60
Tablo 17. <i>30.-32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Programlarında Eğitim</i>	61
Tablo 18. <i>30.-32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri</i>	63
Tablo 19. <i>33.-34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Programlarında Eğitim</i>	64
Tablo 20. <i>35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim</i>	65
Tablo 21. <i>35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri</i>	66

Tablo 22. 36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	67
Tablo 23. 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	68
Tablo 24. 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri	69
Tablo 25. 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	69
Tablo 26. 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	71
Tablo 27. 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	72
Tablo 28. 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	73
Tablo 29. 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	74
Tablo 30. 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri	76
Tablo 31. 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	76
Tablo 32. 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri	77
Tablo 33. 1980-1983 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler	85
Tablo 34. 1980-1983 Yılları Arasında Görev Alan Hükûmetlere İlişkin Bilgiler	85
Tablo 35. 1980-1983 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi	85
Tablo 36. 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	86
Tablo 37. 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri	88
Tablo 38. 1983-1991 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler	96
Tablo 39. 1983-1991 Yılları Arasında Görev Alan Hükûmetlere İlişkin Bilgiler	96
Tablo 40. 1983-1991 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi	96
Tablo 41. 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	97
Tablo 42. 1986 Yılında Millî Kültürün Örgütlenmesinde Görev Alan Kurumlar	98
Tablo 43. 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	99
Tablo 44. 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	100
Tablo 45. 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	103
Tablo 46. 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri	103
Tablo 47. 1991-2002 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler	116

Tablo 48. 1991-2002 Yılları Arasında Görev Alan Hükûmetlere İlişkin Bilgiler.....	116
Tablo 49. 1991-2002 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi	117
Tablo 50. 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	118
Tablo 51. 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	119
Tablo 52. 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	120
Tablo 53. 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	121
Tablo 54. 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	122
Tablo 55. 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	124
Tablo 56. 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	125
Tablo 57. 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	126
Tablo 58. 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	127
Tablo 59. 49.-57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri	128
Tablo 60. 2002-2018 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler.....	143
Tablo 61. 2002-2018 Yılları Arasında Görev Alan Hükûmetlere İlişkin Bilgiler.....	144
Tablo 62. 2002-2018 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi	144
Tablo 63. 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	145
Tablo 64. 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	146
Tablo 65. 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	148
Tablo 66. 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	149
Tablo 67. 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	151
Tablo 68. 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	152
Tablo 69. 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim	153
Tablo 70. 58.-65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri	154
Tablo 71. Siyasi İttifakların Olumlu ve Olumsuz Özellikleri	155
Tablo 72. Başkanlık Sistemi (ABD) ile Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi (Türkiye) Arasındaki Farklar.....	159

Tablo 73. Türkiye’de Hükûmet Sistemleri (24 Haziran 2018 Öncesi ve Sonrası).....	161
Tablo 74. Değişen Seçim ve Hükûmet Sistemleri.....	163
Tablo 75. 2018-2019 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler.....	164
Tablo 76. 2018’de Görev Alan Hükûmete İlişkin Bilgiler	165
Tablo 77. 2018-2019 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi	165
Tablo 78. 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri	168
Tablo 79. Veri Toplama Araçları, Araştırma Problemi ve Alt Problemleri Arasındaki İlişki.....	179
Tablo 80. 1980-2019 Yılları Arasında Hükûmet Programlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo	183
Tablo 81. Hükûmet Dönemleri ve Kalkınma Planlarına Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo	183
Tablo 82. 1980-2019 Yılları Arasında Kalkınma Planlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo	184
Tablo 83. Hükûmet Dönemleri ve Millî Eğitim Şûralarına Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo	184
Tablo 84. 1980-2019 Yılları Arasında Millî Eğitim Şûralarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo	184
Tablo 85. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin İsmine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo.....	185
Tablo 86. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Kaçınıc Dönem ve Kaçınıc Yarıyıld Verildiğine, Ders Saatlerine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo	186

Tablo 87. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türüne (Zorunlu/Seçmeli) Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo	186
Tablo 88. 1980 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programlarına Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo .	187
Tablo 89. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Kazanımına ve Ders İçeriğine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo	187
Tablo 90. 1980-2019 Yılları Arasında Hükûmet Programlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Kararlar.....	190
Tablo 91. Hükûmet Dönemleri ve Kalkınma Planları	197
Tablo 92. 1980-2019 Yılları Arasında Kalkınma Planlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Hedefler	198
Tablo 93. Hükûmet Dönemleri ve Millî Eğitim Şûraları	202
Tablo 94. 1980-2019 Yılları Arasında Millî Eğitim Şûraları, Hedefleri, Gündemi, Şûrada Alınan ve Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Alınan Kararlar	203
Tablo 95. 1980 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Değişen Resim/Görsel Sanatlar Dersi İsimleri	209
Tablo 96. 1978 Yılından 2005 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersinin Dönem ve Yarıyıllardaki Yeri	210
Tablo 97. 2005 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Dönem ve Yarıyıllardaki Yeri	212
Tablo 98. 1978 Yılından 1982 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu.....	214
Tablo 99. 1983 Yılından 1991 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu.....	215
Tablo 100. 1991 Yılından 2005 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu.....	216

Tablo 101. 2005 Yılından 2009 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu.....	217
Tablo 102. 2009 Yılından 2010 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu.....	217
Tablo 103. 2010 Yılından 2017 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu.....	218
Tablo 104. 2017 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu.....	219
Tablo 105. 1978 Yılından 2009 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türü (Zorunlu/Seçmeli) Açısından Durumu.....	220
Tablo 106. 2009 Yılından 2013 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türü (Zorunlu/Seçmeli) Açısından Durumu.....	222
Tablo 107. 2013 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türü (Zorunlu/Seçmeli) Açısından Durumu.....	223
Tablo 108. 1980 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programları	226
Tablo 109. 1998 Yılında Yayımlanan Resim Dersi Öğretim Programında Kazanımlar ...	229
Tablo 110. 2009 Yılında Yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Kazanımlar.....	238
Tablo 111. 2017 Yılında Yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Kazanımlar.....	247
Tablo 112. 1957 Yılında Yayımlanan Resim Dersi Öğretim Programında Konu Başlıkları.....	257
Tablo 113. 1991 Yılında Yayımlanan Resim Dersi Öğretim Programında Konu Başlıkları.....	260
Tablo 114. 1998 Yılında Yayımlanan Resim Dersi Öğretim Programında Konu Başlıkları.....	265
Tablo 115. 2009 Yılında Yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Konu Başlıkları.....	271

Tablo 116. 2017 Yılında Yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Konu Başlıkları.....	280

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	21 Temmuz 1946 genel seçim sonuçları.....	23
Şekil 2.	14 Mayıs 1950 genel seçim sonuçları.....	25
Şekil 3.	2 Mayıs 1954 genel seçim sonuçları.....	26
Şekil 4.	27 Ekim 1957 genel seçim sonuçları	27
Şekil 5.	15 Ekim 1961 genel seçim sonuçları	28
Şekil 6.	10 Ekim 1965 genel seçim sonuçları	30
Şekil 7.	12 Ekim 1969 genel seçim sonuçları	31
Şekil 8.	14 Ekim 1973 genel seçim sonuçları	32
Şekil 9.	5 Haziran 1977 genel seçim sonuçları	34
Şekil 10.	1. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	50
Şekil 11.	19. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	53
Şekil 12.	24. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	55
Şekil 13.	26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	57
Şekil 14.	27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	58
Şekil 15.	28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	59
Şekil 16.	29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	60

Şekil 17. 32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	63
Şekil 18. 33. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	65
Şekil 19. 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	66
Şekil 20. 36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	67
Şekil 21. 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	69
Şekil 22. 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	70
Şekil 23. 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	71
Şekil 24. 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	73
Şekil 25. 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	74
Şekil 26. 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	76
Şekil 27. 1923-1980 yılları arasında lise öğretim programlarında Resim Dersi.....	78
Şekil 28. 7 Kasım 1982 anayasa değişikliği halk oylaması sonuçları.....	83
Şekil 29. 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	86
Şekil 30. 6 Kasım 1983 genel seçim sonuçları.....	89
Şekil 31. 29 Kasım 1987 genel seçim sonuçları.....	92
Şekil 32. 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	97

Şekil 33. 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	99
Şekil 34. 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	100
Şekil 35. 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	102
Şekil 36. 20 Ekim 1991 genel seçim sonuçları	105
Şekil 37. 24 Aralık 1995 genel seçim sonuçları.....	109
Şekil 38. 18 Nisan 1999 genel seçim sonuçları.....	113
Şekil 39. 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	118
Şekil 40. 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	119
Şekil 41. 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	120
Şekil 42. 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	121
Şekil 43. 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	122
Şekil 44. 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	124
Şekil 45. 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	125
Şekil 46. 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	126
Şekil 47. 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	127
Şekil 48. 3 Kasım 2002 genel seçim sonuçları.....	130
Şekil 49. 22 Temmuz 2007 genel seçim sonuçları.....	133

<i>Şekil 50.</i> 21 Ekim 2007 anayasa değişikliği halk oylaması sonuçları	134
<i>Şekil 51.</i> 12 Eylül 2010 anayasa değişikliği halk oylaması sonuçları	135
<i>Şekil 52.</i> 12 Haziran 2011 genel seçim sonuçları	136
<i>Şekil 53.</i> 7 Haziran 2015 genel seçim sonuçları	139
<i>Şekil 54.</i> 1 Kasım 2015 genel seçim sonuçları.....	140
<i>Şekil 55.</i> 16 Nisan 2017 anayasa değişikliği halk oylaması sonuçları.....	142
<i>Şekil 56.</i> 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	145
<i>Şekil 57.</i> 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	146
<i>Şekil 58.</i> 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	147
<i>Şekil 59.</i> 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	149
<i>Şekil 60.</i> 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	150
<i>Şekil 61.</i> 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	151
<i>Şekil 62.</i> 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	152
<i>Şekil 63.</i> 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş.....	153
<i>Şekil 64.</i> 24 Haziran 2018 ittifaklara göre genel seçim sonuçları.....	156
<i>Şekil 65.</i> 24 Haziran 2018 genel seçim sonuçları	157
<i>Şekil 66.</i> 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 66. Cumhurbaşkanlığı hükûmetine tarihsel geçiş.....	165
<i>Şekil 67.</i> Tarihsel araştırma adımları	176
<i>Şekil 68.</i> Verilerin analiz süreci	182

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
AT	Avrupa Topluluğu
BBP	Büyük Birlik Partisi
bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BOP	Büyük Ortadoğu Projesi
BP	Birlik Partisi
BTP	Bağımsız Türkiye Partisi
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
D-8	Developing Eight-Gelişmekte Olan Sekiz Ülke
DEHAP	Demokratik Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
DTP	Demokratik Toplum Partisi
DYP	Doğru Yol Partisi
FP	Fazilet Partisi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi

GB	Gümrük Birliği
GP	Genç Parti
GSMH	Gayrisafı Millî Hasıla
HP	Hürriyet Partisi
IDP	Islahatçı Demokrasi Partisi
IMF	International Monetary Fund-Uluslararası Para Fonu
İP	İşçi Partisi
İYİP	İyi Parti
KDV	Katma Değer Vergisi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOP	Konya Ovası Projesi
KP	Köylü Partisi
LDP	Liberal Demokrat Parti
MBK	Millî Birlik Komitesi
MÇP	Milliyetçi Çalışma Partisi
MDP	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MGK	Millî Güvenlik Konseyi/Millî Güvenlik Kurulu
MGP	Millî Güven Partisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MNP	Millî Nizam Partisi
MÖ	Milattan Önce
MP	Millet Partisi
MSP	Millî Selamet Partisi
NATO	North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development-İktisadi İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı
OHAL	Olağanüstü Hâl
ÖDP	Özgürlük ve Dayanışma Partisi
RP	Refah Parti

SEİA	Savunma ve Ekonomik İş Birliği Antlaşması
SHP	Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SODEP	Sosyal Demokrasi Partisi
SP	Saadet Partisi
t.y.	Tarih yok
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBP	Türkiye Birlik Partisi
TCCB	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TTK	Talim ve Terbiye Kurulu
TTKB	Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
YSK	Yüksek Seçim Kurulu
YTP	Yeni Türkiye Partisi
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Türklerin tarihinin ilk devirlerinden itibaren eğitimle iç içe oldukları söylenebilir. Güven'e (2014) göre eğitim Türklerin yönetim biçimleri, yaşam tarzları ve sosyal yapılarıyla ilişki hâlinde olmuştur (s.1). Hun, Göktürk ve Uygur Devletlerinde, eğitim toplumun töresi olarak kabul edilmiştir (Akyüz, 2000, s.1, 4). İnsana, yalnızca insan olduğu için saygı göstermek, Türk töresinin bir parçasıdır. Devlete karşı görevlerini yerine getiren herkes, törenin himayesi altına alınmıştır (Copeaux, 2000, s.67). Bu anlamda eğitimin, Türk töresinin dolayısıyla da kültürünün bir parçası olduğu düşünülebilir. Akyüz'e (2000) göre Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle, planlı eğitim medreselerde vermeye başlamış ve ilgili eğitim anlayışı Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde ekonomik, hukuki, siyasi ve kültürel yenilikler gerçekleşirken Türk toplumunun büyük bir kısmının okuryazar olmadığı göz önünde bulundurulmuş ve eğitime özellikle önem verilmiştir (s.10, 74). Bu anlamda Türklerin tarihsel olarak, çağın değişen koşullarına uyum sağlayarak eğitim anlayışlarında yenilikler yaptıkları ifade edilebilir.

1923 senesinde, Türkiye'de cumhuriyetin ilanı ile ise toplumsal değişimlerin meydana geldiği düşünülmektedir. Eğitim, kültür ve sanatta, entelektüel birikimi öne çıkaran vizyonuyla dikkat çeken Türkiye'nin, yeni eğitim sistemiyle cumhuriyet rejimini güçlendirecek bireyler yetiştirmeyi amaçladığı söylenebilir. Özdemir'e (2012) göre cumhuriyetin ilanını takip eden süreçte Mustafa Kemal Atatürk millî eğitim, kültür ve sanat akımını başlatmıştır (s.3). Atatürk'ün çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ve onu aşma düşüncesinin, sanat alanındaki yaklaşımının genel çerçevesini oluşturduğu ifade edilmektedir (Lüleci, 2015, s.165). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında hükûmetlerin, güzel sanatların tüm dallarına verdiği değer, Türk sanatının dünya çapında tanınmasına

neden olmuştur. Sanat sanatçının bireysel yetenekleriyle ölçülse de kaynağını millî kültürden almakta ve böylece millî değerlere katkıda bulunmaktadır. Sanata, bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin milliyetçilik prensiplerinden ve millî hislerinden kaynaklanan bir olgu olarak destek verilmiştir (İnan, 1998, s.196).

Erken Cumhuriyet döneminde sanat, kültür ve eğitim politikalarının desteklenmesi Türkiye Cumhuriyeti'nin sağlam temeller üzerine inşa edildiğinin göstergelerinden biri olarak kabul edilebilir. Bu anlamda sanat, bir siyaset aracı olmasa da politikada yer alan ve onu yönlendiren bir unsur olarak dikkati çekmektedir. Sanata ilişkin derslerin uygulanması ülkelerin ve okulların yapısına, uygulandıkları dönemin toplumsal durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Kırıçoğlu'na (2002) göre sanat yoluyla, yaratıcılığın geliştirilmesi ve farkına varılması sağlanmaktadır. Sanatsal yaratıcılıkla birbirinden farklı durumlar arasında ilişkiler kurma, eleştirel soru sorma, keşfetme ve deneme gibi birçok davranış gerçekleşmektedir (s.184-185). S. Buyurgan & U. Buyurgan (2007) sanat eğitimini, tüm sanat dallarını ve bu sanat dallarının birbirleriyle olan ilişkilerini düşünsel boyutta ele alan sanatçı, sanat izleyicisi, sanat eseri, toplum, kültür ve eğitim alanları açısından inceleyen kurumsal çalışmaların tamamı olarak tanımlamıştır. Okulöncesi çağdan yükseköğretime kadar eğitim öğretimin her kademesinde yer alan Resim Dersi, Görsel Sanatlar olarak da anılmaktadır (s.16).

Görsel Sanatlar Dersiyle öğrencilerin kendilerine özgü özellikleri ortaya çıkarılmakta, onların hem zihinsel hem de duygusal gelişimleri desteklenmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018, s.3). Türk eğitim sisteminin temelini, toplumsal ve kişisel yaşamda risk teşkil eden sorunların çözülmesinde; sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizden olan misafirperverlik, vatanseverlik, çalışkanlık, dayanışma gibi duyguların bireylere verilmesi oluşturmaktadır (MEB, 2010). Bu davranışların, Resim/Görsel Sanatlar Dersiyle sağlanması mümkündür.

Resim/Görsel Sanatlar Dersi eğitim sisteminin tamamlayıcısıdır. Bireyin ruhsal doyumunu da sağlayan bu ders, Türk eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Resim/Görsel Sanatlar Dersiyle kendini iyi ifade eden, üretken, problem çözen, özgüvenli öğrencilerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Sanat eğitimi alan öğrenciler, toplumsal gelişmeye katkı sağlayabilmektedirler (Mercin & Alakuş, 2007, s.19). Öğrencilerin, içlerinde bulundukları kültürün bir parçası olan sanata karşı olumlu bakış açıları geliştirmelerinde de aldıkları sanat eğitiminin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde eğitim sisteminin dünya ölçeğinde yetersiz kalması, günlük yaşantımızı da etkilemektedir. Hızla gelişen ve değişen teknoloji çağında siyasi partilerin eğitim sorunu üzerinde pek fazla durulmamaktadır (Tekeli, 2011, s.101-102). Türkiye’de görev alan her bir hükûmetle, eğitim politikaları da değişmektedir. Bu da eğitim sistemini istikrarsızlığa sürüklemektedir. Bilimsellikten uzak ve çağa uygun olmayan eğitim politikaları takip edildiği sürece, eğitimden istenilen sonuçların alınamayacağı açıktır (Artut, 2013, s.147). Türkiye kalkınma ihtiyacı içindedir. Eğitimle bu ihtiyacın sağlanacağına inanılmaktadır. İçinde bulunulan koşullardan memnun olmama ve yetinmeme durumu, ülkeyi diri tutan bir olgudur (Ertürk, 1982, s.1). Bu kalkınmaya sanat eğitiminin önemli katkılar getireceği söylenebilir; ancak Yazar, Aslan & Şener (2014) göre Türkiye’de yaratıcı fikir önemsenmemekte ve zekâ yalnızca matematiksel olarak algılanmaktadır (s.594). Yeteneği olmayan kimselerin sanat yapamayacağı düşüncesi, dersi olumsuz etkiliyor olabilir. Nasıl ki Fizik, Matematik, Kimya Derslerinde formüller öğrenildiğinde problemler çözülüyor ise Görsel Sanatlar Dersinin uygulama alanında da çeşitli nüanslar benimsendiğinde uygulamalar üretilebilecektir. Günümüzde Enstalasyon Sanatı, Kavramsal Sanat gibi yeni mecralarda üretilen eserlerde el becerisi yerine araştırma, okuma ve düşünme yetileri öne çıkmaktadır. Bu anlamda da sanat eğitiminin yalnızca “çizim yapabilmek, birebir aynı görüntüyü kopya etmek” gibi hedeflerinin bulunmadığı ifade edilebilir.

Uygulama çalışmaları, sanat eseri analizi ve görsel iletişim gibi konuları içeren Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, alanında uzman olmayan kişiler tarafından verilmesi de sanat eğitimi açısından olumsuz sonuçlar doğuran bir başka etkidir. İlgili ders, ders saatleri ve uygulama atölyeleri açısından yetersiz kalmaktadır. Resim/Görsel Sanatlar Derslerinde, farklı derslerin işlenmesinin de bir olumsuzluk olarak belirtilmiştir. Tüm bu sebeplerle Resim/Görsel Sanatların, eğitim kurumlarında önemini yitirdiği ifade edilmektedir (Kırıçoğlu, 2002, s.1, 5-9; San, 2010, s.20; Yazar vd., 2014, s.598-601). Bireyin, estetik kültürünün gelişmesi ve yaratıcılığının ortaya çıkarılmasında önemli roller üstlenen Resim/Görsel Sanatlar Dersi, ilgili kurumlarca destek gördüğü takdirde kendinden beklenen işlevleri ortaya çıkararak, yetiştirilen öğrencilerle ülke gelişimini olumlu yönde etkileyebilir.

Görsel Sanatlar Dersinin önemsenmemesi, yetiştirilmek istenen kuşakların niteliklerine ters düşmekte; sanatsal yaratıcılık, keşfetme, kendini ifade edebilme ve merak duygularına yönelmenin öne çıktığı bir çağda beklentileri karşılamamaktadır. Sanat derslerinin amacı,

boş zaman değerlendirmek değildir. Özellikle okulöncesi ve ilköğretim kademesinde çocuklar coşkulu, duygusal ve dış etkenlere açıktırlar (Artut, 2013, s.208, 227).

Türkiye’de yaşanmış/yaşanmakta olan toplumsal değişimler üzerine yapılan tartışmalar, bugün hâlen canlılığını korumaktadır. Bu süreçten etkilenen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin gerekliliği, işlevleri ve nasıl uygulanacağına ilişkin pek çok görüş ortaya koyulmuştur.

Araştırmaya konu edilen 1980-2019 yıllarında, Türkiye’de yaşanan hükûmet değişimlerinin de Resim/Görsel Sanatlar Dersini etkilediği düşünülmektedir. Varış’a (1971) göre milletin, kendine özgü kültürel değerlerini ve yaratıcılığını korumak, kısaca çağdaş uygarlıklar düzeyine ulaşmak yalnızca eğitimle gerçekleşebilir (s.12). Bu anlamda değişimler süresince millî değerlerin ve kimliğin benimsetilmesinde Resmin/Görsel Sanatların önemli rol oynadığı söylenebilir. Sanat eğitiminin tüm insanlara sağladığı olumlu katkılar göz önünde bulundurulduğunda, genel eğitim içerisinde kayda değer bir yeri olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’de ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, hükûmet politikaları doğrultusunda nasıl etkilendiğinin ortaya koyulmasına gereksinim vardır. Bu amaçla çalışmada dersin 1980-2019 yılları arasında hükûmet programları, Kalkınma Planları ve Millî Eğitim Şûralarındaki yeri; ortaöğretim kademesinde ilgili yıllar içerisinde hangi isimle, kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyıllarda bulunduğu, ders saatleri ve ders türü bakımından ne durumda olduğu, öğretim programlarında bulunan kazanımlar ve ders konuları açısından ne gibi değişimlere uğradığı hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu tezde, 1923 senesinden 2019 senesine kadar Türk siyasi tarihi özetlenmiştir. Böylece dönemin toplumsal, siyasi ve ekonomik olaylarının Resim/Görsel Sanatlar Dersine nasıl yansıdığı açıklanmak istenmiştir. Hükûmet politikalarıyla Resim/Görsel Sanatlar Dersi desteklendiği takdirde ilgili dersin eğitim kurumlarındaki önemini ve anlamını kazanacağı ümit edilmektedir. Bu doğrultuda araştırmada, 1980-2019 yılları arasındaki hükûmet politikalarının ortaöğretim kademesi Resim/Görsel Sanatlar Dersine etkileri tespit edilmek istenmiş ve bu düşünceleri karşılamak amacıyla “1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikalarının ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine etkileri nelerdir?” sorusuna yanıt aranmış ve konu çeşitli açılardan irdelenmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikalarının ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine etkileri nelerdir?

1.3. Alt Problemler

1. 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmetlerin programlarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır?
2. 1980-2019 yılları arasında hazırlanan Kalkınma Planlarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır?
3. 1980-2019 yılları arasında düzenlenen Millî Eğitim Şûralarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır?
4. 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi isim değişikliğine uğramış mıdır?
5. 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyılta verilmiştir?
6. 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ders saatleri açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?
7. 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi ders türü (zorunlu/seçmeli) açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?
8. 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi öğretim programlarında yer alan kazanımları açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?
9. 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi öğretim programlarında yer alan ders konuları açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Türkiye Cumhuriyeti eğitim vasıtasıyla, demokratik ve kalkınma odaklı bir ülke olabilmeyi amaçlamaktadır. Resim/Görsel Sanatlar Dersi de eğitim kurumlarında, ülkenin hedeflerinin gerçekleştirilmesi için bir amaç olarak yürütülmektedir.

Hükûmet politikalarında sanat eğitimi inceleyen bu çalışma, temelde ortaöğretim kademesini ele almaktadır. 1980-2019 yılları arasında Resim/Görsel Sanatlar Dersinin hükûmet programlarında, Kalkınma Planlarında, Millî Eğitim Şûralarında ne şekilde yer aldığını; nasıl isimlendirildiğini, kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyılıda yürütüldüğünü, ders saatlerinin ne şekilde planlandığını, ders türünün (zorunlu/seçmeli) ne olduğunu, kazanım ve konularının ne gibi değişikliğe uğradığını belirlemek; ortaöğretim kurumlarında Resim/Görsel Sanatlar Dersinin genel durum tespitini yapmak; bu çerçevede ilgili yıllarda görev alan siyasi partilerin ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi politikalarını incelemek araştırmanın amacıdır.

Resim/Görsel Sanatlar Dersinin değerini, tarihsel süreçteki durumunu belirtmek; öğretim programlarında yapılan değişiklikleri tespit etmek, hükûmetlerin ilgili derse olan yaklaşımlarını ortaya koymak araştırmacıyı bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin verimli geçmesi; ancak iyi planlanmış çalışmalarla gerçekleşebilir (Koç, 2017, s.413). Örgün eğitim, millî eğitim sisteminin hedeflerine göre şekillenir. Eğitim politikalarıyla, ülkelerin toplumsal değerleri ışığında verilmek istenilen özellikler kişilere kazandırılmaktadır (Zabun, 2002, s.46). Türk eğitim sistemi içerisinde değerli bir yeri olan Resim/Görsel Sanatlar Dersiyle, estetik algısı ve eleştirel düşünme becerileri gelişmiş, yaratıcılığını kullanabilen; ülkesinin tarihi, kültürü ve sanat birikimi hakkında bilgi sahibi olan bireyler yetiştirilebilmektedir. Mercin & Alakuş'a (2007) göre sanat eğitimi insanlara hoşgörü ve etik değerler kazandırma, farklı kültürlerle önem verme, sanat eserlerini koruma, çevresine karşı duyarlı olma, sanatçıların eserlerini benimseme gibi birçok değer katmaktadır (s.17-19). Ayrıca bir milletin, millî zevklerini unutursa yaptığı eserlerin yalnızca taklit olarak kalacağı ifade edilmektedir. Millî değerleri, kültürle bütünleştirmek için eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla sanat eğitimi, Türk millî kültürünü tam anlamıyla kavramak ve millî değerleri korumak açısından önemlidir (Gökalp, 2018, s.134).

Günümüzde yaratıcı düşüncenin önemsenmemesinin, sanat eğitimi geri plana attığı ifade edilmektedir (Yazar, Aslan & Şener, 2014, s.593-594). Ancak iktidar; devletin idaresini elinde bulunduran, devletin gücünü kullanan veya kullanmaya yetki sahibi olan kişi veya kuruluşlar olarak açıklanmaktadır (TDK, t.y.). Bu anlamda Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, bir devlet politikası olarak desteklenmesi önemlidir. Hem ilgili dersin bireylere katkıları hem de hükûmetlerin yetkileri göz önüne alındığında, konunun hükûmet politikalarında yer alması gerektiğine böylece sanatın kendinden beklenen amaçları ve işlevleri daha kolay bir şekilde yerine getirebileceğine inanılmaktadır.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda araştırma, 1980-2019 yılları arasında kurulan hükûmetlerin politikalarından etkilenen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, toplumsal ve kültürel farklılaşmalar bakımından bugünkü konumunu belirleme, yorumlama, açıklama ve genel durum tespitini yapma açısından önemlidir. Bu çalışmada ayrıca, 1923 senesinden 2019 senesine kadar Türk siyasi tarihi incelenmiştir. Tezin tarihsel sınırlılığı içerisinde görev alan hükûmetlerin politikalarını belirlemek için hükûmet programlarına, Tutanak Dergilerine, Kalkınma Planlarına, Millî Eğitim Şûralarına, Tebliğler Dergilerine ve TTK kararlarına da ulaşılmıştır. Ortaöğretim kademesinde 1980 senesinden 2019 senesine kadar Resim/Görsel Sanatlar Dersinin nasıl isimlendirildiği, kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyıl da yer aldığı; ders saatleri, ders türü (zorunlu/seçmeli) açısından ne gibi değişimlere uğradığı; 1957, 1991, 1998, 2009, 2017 ve 2018 tarihli ortaöğretim kademesi öğretim programlarında yer alan kazanımlar ve ders konuları bakımından ne durumda olduğu konusu da irdelenmiştir. Tüm bu yönlerin çalışmanın özgün değerini desteklediği düşünülmektedir.

Nitekim mevcut literatürde, konuya ilişkin yürütülen bir başka araştırmaya rastlanmamasından dolayı da çalışma önemlidir. Bu tezin, alana ve Resim/Görsel Sanatlar Dersine yönelik sorunların çözülmesine yönelik katkı sağlayacağı ve başvuru kaynağı olarak kullanılacağı ümit edilmektedir.

1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmada 1980-2019 yılları arasında hükûmet kuran siyasi partilerin, sanat eğitimi (Resim/Görsel Sanatlar) politikaları hükûmet programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK kararları ve öğretim programları üzerinden belirlenmiş ve ortaöğretim (lise) kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi

öğretim programının değerlendirilmesi için nitel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada kontrol altına alınması güç bazı değişkenlerin varlığı, aşağıda belirtilen sınırlılıkları gündeme getirmiştir.

1. Araştırma yalnızca ortaöğretim kademesinin incelenmesiyle sınırlıdır.
2. Araştırma 1980-2019 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde görev alan hükûmetlerin, ortaöğretim kademesinde yürüttüğü sanat eğitimi politikalarından yalnızca Resim/Görsel Sanatlar Dersinin değerlendirilmesiyle sınırlıdır.
3. Belirli bir konunun tarihsel veriler ve belgeler açısından ele alınması, zaman ve kaynakların ortaya koyulması da sınırlılıktır (Karasar, 2012, s.73). Bu anlamda araştırma 1980-2019 yılları arasında genel, klasik, düz gibi isimler alan liselerin Resim/Görsel Sanatlar Dersi açısından; hükûmet programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK kararları ve öğretim programları kaynaklarının değerlendirilmesiyle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Bakanlar Kurulu: Parlamenter sistemde başbakanın, milletvekilleri arasından seçtiği ve cumhurbaşkanının atadığı bakanlara veya yürütme erkine Bakanlar Kurulu denir (Parlamento Terimleri Sözlüğü, t.y.).

Başkanlık Sistemi: Yönetim sistemleri başkanlık sistemi, yarı başkanlık veya seçilmiş başkanlık olarak üçe ayrılır. Başkanlık rejiminde, başbakan ya da cumhurbaşkanı makamı yerine başbakanlık makamı vardır. Başkanlık sisteminin temeli, Amerika'nın 1787 Anayasası'na dayanmaktadır. Yarı başkanlıkta cumhurbaşkanı halk tarafından belirlenmekte olup, bu sistemi uygulayan ülkeler azınlıktadır (Becerren & Kalağan, 2007, s.165).

Cunta: Yönetime el koyan, hükûmeti deviren kimselerin oluşturduğu kurula cunta denir (Türk Dil Kurumu, t.y.).

Çevre Barajı: Çevre barajı, seçim sonucunda her ilden çıkan milletvekilinin belirlenmesini sağlar. Milletvekili çıkaracak siyasi partilerin veya kişinin aldığı oyların sayısı, yüzde veya onda orantılı hesaplanır (Haytoğlu, 2017, s.55).

D'Hondt Sistemi: D'Hondt veya en büyük ortalama ismini, 1882 yılında Victor d'Hondt tarafından önerilen yöntemden alır. D'Hondt'un nispi seçim sisteminin artık oy ve belirlenmemiş temsilci sorununa çözüm getirdiği ifade edilmektedir. D'Hondt'ta seçim çerçevesinde alınan oylar öncelikle bire, ikiye sonra üçe, dörde, beşe vd. bölünerek; gerekirse çıkarılacak temsilci sayısına ulaşana kadar bölme işlemine devam edilir. Yapılan işlemler sonucunda elde edilen sayılar, siyasi parti gözetmeksizin çıkarılacak temsilci sayısına ulaşana kadar sıralanır. Bağımsız adaylar, bölme işlemine tabi tutulmaz (Çınar & Göksel, 2019, s.33; Haytoğlu, 2017, s.52).

Darbe: Baskı, zor kullanma veya demokratik yollarla hükûmeti düşürmek veya rejim değiştirmek işine darbe denir (TDK, t.y.). Ordunun, yönetime el koyması olarak da açıklanabilir (bkz. 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Darbesi)

Gayrisafi Millî Hasıla (GSMH): Gayrisafi millî hasıla, yıllık yüzde biçiminde ekonomik büyümedeki artışı anlatmaktadır (İkiz, 2017, s.119).

Güvenoyu: Güvenoyu, kurulan hükûmetin göreve devam etmesi için gerekli olan TBMM desteğidir. Bu destek yapılan oylama sonucunda anlaşılır, Anayasa'nın gereği yeni bir hükûmet kurulduğunda güvenoyu alması zorunludur. -Güvenoyu alamayan hükûmet, azınlık hükûmetidir- (Parlamento Terimleri Sözlüğü, t.y.).

Hükûmet Politikası: Politikanın, ülkelerde yönetimi kullanma ve başarıya ulaştırmaya yönelik faaliyetleri kapsadığı dikkate alındığında (Sinclair, 1995, s.1273), hükûmet politikası siyasi partilerin başarıya ulaşmak için izledikleri yol olarak tanımlanabilir.

İki Dereceli Seçim Sistemi: Seçim sistemleri tek veya iki turlu olarak ikiye ayrılmaktadır. Tek tur nispi temsilde; tek veya iki tur ise çoğunluk sisteminde kullanılabilir (Akyıldız, 2016, s.132).

İlga Etmek: Bir kanunu, kanun maddelerini veya kanun hükümlerinin başka kanunla yürürlüğüne son verilmesi, hükümsüz kılınması veya uygulamadan kaldırılmasıdır (Parlamento Terimleri Sözlüğü, t.y.).

Koalisyon: Amaçlar doğrultusunda birleşen kuvvetler veya siyasi partilerden oluşan gruba koalisyon denir (Rado, t.y., s.734). Siyasi partilerin katılımıyla kurulan koalisyon karma kabine veya koalisyon kabinesidir (Eren, 1982, s.498).

Kontenjan Usulü Sistem: D'Hondt'lu nispi temsil sistemine göre en fazla oy alan parti veya kişi, meclis üye sayısına göre aday gösterilmektedir. Kontenjan adayının olduğu

seçimlerde, en fazla oyu alan siyasi parti temsil hakkı kazanmaktadır; kontenjan adaylığı tek veya çok listeli tek turlu çoğunluk sistemlerinde uygulanmaktadır (Türk, 2006, s.81).

Kuvvetler Ayrılığı İlkesi: Güçler ayrılığı ilkesi olarak da isimlendirilir. Bu ilkeye göre devletin yönetiminde yasama, yürütme ve yargı organları ayrı sistemler olarak işler (bkz. 1982 Anayasası t.y., Madde 7, Madde 8, Madde 9).

Liberalizm: Serbestlik, erkinçilik, hoşgörü, vicdan özgürlüğü, özgürlük, ekonomi alanında özgürlük ifadelerini içermektedir. Liberalizm; devlet ve toplum ilişkisindeki ayrımı, modern uygarlığın kurulmasında kalıcı bir aşama olarak gören devletin toplum karşısındaki mutlak egemenliğine işaret eden düşünce biçimidir (Raynaud, 2003, s.535; TDK, t.y., s.535).

Listeli Seçim Sistemi: Seçimlerde, seçilecek milletvekili sayısı açısından yapılan ayırım tek isimli ve listeli seçim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Liste usulü seçimler, nispî temsil sistemine ve çoğunluk sistemine uygundur. En çok oy alan adayın seçilmesine dayanmaktadır (Akyıldız, 2016, s.131).

Millî Bakiye (Ulusal Atık): Millî bakiye sisteminin diğerk adı ulusal atıktır. Ulusal atık sistemince çevrede seçim sayısı belirlendikten sonra, mecliste sandalye dağılımı yapılır ve siyasi partilerin kalan oyları merkezde birleştirilir. Eğer artan sandalye olursa, en yüksek atık yöntemi kullanılarak geçerli oylar partiler arasında bölüştürülür (Haytoğlu, 2017, s.47-48).

Muhtıra: Muhtıra unutulmuş şeyleri hatırlatmak, izah etmek ve uyarmak amacıyla hükûmetlere verilen diplomatik notlar veya bir konu hakkında gözdağı vermek için hazırlanmış yazılı raporlardır (Doğank, 1996, s.790; Sinclair, 1995, s.1039).

Müfredat: Müfredat, bir bütünü oluşturan ayrıntılar, öğretim kademelerinde her sınıfta yürütülecek dersler ve ders içeriklerinin tamamıdır (bkz. program) (Eren, 1982, s.585). Bilinen şeylerin detaylı olarak açıklanmasıdır (Rado, t.y., s.900).

Nispî Temsil Sistemi: Seçim sistemleri, çoğunluk ve nispî temsil sistemleri şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Türkiye’de 1961 Anayasası ardından yürütölmeye başlayan seçim sistemidir. Bu sisteme göre seçimlere katılan her siyasi parti, aldıkları oyla orantılı TBMM’de temsil hakkı kazanırlar. Nispî temsil sistemi, birçok demokratik ölkede uygulanmaktadır (Akyıldız, 2016, s.131; Demirtaş, 1998, s.36).

Ortaöğretim: Ortaöğretim, Türk eğitim sisteminde ilköğretimden hemen sonra, öğrencileri yükseköğretime hazırlayan kurumların tamamıdır. Ortaöğretim kurumlarının amaçları arasında öğrencilere genel kültür vererek, toplumsal sorunları çözümlemek, ülkenin kalkınmasına yardımcı olacak bilinçli insanlar yetiştirmek ve bu öğrencileri meslek hayatına veya üniversitelere hazırlamak yer almaktadır (Öztürk, 2017, s.248).

Öğretim: Tedrisat, tedris veya talim öğretim anlamına gelmektedir. Öğretim, belirli bir hedef doğrultusunda bilgi vermektir (Eren, 1982, s.626; Rado, t.y., s.973).

Öğretim Programı: Öğretim programları amaç, ilgi, beceri ve uygulamaya dönük planlardır. Millî Eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek için okulda ve günlük hayatta öğretim programları içerleklerinin ve uygulamalarının; metot, teknik, araç ve gereçle geliştirilmesi gerekmektedir (Varış, 1996, s.14, 16).

Partilerüstü Hükûmet: Partilerüstü hükûmet veya hükûmet modeli, ordunun siyasi parti ve sosyal gruplara hakem tayin edilmesidir (bkz. 12 Mart 1971 muhtırası) (Karpat, 2019, s.163).

Politika: Politika sözcüğünün kökeni ise Antik Yunan'a dayanmakta olup düşünce yapısı ve davranış biçimini ifade etmektedir. Bir bilim olan politikanın temeli, felsefedir. Aristoteles'in "Politika" isimli kitabı, siyasetin bilimselleştiği ilk kitaptır. Bu kitapta, antik kentlerin anayasaları ve siyasal sistemlerini karşılaştırılmıştır. Aristoteles'ten sonra Tunuslu düşünür İbn-i Haldun, devlet ve yönetim kavramlarını bilimsel yönden incelemiştir. Politika, bir amaca ulaşmak için karşıdaki kimsenin duygularını okşamak, zayıf noktalarından ya da uyumsuzluklarından faydalanmak ve işleri yürütmektir (Akalin, Başar, Çevik & Kanat, 2012, s.11; TDK, t.y.).

Program: Program, yapılması planlanan herhangi bir işin bölümlerinin ve zaman tablosunun gösterilmesi veya tasarlanmasıdır (Eren, 1982, s.661).

Siyaset: Arapçadan gelen siyaset kelimesi, "at eğitimi" anlamında kullanılmıştır. Günümüzde ise siyaset; hükûmet ve devlet idaresi, politika, devletlerarası iletişim ilmi veya diplomasiyi temsil etmektedir. Amaçlara ulaşmak veya bir ülkenin işlerini yürütmek için kullanılan ölçülü yoldur (Akalin, Başar, Çevik & Kanat, 2012, s.11; Eren, 1982, s.717; Rado, t.y., s.1071).

Siyasi Parti: Siyasi partiler politikada, çeşitli görüşleri temsil eden topluluklardır (TDK, t.y.).

Teknokrasi: Devlet idaresinin, siyasetçiler yerine uzmanlar, teknisyenler veya uygulama alanında çalışan kimselerce sürdürülmesini öngören sisteme teknokrasi denir (TDK, t.y.).

Ülke Barajı: Ülke barajı, seçimlerde verilen oyun yüzdelik oranlar dâhilinde değerlendirilmesi (Haytoğlu, 2017, s.56), belirlenen barajın altında kalan siyasi partilerin veya adayın seçim dışı kalması durumudur (bkz. %10 Ülke Barajı).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sanat Eğitimi

Eğitimin insanların davranış biçimlerini ve yaşama şekillerini etkileyen bir olgu olduğu söylenebilir. Ayrıca modern bakış açısına sahip ve kendini geliştirmiş insanlar yetiştirmede de eğitim önemlidir. Pekmezci'ye (2008) göre çağdaş toplumun beklentileri arasında araştıran, sorgulayan, okuyan, tartışan, bilimselliğe önem veren, kendi fikirleri olan, toplumu tanıyan ve anlayan duygularını ifade edebilen öğrenciler yetiştirmek yer almaktadır (s.36).

Her insan birbirinden farklı özelliklere sahiptir ve her kişinin bireysel ilgi alanlarına göre yönlendirilmeleri gerekir. Bu açıdan Kırıçoğlu (2002) sanat eğitimini, kültürel yaşantı ve tecrübelerin ortaya koyulduğu en kapsamlı ve en kişisel anlatım biçimi olarak tanımlamakta ve Resim/Görsel Sanatlar Dersinin yerini başka hiçbir dersin alamayacağını belirtmektedir (s.46-47).

Sanat eğitimi, bireylerin yaşantılarına yöntemli ve planlı şekilde estetik öngörü kazandırma sürecidir (Uçan, 2002, s.3). Bu eğitimle, kişide bulunan iyi ve güzel huylar ortaya çıkarılmaktadır. Öğrencilere malzemeyi kullanabilme, paylaşma, sorumluluk ve düzen anlayışı verilmektedir. Toplumun değişen yapısına göre kendini yenileyen sanat eğitimi insancıl, üretken, uyumlu ve hür düşünceye sahip kimselerin yetişmesine yardımcı olmaktadır (Buyurgan & Buyurgan, 2007, s.6-10).

Batı'daki tarihsel gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda sanat eğitiminin, 16. yüzyıla kadar el sanatları kavramıyla birlikte anıldığı görülür. İtalya'da Rönesans hareketinin başlamasıyla bu durum değişmiş ve dönemin ilk akademisi, Academia Platoni 1440 senesinde açılmıştır. Academia Platoni'den sonra İtalya'da Floransa Akademisi, Perugia Akademisi ve Roma Akademisi kurulmuştur. 19. yüzyılın sonunda sanat eğitimi almak isteyen öğrenciler, Paris'i tercih etmeye başlamışlardır. Fransa'nın bilinen ilk sanat

akademisi 1324 senesinde, Saray Akademisi ise 1570 yılında kurulmuştur (Erbay, 1997, s.79, 84, 87). Rönesans'ın sanatçıyı bağımsızlaştırdığı gibi sanat eğitimi de etkilediği anlaşılmaktadır.

1840 senesinde Horace Mann ve sonrasında Walter Smith çocukların, kopya etmeleri için çizimlerden oluşan kitaplar yayımlamışlardır (Artut, 2013, s.127). Ancak ileriki yıllarda kopyaya dayalı çizimlerin, çocukların yaratıcılıklarını kısıtladığı anlaşılmıştır. 1853'te Fransız Millî Eğitim Şûrası Delacroix, Flaxman ve Ingres gibi ünlü ressamın eşliğinde toplanmış ve liseler için sanat eğitimi öğretim programı hazırlanmıştır. Şûrada, sanat eğitiminin kopyaya dayalı ve katı biçimde verilmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Erbay, 1997, s.87). Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, bireydeki yaratıcılığı ortaya çıkardığı bilinmektedir. Fakat kopyayla yapılan uygulama çalışmaları, öğrencilerin yaratıcılığını kısıtlamakta ve hayalden çizim yapma becerisini engelleyebilmektedir.

İtalya'da 1887'de Corroda Ricci, Çocuk ve Sanat adlı dergide çeşitli çalışmalar yayımlamıştır. 1890'da Resim Yapma Eylemiyle sanat eğitimi devlet okullarına da taşınmıştır (Artut, 2013, s.127-128). 1895'te İngiltere'de, sanat eğitimi öğretim programlarına bitkisel motiflerin işlenmesi önerilmiştir. İngiltere'nin önemli sanat eğitimi kurumlarından biri olan Londra South Kensington'da imgesel, peyzaj ve röprodüksiyon çalışmaları öğretim programlarında yer almıştır (Erbay, 1997, s.87, 92-96).

Walter Smith devlet okullarında çocuklar için çizim dersleri, fabrika işçileri için ise teknik çizim dersleri verilmesini savunmuştur. Yazı eğitiminde olduğu gibi sanat eğitiminde de basitten karmaşığa ilkesinin benimsenmesi önerilmiştir. Pestalozzi, basitten karmaşığa ilkesiyle çocukların geometrik şekillerden başlayarak sonrasında karmaşık şekilleri çizebileceğini belirtmiştir. Frobel, oyun yoluyla sanat eğitimi vermek için çocuklara hediyeler adını verdiği materyaller hazırlamıştır. 1897 yılında Stanley Hall'un öncülüğünde Çocuk Araştırmaları Akımı önem kazanmıştır. Akımla birlikte sanat eğitiminde göz ve el koordinasyonunun yanı sıra bellek ve düş gücüne de ağırlık verilmiştir (Gökay, 2011, s.20-21).

Arthur Wesley Dow'un Kompozisyon isimli ders kitabı, 20. yüzyılın en etkili sanat eğitimi kitapları arasında yer almıştır. 1908'de ilk periyodik yayım yapan sanat dergisi Çocuk ve Sanat ismiyle faaliyete geçmiştir (Artut, 2013, s.128).

Franz Çizek, çocukların ilk sanat eğitimi aldığı andan itibaren doğayı yansıtan biçimler ve konuların seçilmesini; geometrik ve sert dizaynlardan uzak durulmasını savunmuştur.

Walter Sargent ise çocukların nesneleri farklı algıladıklarını ve bu sebeple farklı çizimler oluşturduklarını belirtmiştir. Peter Gilpin, sanat eğitiminde hayal gücünün sınırlarının zorlanması gerektiğini öne sürmüştür (Erbay, 1997, s.77-78).

1919'da Almanya'da iş okulu ilkesine göre eğitim veren Bauhaus kurumu açılmıştır (Telli, 2004). Bauhaus'un zanaat ve sanatı bir araya getirdiği bilinmektedir. Bu durum kurumun iş okulu mantığıyla açılmış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca günümüzde de birçok sanat okulunun hâlen Bauhaus'tan etkilendiği söylenebilir.

Franz Çizek ve Gustaf Britsch'in etkisinde kalan Schaefer-Simmern, sanat eğitiminin amacının dengeli insanlar yetiştirmek olduğunu belirtmiştir. Sanat eğitime önemli katkılar getiren John Dewey'nin görüşleri üzerinde, 1920-1930 yılları arasında sıkça durulmuştur. Sanat eğitimi, yaratıcılık ve oyunu geliştiren bir süreç olarak kabul edilmiştir. Dewey ABD'de öğrencilerin bilişsel, devinişsel ve duyuşsal gelişimini hedefleyen laboratuvar okul açmıştır. Analitik psikolojinin kurucusu Carl Gustave Jung'un araştırmalarından yola çıkan birçok sanat terapisti, sanat eğitimi üzerine çalışmalar yapmıştır. Victor Lowenfeld de Jung'dan etkilenmiş; çocukların çizimlerinin belirli yaş gruplarına göre değiştiğini savunmuştur (Gökay, 2011, s.22-23). Esasen çocuk resimlerinin sınıflandırılmasına ilişkin çalışma, ilk olarak James Sully tarafından yapılmıştır. Sonrasında Levinstein ve Kerch Ensteiner, Stern, Rauma, Luget, Krotzh, Burnt, Wulf, Eng, Rhoda Kellog, Ruth Griffiths, Rudolf Arnheim, Victor Lowenfeld, Anschuler, Desmond Morris, Hattwick, Herbert Rea ve Shaffer Simmern de çocuğun sanatsal gelişimine ilişkin teoriler ortaya koymuşlardır. Sonuçta Piaget, çocukların mantık ve düşüncelerinin yetişkin bireylerden çok farklı olduğunu ve öğrenme yeteneklerinin giderek geliştiğini ispat etmiştir (Artut, 2013, s.129).

20. yüzyıldan itibaren sanat eğitimi, disiplinler arası anlayışla, okul içi ve okul dışı yaratıcı faaliyetleri bir araya getirmiştir. Sanat eğitiminin amaçlarına ulaşması için sanat tarihi, uygulama çalışmaları, sanat eleştirisi ve estetiğin birlikte yürütülmesi gerektiği anlaşılmış ve okullarda bu dört disiplin çağdaş öğretim yöntemi olarak benimsenmiştir (Kırıçoğlu, 2002, s.6, 120). 20. yüzyılın en çok dikkat çeken sanat eğitimi araştırmacıları arasında Maria Montessori bulunmaktadır. Montessori, çocuklarda hayal gücünün deneme yanılma yoluyla gelişebileceğini ifade etmiştir. Öğretim mekânlarının çocukların gelişimine göre düzenlenmesini de savunmuştur. 1980'de Amerika'da Stanley Hall Çocuk Hareketi ismiyle bilinen çocukların sanatsal özgürlüklerini ve gelişimlerini destekleyen bir çalışma

başlatılmıştır. 1984'te Dwaine Greer, makalesinde disiplin temelli sanat kavramını gündeme getirmiştir. 1990'da Amerika Ulusal Sanat Eğitimi Konsorsiyumu, ulusal sanat eğitimini geliştirmeyi hedefleyen yeni bir öğretim programı hazırlamıştır (Artut, 2013, s.129). Dört temel sanat eğitimi disiplininin sanat eleştirisi, sanat tarihi, uygulama çalışmaları ve estetikten oluştuğu bilinmektedir.

Eğitimin neredeyse tüm kademelerinde verilen ve süreç isteyen sanat eğitimi, etkin şekilde yürütüldüğü takdirde kişileri olumlu yönde etkileyebilmektedir. Bu eğitimle öğrenciler, el becerilerinin yanı sıra düşünsel yanlarını da geliştirebilmektedirler.

Günümüzde sanat eğitiminde, kültürler ve disiplinler arası etkileşimin yoğun olduğu bilinmektedir. Uygulamaya dönüşen güncel çalışmalarla, teknolojiyi kendi lehine çevirip yaratıcılıkla bağdaştırabilen, üretken nesiller yetişebilir.

2.2. Türkiye’de Resim/Görsel Sanatlar Eğitimi

Ülkemizde Resim Dersinin öncelikle, usta-çırak ilişkisi içinde nigarhâne ve nakkaşhânelerde verildiği bilinmektedir. Nakkaşhânelerde seramik, çini, kitap resimleri ve halı motiflerini içeren birçok sanat eseri üretilmiştir. 18. yüzyıldan itibaren Sarayda pek çok sanatçı yetişmiştir. Usta-çırak ilişkisinde Resim eğitimini sürdüren kurumlardan bir tanesi de 3. Murat zamanında faaliyet gösteren Tefkur Sarayı’dır. Topkapı Sarayı’nda da çini ustaları eserler üretmiştir (Erbay, 1997, s.132-133).

1793’te ilk Resim Dersi, Mühendishâne-i Berr-i Hümayun’da verilmeye başlanmıştır (Artut, 2013, s.125). Asker yetiştirmeye yönelik açılan bu kurumda daha çok mesleki resim teknikleri üzerinde durulmuş, desen kurallarını içeren bir öğretim programı uygulanmıştır (Tansuğ, 1991, s.51). Askeri okullarda Resim Derslerinin verilmesi ve askerlerin kendi mesleklerinin yanı sıra resim yapmaları, yalnızca Türkiye’de yürütülen bir çalışmadır (Katıracı, 2020, s.66). 1834’te Mekteb-i Fünun-ı Harbiye açılmıştır. Bu okulda desen, resim ve perspektif çalışmaları da yürütülmüştür (Artut, 2013, s.125).

Mühendishâneler ve askeri okullardan mezun ressam, Türk resim sanatının temellerini atmışlardır. 19. yüzyıl yalnızca askeri okullarda değil diğer eğitim kurumlarında da kültürel değişimler yaşanmıştır. 1848’de Darülmualimin-i Rüşdi, 1869’da Galatasaray Mektebi Sultanisi ve 1873’te Darüşşafaka Lisesi’nde Resim Dersleri verilmiştir. 19. yüzyılda askeri okullarda okuyan öğrenciler, Avrupa’ya sanat eğitimi almaya

gönderilmiştir. Paris, Berlin, Londra ve Viyana başta olmak üzere, öğrenciler yurt dışında sanat eğitimi almaya hak kazanmışlardır (Tansuğ, 1991, s.52-53, 63-64). Avrupa'ya sanat eğitimi almak için öğrencilerin gönderilmesinin, bir devlet politikası olarak kendini gösterdiği söylenebilir.

Tanzimat dönemi padişahlarından Abdülaziz, yenileşme hareketlerini devam ettirmiştir. Böylece resim sanatının gelişimi 2. Mahmut ve Abdülaziz ile de desteklenmiştir (Artut, 2013, s.126).

Resmî olarak sanat eğitiminin verildiği ilk okul, 1883 yılında açılan Sanayi-i Nefise Mektebidir (bkz. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi). 1876'de yayımlanan tezkerede Mektebin kurulma gerekçesinin resim ve mimarlık alanlarında verilecek olan eğitimin insanlığın gelişmesine hizmet edecek şekilde düzenlenmesi olduğu belirtilmektedir. Sanayi-i Nefise Mektebinin eğitime başlamasının ardından birçok sergi açılmıştır. 1883-1890 arasında düzenlenen bu sergiler basında da yer edinmiştir (Tansuğ, 1991, s.104-110).

19. yüzyılda ilköğretim kademesinde Sıbyan Mektepleri ve Mahalle Mektepleri; ilköğretim son sınıfta Rüştîyeler, ortaöğretimde İdadiler; Harbiye ve Bahriye Mekteplerinin zorunlu dersleri arasında teknik çizim ve Resim Dersleri yer almıştır. Ancak Sanayi-i Nefise Mektebi dışında modelden çizim yapan bir başka kurum bulunmamaktadır (Kurtuluş, 2001, s.34). Bu durum Sanayi-i Nefise Mektebi'nin, işgücüne yönelik sanatçı yetiştirmesinden kaynaklanmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretim kademesinde, 19. yüzyılda Resim Dersinin zorunlu ders türünde yer alması, dönemin sanata verdiği değerin göstergelerinden biri olabilir.

1910'da İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Çizgi Dersleri"; 1911'de Mustafa Satı Bey'in "Basitten Mürekkebe" isimli makaleleri yayımlanmıştır. Satı Bey makalesinde Resim Derslerinde basit nesnelerin çizimlerinden başlanarak karmaşık çizimlere geçilmesi gerektiğini savunmuştur (Gökay, 2011, s.28). Mustafa Satı Bey de tıpkı Walter Smith ve Pestalozzi gibi sanat eğitiminde, basitten karmaşığa ilkesini savunmuştur.

Almanya'ya sanat eğitimi almak için gönderilen İsmail Hakkı Baltacıoğlu, ülkeye döndüğünde 1915'te ilk Resim-İş öğretim programını yayımlamıştır (Artut, 2013, s.126). Ayrıca Baltacıoğlu'nun çabalarıyla Sanayi-i Nefise Mektebi öğretim programına resim pedagojisi eklenmiştir (Gökay, 2011, s.28). Eğitim Fakültelerinde, Resim-İş Bölümleri kurulmadan önce, kişisel çabalarla Resim Pedagojisi Dersinin öğretim programında yer almasının önemli bir adım olduğu söylenebilir.

1924 senesinde Atatürk'ün emriyle Türkiye'ye gelen John Dewey, sanat etkinliklerinde kolektif atölye çalışmalarının yaparak-yaşayarak öğrenme ilkesine göre uygulanması gerektiğini savunmuştur (Artut, 2013, s.126). 1924 yılından itibaren yabancı uzmanların, Türk eğitim sistemini değerlendirmek üzere Türkiye'ye geldikleri bilinmektedir. Yabancı uzmanlar, dönemin Cumhurbaşkanı emriyle gelmiş ve incelemelerini raporlarla sunmuşlardır.

1929 senesinde Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey, ülkemize gelen yabancı eğitimcilerin raporları doğrultusunda sanat eğitiminde önemli atılımlar yapmıştır. Levazım ve Ders Araçları Müzesinde, Türkiye'nin tüm illerinden seçilen öğrenci resimleri sergilenmiştir (Gökay, 2011, s.30).

İstanbul Öğretmen Okulu müdürü Satı Bey Alman eğitim sistemini araştırmış ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise İsmail Hakkı Tonguç'u Almanya'ya eğitim almak üzere göndermiştir. İsmail Hakkı Uludağ, Şinasi Barutçu, Hakkı İzzet, Malik Aksel, M. Ali Atademir, Hıfzırrahman Raşit Öğmen gibi eğitimciler de Gazi Eğitim Resim-İş Bölümü'nün kuruluşunda yer almışlardır. Bauhaus ekolünden etkilenen isimler ülkeye döndüklerinde iş eğitimi ağırlıklı yeni bir eğitim projesini uygulamak istemişlerdir. Bu okulda Pestalozzi'nin iş vasıtasıyla eğitim anlayışına göre eğitim vermesi planlanmıştır (Pekmezci, 2008, s.54-55). Hem yabancı uzmanlar Türkiye'ye davet edilmiş hem de Türkiye'den öğrenciler, eğitim almak üzere yurt dışına gönderilmişlerdir.

İsmail Hakkı Tonguç, Alman sanat eğitimi/iş eğitimi kuramından etkilenmiştir. Bu kuramları Türkiye'nin şartlarına cevap verecek şekilde düzenlemiştir. İş eğitimi derslerine ağırlık vererek, pratik-uygulamalı derslerin önemi üzerinde durmuştur. 20. yüzyılın başında iş okulu ve sanat okulu ekollerinin gelişmesiyle, Resim Derslerinin amaç ve yöntemleri geliştirilmiştir (Kurtuluş, 2001, s.14-15, 50). Tüm bu çabalar sonucunda, 1932'de Gazi Terbiye Enstitüsü Resim-İş Bölümü bugünkü adıyla Gazi Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı açılmıştır (Uçan, 2002, s.10). Bu anlamda Gazi Terbiye Enstitüsü Resim-İş Bölümü, Anadolu'da sanat eğitimi veren bir kurum olarak öne çıkmıştır.

1940'ta kurulan Köy Enstitülerinde de Resim Dersi verilmiştir. Enstitülerin, öğretim programlarında 1949 senesinde Yazı ve İş Eğitimi Dersleri uygulanmıştır. 1954'te Herbert Read'in de katılımıyla, Milletlerarası Sanat Kritikleri Kongresi düzenlenmiştir. 1962'de, Resim-İş Semineri kurulmuştur. 1973'te iki yıllık Eğitim Enstitülerinde, Resim Dersine yer

verilmiştir. 1982’de Yükseköğretim Kurumunun (YÖK) açılmasıyla Eğitim Enstitüleri Fakülte olmuş, ders içerikleri düzenlenerek öğrenim süreleri dört yıla çıkarılmıştır. 2547 sayılı YÖK yasasıyla yükseköğretim kurumlarında, seçmeli sanat dersi havuzu oluşturulmuştur (Artut, 2013, s.126-127).

Türkiye’de Resim/Görsel Sanatlar Dersi üzerine yapılan çoğu araştırmanın, dünyayla paralel ilerlediği ve Türkiye’de önemli çalışmaların ortaya koyulduğuna inanılmaktadır. Sanat Eğitimi ve Türkiye’de Resim/Görsel Sanatlar Eğitimi başlıklı bölümlerde sanat eğitim tarihi sunulmuştur. Tablo 1’de bu bölümde anlatılan Türkiye’de resim/görsel sanatlar eğitimi konusunu özetlemek için Türkiye’de resim/görsel sanatlar eğitimi tarihi seçkisine yer verilmiştir.

Tablo 1
Türkiye’de Resim/Görsel Sanatlar Eğitimi Tarihi Seçkisi

1793	Mühendishâne-i Berr-i Hümayun’da Resim Dersi Verilmiştir
1873	Mekteb-i Fünun Harbiye’de Desen, Resim ve Perspektif Çalışmaları Yürütülmüştür
1848	Darülmualim-in Rüştü’de Resim Dersi Verilmiştir
1869	Galatasaray Mektebi Sultanisi’nde Resim Dersi Verilmiştir
1873	Darüşşafaka Lisesi’nde Resim Dersi Verilmiştir
1883	Sanayi-i Nefise Mektebinde Resmî Olarak Sanat Eğitimi Verilmeye Başlamıştır
19. yüzyıl	Osmanlı Devleti’nde Dönemin İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Resim Dersi Zorunlu Hâle Gelmiştir
1915	İlk Resim-İş Öğretim Programı Yayınlanmıştır
1932	Gazi Terbiye Enstitüsü Resim-İş Bölümü Açılmıştır
1940	Köy Enstitüleri Açılmış ve Enstitülerde Resim Dersi Yürütülmüştür

Tablo 1 özet niteliği taşıdığından ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir.

2.3. Türkiye’nin Siyasi Ortamı (1923-1980)

Siyaset, tarihin parçasıdır ve toplumların genel yapıları hakkında bilgi verir. Ortaylı’ya (2016) göre tarih; ülkelerin toplumsal hafızalarını barındıran bir olgudur. Tarihin, yazıyla başladığı belirtilse bile tarih, yazıdan önce de mevcut olup bizim dışımızda gibi görünen unsurların tamamını içerir (s.19-21). Tarih, geçmişe ilişkin bilgiler verirken siyasetin bir bilim olarak dün ve bugünü aydınlattığı söylenebilir. Bu anlamda tarih ve siyaset, birbirini tamamlayan ve var eden olgular olarak kabul edilebilir.

Siyaset kavramı, toplumların yaşayışlarını doğrudan etkiler. Siyaset anlayışının değişmesi, bireylerin yaşama biçimlerini de değiştirir. Dolayısıyla tüm insanlığın, siyasetle sürekli doğrudan veya dolaylı olarak alışveriş içerisinde oldukları bilinmektedir. Kışlalı'ya (1987) göre teknoloji ve çevrenin verdiği imkânlar, ülkelerin ekonomik yapılarının gelişmesi açısından önemlidir. Otoriteyi elinde bulunduran hükûmetler, yönetim ve yönetilen kavramlarını ortaya çıkarmaktadır. Siyaset biliminde, kurumların işlemlerini sağlayan davranışların tümü otoritedir. Otorite, karar verme ve kararları uygulama konularını da gündeme getirmektedir (s.4, 25).

Binlerce yıllık bir tecrübeye yaslanan Türk siyaseti, günümüzde demokrasinin ve cumhuriyet rejiminin gerekleri çerçevesinde işlemektedir. Buna göre halkı yönetecek parti veya partiler seçimlerle belirlenir. Millet egemenliğinin bir sembolü olan meclisin kurulması ve cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede yaşananlar ise Türk siyasi tarihi açısından büyük önem arz eder. Burada anlamda bu süreci ve rejim değişikliğini hazırlayan etmenlere kısaca değinmek gerektiği düşünülmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesiyle, yurdun tüm bölgeleri işgal altında kalmış ve 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. İngilizler, İstanbul'u; Fransızlar, Urfa, Antep ve Adana'yı; İtalyanlar, Antalya ve Konya'yı, Ermeniler, Kars ve Ardahan'ı; Yunanlılar İzmir'i işgal etmiştir. İşgallerden sonra Millî Mücadele dönemi başlamıştır (Darendelioğlu, 1977, s.12-13). 1919'da Son Osmanlı Mebûsan Meclisini belirleyen seçim gerçekleşmiştir. Amasya Genelgesiyle başlayan Millî Mücadele hareketi, Erzurum ve Sivas Kongreleriyle devam etmiştir. Seçim için İstanbul Hükûmetiyle Amasya Görüşmeleri yapılmış; ancak Yunanların, İzmir'i işgal etmesi üzerine seçim gerçekleşmemiş ve Son Osmanlı Mebûsan Meclisi, 1920'de toplanmıştır. Mebûsan, 11 Nisan 1920'de ilga edilmiştir. Ardından Atatürk, Ankara'da olağanüstü yetkiler taşıyan bir meclisin toplanmasını istemiş ve on iki madde içeren genelge hazırlamıştır. Genelgeye göre

1. Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip meclis toplanacaktır,
2. Osmanlı Meclis-i Mebûsan üyelerinden Ankara'ya gelme imkânı olanlar gelmelidir,
3. Seçim İntihab-ı Mebûsan Kanunu'na uygun gerçekleşecektir,
4. Seçim gizli oy ve mutlak çoğunluk yöntemine uygun yapılacaktır (Akman, t.y.).

23 Nisan 1920'de TBMM açılmıştır. Orta Çağ'dan itibaren Türkiye diye anılan topraklar, ilk defa resmî olarak Türkiye olmuştur. TBMM uzlaşmacı, meclise dayanan hükûmet

modeline sahiptir, diğerk adıyla ihtilalci hükûmettir. 1. TBMM Hükûmeti Kurtuluş Savaşını başarıyla sonlandırmış ve Lozan görüşmeleri başlamıştır. 1921 yılında, Teşkilat-ı Esasiye yürürlüğe girmiştir (Ortaylı & Küçükkaya, 2013, s.68-69).

TBMM'nin kurulmasıyla icra vekilleri heyetleri ismiyle anılacak hükûmetler faaliyetlere başlamıştır. 1. Meclisin Maarif Vekilinin görevinin sona ermesiyle yerine, Hamdullah Suphi Bey gelmiştir. Maarif Vekâleti, millî marş yazılmasını istemesi üzerine yarışma düzenlenmiş; ancak Mehmet Akif Ersoy yarışmaya katılmamıştır. Katılmamasının nedeni, söz konusu yarışmanın para ödüllü olmasıdır. Ersoy, Hamdullah Suphi Bey'in para ödenmeyeceğinin teminatına karşılık müracaat etmiştir. Mehmet Akif Ersoy'un yazdığı İstiklâl Marşı, mecliste okunmuş ve 12 Mart 1921'de kabul edilmiştir (Darendelioğlu, 1977, s.32-33, 39). 1 Kasım 1922'de TBMM, saltanatı ilga etmiş; 6 Aralık 1922'de Halk Fırkası (Halk Partisi) kurulmuştur (Ortaylı & Küçükkaya, 2013, s.70-71, 106; Özakman, 1999).

Millî egemenliğin sağlanması hususunda gereken siyasi adımları birer birer atan Mustafa Kemal yerli ve yabancı basına verdiği demeçlerde Türkiye'de cumhuriyetin ilan edileceğini de ima eder (Zürcher, 2004, s.248). Aslında Atatürk, Samsun'a gittiği zaman, cumhuriyetin Türkiye için en uygun rejim olduğunu ifade etmiştir. Ancak henüz İstiklâl Savaşı başlamamış ve halk saltanattan ümidini kesmemiştir. Dolayısıyla hâl böyle iken cumhuriyetten bahsetmenin mümkün olmadığı belirtilmektedir (Okyar & Seyitdanlıoğlu, 1997, s.33). Atatürk'ün fikirlerini, toplum bilimlerinde pekiştiren Ziya Gökalp'tir. Gökalp'in gerek sınıfsız toplum fikri gerekse Türkçülüğü zamanla oluşacak bir ideal gibi görmesi Atatürk'ü etkilemiştir (Mardin, 2006, s.185).

Balkan Savaşları'yla başlayan ve Birinci Dünya Savaşı'yla devam eden sürede halk, yoksul düşmüştür. Bu dönemde, işgücü kaybı yaşanmıştır. Savaşların yanı sıra dünya verem, frengi, sıtma ve diğerk salgın hastalıklarla da uğraşmıştır. Ancak tüm olumsuzluklar bir yana bırakılmış, millî kültür ve eğitim meseleleri üzerinde çalışmalar yürütülmüştür. Trablusgarp, Balkanlar ve Dünya Savaşları'nın on seneyi aşkın süredir devam etmesi ülkede uzman, işçi, mühendis ve öğretmenler gibi iş kollarının da kaybına neden olmuştur. Olağanüstü durumlar ve savaşlar için halktan Varlık Vergisi alınmıştır (Ortaylı & Küçükkaya, 2013, s.76, 125-126, 170).

3 Mart 1924'te ise hilafet kaldırılmıştır. Altı gün sonra, yeni anayasa tasarını hazırlamak üzere TBMM'de görüşmeler gerçekleşmiştir. Anayasa, 24 Mayıs 1924'te kabul edilmiştir

(Özakman, 1999). Aynı sene içerisinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasıyla muhalif bir siyasi parti kurulmak istenmiş ancak Fırka 1925'te kapanmıştır. Fırka kapatıldıktan beş sene sonra Serbest Cumhuriyet Fırkası açılrsa da başarılı olunamamıştır (Akman, t.y.). Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanıyla meclis hükûmetiyle parlamenter sistemi bütünleştirmek için 20 Nisan 1924'te, 1924 Anayasası yürürlüğe girmiştir (Durgun, 2017, s.2). 1927 yılından 1946 yılına kadar 1924 Anayasası'na göre genel seçimlerin 1931, 1935, 1939 ve 1943 senelerinde tekrarlandığı bilinmektedir (Akman, t.y.).

1924 Anayasası'na bağlı olarak 25 Şubat 1925'te, dinin politikaya alet edilmesini önlemek için Hiyanet-i Vatan Kanunu çıkmıştır. Aynı sene içerisinde İstiklâl Mahkemeleri kurulmuştur -7 Mart 1926'da İstiklâl Mahkemeleri kapatılmıştır- (Özakman, 1999).

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, dış borçlanmayı gerekli gören liberal bir siyasi partidir. Partinin açılmasını takip eden süreçte, Şeyh Sait İsyanı çıkmıştır (Zürcher, 2004, s.250-252). 1925'te yaşanan Şeyh Sait İsyanı/Genç Hâdisesi ardından hükûmete iki senelik geniş yetkilerin verildiği Takriri Sükûn yasası kabul edilmiştir (Mardin, 2006, s.60). 28 Haziran 1925'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır (Özakman, 1999).

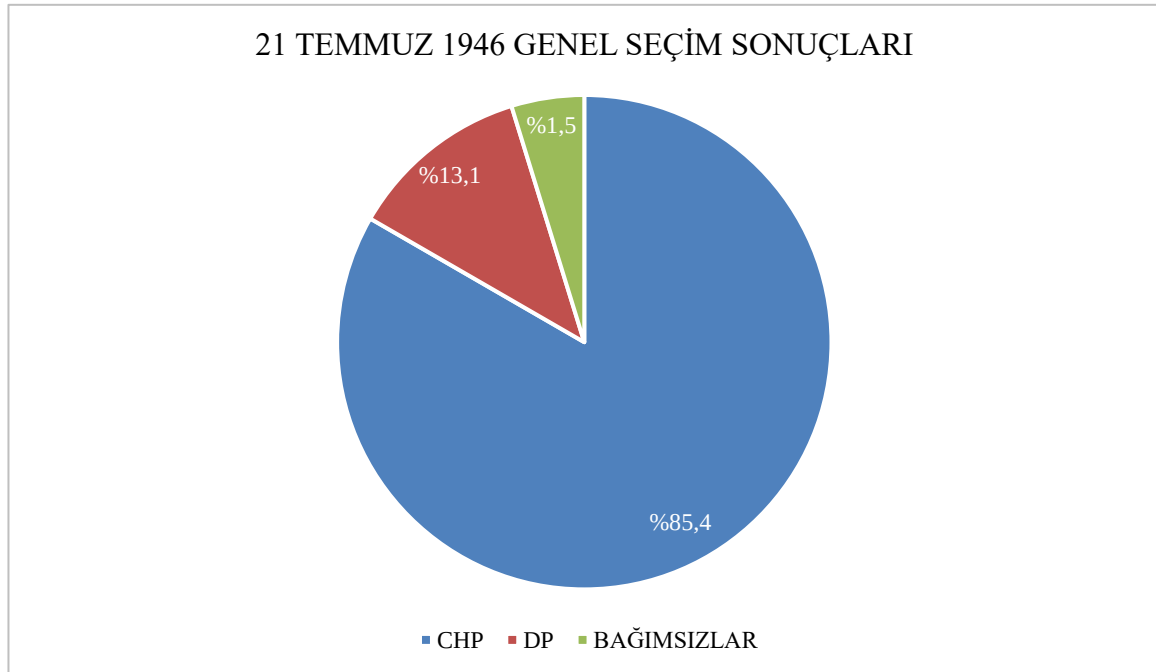
24 Ekim 1929'da ABD'de, Türkiye'yi de etkileyen ekonomik kriz yaşanır. Bütün önlemlere rağmen Türkiye ekonomisi 1929'da ağır tempoda gelişir, dünya ekonomik kriziyle de tamamen geriler. 1930'dan sonra, ülke ekonomisinde daha da tedbirli politikalar izlenerek farklı ekonomi programları uygulanmıştır. Ayrıca 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır (Karpat, 2010, s.174-175; Özakman, 1999). Atatürk'ün yeni bir siyasi parti kurularak Türkiye'de çok partili sisteme geçilmesine ilişkin görüşleri, Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasından bir sene önceye 1929'a rastlamaktadır. Fırkanın kapatılma süreci ise 15 Kasım 1930'da başlamıştır. Fethi Okyar, kendisine karşı yapılan suçlamaları reddetmiş ve bu sebeple yalnızca üç ay faaliyet gösteren Fırkayı kapatmıştır (Okyar & Seyitdanlıoğlu, 1997, s.64, 79, 81, 163; Özakman, 1999).

1939'da Hatay, Türkiye'ye katılmış; yine 1939'da başlayan İkinci Dünya Savaşı, dünya genelinde toplumsal değişimde dönüm noktalarından biri olmuştur (Köktürk, 2013, s.123). Türkiye'nin stratejik konumu sebebiyle, İkinci Dünya Savaşında bazı ülkeler Türkiye'yi kendi yanlarında savaşa girmeye zorlamışlardır. Türkiye ise savaşın dışında kalmayı tercih etmiştir (Armaoğlu, 2008, s.184, 208). Hâlihazırda Birinci Dünya Savaşının ve Kurtuluş Savaşının etkilerinin ekonomik ve toplumsal açıdan devam ettiği Türkiye'de, İkinci Dünya Savaşına girilmemesinin başarı olduğu söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşı'yla, ekonomik alanında yeni gelişmeler yaşanmıştır. 1939 sonrasında piyasadaki ithal mallar azalmış, fabrikaların sayısı artmış ve tüketim maddelerinin fiyatları yükselmiştir. Ayrıca ekmek gibi temel besin maddelerinde kıtlık yaşanmış, fiyat artışının önlenmesi için buğday serbest piyasada düşük ücrete satılmıştır. Türkiye'de 1930-1945 yılları arasında sanayileşme hareketi tarımsal temel üzerine kurulmuştur. Savaş döneminde alınan tedbirler nedeniyle iç pazar ve tarım ilerleyememiş, köylü ağır vergiler ödemek durumunda kalmış ve köyden kente göçler başlamıştır (Karpaz, 2010, s.178-179, 191; Mardin, 1992, s.138).

1939-1945 yıllarında devam eden İkinci Dünya Savaşı'na katılmayan Türkiye, sanayide geri kalmış bir ülke olarak savaştan etkilenmiştir. Örneğin, 1942'de bütçe gelirleri önceki dönemlere kıyasla üç kat artsa bile harcamalar da yükselmiştir. Sonuçta savaş ekonomisinden dolayı ülke bütçesi açık vermiştir (Ortaylı & Küçükşaya, 2013, s.154, 168). 1945'te Montrö Antlaşmasının değiştirilmesi, boğazlarda askeri üslerin kurulması, Kafkasya sınırının değiştirilmesiyle dünyada Sovyet baskısı artmış, Türkiye ve diğer ülkeler Sovyetlerin toprak talepleriyle karşı karşıya kalmıştır (Çetinsaya, 2010, s.119).

Dış politikada devam eden krize rağmen, genel seçim ertelenmemiştir. 1923 yılından 1946 yılına kadar tek partili hükûmet sistemi uygulanmıştır. 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan genel seçimde de CHP hükûmet kurmuştur (bkz. Şekil 1).

Şekil 1. 21 Temmuz 1946 genel seçim sonuçları. “1923-2011 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020a, <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

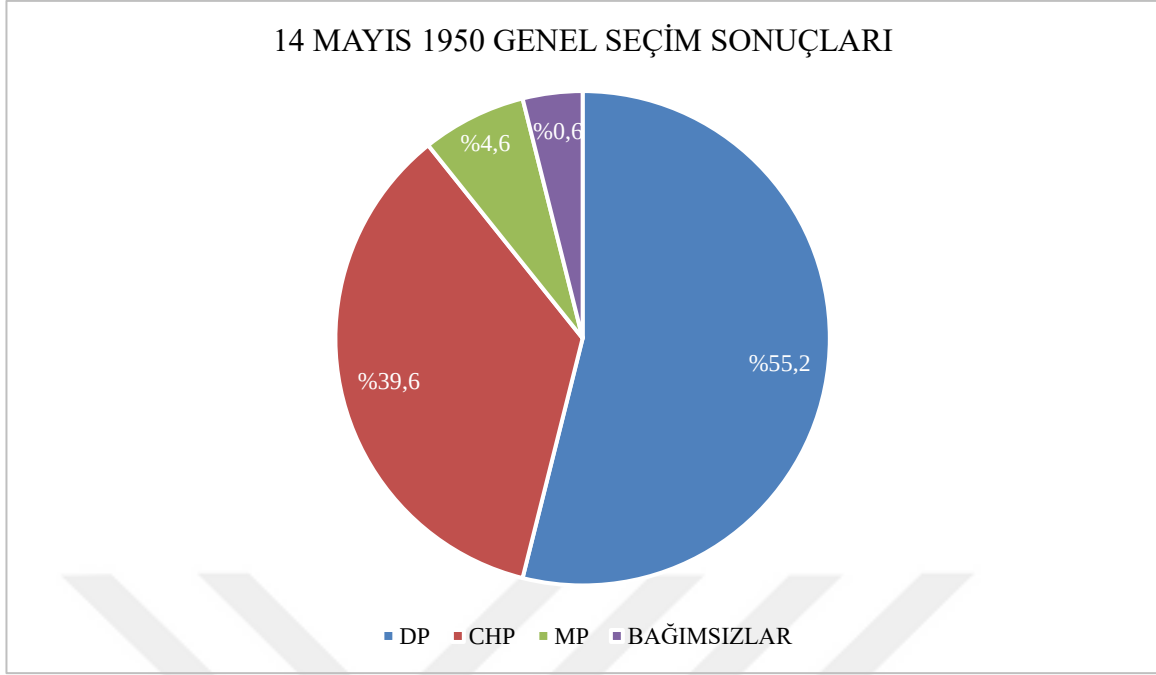
Şekil 1'e göre 21 Temmuz 1946 senesinde gerçekleşen genel seçimlerde, CHP'nin %85,4; DP'nin %13,1 ve bağımsızların ise %1,5 oranında oy aldığı görülmektedir. Bu seçimlerin sonucunda CHP hükûmet kurmuştur.

21 Temmuz 1946 genel seçiminde, küçük partilerin önemli rol almadıkları seçim kampanyalarının CHP ile DP arasında yürütüldüğü belirtilmektedir. Seçimi CHP kazanmıştır (Karpaz, 2010, s.225).

Liberal politikalar izleyen Türkiye, Amerika'yla yakın ilişkiler kurmuştur. ABD, Türkiye ve Yunanistan'ın güvenliğini garanti ederek askeri ve ekonomik yardım için 1947'de Truman Doktrinini ortaya koymuştur. Türkiye, ABD desteğiyle Avrupa Onarım Programına diğer adıyla, Marshall Planına katılmış ve Amerika'nın soğuk savaş stratejisine destek vermek için Kore Savaşı'nda Birleşmiş Milletlere, asker takviyesinde bulunmuştur (Çetinsaya, 2010, s.119). Truman Doktrini, Amerika'nın dış politikada geçerliliği artırmasının başlangıcı kabul edilmiştir. Haziran 1947'de ise Marshall Planı gündeme gelmiştir. Marshall Planı, Avrupa'yı ekonomik açıdan kalkındırma ve güçlendirme uygulamasıdır. Avrupa'nın iktisadi durumunun da kötüye gittiği, altı sene süren İkinci Dünya Savaşının ülke ekonomisinin kaynakları tükenmiştir. 12 Temmuz'da Türkiye, İngiltere, Belçika, Fransa, Portekiz, İtalya, Hollanda, Yunanistan, İsviçre, Lüksemburg, İzlanda, Norveç, Avusturya, İsveç ve Danimarka'nın katıldığı konferansta Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı hazırlanmıştır. Marshall Planına karşılık Sovyetler Birliği, ülkeler arası ekonomik iş birliğini artırmak için Molotof Planını ortaya koymuştur (Armaoğlu, 2008, s.224-227).

İç politikada ise Türkiye'nin kültür ve eğitim açığını kapatmaya yardımcı olduğu düşünülen ve faaliyetlerine kısa bir süre aran veren Türk Ocakları, 10 Mayıs 1949'da Hamdi Suphi Tanrıöver tarafından tekrar işlerlik kazanmıştır (Karpaz, 2010, s.334).

14 Mayıs 1950 tarihinde genel seçim gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 2).

Şekil 2. 14 Mayıs 1950 genel seçim sonuçları. “1950-1977 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020b, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> kaynağından uyarlanmıştır.

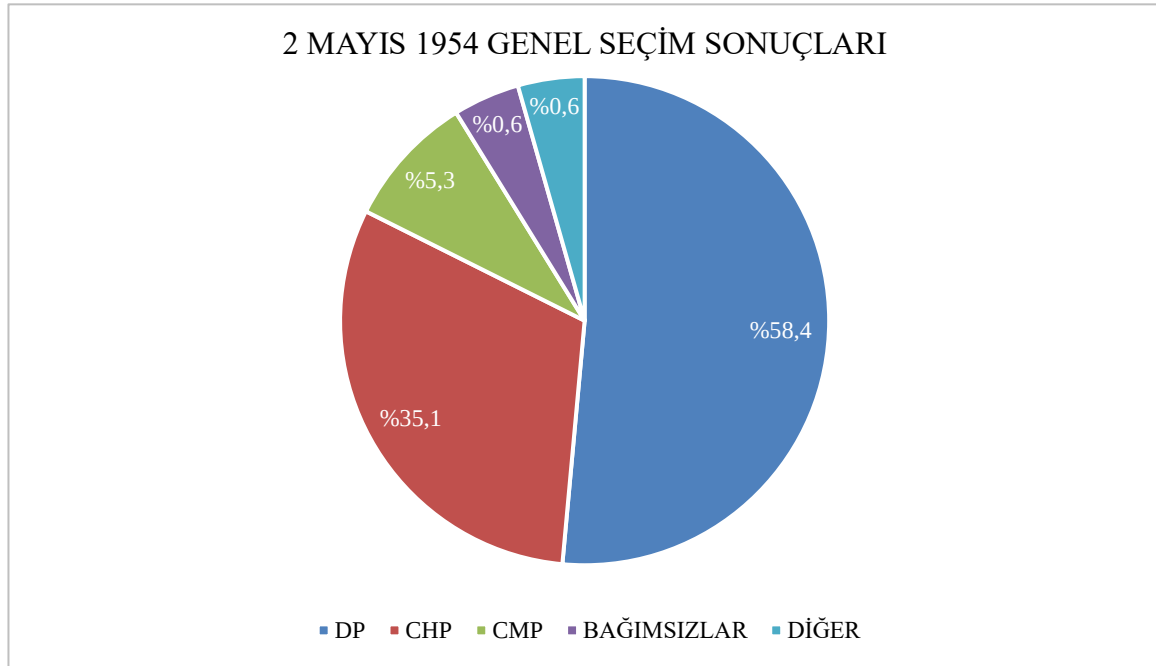
Şekil 2’ye göre 14 Mayıs 1950 senesinde gerçekleşen genel seçimlerde DP’nin %55,2; CHP’nin %39,6; MP’nin %4,6 ve bağımsız adayların %0,6 oranında oy aldığı görülmektedir. Bu seçimleri DP’nin kazanmasıyla tek partili dönem sona ermiş, çok partili siyasi hayata geçilmiştir.

14 Mayıs 1950’de yapılan genel seçimle DP hükûmet kurmuş ve liberal politikalar uygulamıştır. DP hükûmetinin görev aldığı yıllarda burjuva sınıfı yükseldiği, bürokrasinin güç kaybederek araç şeklini aldığı, yeni dünya güçlerine bağımlı hâle gelmeye başladığı ifade edilmektedir (Göküş, 2010, s.204). Bu yıllarda patentinin yabancı mühendisler için olduğu, Türk mühendislerin uyguladığı bir sanayi anlayışı mevcuttur. 1950’yi takip eden senelerde dünya ülkeleri gibi Türkiye’de sanayi açısından değişmiştir. Kırsal bölgelere hâkim olan traktörler sayesinde çiftçi varlıklı hâle gelmiş ve tüketim artmıştır (Ortaylı & Küçükkaya, 2013, s.175-180, 192).

1950’de yapılan genel seçimin ardından Kore Savaşı başlamış ve Türkiye NATO’ya girmeye çalışmıştır (Akman, t.y.); fakat NATO’ya (1952) girmek, Türkiye’nin Kore Savaşı’na askeri yardım yapması koşuluyla gerçekleşmiştir. Çok partili sisteme geçildikten sonra laiklik, liberal çerçevede değerlendirilmiştir (Karpas, 2010, s.363; Karpas 2019, s.221).

2 Mayıs 1954'te genel seçim gerçekleşmiştir. Sonuçta DP kazanmıştır (Akman, t.y.). Ayrıca bkz. Şekil 3.

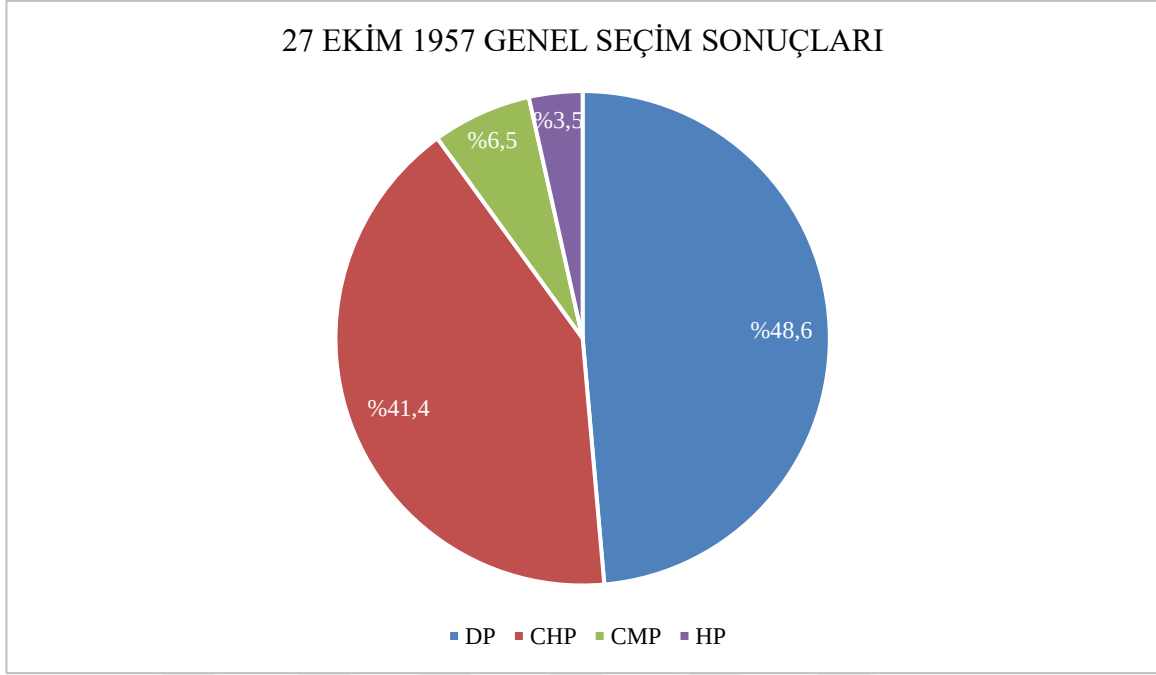

Şekil 3. 2 Mayıs 1954 genel seçim sonuçları. “1950-1977 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020b, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 3'te 2 Mayıs 1954 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerde DP'nin %58,4, CHP'nin %35,1, CMP'nin %5,3, bağımsızların %0,6 ve diğer adayların %0,6 oranında oy aldığı görülmektedir. Seçimleri DP'nin kazandığı anlaşılmaktadır.

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimin ardından kentleşme artmış ve 1955 senesinde köydeki nüfus oranı %71'e düşmüştür (Karpaz, 2010, s.188, 191).

27 Ekim 1957'deki genel seçimle, DP'den ayrılan milletvekilleri HP'yi kurmuştur. Muhalefet partilerinden CHP, CMP ve HP; 1957'de gerçekleşecek olan genel seçim öncesi güç birliği oluşturmak istemiş; ancak DP seçim öncesinde seçime katılacak olan siyasi partilerin il ve ilçe örgütlerini tamamlamaları koşuluyla seçime katılabileceklerini belirtmiştir (Akman, t.y.). Ayrıca bkz. Şekil 4.

Şekil 4. 27 Ekim 1957 genel seçim sonuçları. “1950-1977 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020b, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 4’te 27 Ekim 1957 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerde DP’nin %48,6, CHP’nin %41,4, CMP’nin %6,5 ve HP’nin %3,5 oranında oy aldığı görülmektedir. Bu seçimler sonucunda DP hükûmet kurmuştur.

27 Ekim 1957’de yapılan genel seçimden iki sene sonra 1959 yılında AET’ye (AB) başvurulmuştur. 1964’te ise Ankara Anlaşması gerçekleşmiş, Avrupa Birliği müzakereleri başlamış ve müzakereler Gümrük Birliğine kadar devam etmiştir (Nart, 2010, s.2874).

Türkiye’de ilk ideolojik dalgalanma 1923-1938 yılları arasında, ikinci dalgalanma 1960’tan sonra ortaya çıkmıştır (Mardin, 1992, s.138-140).

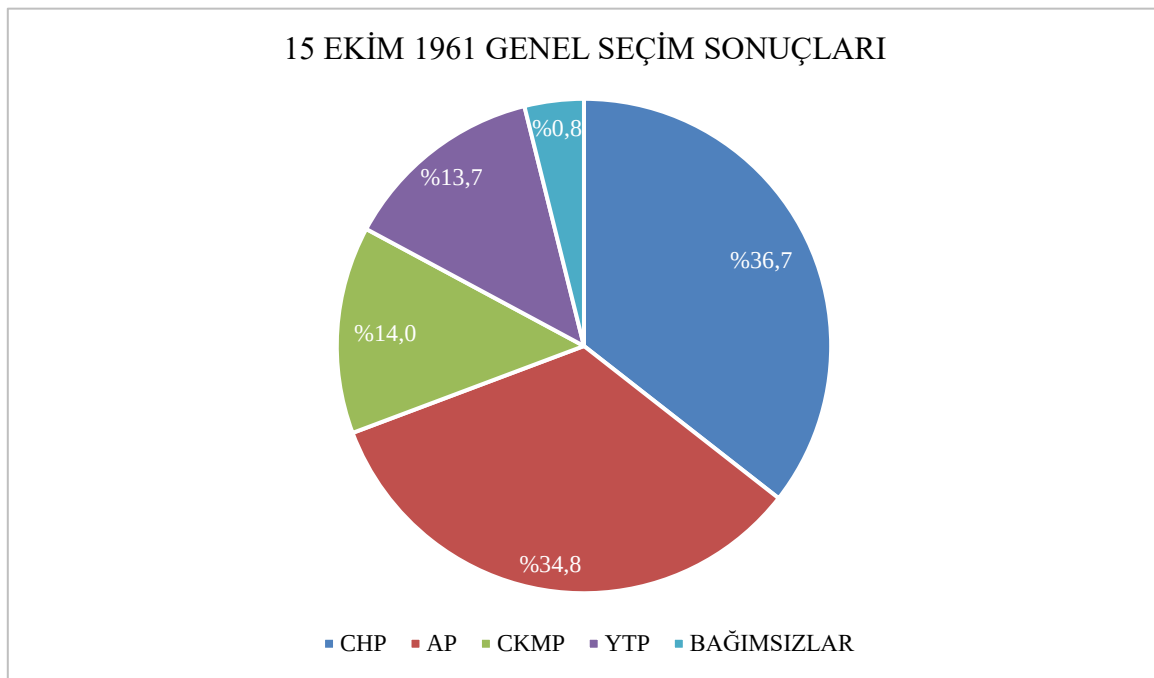
27 Mayıs 1960 darbesiyle feshedilen parlamento, yetkilerini MBK’ya vermiştir. 13 Aralık 1960’ta kurucu meclis oluşturulmuş, Seçim Kanun’larını görüşmek için komisyonlar kurulmuştur. Komisyon 1950, 1954 ve 1957 yıllarında yapılan genel seçimleri değerlendirmiş ve seçim sisteminin yenilenmesi gerektiğini belirtmiştir (Akman, t.y.).

Darbenin ardından 1924 Anayasası değiştirilmiş ve 1961 Anayasası hazırlanmıştır. Yeni Anayasa, referandumla yürürlüğe girmiştir. 1961 Anayasası Referandumu Türkiye’de yapılan ilk anayasa referandumudur. MBK hükûmetiyle birlikte DP kapatılmış ve DP

üyeleri Yassıada mahkemelerinde yargılanmıştır. Kapatılan DP'nin yerine AP açılmıştır (Durgun, 2017, s.2).

1960 yılının başında 1961 Anayasası'yla hukuksal düzenlemeler yapılmıştır. Düzenlemelerle, toplumsal statüdeki farklar ve ekonomik kayıplar ortadan kaldırılmak istenmiş; ancak hukuki güvenceler açısından beklentiler karşılanmamıştır (Göküş, 2010, s.221). 1961 Anayasası kuvvetler ayrılığı ilkesini kabul ederek, hükûmetlerin yetkilerini sınırlandırmıştır (Karpata, 2019, s.140).

15 Ekim 1961'de genel seçim gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 5).

Şekil 5. 15 Ekim 1961 genel seçim sonuçları. “1950-1977 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020b, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 5’te 15 Ekim 1961 tarihinde gerçekleşen genel seçimler sonucunda CHP’nin %36,7, AP’nin %34,8, CKMP’nin %14,0, YTP’nin %13,7 ve bağımsız adayların %0,8 oranında oy aldığı görülmektedir. Seçimlerin sonucunda CHP-AP koalisyon hükûmeti kurulmuştur.

15 Ekim 1961 yapılan genel seçimin ardından görev alan ve Türkiye’nin ilk koalisyonu olan CHP-AP hükûmeti, altı ay gibi kısa bir süre sonunda istifa etmiştir (10 Kasım 1961-30 Mayıs 1962). AP-CHP hükûmeti, barajlar üzerinde çalışmalar yapmıştır (Karpata, 2019, s.153; Ortaylı & Küçükkaya, 2013, s.206).

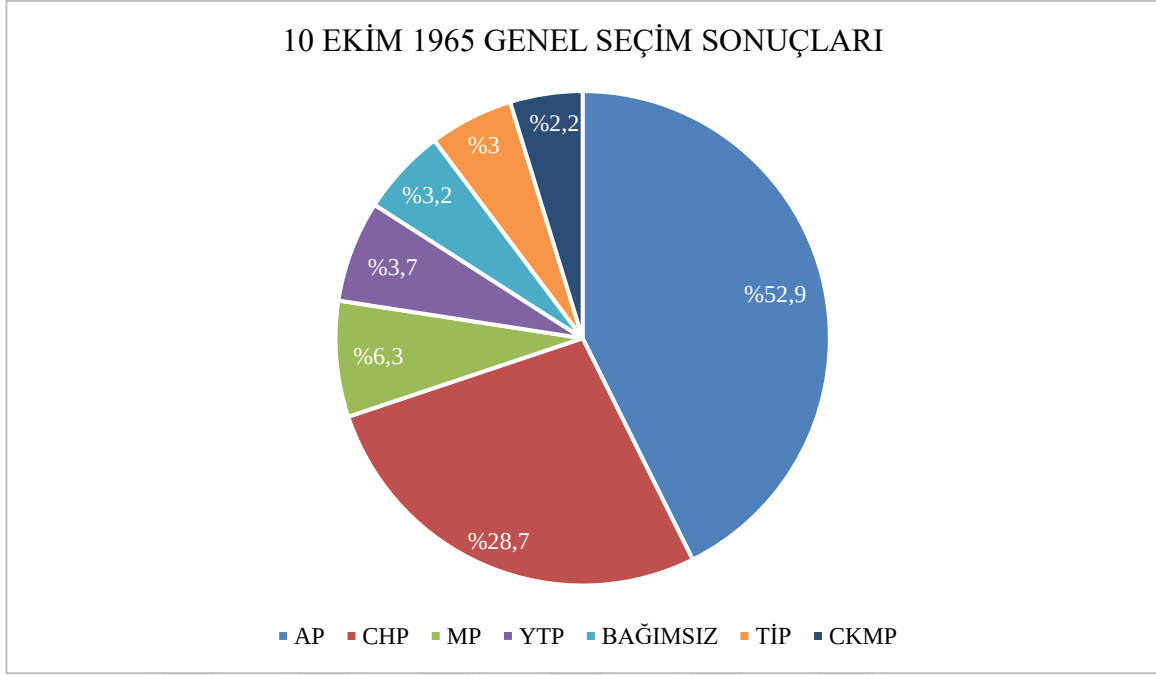
15 Ekim 1961 tarihinde gerçekleşen genel seçimle, dört yüz elli milletvekili atanmış ve güvenoyu için gerekli olan iki yüz yirmi altı milletvekili çoğunluğu, tek bir partinin hükûmet kurmasıyla sağlanamadığından koalisyon hükûmeti kurulmuştur. Koalisyon hükûmetinin, yeni bir siyasi hayatın başlangıcıdır. 3 Mayıs 1961’de güvenoyu alan hükûmetin, 31 Mayıs 1962’de istifa etmesi üzerine ikinci koalisyon hükûmeti CHP, YTP, CKMP ve bağımsızlarla kurulmuştur (Demirtaş, 1998, s.68-69).

CHP, YTP, CKMP ve bağımsızlarla kurulan koalisyon hükûmetinin görev aldığı yıllarda, Birinci Kalkınma Planı (1963) yayımlanmıştır. Türkiye’nin sosyal adalet çerçevesi ve demokrasi düzeni doğrultusunda, kalkınmasının hızla sağlanması için planın gerekli görüldüğü ifade edilmektedir. Birinci Kalkınma Planına göre

1. Nüfus artışıyla orantılı %7 oranında kalkınmanın hedeflendiği; %14 iç ve %4 dış kaynaklardan sağlanan GSMH’ye %18 oranında yatırım yapılacağı,
2. Tasarrufun özendirilmesi amacıyla özel tasarrufların teşvik edileceği; devlet yatırımlarının düzenlenerek özel yatırımlara yön verileceği,
3. Ekonomide sermaye kaynaklarının en iyi şekilde kullanılmasının sağlanacağı etraflı bölge kalkınma planlarının faaliyete geçirileceği,
4. Tarım alanındaki organizasyonların hayati önem taşıdığı, ticaret ve sanayide organizasyonun da aynı şekilde önem arz ettiği ifade edilmiştir (Birinci Kalkınma Planı, 1963, s.525-528).

15 Ekim 1961 tarihinde yapılan genel seçim arsından kurulan koalisyon hükûmetinden, YTP’nin ayrılması üzerine üçüncü bir koalisyon hükûmetinin kurulması için tekliflerde bulunulmuştur. Teklif kabul edilmeyince CHP azınlık hükûmeti kurmuştur; ancak istifa etmesinin ardından 20 Şubat 1965 ve 22 Ekim 1965 tarihleri arasında AP, YTP, CKMP ve MP’nin katılımlarıyla güvenoyu alan yeni hükûmet, 1965 yılındaki genel seçime kadar görev almıştır. 1965’te AP tek başına hükûmet kurmuştur (Demirtaş, 1998, s.70-71).

10 Ekim 1965’te genel seçim gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 6).

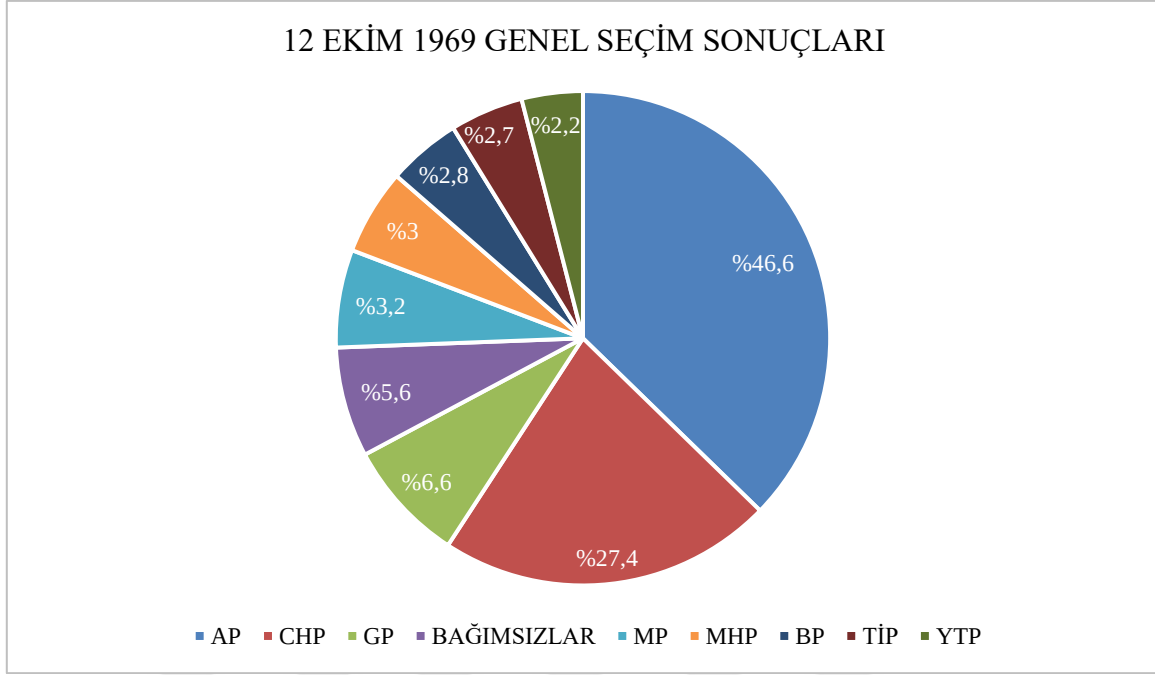
Şekil 6. 10 Ekim 1965 genel seçim sonuçları. “1950-1977 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020b, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 6’ya göre 10 Ekim 1965 genel seçim sonuçlarına göre AP’nin %52,9, CHP’nin %28,7, MP’nin %6,3, YTP’nin %3,7, bağımsız adayların %3,2, TİP’in %3 ve CKMP’nin %2,2 oranında oy aldığı görülmektedir. Seçim sonuçlarına göre AP hükûmet kurmuştur.

1961 Anayasası’na bağlı kalınarak hazırlanan Birinci Kalkınma Planı, 1967’de sonlanmıştır. 1968’de İkinci Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Planda,

1. Millî gelirin her yıl için %7 artacağı; kişi başına düşen gelirin iki bin altı yüz liradan üç bin iki yüze yükseleceği; GSMH’nin %30,7’ye ulaşacağı; gelir kaynağını tarımdan elde eden kimselerin nüfus oranlarının azaltılması gerektiği,
2. 1967-1972 yılları arasında uzun vadeli yaşam standartlarını geliştirmek için özel tüketimin beş sene içerisinde %28-%5,1 oranında artmasının hedeflendiği ifade edilmektedir (İkinci Kalkınma Planı, 1968, s.3).

İkinci Kalkınma Planının yayımlanmasından bir sene sonra 12 Ekim 1969’da genel seçim gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 7).

Şekil 7. 12 Ekim 1969 genel seçim sonuçları. “1950-1977 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020b, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 7’de 12 Ekim 1969 genel seçimlerinde AP’nin %46,6, CHP’nin %27,4, GP’nin %6,6, bağımsız adayların %5,6, MP’nin %3,2, MHP’nin %3, BP’nin %2,8, TİP’in %2,7 ve YTP’nin %2,2 oranında oy aldığı görülmektedir. Bu seçimler sonucunda AP hükûmet kurmuştur.

1969’da gerçekleşen genel seçimde, CHP’nin oyu o tarihe kadar en düşük seviyeye %27,4’e; AP’nin ise %46,6 inmiştir (Karpata, 2019, s.161). 1969’da yapılan genel seçimden yedi ay önce, millî artık veya barajlı d’Hondt yöntemini içeren seçim yasası kabul edilmiştir. 1961 Anayasası’nın 55. Maddesinde yer alan serbestlik ilkesinin zedelendiği gerekçesiyle klasik d’Hondt yöntemine geçilmiştir. 12 Ekim 1969 tarihli genel seçimi takiben ideolojik zıtlaşma artmıştır (Akman, t.y.).

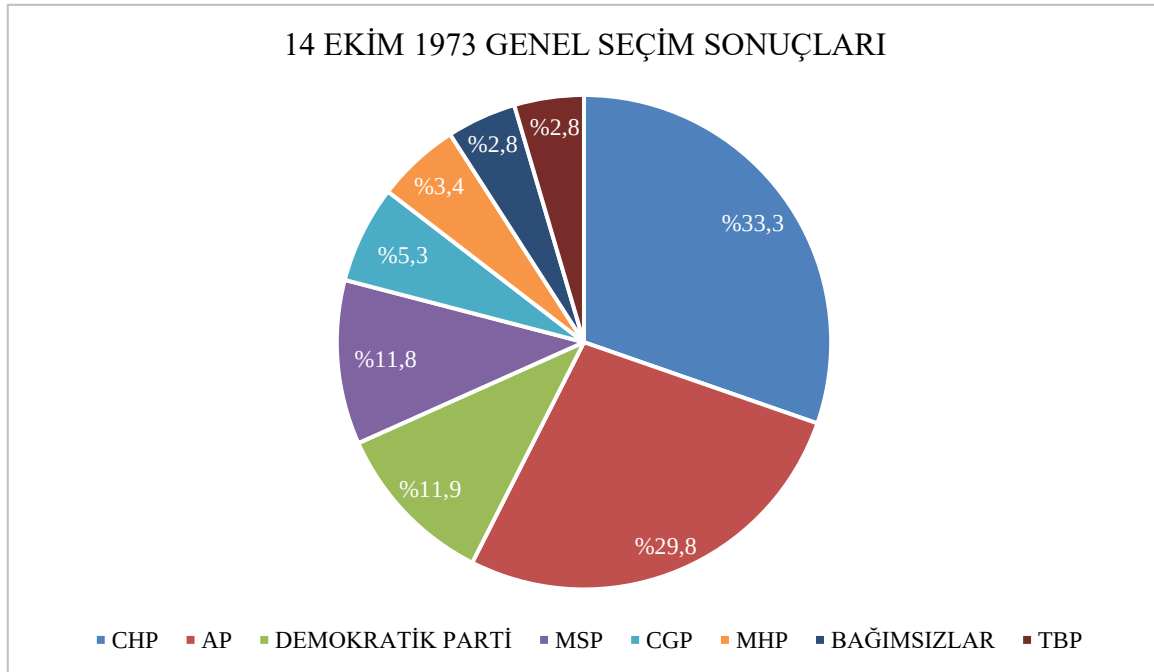
1960-1970 yılları arasında, köyden kente göçler başlamıştır (Ortaylı & Küçükkaya, 2013, s.217). Özellikle gelişme sürecindeki ülkelerde siyaset, hızlı kentleşmeden önemli ölçüde etkilenmektedir (Kışlalı, 1987, s.49).

Türkiye’de birbiriyle örtüşmeyen yönetim biçimleri, koalisyonlar, farklı ideoloji ve sosyal gruplar uzlaşmayı başaramamış ve dağılmışlardır. 1971 senesinden sonra partilerüstü hükûmet modeli devreye girmiştir (Karpata, 2019, s.163).

1970 yılının başında 1960 senesinin sonundaki gibi toplumsal krizler yaşanmıştır. Dünya ülkelerinde yaşanan ekonomik kriz, Türkiye'yi de etkilemiştir. 12 Mart 1971 muhtıra verilmiş, 1973'e kadar süren ara yönetim dönemine girilmiştir. Kısmi askeri müdahaleyle tanışan Türkiye'de, TİP ve MNP kapatılmıştır (Akman, t.y.). 1971 cuntasıyla, partilerüstü hükûmet modeli getirilmiş ve 19 Mart'ta yeni başbakan atanmıştır. 20 Mayıs 1971'de, mahkeme kararıyla kapatılan MNP hiçbir seçime katılmamıştır. Kapatılma gerekçesi olarak dini, siyasete alet etme gösterilmiştir. 12 Mart 1971 muhtırasını uygulayanlar yurdu anarşinin sardığını, kardeş kavgalarının çıktığını, sosyal huzursuzlukların devam ettiğini, çağdaş uygarlık düzeyine çıkılması fikrinden uzak düşüldüğünü ve Anayasası'nın öngördüğü yeniliklerin yapılmadığını belirtmiştir. 1960 darbesinden farklı biçimde askerler, hükûmeti fiilen ele almamışlar; ancak partilerüstü bir hükûmet kurmuşlardır (Karpaz, 2019, s.162, 164). 12 Mart 1971'de verilen muhtırayla Demirel Hükûmeti istifa etmiş ve Partilerüstü Hükûmetler dönemine girilmiştir. Bu dönem 14 Ekim 1973 genel seçimlerine kadar devam etmiştir (Demirtaş, 1998, s.72).

12 Mart 1971 muhtırası ardından da iktidar ve muhalefet arasındaki problemlerin çözümlenmediği ve siyasi bölünmelerin çoğaldığı; köyden kente göçlerin çoğalmasıyla toplumsal krizin derinleştiği ifade edilmektedir (Koçak & Durna, 2017, s.489).

14 Ekim 1973'te genel seçim yapılmıştır (bkz. Şekil 8).

Şekil 8. 14 Ekim 1973 genel seçim sonuçları. “1950-1977 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020b, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 8'e göre 14 Ekim 1973 genel seçimlerinde CHP %33,3, AP %11,9, Demokratik Parti %11,9, MSP %11,8, CGP %5,3, MHP %3,4, bağımsız adaylar %2,8 ve TBP %2,8 oranında oy almıştır. 14 Ekim 1973 tarihli genel seçimden, üç ay sonra CHP ve MSP koalisyonu kurulabilmiştir (Akman, t.y.). CHP ve MSP Hükûmeti görevini sürdürürken, Üçüncü Kalkınma Planı (1973) yayımlanmıştır. Planda,

1. Türkiye'de %65 oranda insanın tarım alanında çalıştığı; ancak tarımdan elde edilen gelirin %28 olduğu; sanayide çalışan insanların %11 oranında olmasına rağmen %23 oranında gelir elde edildiği,
2. AB'ye katılma sürecini takiben 1963'te Ankara Anlaşması'nın imzalanarak katma protokole geçiş döneminin başladığı; Türkiye'nin yirmi iki sene içerisinde Avrupa Birliği ülkeleriyle Gümrük Birliğinin gerçekleştireceği, böylelikle gümrük işlerinde hiçbir kısıtlamaya tabi olunmayacağı belirtilmiştir (Üçüncü Kalkınma Planı, 1973, s.III-IV).

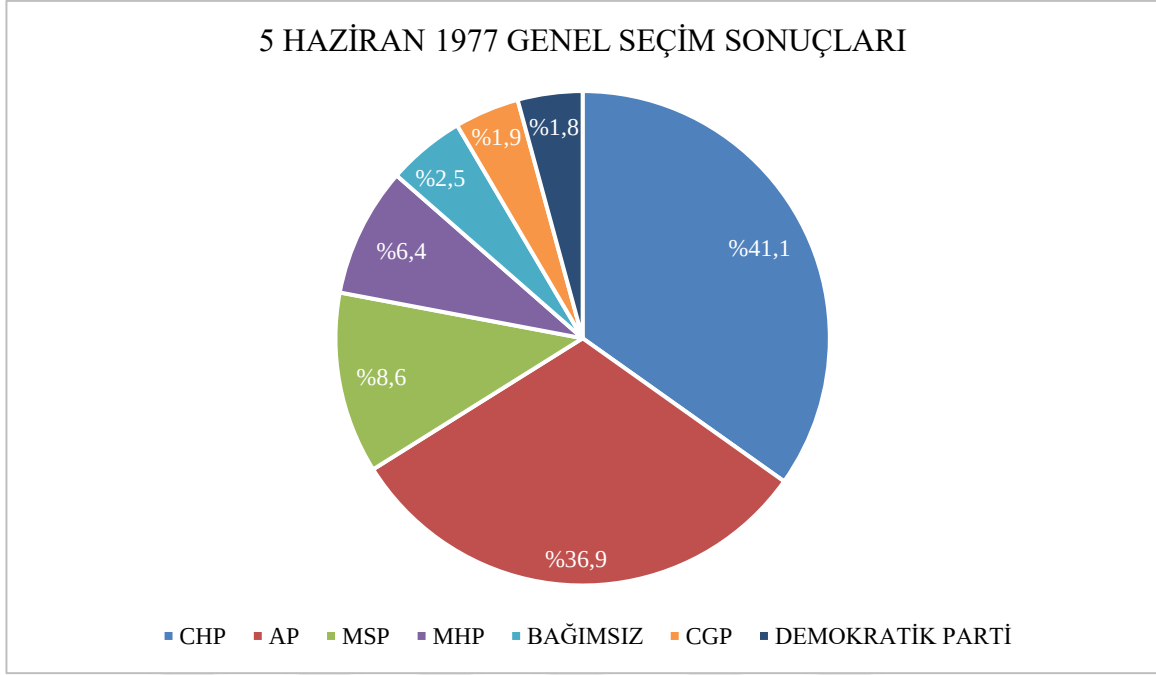
1973-1974 yıllarında Türkiye, Ortadoğu politikasıyla öne çıkmıştır. 1973'te, Arap-İsrail savaşıyla petrol krizi yaşanmış ve Türkiye, iktisadi açıdan zor duruma düşmüştür. 1974'te, Kıbrıs Harekâtı uluslararası platforma taşınmıştır (Çetinsaya, 2010, s.129).

Kıbrıs Barış Harekâtı Türkiye-ABD ilişkilerini olumsuz etkilemiş; Amerika, Türkiye'ye silah ambargosu uygulanmıştır. Kıbrıs'taki Türk varlığının korunabilmesi için çeşitli politikalar izlenmiştir. Kıbrıs Devleti, Türk ve Rum olarak iki federeye ayrılmış; 1968 yılından itibaren müzakereler başlamıştır. 1974'te Yunanistan, Ege Denizinin milletler arası sularında Türkiye'nin kıta sahanlığı içerisinde petrol araştırmaları yapmaya başlamıştır. Araştırmalar nedeniyle iki devlet arasındaki sürtüşme artmıştır. Harekât, Ağustos 1974'te sona ermiştir (Armaoğlu, 2008, s.401-406). Kıbrıs Barış Harekâtı zaferi, koalisyon ortaklarının başarıdan pay almaya çalıştıkları bir mücadele yarışına dönüşmüştür (Demirtaş, 1998, s.73). Harekâttan sonra, CHP'li vekillerin istifasıyla koalisyon dağılmıştır (Akman, t.y.).

CHP-MSP Koalisyonunun dağılmasından sonra kurulan yeni hükûmet için dört yüz elli kişilik parlamentodan yalnızca yirmi üç güvenoyu almıştır. 1975'te MSP, CGP, AP ve MHP'yle 1. Milliyetçi Cephe Hükûmeti kurulana dek dört buçuk ay kadar ülke, hükûmetsiz idare edilmiştir (Demirtaş, 1998, s.74).

AP, MSP, CGP ve MHP koalisyon hükûmetinin görev süresinin sona ermesiyle 5 Haziran 1977'de genel seçim gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 9).

Şekil 9. 5 Haziran 1977 genel seçim sonuçları. “1950-1977 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020b, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 9’da 5 Haziran 1977 genel seçimlerinde CHP %41,1, AP %36,9, MSP %8,6, MHP %6,4, bağımsız adaylar %2,5, CGP %1,9 ve Demokratik Parti %1,8 oranında oy almıştır. Bu seçimlerin sonucunda AP, MSP ve MHP koalisyonuyla hükûmet kurulmuştur.

5 Haziran 1977’de gerçekleşen genel seçimde hiçbir siyasi parti güvenoyu alamayınca, 2. Milliyetçi Cephe Hükûmeti kurulmuştur. 5 Haziran 1977’deki genel seçime katılım %66,8 gibi düşük bir oranla gerçekleşmiştir. 1978’te, AP’den ayrılan on bir milletvekilinin CHP’ye geçmesiyle 2. Milliyetçi Cephe Hükûmeti dağılmış, 29 Aralık 1977’de güvensizlik oyuyla düşürülmüştür. Ardından CHP azınlık hükûmeti kurulmuştur. 14 Ekim 1979 yılında düzenlenen genel seçimde, AP meclisteki milletvekillerinin tamamını almış ve senatodaki çoğunluğu kazanarak hükûmet kurmuştur. CHP 1979’da yapılan genel seçimde salt çoğunluğun altına düşmüş ve hükûmet 15 Ekim 1979 tarihinde istifa kararı almıştır. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, MHP ve MSP’yle koalisyon kurmak istemiş; ancak ilgili siyasi partiler yalnızca dışarıdan destek vereceklerini belirtmişlerdir (Akman, t.y.; Demirtaş, 1998, s.74-76).

Bu dönemde 1979’da Dördüncü Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Planda,

1. Türkiye Cumhuriyeti'nin genel misyon ve vizyonuna uygun hareket edildiği; ancak iç ve dış sorunların hükûmet üzerindeki baskıları artırdığı ve toplumsal sorunlara yol açtığı,
2. Sanayileşme ve millî savunma arasındaki etkileşimin artacağı; ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişmesinde ortaya çıkan sorunlar arasında enerji, ulaşım ve iletişim başlıca olmak üzere altyapı eksikliklerinin giderileceği; hızlı kentleşmenin yol açtığı sorunların çözüleceği ve nüfus hareketlerinde sağlıklı bir eğilimin yakalanacağı,
3. Kamu yönetiminde verimliliğin sağlanacağı; girişimcilik ve kooperatifçiliğin destekleneceği, işsizliğin azaltılacağı,
4. Kredi düzeninin toplumsal adaleti sağlayacak biçimde yeniden ele alınacağı; iç pazarda üretici ve tüketicinin korunacağı ve sağlıklı tüketim gerçekleştirileceği ifadeleri yer almaktadır (Dördüncü Kalkınma Planı, 1979, s.3-4).

1970-1980 yılları arasında toplamda on iki hükûmet değişmiş ve tüm hükûmetlerin görev süresi bir seneden az olmuştur (Fendoğlu, 2012, s.50). 1980'de siyasi hayatta devam eden kutuplaşmanın yanı sıra toplumsal krizler de yaşanmıştır. Beş buçuk ayda cumhurbaşkanı dahi seçilememiştir (Demirtaş, 1998, s.2). 1923-1980 seneleri arasında Türkiye'de ilk koalisyon hükûmetlerinin kurulmasından dolayı siyasi yaşamda birlik bozulmuş; görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır (Göküş, 2010, s.221).

12 Eylül 1980 darbesine giden süreçte; bürokrasinin iflas ettiği ve ülke huzurunun kaçtığı ifade edilmektedir. 24 Ocak Kararları/Turgut Özal Kararları Türkiye'yi, Balkanlara ve Asya'ya açmıştır (Ortaylı & Küçükkaya, 2013, s.232).

Sonuçta 1923 yılından 1980 yılına kadar toplamda kırk üç hükûmet kurulmuştur. Tek partili siyasi hayat 1950 senesinden sona ermiş ve çok partili siyasi yaşama geçilmiştir. Bu yıllar arasında 27 Mayıs 1960 darbesi de gerçekleşmiş ve darbenin ardından Türkiye ilk defa koalisyon hükûmetleriyle tanışmıştır.

Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'te sırasıyla:

1. 1923-1980 yılları arasında gerçekleşen genel seçimler,
2. 1923-1980 yılları arasında görev alan hükûmetlere ilişkin bilgiler hükûmet numaraları, hükûmet isimleri, görev süreleri ve bağlı oldukları siyasi partiler,
3. 1923-1980 yılları Türk siyasi tarihi seçkisi yer almaktadır.

Tablo 2

1923-1980 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler

Seçim Yılı
1923-1946
1946
1950
1954
1957
1961
1965
1969
1973
1977

“1923-2011 Milletvekili Genel Seçimleri” YSK, 2020a, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 3

1923-1980 Yılları Arasında Görev Alan Hükûmetlere İlişkin Bilgiler

Hükûmet Numarası	Hükûmet İsmi	Görev Süresi	Bağlı Olduğu Siyasi Parti
1.	1. İnönü Hükûmeti	30.10.1923-06.03.1924	CHP
2.	2. İnönü Hükûmeti	06.03.1924-22.11.1924	CHP
3.	Okyar Hükûmeti	22.11.1924-03.03.1925	CHP
4.	3. İnönü Hükûmeti	03.03.1925-01.11.1927	CHP
5.	4. İnönü Hükûmeti	01.11.1927-27.09.1930	CHP
6.	5. İnönü Hükûmeti	27.09.1930-04.05.1931	CHP
7.	6. İnönü Hükûmeti	04.05.1931-01.03.1935	CHP
8.	7. İnönü Hükûmeti	01.03.1935-01.11.1937	CHP
9.	1. Bayar Hükûmeti	01.11.1937-11.11.1938	CHP
10.	2. Bayar Hükûmeti	11.11.1938-25.01.1939	CHP
11.	1. Saydam Hükûmeti	25.01.1939-03.04.1939	CHP
12.	2. Saydam Hükûmeti	03.04.1939-09.07.1942	CHP
13.	1. Saraçoğlu Hükûmeti	09.07.1942-09.03.1943	CHP
14.	2. Saraçoğlu Hükûmeti	09.03.1943-07.08.1946	CHP
15.	Peker Hükûmeti	07.08.1946-10.09.1947	CHP
16.	1. Saka Hükûmeti	10.09.1947-10.06.1948	CHP
17.	2. Saka Hükûmeti	10.06.1948-16.01.1949	CHP
18.	Günaltay Hükûmeti	16.01.1949-22.05.1950	CHP
19.	1. Menderes Hükûmeti	22.05.1950-09.03.1951	DP
20.	2. Menderes Hükûmeti	09.03.1951-17.05.1954	DP
21.	3. Menderes Hükûmeti	17.05.1954-09.12.1955	DP
22.	4. Menderes Hükûmeti	09.12.1955-25.11.1957	DP
23.	5. Menderes Hükûmeti	25.11.1957-27.05.1960	DP
24.	1. Gürsel Hükûmeti	30.05.1960-05.01.1961	MBK
25.	2. Gürsel Hükûmeti	05.01.1961-20.11.1961	MBK
26.	8. İnönü Hükûmeti	20.11.1961-25.06.1962	AP ve CHP Koalisyon Hükûmeti (Türkiye’nin İlk Koalisyon Hükûmeti)
27.	9. İnönü Hükûmeti	25.06.1962-25.12.1963	CHP, CKMP, YTP ve Bağımsızlar Koalisyon Hükûmeti

28.	10. İnönü Hükûmeti	25.12.1963-20.02.1965	CHP ve Bağımsızlar Koalisyon Hükûmeti
29.	Ürgüplü Hükûmeti	20.02.1965-27.10.1965	AP, YTP, CKMP ve MP Koalisyon Hükûmeti
30.	1. Demirel Hükûmeti	27.10.1965-03.11.1969	AP
31.	2. Demirel Hükûmeti	03.11.1969-06.03.1970	AP
32.	3. Demirel Hükûmeti	06.03.1970-26.03.1971	AP
33.	1. Erim Hükûmeti	26.03.1971-11.12.1971	Partilerüstü Hükûmet
34.	2. Erim Hükûmeti	11.12.1971-22.05.1972	Partilerüstü Hükûmet
35.	Melen Hükûmeti	22.05.1972-15.04.1973	AP, CHP ve MGP Koalisyon Hükûmeti
36.	Talu Hükûmeti	15.04.1973-26.01.1974	AP, CGP ve Bağımsızlar
37.	1. Ecevit Hükûmeti	26.01.1974-17.11.1974	CHP ve MSP Koalisyon Hükûmeti
38.	Irmak Hükûmeti	17.11.1974-31.03.1975	Güvenoyu Almayan Hükûmet
39.	4. Demirel Hükûmeti	31.03.1975-21.06.1977	AP, MSP, MHP ve CGP Koalisyon Hükûmeti
40.	2. Ecevit Hükûmeti	21.06.1977-21.07.1977	CHP
41.	5. Demirel Hükûmeti	21.07.1977-05.01.1978	AP, MSP ve MHP
42.	3. Ecevit Hükûmeti	05.01.1978-12.11.1979	CHP, CGP ve Demokratik Parti Koalisyon Hükûmeti
43.	6. Demirel Hükûmeti	12.11.1979-12.09.1980	AP
“1.-61.	Türkiye Cumhuriyeti	Hükûmetleri”	TBMM, t.y., https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 4
1923-1980 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi

1923	Lozan Antlaşması İmzalanmıştır
29 Ekim 1923	Türkiye’de Cumhuriyet İlan Edilmiştir
1924	Hilafet Kaldırılmıştır
1924	Türkiye’nin İlk Anayasası Yürürlüğe Girmiştir
1925	Şeyh Sait İsyanı Çıkmıştır
1929	Ekonomik Kriz Yaşanmıştır
1931	Türk Ocakları Kapatılmıştır
1939-1945	İkinci Dünya Savaşı Yaşanmıştır
21 Temmuz 1946	Genel Seçimle Çok Partili Hayata Geçiş Sürecine Girilmiştir
12 Mart 1947	Truman Doktrini Kabul Edilmiş, Marshall Planı Uygulanmıştır
10 Mayıs 1949	Türk Ocakları Yeniden Açılmıştır
14 Mayıs 1950	Genel Seçimle Çok Partili Döneme Geçilmiştir
1952	Türkiye NATO’ya Katılmıştır
31 Temmuz 1959	Avrupa Ekonomik Topluluğuna Başvurulmuştur
27 Mayıs 1960	Darbe Yaşanmıştır
14 Ekim 1960	Yassıada Yargılamaları Başlamıştır
1960 Darbesinin Ardından	1924 Anayasası Kaldırılmış ve 1961 Anayasası Yürürlüğe Koyulmuştur
15 Ekim 1961	Genel Seçimle Türkiye’nin İlk Koalisyon Hükûmeti Kurulmuştur
1963	Birinci Kalkınma Planı Yayımlanmıştır
1968	İkinci Kalkınma Planı Yayımlanmıştır
12 Mart 1971	Muhtıra Verilmiştir
1973	Üçüncü Kalkınma Planı Yayımlanmıştır
1979	Dördüncü Kalkınma Planı Hazırlanmıştır
24 Ocak 1980	Ekonomik İstikrar ve Yeniden Yapılanma Programı Başlatılmıştır

Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4’te Türkiye’nin siyasi ortamı (1923-1980) başlığı altında anlatılan bilgiler özetlendiğinden, tablolar ayrıca açıklanmamıştır.

2.4. Türkiye’de 1.-43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Politikalarında Sanat Eğitimi (30 Ekim 1923-12 Eylül 1980)

Eğitim sistemi, Türkiye’de uygulanan hükûmetlerin politikalarıyla değişmektedir. Her ülke kültürleri, yönetim biçimleri ve toplumsal koşulları doğrultusunda eğitim sistemini yenilemektedir. Bu sistem içinde kendine özgü konu alanlarıyla yer edilen Resim/Görsel Sanatlar Dersine yönelik hükûmetlere bağlı değişken politikalar uygulanmaktadır. Araştırmanın ana konusu, 1980 ve 2019 yılları arasında hükûmet politikalarında sanat eğitimi (Resim/Görsel Sanatlar Dersini) incelemek olmakla birlikte; bu bölümde tarihsel süreçte 1923-1980 yılları arasındaki hükûmetlerin eğitime ilişkin görüşleri ve uygulamalarına yer verilmiştir.

Erken Cumhuriyet döneminde ilköğretim ve ortaöğretimin yanı sıra Türk Ocakları, Millet Mektepleri ve Halkevleri aracılığıyla da eğitim verilmiştir. 20 Haziran 1912’de kurulan Türk Ocakları yönetiminde Ahmet Ferit Tek, Mehmet Ali Tevfik, Yusuf Akçura ve Fuat Sabri vardır (Sarıay, 2004, s.141).

Atatürk 23 Nisan 1920’de TBMM açılış konuşmasında, yeni Türkiye Cumhuriyeti inkılâplarının ancak öğretmenler vasıtasıyla gerçekleşeceğini vurgulayarak eğitime verdiği önemi bir kez daha belirtmiştir (Akkutay, 1996, s.3).

1920’de Maarif Vekâletinin kurulmasıyla, eğitimde planlı döneme geçilmiştir (Çiftçioğlu, 2007, s.4). 1921’de düzenlenen Birinci Maarif Kongresinde,

1. Dört sene olan ilköğretimin beş seneye çıkarılması,
2. İlköğretimde, köy ve kent okulları için ayrı programların uygulanması,
3. Halk eğitiminde dil, matematik ve din derslerinin okutulması,
4. Sanat ve meslek becerilerinin temel alındığı kız okullarında, kızların iyi birer ev hanımı olmaları için pratik bilgilerin bulunması gerektiği belirtilmiştir (MEB, t.y.).

Ankara’da Muallime ve Muallimler Birliği’nin düzenlediği kongrede,

1. Eğitimin ulusal karakterine uygun,
2. Yabancı fikir ve yaptırımlardan uzak,

3. Millî kültür ve tarih anlayışını yansıtacak şekilde yeniden planlanması için okulların öğrenim süreleri, ders içerikleri ve öğretim programları yenilenmiştir (Sakaoğlu, 1991, s.17). Birinci Maarif Kongresi ve Muallime ve Muallimler Birliği Kongresinden Türk eğitim sisteminin kendine özgü, kültürden beslenen, millî değerleri benimsenmiş özelliklerle kurulmasının önemsendiği ve bu amaçla çalışmalar yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

Henüz Türkiye’de cumhuriyet ilan edilmeden önce Maarif Vekâletinin (MEB) kurulması; Birinci Maarif Kongresinin Vekâletin geliştirilmesi, sorunlarının çözülmesi ve teşkilatlandırılması için düzenlenmesinin dikkate değer olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan savaşların ve maddi manevi kayıpların ardından bile büyük bir gayretle ülkenin geleceği için çalışmaların sürdürüldüğü söylenebilir.

Türk eğitim sisteminin sorunlarını çözmek için 1923 senesinde Ankara’da düzenlenen Birinci Heyet-i İlmiye toplantısında; çeşitli kitapların Türkçeye çevrilmesi, Türkçe büyük sözlüğün hazırlanması, millî eğitimde yürütme programının devreye girmesi, tarih kitaplığının oluşturulması, okulların öğretim programları ve tüzüklerinde değişiklik yapılması, müzelerin kurulması gibi konular üzerinde durulmuştur (MEB, t.y.).

1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu’yla, bütün okullar Maarif Vekâletine dâhil edilerek medrese eğitimine son verilmiştir (İnan, 1998, s.178-179). Eğitim ve kültür, bir toplumu oluşturan maddi ve manevi değerler bütünüdür. Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla millî eğitim anlayışında birlik sağlanmıştır. Toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimlerin yoğun yaşandığı Erken Cumhuriyet döneminde millî eğitim, üzerinde durulan bir konu olmuştur.

1924’te düzenlenen İkinci Heyet-i İlmiye toplantısıyla,

1. İlköğretimde öğrenim süresi altı yıldan beş yıla inmiş,
2. Ortaokul ve liseler ayrı öğretim kademelerine göre düzenlenmiş dolayısıyla ortaöğretim altı yıla indirilmiş,
3. Öğretmen okullarında öğrenim süresi dört yıldan beş yıla çıkarılmış,
4. Öğretmen okulu, lise ve ortaokul öğretim programlarına Sosyoloji Dersi eklenmiş, ilköğretim kademesinde öğretim programlarının yenilenmesi istenmiş,
5. Ders kitaplarının hazırlanması gündeme gelmiştir (MEB, t.y.).

İkinci Heyet-i İlmiye ile 1923 yılından itibaren uygulanması kararlaştırılan 4+4+3 eğitim sistemi sonlandırılmıştır.

Alfred Kühne, John Dewey, Amerikan Heyeti ve Omer Buyse gibi uzmanlar eğitim sistemini değerlendirmek üzere Türkiye'ye gelmişlerdir. Uzmanlar özellikle eğitime ayrılan bütçe, okulların nitelikleri ve örgütlenme gibi hususlar üzerinde durmuşlardır. Bu uzmanlar arasında yer alan John Dewey 1924 yılında yayımlanan raporunda, sanat okullarından mezun olmadan önce staj yapılması fikrini öne sürmüştür (Doğan, 2012, s.14).

1925 senesinde John Dewey'den sonra Alfred Kühne raporunda eğitim masraflarının vergiler yoluyla karşılanmasını, öğretim programlarında gündelik yaşamda da kullanılabilecek pratik bilgilerin öğrenciye kazandırılmasını, özellikle kız öğrencilerin El İşi Dersleri almalarını önermiştir. Kühne sanat ve ticaret okullarının piyasayla birlikte çalışmaları, öğretmen maaşlarına zam yapılması, okul binası sıkıntısı çeken bölgelerde ikili eğitime geçilmesi ve daha fazla lisenin açılması gerektiğini de belirtmiştir (Akkutay, 1996, s.34-35).

1926 yılında gerçekleşen Üçüncü Heyet-i İlmiye toplantısında,

1. Eğitime ayrılan bütçenin verimli hâlde kullanılması,
2. Okullarda öğrenci kapasitelerinin artırılması,
3. Lisenin yeniden düzenlenmesi ve sayıca çoğaltılması,
4. Gündüz ortaokullarında karma eğitime geçilmesi,
5. Stajyer öğretmenlere pedagojik formasyon verilmesi üzerinde durulmuştur (MEB, t.y.).

Heyet-i İlmiye toplantıları, eğitimiyle ilgili yasalar vd. uygulama çalışmaları eğitim sisteminin geliştirilmesi için düzenlenmiştir. Bu faaliyetler, dönem hükûmetinin eğitim politikaları doğrultusunda ortaya koyulmuştur. Bir yandan Heyet-i İlmiye çalışmaları devam ederken bir yandan da yabancı uzmanlar eğitim sistemi üzerine raporlarını sunmuşlardır.

1927'de Türkiye'ye gelen Omar Buyse, mesleki eğitim veren okulların açılmasını, ordu kanalıyla sanat eğitim verilmesini, sanat okullarının sanayi ve tarım etkileşimleriyle çalışmasını önermiştir (Doğan, 2012, s.17). Yabancı uzmanların görüşleri doğrultusunda sanat okulları 1927'de Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmış, öğretim kademeleri yeniden düzenlenmiş ve bu okullarda staj uygulaması zorunlu olmuştur (Tekeli, 2011, s.664). Ancak yine de 1927'de yayımlanan liselerin 2. Devresinde Resim Dersi bulunmamaktadır (Cicioğlu, 1985, s.193).

1927 yılında hazırlanan 1052 sayılı yasasıyla Ankara, İstanbul, İzmir, Konya, Bursa, Edirne, Diyarbakır ve Kastamonu’da sanat okulları açılmıştır. Mesleki ve teknik eğitim kademesinde uzman ve öğretmenlerin yetiştirilmesi için Avrupa’ya gönderilen öğrenciler yurda döndüklerinde, eğitim kadrolarında önemli pozisyonlarda görev almışlardır. Sanat okullarının bütçeleri Millî Eğitim Bakanlığınca desteklenmiş; mesleki ve teknik okullara da 1492 sayılı Kanunla bütçe ayrılmıştır (Doğan, 2012, s.16-18). Heyet-i İlmiye toplantılarının düzenlenmesi, yurt dışına eğitim almak üzere öğrencilerin gönderilmesi ve yurt dışından gelen eğitim uzmanlarının Türk eğitim sistemi üzerine değerlendirmeler yapması, bu dönemde gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerinin yalnızca birkaçıdır.

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından sonra, yeni Türk alfabesi 1928’de kabul edilmiştir. Harf inkılabının yapıldığı ilk yıllarından itibaren öğrenci ve okul sayılarında artış gözlemlenmiştir. Yeni alfabenin öğretilmesi için yapılan basımlar doğrultusunda, kitap sayıları da artmıştır (Ortaylı, 2002, s.104). Alfabenin öğretilmesi için devlet dairelerinde ve Türk Ocakları’nda çeşitli kurslar düzenlenmiş; bu amaçla sabit, gezici, özel, köy yatılı ve halk okuma odaları olmak üzere beş gruba ayrılan Millet Mektepleri 1 Ocak 1929’da açılmıştır (Sakaoğlu, 1991, s.47). Millet Mektepleriyle kısa sürede halka, okuma yazmanın öğretilmesi istenmiştir. A. İnan & A. İnan’a (2015) göre 1931’de faaliyete başlayan Türk Tarih Kurumu, öncelikle araştırmalarında Türkçenin dil yapısı çalışmalarına ağırlık vermiştir. Türk Dil Kurumu ise 1932’de kurmuştur (s.255). Yine 1932’de Gazi Resim-İş Bölümü, başlangıçta Resim ve İş kolları ayrı faaliyet gösteren bir kurum olarak açılmıştır (Özsegin, 1999, s.42-43). Bölümün kurulmasının ardından Resim-İş Dersleri öğretim programları ve içeriklerinde önemli denemeler gerçekleştirilmiştir. Sonraki yıllarda kurulacak olan Köy Enstitülerinin yöneticileri, Gazi Eğitim Enstitüsünü bitiren (İsmail Hakkı Tonguç, İsmail Hakkı Baltacıoğlu vd.) öğrencilerden seçilmiştir. Köy Enstitüleri müdürlerinin yirmi ikisi Gazi Eğitim Enstitüsü mezunudur. Bu doğrultuda on dokuz kişi eğitim bilimleri, üçü kişi ise Resim-İş Bölümünde eğitim almıştır (Altunya, 2000, s.16, 92-93). Erken Cumhuriyet döneminde Resim Dersi çalışmalarının, örgün ve yaygın eğitim kurumlarınca yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Yaygın eğitim anlamında Türk Ocakları’nda da sanatın yayılması ve halkla buluşturulması için çeşitli çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Türk Ocakları’nda açılan sergiler ve düzenlenen eğitimler bu çalışmalara örnek gösterilebilir.

1931’de Türk Ocakları’nın kapatılmasından sonra 1932’de Halkevleri kurulmuştur. Halkevlerinin temel amaçlarından bir tanesi sanatsal ve kültürel hareketliliğin sürekliliğini

sağlamaktır. İlk Halkevi 1932’de Türk Ocağı merkez binasında faaliyete geçmiştir. Şehirlerde Halkevleri köylerde ve kasabalarda Halkodaları ismiyle bilinen kurumlar köycülük, tarih-edebiyat-dil, halk dersaneleri, sanat, sosyal yardım, temsil, spor, kütüphane ve yayın, müze ve sergi olmak üzere dokuz şubeye ayrılmıştır (Sakaoğlu, 1991, s.52). Halkevlerinin güzel sanatlar şubesinde müzik, mimari, plastik sanatlar gibi alanlarda kurslar verilmiş ve sergiler düzenlenmiştir (Özsezgin, 1999, s.33-35). Türk resim sanatının ülkenin her yerine yayılmasında Halkevlerinin önemli katkıları olmuştur. Devlet tarafından desteklenen Halkevleri, sanatçılar ve sanat eserlerine sahip çıkarak birçok sergi düzenlemiştir. Temellerini Türk Ocaklarının atması dolayısıyla Halkevlerinde, sanata ve sanatçıya değer verilmesi doğal bir sonuç olarak görülebilir. Halkevlerinin, güzel sanatlar kolunda verilen Resim Dersi sayesinde birçok sanat eseri de üretilmiştir.

Erken Cumhuriyet döneminde sanat politikaları, Devlet Güzel Sanatlar Müzesi’nin kurulması ve İnkılâp Sergileri gibi faaliyetlerle de desteklenmiştir. 1933’te, sanatsal faaliyetler artış göstermiş ve sanatın konu alanı değişmiştir. Bu sene içinde Ankara’da açılan İnkılâp Sergileri, Cumhuriyet ideolojisinin ve Kurtuluş Savaşı’nın betimlendiği eserlerden oluşmaktadır. Bu anlamda İnkılâp Sergileri, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk on yılını belgeler niteliktedir (Tansuğ, 1991, s.179). Başkentte Türkiye Cumhuriyeti’nin vizyon ve misyonunu belirten eserlerden oluşan sergilerin açılması, sanatın ve sanatçının Türk milletinin temel değerleri olduğunun göstergesidir. İnan’a (1998) göre kültür idrak etmek, okumak, zekâyı terbiye etmek, görmek ve görebildiğinden anlam çıkartmaktır. Toplumun olduğu her alanda kültür var olarak sanata kaynaklık eder. Bu anlamda Atatürk, kültür ve sanatın toplumsal gelişimi destekleyen olgular olduğunu belirtmektedir (s.195). Atatürk, ülkenin gelişmesinin sanatla sağlanacağını düşünmüştür. Müzeler, sergiler ve konservatuvarlar açılmasını destekleyerek hükûmet politikalarında kültür ve sanatın önemini vurgulamıştır.

1933-1934 yılları arasında ülke ekonomisini değerlendirmek üzere gelen Amerikan Heyeti’nde W.L. Wright Jr. Bongt Wadsted, C.R. Whittlesey, Edwin Walker Kemmerer, O. F. Gardner, Walker Hines, Brehon Somervell, Goldtwaite H. Dorr, Vaso Triyanovith, H. Alexsandre Smith gibi isimler bulunmaktadır. Heyet, eğitim sistemiyle alakalı görüşlerini de sunmuştur. Ortaokul ve liselerde meslek derslerinin artırılması yoluyla, öğrencilerin gündelik ve iş hayatında kullanabilecekleri becerileri geliştirecekleri, ticaret ve sanat konusunda donanımlı olacakları raporlarda belirtilmiştir. Bu dönemde Arkeoloji Müzeleri Müdürü tarafından hazırlanan Resim Eserleri Müzesi Tüzüğüyle resim eserlerine

tahsis edilmek üzere bir müze kurulması kararlaştırılmış; fakat siyasi olaylar nedeniyle bu karar gerçekleştirilememiştir. 1937'ye gelindiğinde İstanbul'da Resim ve Heykel Müzesi kurulmuştur (Tansuğ, 1991, s.193-194).

Tablo 5'te yurt dışından Türk eğitim sistemini değerlendirmek üzere gelen bilim insanlarının önerileri özetlenmektedir.

Tablo 5

Türk Eğitim Sistemini Değerlendiren Yabancı Uzmanlar ve Raporları

Uzmanlar	Önerileri
John Dewey	Sanat Okullarında Staj Yapılmalı
Alfred Kühne	Eğitim Masrafları Vergilerle Karşılmalı Özellikle Kız Öğrenciler El İşi Dersi Almalı
Omar Buyse	Öğretim Programları Gündelik Yaşamda Kullanılmalı Mesleki Eğitim Veren Okullar Açılmalı Sanat Eğitimi Ordu Kanalıyla Verilmeli Sanat Okullarında, Sanayi ve Tarım Etkileşimi Artırılmalı
Amerikan Heyeti (W.L. Wright Jr. Bongt Wadsted, C.R. Whittlesey, Edwin Walker Kemmerer, O. F. Gardner, Walker Hines, Brehon Somervell, Goldtwaite H. Dorr, Vaso Triyanovith, H. Alexandre Smith)	Öğretim Programları Gündelik Yaşamda Kullanılacak Konular İçermeli Meslek Dersleri Artırılmalı Ticaret ve Sanat Eğitimi İlişkisi Güçlendirilmeli

Tablo 5'e göre yabancı uzmanların hazırladıkları raporlarda, ortaöğretim vd. kademeler için sanat eğitimi üzerinde durdukları görülmektedir. Ayrıca ortaöğretim kademesinin eğitim sisteminde önemli bir yeri olduğu için uygulamaya dönük ve sanatla desteklenen öğretim programlarının ülke kalkınması açısından faydalı olacağına da inanmışlardır.

Sanat politikaları yürütülürken, bir yandan millî eğitime dair uygulamalar devam etmiştir. Sanat eğitimi açısından Cicioğlu'na (1985) göre 1931, 1934 ve 1937 senelerinde liselerin 2. Devresinde Resim Dersi yoktur (s.193). Ancak sanat politikalarının aktif ve uygulamaya dönüşebilir şekilde yürütüldüğüne inanılmaktadır.

1938'de devlet politikası olarak "Yurt Gezileri" düzenlenmiştir. Her yıl on ila on bir ressam "Yurt Gezileri" programıyla gittikleri şehirlerden döndüklerinde resim sergileri açılmıştır. Bu programla, sekiz yüze yakın eser envantere kazandırılmıştır (Başkan, 2014, s.258). Anadolu'nun kültürel yapısını resmetmeye yönelik çabalarla millî değerler pekiştirilmiş, sanat ve sanatçı politikalarla desteklenmiştir.

1939'da Birinci Maarif Şûrası (Birinci Millî Eğitim Şûrası) toplanmıştır. Şûrada,

1. Ağırlıkla köy eğitimi sorunu üzerinde durulsa da ilköğretim, ortaöğretim, teknik öğretim, neşriyat, yükseköğretim ve spor komisyonlarınca da çalışmalar yürütülmüş,
2. Tüm kademelerin öğretim programları değerlendirmiştir (Birinci Millî Eğitim Şûrası, 1939).

1940'ta açılan Köy Enstitülerinde verilen Resim Dersi kapsamında; edebiyat, resim-iş, tiyatro çalışmaları bütün olarak yürütülmüştür. Halk oyunları, tiyatro gösterileri, sergiler, eğlence saatleri ve şiir geceleri düzenlenmiştir. Uygulamaya dönük sanat eğitimleriyle öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmek, onlara estetik duyarlılık kazandırmak ve yaşamlarına olumlu yön vermek hedeflenmiştir (Telli, 2004). Köy Enstitülerinde, yaparak-yaşayarak öğrenme ilkesine bağlı eğitim verildiği için öğrenmenin kalıcı hâle geldiği, üretime dönük işler ortaya koyulduğu söylenebilir. İleriki yıllarda kapatılacak olan Köy Enstitülerinin hâlen gündemde olması, bu kurumlardaki eğitim anlayışının başarısına bağlı olabilir.

İkinci Millî Eğitim Şûrası, 1943'te gerçekleşmiştir. Şûrada, özel öğretim metotlarının geliştirilmesi ve ana dil çalışmalarının artırılması üzerinde durulmuştur (İkinci Millî Eğitim Şûrası, 1943). Şûradan üç sene sonra 1946'da Üçüncü Millî Eğitim Şûrası gerçekleşmiştir. Şûra sonrasında sanat, endüstri ve ticaret liselerinin öğretim programlarıyla yönetmelikleri yenilenmiştir (Üçüncü Millî Eğitim Şûrası, 1946).

1943 yılında Köy Enstitüleri'nde yeni öğretim programı yürürlüğe koyulmuştur (Bakkal, 1999, s.73). Köy Enstitülerinin 1943 ve 1947 senelerinde yayımlanan öğretim programlarında kültürel çalışmalar kapsamında beş sene boyunca, haftada bir saat Resim-İş Dersi vardır. Ancak 1947 yılındaki öğretim programında İş ve Resim Dersi birbirinden ayrılmış ve iş dersleri 2., 3. ve 4. Sınıflarda birer saat verilmiştir (Altunya, 2000, s.43, 63). 1948'de Köy Enstitülerinin hazırlık sınıfının geçici öğretim programının 1. ve 2. Döneminde ikişer saat Resim-İş Dersi uygulanmıştır (Tebliğler Dergisi, 1948a). 1953 yılında yayımlanan öğretim programında ise Resim ve Yazı Dersi 1.-3. Sınıflarda üç; 4.-6. Sınıflarda iki saat olarak işlenmiştir (Altunya, 2000, s.69). Sonuç olarak Köy Enstitülerinin 1943, 1947, 1948 (geçici öğretim programı) ve 1953 senelerinde yenilenen öğretim programlarında Resim Dersine yer verildiği görülmektedir. Öğretmen yetiştiren bu kurumlarda Resim Dersinin göz ardı edilmediği; böylelikle Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenlerin kültürel ve sanatsal birikime sahip olarak meslek hayatlarına başladıkları anlaşılmaktadır.

1947-1948 ders yılında Erkek Lisesi, Kız Lisesi ve Lise Klasik kollarının ders dağıtma cetvelinde Resim veya İş Dersi bulunmamaktadır. Fakat Ticaret Liselerinin hazırlık sınıfı, 1. ve 2. Sınıflarında birer saat Resim Dersine yer verilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1947). 1948’de liselerde uygulanan derslerin üç senede hazmedilemeyeceği fikriyle liselerin dört yıla çıkarılması, öğretim programlarında herhangi bir değişiklik yapılmaması; okul çevresine resim ve heykellerin koyulması önerilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1948b, s.44). Bu dönemde Resim ve İş Derslerinin ayrı yürütüldüğü; 1948’de yapılmak istenen değişiklikte İş Dersine yer verilirken; Resim Dersinin öğretim programa dâhil edilmediği görülmektedir. Cicioğlu’na (1985) göre 1947 yılından 1949 yılına kadar liselerin haftalık ders çizelgelerinde Resim Dersinin bulunmadığını ifade etmiştir (s.204-205). Ancak 1947-1948 eğitim-öğretim yılında Ticaret Liselerinde bu dersin bulunduğu anlaşılmıştır.

1949’da gerçekleşen Dördüncü Millî Eğitim Şûrasında,

1. Liseler dört seneye göre teşkilatlandırılmış,
2. Liselerde her dönem için bir saat Resim Dersi yürütülmesi kararlaştırılmıştır (Dördüncü Millî Eğitim Şûrası, 1949) ancak bu kararlar uygulamaya dönüşmemiştir.

1949-1950 eğitim öğretim yılında liselerin haftalık ders çizelgelerinde Resim Dersi 1., 2. ve 3. Sınıflarda bir; 4. Sınıflarında iki saat olarak yürütülmüştür. 17.09.1949 tarihli 912 sayılı Talim ve Terbiye Dairesi kararıyla yayımlanan öğretim programında (bkz. EK 1) öğrencilere Resim, Müzik ve Sanat Tarihi Dersleri yerine ikinci bir Yabancı Dili yahut öğretmenini olan yerlerde Latince Dersini seçme hakkı tanınmıştır. 1949-1950 öğretim programında, liselerden mezun olan öğrencilerin sanat yoluyla kendilerini ifade edebilmelerini sağlamak ve bu mesleklerle ilgilenmek isteyen mezunları meslek hayatlarına hazırlamak gibi kazanımlar yer almaktadır. Ders kapsamında tabiattan resim çalışmaları yapılmıştır. Resim Dersinin diğer derslerle olan ilişkileri arasında mikroskopla görülen cisimlerin resimlerini yapmak, bitkiler ve küçük hayvan resimleri çizmek ve bu çizimleri sulu boya, guaş ve pastelle renklendirmek vardır (Tebliğler Dergisi, 1949, s.117). 1947-1948 eğitim öğretim yılında liselerde Resim Dersine (Ticaret Liseleri hâric) yer verilmezken; 1949-1950 eğitim öğretim yılında seçmeli olarak Resim Dersi yürütülmüştür. Bu dönemdeki öğretim programında diğer derslere yönelik Resim Dersinin katkı getireceği düşüncesiyle, biyoloji dersiyle alakalı bazı çizimlerin yaptırılması planlanmıştır. Dolayısıyla ortaöğretim kademesinde Resim Dersi çizelgelerde yer almış ve 1949 yılında Resim Dersi öğretim programı hazırlanmıştır. 1949 yılı tek partili hükûmet dönemine

rastlamaktadır. -1924 yılında liselerin 1. Devresinde zorunlu resim dersi, 1.-3. Sınıflarda birer saat yürütülmüştür; ancak bu seneden sonra ilgili ders kaldırılmıştır.-

Tek partili yıllarda 1.-18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri (30.10.1923-22.05.1950) görev almıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, t.y.). Türkiye’de cumhuriyetin ilan edilmesinden 1950’ye kadar geçen sürede eğitim, sanat ve kültür alanında birçok uygulama yapılmıştır.

Tablo 6’da 1.-18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin görev aldığı tarihler, bağlı oldukları siyasi partiler ve hükûmet programlarında eğitim konusuna değinip değinmedikleri sunulmuştur.

Tablo 6

1.-18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programlarında Eğitim

Hükûmet Numaraları, İktidarda Kalma Süreleri ve Temsil Ettikleri Siyasi Partiler	Hükûmet Programlarında Eğitimin Yeri
1. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (30.10.1923-06.03.1924) CHP	Hükûmet Programı Bulunmamaktadır
2. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (06.03.1924-22.11.1924) CHP	Hükûmet Programı Bulunmamaktadır
3. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22.11.1924-03.03.1925) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
4. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (03.03.1925-01.11.1927) CHP	Hükûmet Programı Bulunmamaktadır.
5. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (01.11.1927-27.09.1930) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmemiştir
6. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (27.09.1930-04.05.1931) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
7. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (04.05.1931-01.03.1935) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
8. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (01.03.1935-01.11.1937) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmemiştir
9. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (01.11.1937-11.11.1938) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
10. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (11.11.1938-25.01.1939) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmemiştir
11. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (25.01.1939-03.04.1939) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
12. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (03.04.1939-09.07.1942) CHP	Hükûmet Programı Bulunmamaktadır
13. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (09.07.1942-09.03.1943) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
14. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (09.03.1943-07.08.1946) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
15. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (07.08.1946-10.09.1947) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
16. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (10.09.1947-10.06.1948) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
17. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (10.06.1948-16.01.1949) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmemiştir
18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (16.01.1949-22.05.1950) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 6’da göre 1923 yılından 1950 yılına kadar görev alan hükûmetlerin programlarında yer alan, eğitime ilişkin bilgiler aşağıda sıralanmıştır.

1. 1. ve 2. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin, programı bulunmamaktadır (Ayrıca bkz. Zabıt Ceridesi, 1923, s.103-104; Zabıt Ceridesi, 1924b, s.147-148).
2. 3. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, Tevhid-i Tedrisat esaslarını kabul eden Maarifin, Türk vatanının talim ve terbiyesine uygun gençler yetiştirerek çalışmalarına devam edeceği, öğretmen eksikliğinin giderileceği ve okul teşkilatlandırmasının düzenleneceğini belirtilmiştir (Zabıt Ceridesi, 1924a, s.398).
3. 4. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programı bulunmamaktadır (Ayrıca bkz. Zabıt Ceridesi, 1925, s.127-129).
4. 5. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmemiştir (Ayrıca bkz. Zabıt Ceridesi, 1927, s.22-24).
5. 6. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, mesleki eğitimin önemi vurgulanarak, az masrafla eğitimin eksiklerini tamamlamak, ahlak ve intizama önem veren bireyler yetiştirmek üzerine konuşmalar yapılmıştır (Zabıt Ceridesi, 1930, s.34).
6. 7. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, az masrafla çok öğrenci okutabilmek tekrar gündeme gelmiştir (Zabıt Ceridesi, 1931, s.22).
7. 8. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmemiştir (Ayrıca bkz. Zabıt Ceridesi, 1935, s.27-32).
8. 9. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, millî eğitim sisteminin geliştirilmesi, ilköğretim kademesinde Türkçenin kaideleri ve tarih biliminin öğretilerek öğrencilerin meslek hayatına hazırlanacağı belirtilmiştir. Mesleki eğitimin temeli iş yapma becerisi yüksek, hevesli, sanatkâr ve duygulu insanlar yetiştirmektir. Mesleki eğitim, millî eğitim sisteminin temelini teşkil etmektedir. İlköğretim, lise ve ortaokullara gereken değerin verilmeye devam edileceği, Ankara Üniversitesi’nin kurulacağı, Doğu Anadolu’da kültür merkezlerinin açılacağını ifade edilmiştir (Zabıt Ceridesi, 1937, s.32).
9. 10. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmemiştir (Ayrıca bkz. Zabıt Ceridesi, 1938, s.51-55).
10. 11. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, maddi refah ve iktisadi kalkınmanın, kültür seviyesinin yükselmesiyle sağlanacağı, mevcut liseleri olgunlaştırmak ve yükseköğretime tam hazırlayan okullar hâline getirmek gayretlerinde oldukları aktarılmıştır. Ayrıca Ankara ve İstanbul Üniversiteleriyle diğer üniversitelerin

- durumlarının yakından takip edileceği, zihinsel ve fiziksel açıdan sağlam, ahlaklı ve temiz bireylerin yetiştirileceği ifade edilmiştir (Zabıt Ceridesi, 1939a, s.215-216).
11. 12. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programı, bulunmamaktadır (Ayrıca bkz. Zabıt Ceridesi, 1939b, s.20-28).
12. 13. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, henüz yeni kurulmasına rağmen büyük başarılar gösteren üniversiteler, yüksek mektepler ve Köy Enstitülerinden bahsedilmiştir (Zabıt Ceridesi, 1942, s.25).
13. 14. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, en fazla yatırımın eğitime yapıldığı belirtilmiştir. Lise, ortaokul, ilkokul, Güzel Sanatlar Akademisi, Konservatuvar, Teknik öğretim, Köy Enstitüleri öğrencilerinin sayı olarak artırıldığı; eğitimli vatandaş sayısını artırmak için bütün güçleriyle çalışacaklarını da bildirmişlerdir (Zabıt Ceridesi, 1943, s.24-25).
14. 15. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, Türk tarihinin öğretilmesi, Köy Enstitülerinin aynı şekilde çalışmaya devam etmeleri, köy okulları yapımında devletin köylüyü destekleyeceği, yurtların çoğaltılacağı, öğretimin her kademesinde ihtiyacı karşılayacak kadar öğretmen yetiştirileceği, Ankara'da büyük bir millî kütüphanenin açılacağı, Devlet Opera ve Tiyatrosu kanun tasarısının hazırlanarak sanatın tüm dallarına destek verileceği, liseleri bitiren öğrencilerin üniversitelere geçmelerinin kolaylaştırılacağı vurgulanmıştır (Zabıt Ceridesi, 1946, s.34-35).
15. 16. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, millî eğitimin gelişme şartlarının yakından takip edileceği bildirilmiştir (Zabıt Ceridesi, 1947, s.674).
16. 17. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmemiştir (Ayrıca bkz. Zabıt Ceridesi, 1948, s.223-277).
17. 18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, kendisinden önceki hükûmetlerin ışığında Millî Eğitim politikasına devam edileceği ifade edilmektedir (Zabıt Ceridesi, 1949, s.189). Nitekim 30 Ekim 1923'te başlayan tek partili siyasal yaşamda CHP hükûmetleri kurulmuş, bu hükûmetler 22 Mayıs 1950'de 18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetiyle sona ermiştir. Bu anlamda Tablo 6'ya göre 3., 6.-7., 9., 11., 13.-16., 18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri programlarında, eğitime yönelik bilgilerin yer aldığı anlaşılmıştır. 5., 8., 10. ve 17. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin programlarında eğitim konusunun ele alınmadığı; 1., 2., 4. ve 12. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin ise program hazırlamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 7’de 1923-1950 yıllarında görev alan hükûmetlerin, eğitim faaliyetlerini özetlemek amacıyla zaman dizini seçkisine yer verilmiştir.

Tablo 7

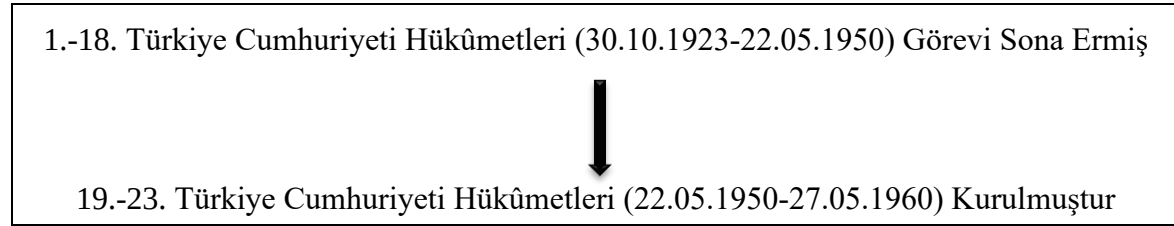
1.-18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri

1920	Birinci Maarif Kongresi Düzenlenmiştir
1920	Maarif Vekaleti (Millî Eğitim Bakanlığı) Açılmıştır
1923	Birinci Heyet-i İlmiye Toplantısı Düzenlenmiştir
1924	Tevhid-i Tedrisat (Öğrenim Birliği) Kabul Edilmiştir
1924	İkinci Heyet-i İlmiye Toplantısı Düzenlenmiştir
1924	İlgili Yıldan İtibaren Yabancı Uzmanlar Türk Millî Eğitim Sistemini Değerlendirmek Üzere Ülkemize Gelmiştir
1926	Üçüncü Heyet-i İlmiye Toplantısı Yapılmıştır
1926	Talim ve Terbiye Dairesi Açılmıştır
1927	İlgili Tarihli 1052 Yasayla Ankara, İstanbul, İzmir, Konya, Bursa, Edirne, Diyarbakır ve Kastamonu’da Sanat Okulları Açılmıştır
1928	Latin Alfabesi Kabul Edilmiştir
1931	Türk Tarih Kurumu Açılmıştır
1932	TDK Faaliyet Göstermeye Başlamıştır
1932	Halkevleri Açılmıştır
1932	Gazi Üniversitesi Resim-İş Eğitimi Bölümü Açılmıştır
1938	Yurt Gezileri Düzenlenmiştir
1939	Birinci Millî Eğitim Şûrası Toplanmıştır
1940	Köy Enstitüleri Açılmıştır
1946	Üçüncü Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
1949	Dördüncü Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
1949	Resim Dersi Öğretim Programı Hazırlanmıştır

Tablo 7’de yer alan 1923-1950 yıllarını özetleyen bilgilere göre tek partili dönemde eğitim, kültür ve sanat alanında birçok yeniliğin yapıldığı, birden fazla kurumun açıldığı görülmektedir. Tek partili dönemin, 22 Mayıs 1950 yılında yapılan genel seçimde sona erdiği bilinmektedir. Bu seçimin ardından DP tek başına hükûmet kurmuş ve çok partili siyasal yaşam resmen başlamıştır. Çok partili yıllarda eğitim, siyaset, ekonomi ve

toplumsal alanlarda değişimler yaşanmıştır. Şekil 10’da tek partili dönemden çok partili döneme geçiş tarihsel olarak sunulmuştur.

Şekil 10. 1. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 10’a göre 1.-18. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri 30.10.1923 tarihinden 22.05.1950 tarihine kadar görev almıştır. 22.05.1950 tarihinde tek partili dönem sonra ermiş ve kurulan 19.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri ise 22.05.1950 tarihinden 27.05.1960 tarihine kadar görev almıştır.

1950 itibariyle izlenen ortaöğretim politikaları, bir önceki hükûmetle kıyaslandığında belirgin farklılıklar göstermektedir. DP, Amerikan tarzı bir eğitim anlayışını benimsemiştir. İlk Amerikan tipi üniversite yerleşkeleri de bu dönemde kurulmuştur (Özdemir, 2012, s.4; Tangülü, 2012, s.395).

Tablo 8’de 19.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin görev aldığı tarihler, bağlı oldukları siyasi partiler ve hükûmet programlarında eğitim konusuna değinip değinmedikleri sunulmuştur.

Tablo 8

19.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programlarında Eğitim

Hükûmet Numaraları, İktidarda Kalma Süreleri ve Temsil Ettikleri Siyasi Partiler	Hükûmet Programlarında Eğitimin Yeri
19. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22.05.1950-09.03.1951) DP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
20. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (09.03.1951-17.05.1954) DP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
21. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (17.05.1954-09.12.1955) DP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
22. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (09.12.1955-25.11.1957) DP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmemiştir
23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (25.11.1957-27.05.1960) DP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmemiştir

Tablo 8'e göre 19.-21. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programlarında, eğitim konusuna yer verildiği; 22.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri programlarında ise eğitim konusuna yer verilmediği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda 19. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (DP) programında,

1. Ahlaki değerlerin geri plana atıldığı bir eğitim sisteminin, ülkeyi kötü etkileyeceğini,
2. Millî karaktere, “ananelere, manevi ve insani kıymetlere önem vermeyen” ilim ve teknik bilginin yayılmış olduğunu,
3. Demokratik ruh ve bilimle millî eğitimin eksiklerinin giderileceği ve tüm yurdun eğitimden faydalanacağını ileri sürmüştür (Tutanak Dergisi, 1950, s.29).

20. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (DP) programında,

1. İlkokul öğretmenlerinin çok iyi vasıflarla yetiştirilmesine önem verileceği,
2. Teknik öğretim okullarında ziraat ve yolların yapılması için elemanların yetiştirileceği,
3. Köy okullarında geri kalan Doğu illerine özellikle ağırlık verileceği,
4. Doğuda bir üniversitenin temelini atılacağı,
5. Millî karakter ve geleneklere göre bilim ve teknik bilgilerin yayılmasının istendiği,
6. Eğitimde bilime sıkı sıkıya bağlı kalınacağını bildirilmiştir (Tutanak Dergisi, 1951, s.65).

21. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (DP) programında,

1. Üniversitelerin özerk konumunun DP tarafından zedelendiğinin öne sürüldüğü; ancak DP'nin üniversitelerdeki özerkliği sağlamak için geniş kapsamlı politikalar sürdürdüğünü,
2. Özgür ve bağımsız bir millet olarak halkın ve gençlerin manevi değerleri önemsemesinde, eğitimin hayati değer taşıdığını ifade etmişlerdir (Tutanak Dergisi, 1954, s.25, 31). Bu anlamda Tablo 8'e göre 22. ve 23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri programlarında, eğitim konusu gündeme gelmemiştir. Bu sebeple ilgili hükûmetlerin programlarına yer verilmemiştir.

Çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte, açılan ilk ve ortaöğretim kurumlarının yanı sıra çeşitli eğitim kurumlarının da kapatıldığı bilinmektedir. Bakkal'a (1999) göre Halkevleri, DP döneminden itibaren eleştirilmeye başlamıştır. Eleştiriler sonucunda, 1950'de dört yüz yetmiş yedi Halkevi ve dört bin üç yüz otuz iki Halkodası kapatılmış ve Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okullarına dönüştürülmüştür (s.153).

1951-1952 eğitim öğretim yılında yer alan Resim Dersi iki saat olarak yürütülmüştür (Artut, 2013, s.126). Bu dönemdeki çizelgeye göre seçmeli Resim, Sanat Tarihi veya Müzik Dersleri, 1. Sınıfta iki; 2. Sınıfta, iki; 3. Sınıfta iki; 4. Sınıfta iki saat olmak üzere verilmiştir (Cicioğlu, 1985, s.206).

05-14 Şubat 1953'te gerçekleşen Beşinci Millî Eğitim Şûrasında, okul öncesi öğretim ve ilköğretim kademelerinin eğitim sorunlarına değinilmiştir (Beşinci Millî Eğitim Şûrası, 1953). 1953-1954 eğitim öğretim yılında Köy Enstitüleri'nin adı Öğretmen Okulları olmuş, 1954'te kapatılıp İlköğretmen okullarıyla birleştirilmesi öngörülen 6234 sayılı yasa kabul edilmiştir (Bakkal, 1999, s.153). 21. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti iktisadi ve malî kaynakların takviye yaparak, eğitime 1954'te üç yüz on üç milyon lira harcamıştır (Tutanak Dergisi, 1954, s.32). 22. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (DP) ve 23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (DP) programlarında eğitim konusuna yer verilmemiştir (Ayrıca bkz. Tutanak Dergisi, 1955, s.251-255; Zabıt Ceridesi, 1957, s.57-110).

1952-1955 yılları arasında seçmeli derslerden Resim, Sanat Tarihi ve Müzik lise 1.-3. Sınıflarda iki; 4. Sınıflarda bir saat olarak yürütülmüştür (Altuner, 2007, s.170). 21.09.1957 tarihli 215 sayılı TTK kararıyla, Resim Dersi öğretim programı yayımlanmış ve liselerin ders çizelgeleri üç seneye göre düzenlenmiştir. Çizelgeye göre Resim Dersi seçmeli olarak 1. Sınıflarda iki; 2. ve 3. Sınıflarda ikişer saat olarak yer almıştır (Tebliğler Dergisi, 1957).

1957 yılında gerçekleşen Altıncı Millî Eğitim Şûrası sonucunda, sanat enstitülerinin 1. ve 2. Sınıfındaki atölye uygulamalarının azaltılması kararlaştırılmıştır (Altıncı Millî Eğitim Şûrası, 1957).

1950-1960 arasında çok partili hayata geçilmiş olması dolayısıyla Türkiye'de toplumsal, siyasal, ekonomik değişimler yaşanmıştır. Değişimlerin, sanat alanına olumsuz yansıdığı söylenebilir. Özsezgin'e (1999) göre bu dönemin soğuk savaş yıllarına denk geliyor olması toplumsal değişimi tetikleyen nedenlerden biridir. Dönem hükûmeti, üretim teknolojisine özendiren kararlar almış; kamudan özel sektöre sermaye aktarımı yapılarak iç ve dış krediler temin etmiştir (s.50). 1950-1960 yılları arasında DP Hükûmeti, İstanbul'da yaptığı imar çalışmalarıyla tarihî eserlerin bir kısmını yıkmış veya başka bir yere nakletmiştir. Zarar gören ve yıkılan tarihî eserler arasında 2. Abdülhamit Çeşmesi, Nusretiye Camii ve Sebili, Karabaş Hamamı, Kılıç Ali Paşa Camii, Süheyl Bey Camii, Hekimoğlu Ali Paşa Çeşmesi, Yahya Efendi (Silahtar) Çeşmesi, Yusuf Paşa (Koca)

Çeşme ve Sebili, Fındıklı Hamamı, Esad Mehmet Efendi Çeşmesi, Emin Ağa Sebili, Karaköy Mescidi veya Camii yer almaktadır. Bazı kaynaklarda yıkılan mimari yapıların sayısı yedi bin iki yüz seksen dokuzdur (Ertem & Altunel, 2011, s.68-72). DP Hükûmetinin görev aldığı yıllarda, millî sanat oluşturma çabaları yerini ekonomi alanındaki yenileşme ve özelleşme hareketleri almıştır. Bu anlamda kültür ve sanat faaliyetleri geri plana atılmıştır (Tan, 2008, s.219, 239).

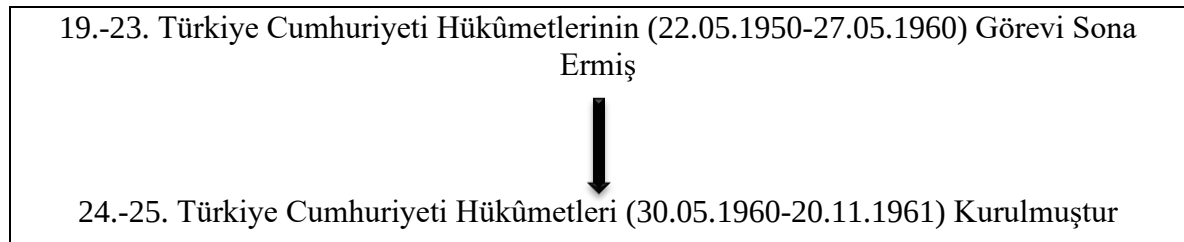
Tablo 9’da 19.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri döneminde yürütülen, eğitim faaliyetleri özetlenmiştir.

Tablo 9

19.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri

1950	Halkevleri ve Halkodaları Kapatılarak, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okullarına Dönüştürülmüştür
1953	Beşinci Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
1953-1954	Eğitim Öğretim Yılında Köy Enstitüleri Kapatılmış ve İlköğretmen Okullarına Çevrilmiştir
1957	Altıncı Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
1957	Ortaöğretim Kademesi Resim Dersi Öğretim Programı Yayınlanmıştır

Tablo 9’da 1950’de çok partili hayata geçilmesinin ardından kurulan 19. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden, 1960 darbesine kadar süren 23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin gerçekleştirdiği eğitim faaliyetleri özetlendiğinden, tablonun ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir. 19.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri, 27 Mayıs 1960 darbesiyle sonlanmış ve TBMM’nin tüm yetkileri Millî Birlik Komitesi’ne verilmiştir. MBK 24.-25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerini kurmuştur (TBMM, t.y.). Şekil 11’de 19.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinden, 24.-25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerine tarihsel olarak geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 11. 19. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 11'e göre 19.-23. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin, 22.05.1950 tarihinden 27.05.1960 tarihine kadar görev aldığı anlaşılmaktadır. 24.-25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin ise 30.05.1960 tarihinden itibaren görev almaya başlamış ve görevini 20.11.1961 tarihine kadar sürdürmüştür.

Tablo 10'da 24.-25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin görev aldığı tarihler, bağlı oldukları siyasi partiler ve hükûmet programlarında eğitim konusuna değinip değinmedikleri sunulmuştur.

Tablo 10

24.-25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Programlarında Eğitim

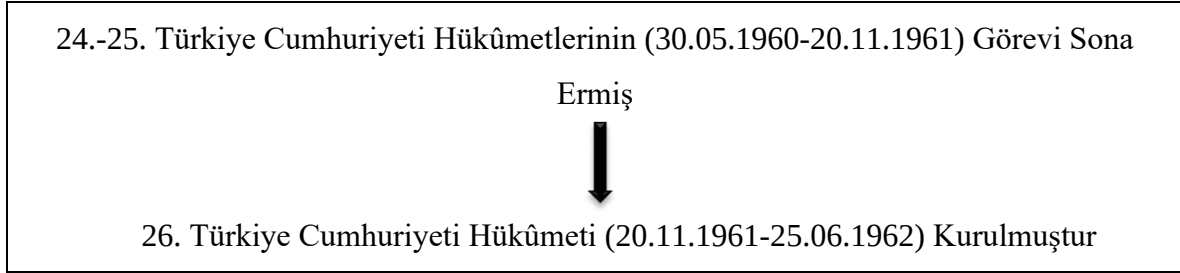
Hükûmet Numaraları, İktidarda Kalma Süreleri ve Hükûmet Programlarında Eğitimin Yeri Temsil Ettikleri Siyasi Partiler				
24. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	(30.05.1960-05.01.1961) MBK	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir		
25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	(05.01.1961-20.11.1961) MBK	Hükûmet Programı Bulunmamaktadır		

Tablo 10'a göre 24.-25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin programlarında, eğitim konusuna ne şekilde yer verdikleri açıklanmıştır. Bu anlamda 24. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Millî eğitim meselesinin temel davaları olduğu,
2. Milletin kalkınmasının eğitimle sağlanacağı,
3. Millî eğitim teşkilatı ve programlarını bugünkü istikrarsız hâlden kurtarmanın en önemli işleri olduğu,
4. Eğitimin modernleştirileceği, gerekli araştırmaların yapılarak başarıya ulaştırılacağı da ifade edilmiştir (T.C. Millî Birlik Komitesi, 1960, s.8). 25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programı bulunmamaktadır. Bu yıllarda, liselerde Resim Dersine ilişkin yeni bir karar alınmamış; ders seçmeli olarak yürütölmeye devam etmiştir. Bu anlamda 1960 darbesiyle görevi devralan 24. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, programında eğitim konusuna yer vermişken; 25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti program hazırlamamıştır.

24.-25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri görevleri 20 Kasım 1961 tarihli genel seçim sonucunda sona etmiştir. 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti CHP ile AP koalisyonuyla kurulmuştur (Özdemir, 2000, s.242, TBMM, t.y.). Şekil 12'de 24.-25. Türkiye

Cumhuriyeti Hükûmetleri (30.05.1960-20.11.1961) döneminden, 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (20.11.1961-25.06.1962) dönemine geçişe tarihsel olarak yer verilmiştir.

Şekil 12. 24. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 12'ye göre 24.-25. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin, 30.05.1960 tarihinden 20.11.1961 tarihine kadar görev aldıkları görülmektedir. 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 20.11.1961 tarihinde kurulmuş ve 25.06.1962 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 11'e 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarih, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 11

26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (20.11.1961-25.06.1962) AP ve CHP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 11'e göre 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında eğitim konusuna yer verilmiştir. İlgili hükûmetin programında,

1. Millî eğitim sisteminin kalkınmayı hızlandıracak ve geliştirecek şekilde yeniden planlanacağı; ilköğretimin on seneye çıkarılacağı, ilköğretimi bitiren öğrencilerin ortaöğretime devamının sağlanacağı; orta ve yüksek öğretim kurumlarının esaslarına göre hareket edileceği ve lise eğitimini bitiren gençlerin bir an önce yükseköğretime başlamalarının sağlanacağı,
2. Tarım ve el sanatları alanında mesleki eğitimle öğrenci yetiştirileceği,
3. Sanat alanında yapılan araştırmaların destekleneceği; müzeler, kütüphaneler ve çeşitli kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yurt içinde yayılacağı belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1961, s.122-123). Yaklaşık yedi ay görevde kalan 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti

programında bahsedilen hususlar, başlı başına uzun uğraşlar gerektiren ve zaman isteyen kazanımlar olarak dikkati çekmektedir.

1961’de düzenlenen Güzel Sanatlar Komitesi raporunda, liselerde Resim Dersinin zorunlu olması ve Sanat Tarihi Derslerinin yaygınlaştırılması gerektiği belirtilmiştir (Kurtuluş, 2000, s.75). Ancak Komitenin Raporu uygulanmamıştır. Ders seçmeli olarak kalmaya devam etmiştir.

1961-1962 eğitim öğretim yılı “B Talim Sicili Öğretmenlerin Kanun ve Yönetmelik Teklifleri-A Bendi Lise ve Ortaokullar İdare Yönetmeliğinde” Resim Dersi öğretim programının (1957 lise Resim Dersi öğretim programı) öğrencilerin seviyesine göre çok yüklü olduğunu neredeyse Gazi Eğitim Enstitüsünün Resim-İş Bölümündekiyle aynı düzenlendiğini, Resim öğretim programının çevre özelliklerine göre yapılamadığını, Türkiye’nin her yerinde aynı amaçların yürütülemeyeceğini belirtilmiştir. Resim Derslerinde sene sonu sergilerinin açılmasında para sıkıntısı çekildiği ve Sanat Tarihi Derslerinde kullanılan kitaplarda şekil ve krokilerin yetersiz kaldığı da vurgulanmıştır. Ressamların tablolarına ait röprodüksiyonların okullarda temin edilmesi ve resim dâhilerini anlatan kitapların alınması üzerinde durulmuştur (Tebliğler Dergisi, 1963, s.158-159). Bu dönemde Resim Derslerinin bir yandan zorunlu hâle getirilmek istenmesi diğer yandan ise konu sayılarının azaltılmaya çalışılması, tutarlı ve başarıya götüren bir öğretim programının uygulamasında güçlük çekildiğinin göstergesi olabilir.

1962’de gerçekleşen Yedinci Millî Eğitim Şûrasında,

1. Ortaöğretim kademesinde sınav yönetmeliği düzenlenmiş,
2. Liselerdeki aşırı yığılmanın eğitim kalitesini düşüreceği belirtilmiştir. Yedinci Millî Eğitim Şûrası sonucunda 1963 yılından itibaren liselere öğrenciler sınavla alınmaya başlanmış; 1965 senesinde sınavla öğrenci alımından vazgeçilmiştir (Yedinci Millî Eğitim Şûrası, 1962).

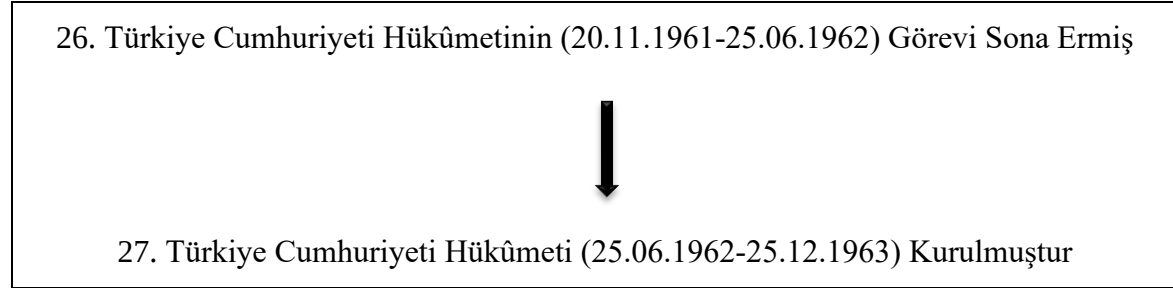
Tablo 12’de 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti eğitim faaliyetleri özetlenmiştir.

Tablo 12

26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri

1961	Güzel Sanatlar Komitesi Raporuyla Liselerde Resim Dersinin Zorunlu Olması Önerilmiş; Ancak Uygulanmamıştır
1961-1962	Eğitim Öğretim Yılı B Talim Sicili Öğretmenlerin Kanun ve Yönetmelik Teklifleri A Bendi Lise ve Ortaokullar İdare Yönetmeliğinde Resim Dersinin Çok Ağır Olduğu Öne Sürülmüştür
1962	Yedinci Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir

Tablo 12’de 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yapılan, eğitim faaliyetleri özetlendiğinden, tablonun ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir. 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görevi 25.06.1962 tarihinde sonra ermiştir. 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 25.06.1962 tarihinde kurulmuştur (bkz. Şekil 13).

Şekil 13. 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 13’e göre 26. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 20.11.1961 tarihinden 25.06.1962 tarihine kadar görev aldığı; 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 25.06.1962 tarihinde göreve başladığı ve 25.12.1963 tarihine kadar görevde kaldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 13’te 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programlarında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 13

27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (25.06.1962- 25.12.1963) CHP, CKMP, YTP ve Bağımsızlar Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 13’e göre 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında, eğitim konusuna yer verdiği görülmektedir. Bu anlamda hükûmeti programında,

1. Öğrencilerin yönelim ve yeteneklerinin göz önünde bulundurularak eğitimin verileceği,
2. Sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının etkin uygulanması için eğitime önem verilmesi gerektiği, bu sayede millî eğitimle ülkenin sosyal ve ekonomik gelişiminin hızlandırılacağı,

3. 1970'e kadar ilköğretim çağında olan tüm çocukların okula başlayacağı, ilköğretimden sonra öğrenimlerine devam edemeyen öğrencilerin tarım ve el sanatları alanında eğitim görmelerinin önünün açılacağı;
4. Öğretmenlik mesleğinin cazip hâle getirileceği; özel öğretim kurumlarının yayılmasının sağlanacağı, eğitim politikalarıyla memleketin az gelişmiş ve çok gelişmiş bölgeleri arasındaki farkların giderileceği bildirilmiştir (Tutanak Dergisi, 1962, s.157-158).

1963 yılından sonra kalkınma planlarıyla eğitim, ekonomi, kültür ve sanat rasyonel bir çerçevede uygulamaya dönüşmüştür (Özsezgin, 1999, s.50-51). 1963 senesinde yayımlanan Birinci Kalkınma Planında, Resim Dersi veren kurumların öğretim programlarına el sanatları konularının ekleneceği ve köylerde de bu çalışmaların sürdürüleceği belirtilmiştir (Birinci Kalkınma Planı, 1963. s.364). 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin plan ve programlar dâhilinde iktisadi ve eğitime yönelik kalkınmayı hedeflediği görülmektedir.

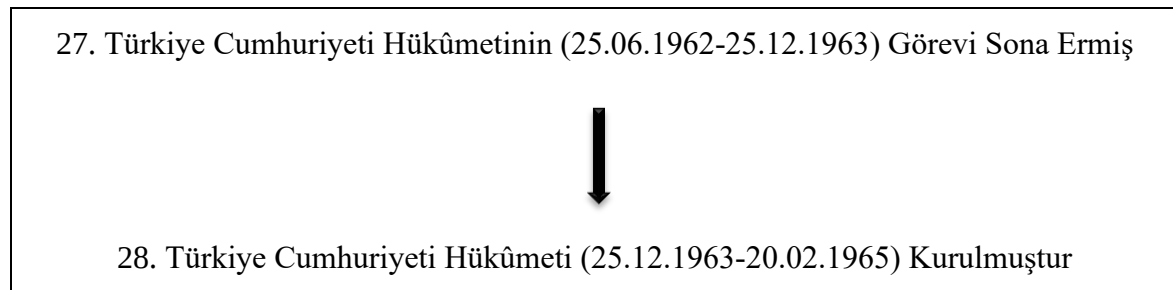
Tablo 14'te 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin eğitim faaliyetleri özetlenmiştir.

Tablo 14

27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri

1963	Birinci Kalkınma Planında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 14'te 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin eğitim faaliyetleri özetlendiğinden, tablonun ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir. 1963 yılında CHP ve bağımsızlar 28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini kurmuştur (TBMM, t.y.). Bu anlamda 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görevi sona ermiştir (bkz. Şekil 14).

Şekil 14. 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 14'e göre 27. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 25.06.1962-25.12.1963 tarihsel aralığında görev aldığı, 28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 25.12.1963 tarihinde göreve başladığı ve görevini 20.02.1965 tarihine kadar sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Tablo 15'te 28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 15

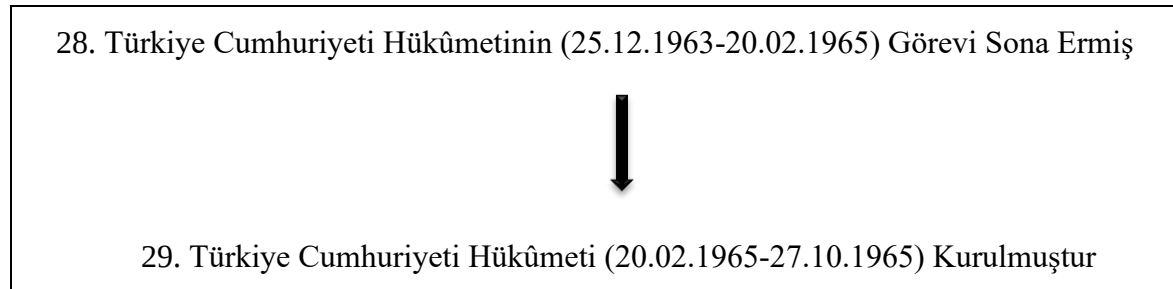
28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (25.12.1963-20.02.1965) CHP ve Bağımsızlar Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 15'e göre 28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda hükûmetin programında,

1. Eğitim davasında fedakâr ve ülkücü öğretmen topluluklarıyla tüm imkânların sağlanacağı,
2. Mesleki eğitim kurumlarının öğrenci sayılarının artırılacağı,
3. Millî eğitimde Anayasa'nın gereği olarak Atatürk ilkelerine ve Batı uygarlığına dayalı millî kültürel değerlerin destekleneceği,
4. Üniversite eğitiminin geliştirileceği bildirilmektedir (Tutanak Dergisi, 1963, s.41-42).

28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde 1965'te, Resim Dersleri için yardımcı kitapların yazılması önerilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1965, s.388). 28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 20.02.1965 tarihinde görevinin sona ermesiyle, 29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 20.02.1965 tarihinde CKMP, AP, YTP ve MP koalisyonuyla kurulmuştur (TBMM, t.y.). Ayrıca bkz. Şekil 15.

Şekil 15. 28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 15'e göre 28. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 25.12.1963-20.02.1965 tarihleri arasında görev aldığı, 20.02.1965 tarihinde 29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin kurulduğu ve görevini 27.10.1965 tarihine kadar sürdürdüğü görülmektedir.

Tablo 16'da 29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediğine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

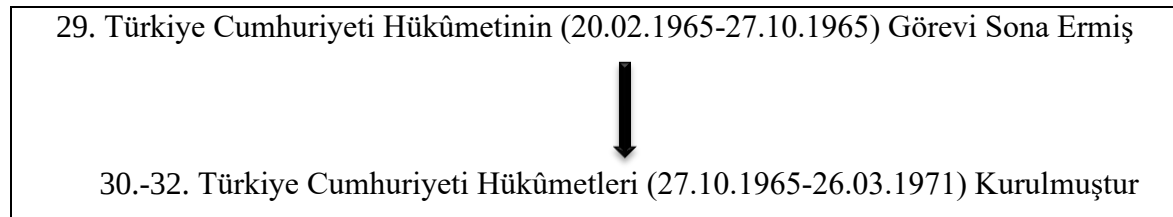
Tablo 16

29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (20.02.1965- 27.10.1965) AP, YTP, CKMP ve MP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 16'ya göre 29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında, eğitim konusuna yer verdiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda ilgili hükûmetin programında,

1. İlk ve ortaokullarda yürütülen eğitim sistemlerinin birbirini tamamlayıcı ve olgunlaştırıcı nitelikte olacağı,
2. Halk eğitimine özellikle köylerde geniş ölçüde devam edileceği,
3. Öğretmen yetiştirme konusunda şimdiye kadar yeterli tedbirlerin alınmadığı,
4. Öğrencilerin eşit imkânlar içinde istidat ve becerilerine göre yetiştirilmesinin önemli olduğu ve memleketin istikbali olan gençlerin milliyetçi ruha sahip olmaları gerektiği,
5. Mesleki ve teknik öğretimin ülkenin sosyal, ekonomik ve sanayi açısından kalkınmasında önemli olduğu belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1965a, s.499). 29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görevini 20.02.1965-27.10.1965 tarihsel aralığında sürdürmüştür. 1965 yılındaki genel seçim sonucunda AP tek başına, 30. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini kurmuştur. 30., 31. ve 32. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri AP tarafından kurulmuştur (Özdemir, 2000, s.251; TBMM, t.y.). Ayrıca bkz. Şekil 16.

Şekil 16. 29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 16 dikkate alındığında 29. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin, 20.02.1965 tarihinden 27.10.1965 tarihine kadar görev aldığı anlaşılmaktadır. 30.-32 Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri ise 27.10.1965 tarihinden 26.03.1971 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

Tablo 17’de 30.-32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin görev tarihler, bağlı oldukları siyasi partiler ve hükûmet programlarında eğitim konusuna değinip değinmedikleri sunulmuştur.

Tablo 17

30.-32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Programlarında Eğitim

Hükûmet Numaraları, İktidarda Kalma Süreleri ve Temsil Ettikleri Siyasi Partiler	Hükûmet Programlarında Eğitimin Yeri
30. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (27.10.1965-03.11.1969) AP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
31. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (03.11.1969-06.03.1970) AP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (06.03.1970-26.03.1971) AP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 17’ye göre 30.-32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin, programlarında eğitim konusuna yer verdikleri görülmektedir. Bu anlamda 30. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Mesleki ve teknik öğretim kurumlarının geliştirilmesinde sanayi ve diğer meslek gruplarıyla iş birliği yapılacağı,
2. Yerel sanatların geliştirilmesi ve turizm eğitime önem verileceği,
3. Millî eğitimde demokratik düzenin oluşturulacağı,
4. Tüm kademelerde öğretim faaliyetlerinin düzenleneceği,
5. Bütün köylerin okula kavuşturulacağı,
6. Ortaöğretim kademesinde öğretmen ihtiyacının karşılanacağı,
7. Üniversitelere ve öğretim üyelerine her bakımdan destek olunacağı belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1965b, s.77).

31. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. “Herkes için eğitim” anlayışıyla yeni eğitim kurumlarının öğrencilerin ilgi ve becerilerine göre açılacağı, öğretim programlarının ve ders kitaplarının yenileneceği,
2. İlköğretimden üniversiteye kadar tüm öğretim kurumlarının çağdaşlaştırılacağı; yükseköğretimin aksayan yönlerinin tespit edilerek öğrenci yurtlarının artırılacağı,

3. Gezici kurslarla kız teknik öğretimin ülkenin tüm bölgelerine ulaştırılacağı; öğretmenlik mesleğinin cazip hâle getirileceği,
4. Millî Eğitim Mensupları Yardımlaşma Kurumunun faaliyete geçirileceği; devlet okullarının maddi ve akademik standartlara uygun düzenleneceği,
5. Tarih ve kültür hazinelerinin değerlendirileceği; Türk kültür ve sanat eserleriyle oluşturulan bin temel eser yayın programının 1970'te tamamlanacağı; Devlet Tiyatrosu, Devlet Opera ve Balesinin etkin hale getirileceği ifade edilmektedir (Tutanak Dergisi, 1969, s.49-50).

32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Maddi kaynakların yanında insan gücü kaynaklarının da geliştirileceği; fırsat eşitliği ilkesine göre kalkınmanın millî eğitimle sağlanacağı,
2. Öğretim programlarıyla sosyo-kültürel açıdan öğrencilerin, maddi ve manevi gelişimlerine katkı getirileceği,
3. Millî değerlere uygun modern metotlarla eğitim sisteminin düzenleneceği; eğitim faaliyetlerinin istihdam ihtiyaçlarına göre yenileneceği,
4. Millî kültürün ve tarihî değerlerin tanınacağı böylece kültürel kalkınmanın, manevi ve sosyal hedeflerin gerçekleştirileceği belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1970, s.378).

AP hükûmeti yıllarında 1965'te, özel okullar yasasının 635 sayılı maddesince ortaöğretimde çok sayıda özel eğitim kurumu açmıştır (Tangülü, 2012, s.395).

1968'de yayımlanan İkinci Kalkınma Planında,

1. Lise seviyeli teknik okulların sanatkâr yetiştiren kurumlar oldukları 1968-1972 aralığında niteliklerinin yükseltilerek dört seneye çıkarılacakları,
2. Üç yıllık sanat enstitülerinin de eğitimlerinin dört yıla çıkarılarak öğretim programlarına ilave dersler ekleneceği,
3. Eğitimden beklenen genel ve özel faydaların sağlanması için iş ilkesinin benimsenerek Sanat ve Beden Eğitimi Derslerinin destekleneceği aktarılmaktadır (İkinci Kalkınma Planı, 1968, s.159, 169).

1957-1970 lise öğretim programlarında seçmeli Resim Dersi 1. Sınıfta iki; 2. Sınıfta iki; 3. Sınıfta bir saat olarak yürütülmüştür (Altuner, 2007, s.172-173).

1970'te gerçekleşen Sekizinci Millî Eğitim Şûrasında,

1. Ortaöğretim 12-14 yaş arasındaki öğrenciler 1. Kademe; 14-17 yaş öğrenciler 2. Kademe şeklinde düzenlenerek temel, özel ve seçmeli ders grupları eklenmiş,
2. Az masraflı tesis, araç ve gerek isteyen programlar başlığı altında Resim, Müzik ve Sahne Sanatları Dersleri yer almıştır. Seçmeli olarak yer alan bu derslerde, öğrencilerin kişisel becerilerinin gelişeceği ve mesleki formasyon kazanacakları bildirilmiştir (Sekizinci Millî Eğitim Şûrası, 1970). Şûradan sonra, ortaöğretim lise sınıflarının haftalık ders dağıtım taslağında Resim Dersi seçmeli ders grubu içinde Müzik Dersiyle seçmeli ders grubunda yöneltme sınıfında iki saat; Fen ve Edebiyat sınıfında bir saat olmak üzere yürütülmüştür. 11. Sınıfın Dil-Edebiyat, Sosyo-Ekonomi Bilimleri, Matematik-Fizik ve Tabiat Bilimleri sınıflarında Resim Dersi yer almamaktadır (Altuner, 2007, s.173-174).

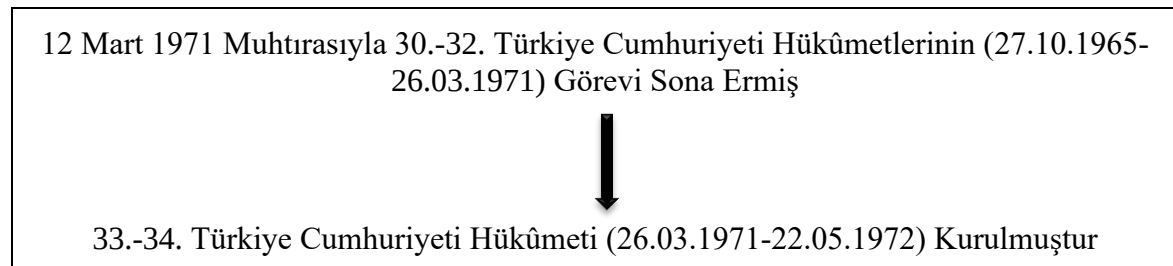
Tablo 18’de 30.-32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri döneminde gerçekleşen eğitim faaliyetleri özetlenmiştir.

Tablo 18

30.-32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri

1965	Özel Okullar Yasasının 635. Maddesine Göre Birçok Özel Okul Açılmıştır
1968	İkinci Kalkınma Planında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
1970	Sekizinci Millî Eğitim Şûrası Gerçekleşmiştir

Tablo 18’de 30.-32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin eğitim faaliyetleri özetlendiğinden, tablonun ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir. Özdemir’e (2000) göre 32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görevi 12 Mart 1971 tarihinde gerçekleşen muhtırayla (s.251) sona ermiştir. Muhtırayı gerçekleştiren Partilerüstü Hükûmet; 33. ve 34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerini kurarak 26 Mart 1971 ve 22 Mayıs 1972 tarihleri aralığında görev almışlardır (TBMM, t.y.). Ayrıca bkz. Şekil 17.

Şekil 17. 32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 17'ye göre 30.-32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin 27.10.1965 tarihinden 26.03.1971 tarihine kadar görev aldığı, 12 Mart 1971 muhtırasıyla 32. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin (06.03.1970-26.03.1971) görevinin sona erdiği anlaşılmaktadır. Muhtıra sonrasında 33.-34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri ise 26.03.1971-22.05.1972 tarihsel aralığında görev almıştır.

Tablo 19'da 33.-34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin görev aldığı tarihler, bağlı oldukları siyasi partiler ve hükûmet programlarında eğitim konusuna değinip değinmedikleri sunulmuştur.

Tablo 19

33.-34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Programlarında Eğitim

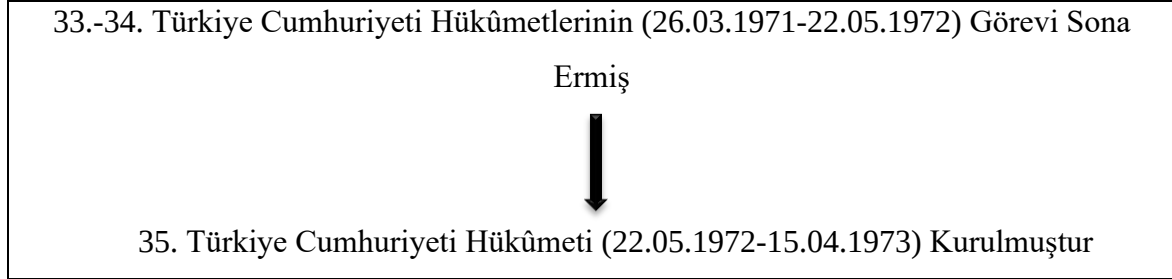
Hükûmet Numaraları, İktidarda Kalma Süreleri ve Temsil Ettikleri Siyasi Partiler	Hükûmet Programlarında Eğitimin Yeri
33. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (26.03.1971-11.12.1971) Partilerüstü Hükûmet	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (11.12.1971-22.05.1972) Partilerüstü Hükûmet	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 19'a göre 33.-34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin, programlarında eğitim konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda 33. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Eğitimde öğretim birliğinin ve fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla ilkeye aykırı uygulamaların sonlandırılacağı; imam-hatip okullarının ortaöğretim sistemine uyacak şekilde ıslah olunacağı; eğitimde birlik ilkesine aykırı uygulamalara son verileceği; özel okullar sorunun çözüleceği,
2. Zorunlu öğretim süresinin bütün yurtta eşit faaliyet göstereceği; ilk ve ortaöğretimde tek kitap düzeninin uygulanacağı,
3. Atatürk ülküsüne bağlı öğretmen ve öğretim elemanlarının yetiştirileceği; bilimsel ve teknolojik araştırmalara önem verileceği bildirilmiştir (Tutanak Dergisi, 1971a, s.395).

34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, çağdaş uygarlık düzeyine bir an önce ulaşabilmek için eğitim alanındaki imkânların artırılacağı bildirilmiştir (Tutanak Dergisi, 1971b, s.440). Ayrıca Partilerüstü Hükûmetlerin döneminde 1971-1972 eğitim öğretim yılında Fransa'ya sanat bursuyla üç öğrenci gönderilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1971, s.74).

33. ve 34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin görevinin sona etmesinin ardından 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti AP, CHP ve MGP Koalisyonu ile kurulmuştur (TBMM, t.y.). Ayrıca bkz. Şekil 18.

Şekil 18. 33. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 18'e göre 33.-34. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin, 26.03.1971 tarihinden 22.05.1972 tarihine kadar görev aldığı görülmektedir. 35. Türkiye Cumhuriyeti ise 22.05.1972 tarihinde kurulmuş ve 15.04.1973 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 20'de 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı oldukları siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 20

35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programlarında Eğitimin Yeri
35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22.05.1972-15.04.1973) AP, CHP ve MGP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 20'ye göre 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında eğitim konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında eğitime ilişkin,

1. Millî Eğitim Kanunu tasarısının hazırlanacağı; Türk eğitimiyle yeni bir çalışma düzenine kavuşularak eğitimde modernliğin savunulacağı,
2. Kültürel, ekonomik ve sosyal alanlarda kalkınma için günümüz koşullarına uyulması gerektiği ve eğitimle ülke ekonomisinin kalkınacağı,
3. İlkokulların sekiz yıla çıkarılacağı ve bu okulların yurt ölçüsünde yayılması için çeşitli çalışmalar yürütüleceği,

4. Türk eğitim felsefesinin toplum yapısına, çağın koşullarına ve Atatürk milliyetçiliği ilkelerine göre oluşturulacağı; Anayasa'nın 120. ve 129. Maddeleri doğrultusunda yükseköğretimin geliştirileceği ifadeleri bulunmaktadır (Tutanak Dergisi, 1972, s.831-832).

Hükûmetin görev aldığı yıllar içerisinde 1973 senesinde Üçüncü Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Planda,

1. Pratik sanat okullarının yaygın eğitimde önemli bir gelişme olduğu,
2. Sanayinin işçi niteliğini artırmak amacıyla pratik sanat okulları uygulamasına devam edileceği,
3. Sanat enstitüsü mezunlarının istihdamında sorun yaşandığı belirtilmiştir (Üçüncü Kalkınma Planı, 1973, s.85, 747, 758).

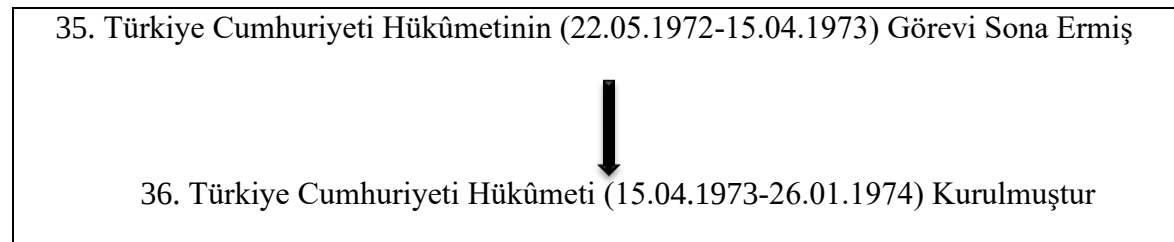
Tablo 21'de 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin eğitim faaliyetleri özetlenmiştir.

Tablo 21

35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri

1973	Üçüncü Kalkınma Planında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 21'de 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin eğitim faaliyetleri özetlendiğinden, tablonun ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir. Şekil 19'da ise 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden, 36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine geçişe ilişkin tarihsel bilgiler sunulmaktadır.

Şekil 19. 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 19'a göre 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 22.05.1972 tarihinden 15.04.1973 tarihine kadar görev aldığı, 36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin (15.04.1973-26.01.1974) ise AP, CGP ve bağımsızlar koalisyonuyla kurulduğu bilinmektedir (TBMM, t.y.).

Tablo 22’de 36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 22

36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

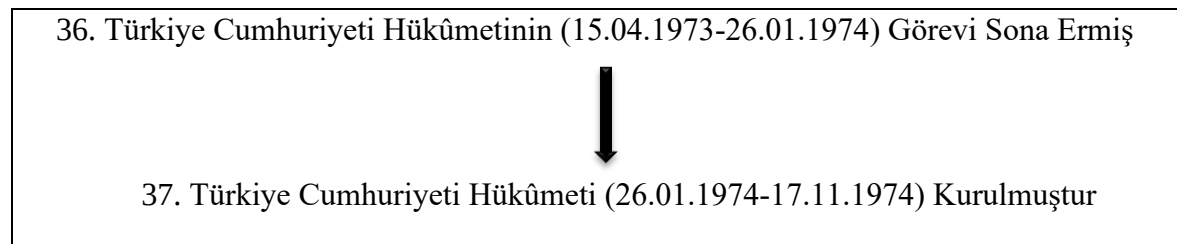
Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programlarında Eğitimin Yeri
36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (15.04.1973-26.01.1974) AP, CGP ve Bağımsızlar Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 22’ye göre 36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında, eğitim konusuna yer verdiği görülmüştür. Bu anlamda ilgili hükûmet programında,

1. Millî eğitim politikasının Üçüncü Kalkınma Planı dâhilinde iktisadi ve sosyal kalkınmayla çözüleceği,
2. Millî Eğitim Temel Kanunu ve Üniversiteler Kanun Tasarılarıyla bu amaçların gerçekleştirileceği belirtilmektedir (Tutanak Dergisi, 1973, s.695).

1974’te lise Resim Dersi öğretim programı önerisinde, ilgili ders dört saatten oluşmakta ve iki saatlik ayrı seçmeli dersleri de barındırmaktadır. Ancak bu öneri, hükûmet değişikliği nedeniyle uygulanmamıştır (Kurtuluş, 2000, s.143).

Şekil 20’de 36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine geçiş tarihsel olarak gösterilmektedir.

Şekil 20. 36. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 20’ye göre 36. Türkiye Hükûmeti 15.04.1973 tarihinden 26.01.1974 tarihine kadar görev almıştır. 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 26.01.1974-17.11.1974 tarihsel aralığında görev almıştır.

Tablo 23'te 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 23

37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (26.01.1974-17.11.1974) CHP ve MSP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 23'e göre 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında eğitime verilmiştir. Bu anlamda 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Ortaöğretim kademesi öğretim programlarında Resim Dersinin yer alacağını, liselerde bir başka öğretim dalını seçmek isteyen öğrenciler için çeşitli imkânların sunulacağını; liselerde çağın değişen koşullara uygun bölümlerin açılacağını; yalnızca ortaokulda başarılı olanların liseye geçebileceklerini böylelikle eğitim kurumlarında yığılmanın yaşanmayacağını; üniversitelere geçişte sınav yapılmayacağını; ortaöğretimdeki meslek okullarının 2. Dönem mezunlarının üniversite ve yüksek okul sınavlarına girebilmelerinin sağlanacağını; yükseköğretimin parasız olacağını,
2. Yaygın eğitim çalışmalarının güncelleştirileceğini,
3. Eğitimin tüm kademelerinde sosyal adalet sağlanacağını,
4. Bilimsel ve teknik araştırmaların teşvik edileceğini vurgulamıştır (Tutanak Dergisi, 1974a, s.358-359). Ancak bu koalisyon amaçlarını gerçekleştirecek kadar uzun süre görev almamıştır. Ayrıca hükûmetin görev aldığı süre içinde Resim Dersi, seçmeli olarak liselerin öğretim programlarında kalmaya devam etmiştir.

37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde 1974'te düzenlenen Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrasında, ortaöğretim kademesinde Resim Dersinin eğitsel kol çalışmalarıyla desteklenmesi gündeme gelmiştir. Liselerin seçmeli dersleri arasında 1.-3. Yıllarda seçmeli Resim Çalışmaları Dersi bulunmaktadır. Modern Fen ve Matematik programı uygulayan liseler hâricinde seçmeli Resim Dersinin 1. Sınıfta iki; 2. Sınıf Fen kolunda iki, Edebiyat kolunda ders bulunmamaktadır; 3. Sınıf Fen ve Edebiyat kollarında bir saat olarak yürütülmesi öngörülmüştür (Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası, 1974).

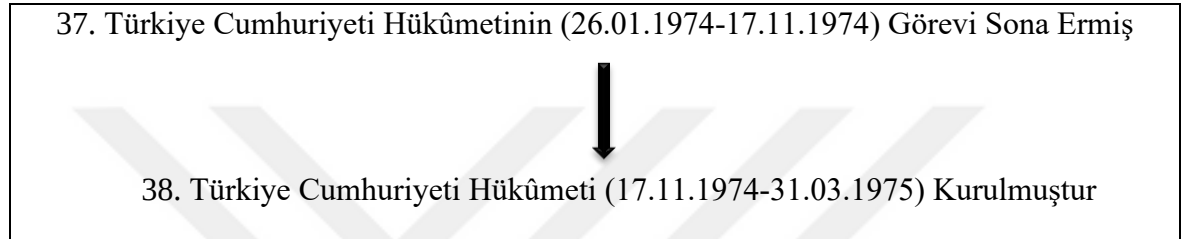
Tablo 24'te 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde gerçekleşen eğitim faaliyetleri özetlenmiştir.

Tablo 24

37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri

1974	Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir

Tablo 24'e göre 37. Türkiye Cumhuriyeti döneminde, 1974 yılında Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrasının düzenlendiği görülmektedir. Şekil 21'de 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden, 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş aktarılmaktadır.

Şekil 21. 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 21'e göre 37. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 26.01.1974 tarihinden 17.11.1974 tarihine kadar, 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 17.11.1974-31.03.1975 tarihleri arasında görev almıştır.

Tablo 25'te 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 25

38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programlarında Eğitimin Yeri
38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (17.11.1974-31.03.1975) Güvenoyu Almamıştır	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

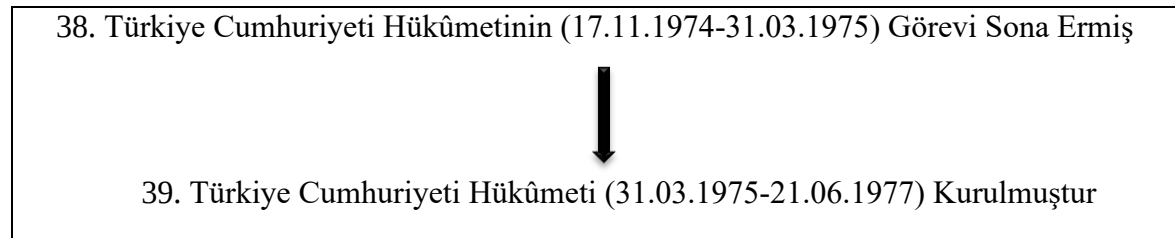
Tablo 25'e göre 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Eğitim sisteminin teknolojiyle paralel ilerlemesi gerektiği; öğretmenlerin maddi ve manevi sorunlarının çözüleceği, genç kuşakların Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda yetiştirileceği; öğretimin her kademesinde fırsat eşitliğinin sağlanacağı,

2. Turizm Endüstrisini Teşvik Kanun tasarısının hazırlanarak TBMM'ye sunulacağı; turizmde eğitimli personel ihtiyacının karşılanacağı,
3. İlköğretimde okullaşmanın gerçekleşmesi için yatılı bölge okullarının açılacağı; ortaöğretimde araç ve laboratuvarların tamamlanacağı, mektupla öğretimin başarıya ulaşmasına önem verileceği,
4. Üniversite hazırlık kurslarının ve yeni üniversitelerin açılacağı; tüm üniversitelerin özerk kuruluşlar haline geleceği,
5. Sanatın ve millî kültürün korunarak geliştirileceği ifade edilmiştir (Tutanak Dergisi, 1974b, s.138-140).

1974-1975 eğitim öğretim yılında liselerde 1. ve 2. Sınıflarda ikişer; 3. Sınıfta ise bir saat olmak üzere seçmeli Resim, Müzik veya Yabancı Dil dersi verilmesi planlanmıştır (Tebliğler Dergisi, 1974, s.115). Resim Dersinin amaçlarında yer alan onlara boş zamanlarını faydalı şekilde kullanma alışkanlığı kazandırmak kazanımına göre dersin yalnızca bir araç olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak bu dersin, bir araç değil amaç olduğu düşünülmektedir.

Şekil 22'de 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden, 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş süreci sunulmuştur.

Şekil 22. 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 22 incelendiğinde 38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 17.11.1974 tarihinden 31.03.1975 tarihine kadar, 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin ise 31.03.1975 tarihinden 21.06.1977 tarihine kadar görev aldığı anlaşılmıştır.

Tablo 26'da 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı oldukları siyasi partiler ve hükûmet programlarında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 26

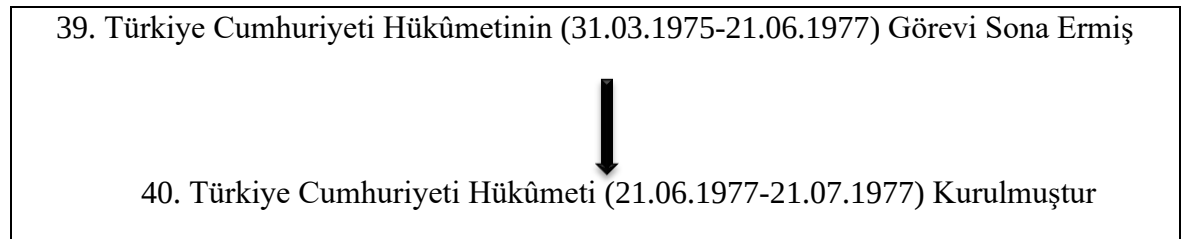
39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (31.03.1975-21.06.1977) AP, MSP, MHP ve CGP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 26 incelendiğinde 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verildiği görülmektedir. Hükûmetin programında,

1. Öğrenci burslarının artırılacağı; parasız yatılı öğrenci sayısının çoğaltılacağı, teknik eğitimle ülkenin ihtiyacı olan meslek erbabının yetiştirileceği; bilimsel ve teknik araştırmaların destekleneceği,
2. Milletin tüm fertlerinin millî, ahlaki, insani, kültürel ve manevi değerleri benimsemiş, milletini seven bireyler olarak yetiştirileceği,
3. Öğretimin her kademesinde fırsat eşitliğinin sağlanacağı, üniversite hazırlık kurslarının açılacağı,
4. Eğitim kurumlarının yurdun her bölgesine dengeli bir şekilde dağılacağı; okullarda kitapların ticari kullanımına izin verilmeyeceği, üniversitelerde öğretim üyelerinin artırılacağı,
5. İlk ve ortaöğretimde yürütülen ahlak derslerinin millî ahlak esaslarına uygun olacağı ve öğretim programlarında millî kültüre uyuşmayan bölümlerin çıkartılacağı,
6. Kültürün geliştirilerek bir sonraki nesillere aşılmasının hızlandırılacağı; fikir, kültür ve sanat eserlerinin korunacağı; halk eğitiminin araştırıcı ve geliştirici şekilde teşkilatlandırılacağı ifade edilmiştir (Tutanak Dergisi, 1975, s.311-313).

Şekil 23'te 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş süreci özetlenmiştir.

Şekil 23. 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 23'e göre 39. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 31.03.1975 tarihinden 21.06.1977 tarihine kadar, 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin ise 21.06.1977 tarihinden 21.07.1977 tarihine kadar görev aldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 27'de 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı oldukları siyasi partiler ve hükûmet programlarında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 27

40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (21.06.1977- 21.07.1977) CHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 27 incelendiğinde 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Eğitimde sürekliliğin sağlanacağı ve Atatürk ilkeleri ve milliyetçiliğinin yaşatılacağı; siyasi ve toplumsal düşünceleri ne olursa olsun öğrencilerin arasında sevginin ve arkadaşlığın yeşereceği bir ortamın oluşturulacağı ve önceki dönemlerde siyasi olaylardan dolayı okula gidemeyen öğrencilere yitirdikleri eğitimin hızlandırılmış programlarla verileceği,
2. İlkokul öğrencilerinin kitap gereksinimlerinin devlet tarafından karşılanacağı; insan gücünün sağlanması çalışmalarına ortaöğretimden başlanacağı, mesleki ve teknik eğitimin hızla köylere kadar yayılacağı; yükseköğretim kurumlarının öğrenci alma kapasitelerinin artırılacağı, hızlı sanayileşmeden dolayı yeterli eleman bulunmamasından dolayı örgün eğitime önem verileceği,
3. Engelli bireylerin meslek ve sanat eğitimi alarak iş bulma olanaklarının genişletileceği,
4. Türk sanatının ve kültürünün geliştirilerek destekleneceği ifade edilmektedir (Tutanak Dergisi, 1977a, s.39, 41-42). Ancak 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, yalnızca bir ay görevde kalmıştır.

Şekil 24'te 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ve 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin hangi tarihlerde görev aldığına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin (21.06.1977-21.07.1977) Görevi Sona Ermiş

41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (21.07.1977-05.01.1978) Kurulmuştur

Şekil 24. 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 24'e göre 40. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 21.06.1977 tarihinden 21.07.1977 tarihine kadar, 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin ise 21.07.1977-05.01.1978 tarihine kadar görev aldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 28'de 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı oldukları siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 28

41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (21.07.1977-05.01.1978) AP, MSP ve MHP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 28'de 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitimin konu edildiği görülmüştür. Bu anlamda 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Türk eğitimin amaçlarına uygun millî değerleri benimseyen bireyler yetiştirileceği,
2. Sosyoloji, ahlak, psikoloji ve felsefe gibi öğrencilere çeşitli dünya görüşlerini aşıl原因 derslerin kitaplarının temin edileceği,
3. Liselerinden mezun olan tüm öğrencilerin yükseköğretim giriş sınavında aynı uygulamalara tabii tutulacağı; Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademilerinin artırılacağı, Manevi İlimler Üniversitesinin açılacağı; Türk ilim dil ve sanat akademilerinin kurulacağı,
4. Millî kültürün korunarak, yaşatılacağı ve gelecek nesillere aktarılacağı bildirilmiştir (Tutanak Dergisi, 1977b, s.122-123).

Şekil 25'te 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin (21.07.1977-05.01.1978) Görevi Sona Ermiş

42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (05.01.1978-12.11.1979) Kurulmuştur

Şekil 25. 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 25'e göre 41. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 21.07.1997 tarihinden 05.01.1978 tarihine kadar görev almıştır. 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 05.01.1978 tarihinden 12.11.1979 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 29'da 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı oldukları siyasi partiler ve hükûmet programlarında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 29

42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (05.01.1978-12.11.1979) CHP, CGP ve Demokratik Parti Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusunda Yer Verilmiştir

Tablo 29 incelendiğinde 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Eğitimin, ülkenin hızlı ve sağlıklı gelişmesinde temel koşul olduğu; eğitimde öncelikle can güvenliği ve özgürlüğünün sağlanacağı; öğrenci yurtlarında ideolojik kavgaların sonlandırılacağı, ulusal birliği sarsan ders kitaplarının kaldırılacağı,
2. Üniversitelerin yurdun tüm bölgelerinde açılacağı ve öğrenci kapasitelerinin artırılacağı,
3. Yoksul öğrencilerin okutulacağı; öğrencilerin araştırmaya yönlendirilerek genel kültürlerinin artırılacağı,
4. Okullarda yaparak-yaşayarak öğrenme kuralının uygulanacağı; eğitimin tüm kademelerindeki öğrencilerin araştırmaya yönlendirileceği,

5. Planlı gelişme gereklerine uygun şekilde ortaöğretimden başlanarak yönlendirici yöntemler kullanılacağı,
6. Sanat ve kültür çalışmalarının yurdun tüm köşelerine yayılacağı; Türk kültür ve sanatının geliştirileceği, tüm yurttaki konservatuvarlar ve sanat okullarının artırılacağı bildirilmiştir (Tutanak Dergisi, 1978, s.271-272).

1978 yılında yayımlanan 276 sayılı MEB kararıyla 1978-1979 öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında zorunlu iki saatlik Turizm ve Sanat Eğitimi Dersi eklenmiştir. Bu ders kapsamında turizm ve sanat (bir saat), toplu şarkı söyleme (iki haftada bir saat), toplu oyun oynama (iki haftada bir saat) olmak üzere üç tür etkinliğe yer verilmiştir. Ancak bu dersin “okullarımızda etkisini giderek yitirdiği düşünülen sanatsal etkinliklere canlılık getirme hedefinde olduğu; Müzik, Resim ve Drama gibi seçmeli derslerin yerini almayacağı” belirtilmiştir. Konu olarak genel hatlarıyla turizm, çevrenin turistik konumu, arkeoloji ve turizm, mitoloji ve turizm, sanat tarihi ve turizm, folklor ve turizm, sanat ve sanat eğitiminin gerekliliği, sanat ve doğal çevre ilişkisi; ekonomik, toplumsal ve siyasal yapıların sanata etkisi, sanat türlerinin gelişmesi, sanat türlerinin tanınmasına yer verilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1979a, s.78-79). Yine 1978’de Sanat Eğitimi Dersi zorunlu hâle getirilmek istenmiştir; fakat sonrasında bu dersin yerini Turizm Dersi almıştır (Artut, 2013, s.126).

1978-1979 eğitim öğretim yılında liselerde haftada iki saat, seçmeli Resim Dersi verilmeye devam etmiştir (Tebliğler Dergisi, 1978, s.456).

1979’da yayımlanan Dördüncü Kalkınma Planında,

1. Tarihî anıtlar ve sanat eserlerinin yok olmasını engelleyen girişimlerin sınırlı kaldığı bu alanda görev alan kurumların birbirleriyle eşgüdümlü çalışmadıkları,
2. Sanata ilgili, yetenekli çocukların bu kurumlarda eğitim almaları için özendirici ve güdüleyici uygulamaların ortaya koyulamadığı,
3. Üçüncü Kalkınma Planında hedeflenen olguların gerçekleşemediği belirtilmektedir. Üçüncü Kalkınma Planında, sanat enstitülerinin teknik liselere dönüştürülmesi gerektiği savunulmuş; ancak gerçekleştirilememiştir- (Dördüncü Kalkınma Planı, 1979, s.152, 441).

Turizm ve Sanat Eğitimi, Resim Derslerinden bağımsızdır. Bu dersle yalnızca, sanata azalan ilgiyi artırmak hedeflenmiştir. Liselerde Resim Dersi, seçmeli olarak yürütülmeye devam etmiştir.

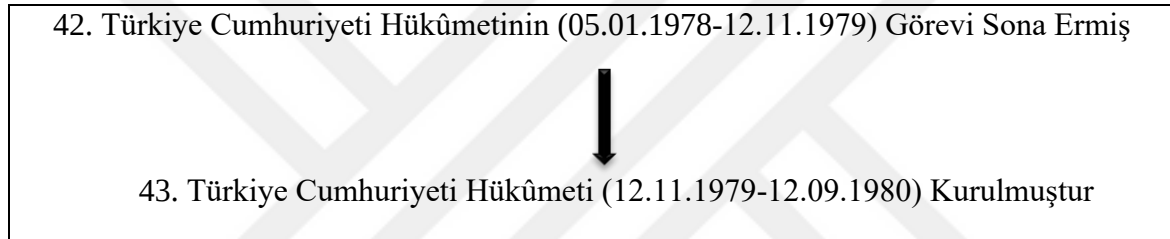
Tablo 30’da 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemi eğitim faaliyetleri özetlenmiştir.

Tablo 30

42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri

1978	276 Sayılı MEB Kararıyla Ortaöğretim Kurumlarına Zorunlu İki Saatlik Turizm ve Sanat Eğitimi Dersi Eklenmiştir
1979	Dördüncü Kalkınma Planında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 30’da 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine ilişkin özet eğitim faaliyetlerine yer verildiğinden, tablonun ayrıca açıklaması yapılmamıştır. Şekil 26’da 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine geçiş tarihsel olarak sunulmuştur.

Şekil 26. 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 26 incelendiğinde 42. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 05.01.1978 tarihinden 12.11.1979 tarihine, 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin ise 12.11.1978 tarihinden 12.09.1980 yılına kadar görev aldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 31’de 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 31

43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (12.11.1979-12.09.1980) AP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 31’de 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda eğitime ilişkin 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Özel yükseköğretim kurumlarının devletin kurallarına bağlı olarak yönetileceği,
2. Öğretmenlerin ihtiyaçlarının karşılanacağı,
3. Yüksek öğretim meselesinin bütün imkânlar kullanılarak çözüme kavuşturulacağı,
4. Burs ve yurt ihtiyaçlarının giderileceği,
5. Millî ve manevi değerlere bağlı öğrenciler yetiştirileceği,
6. Liselerden mezun öğrencilerin tamamına üniversite kapılarının açılacağı belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1979, s.94).

1979-1980 eğitim öğretim yılından itibaren Turizm ve Sanat Eğitimi Dersi geçici programı kaldırılmış; Turizm Dersi olarak lise son sınıflarda haftada iki saat verilmeye başlamıştır (Tebliğler Dergisi, 1979b, s.338) ve dolayısıyla başlangıçta sanata azalan ilgiyi artırmak için yürürlüğe konulan bu ders, tam tersi bir amaçla Turizm Derslerine dönüştürülmüştür.

Tablo 32’de 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti eğitim faaliyetleri özetlenmiştir.

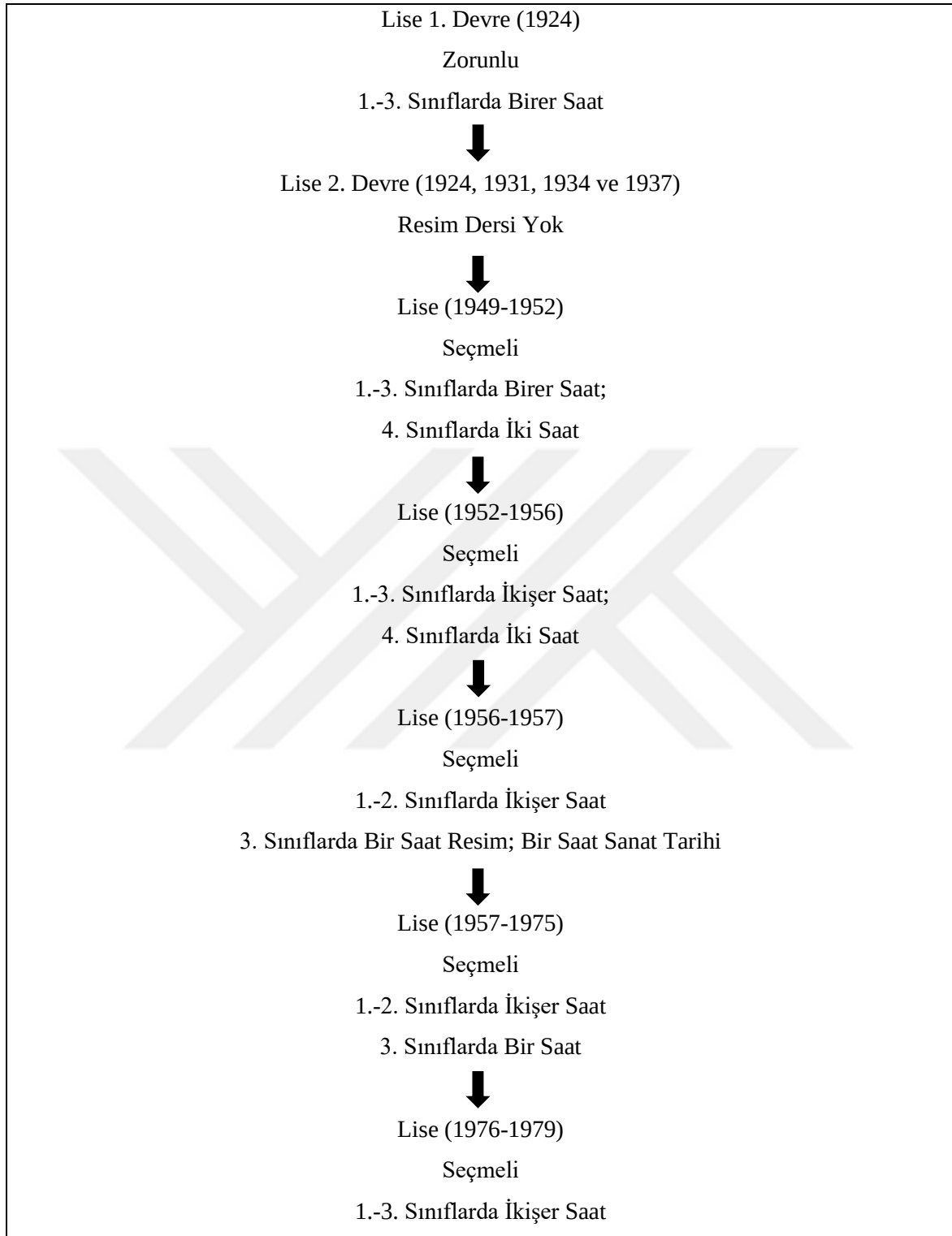
Tablo 32

43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri

1979-1980	Eğitim Öğretim Yılında Zorunlu İki Saatlik Turizm ve Sanat Eğitimi Dersi Kaldırılmıştır

Tablo 32’de 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine ilişkin özet niteliğinde eğitim faaliyetleri sunulduğundan, tablonun ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir.

Şekil 27’de 1923-1980 yılları arasında liselerde verilen Resim Dersinin durumu özetlenmiştir. Bu tarihlerde birçok kez öğretim programlarında değişiklik yapılmak istenmiş; ancak uygulanmamıştır.

Şekil 27. 1923-1980 yılları arasında lise öğretim programlarında Resim Dersi

Şekil 27'ye göre 1924'te liselerin 1. Devresinde, 1. Sınıftan 3. Sınıfa kadar bir saat zorunlu Resim Dersi yer almıştır. 1924, 1931, 1934 ve 1937 yıllarında liselerin 2. Devrelerinde

Resim Dersi bulunmamaktadır. Dolayısıyla tek partili yılları kapsayan 1924 yılından 1937 yılına kadar Resim Derslerinde değişiklik yapılmamıştır.

1924'te zorunlu ders olarak liselerin 1. Kademesinde yer alan Resim Dersi; 1949'dan itibaren seçmeli ders olmuştur (Cicioğlu, 1985, s.133-225).

Çok partiye geçişi içeren 1949 yılından 1952 yılına kadar -1952 senesinde DP göre almaktadır.-seçmeli Resim Dersi 1. 2. ve 3. Sınıflarda bir saat; 4. Sınıfta iki olarak yürütülmüştür (bkz. Şekil 27).

1952 senesinde öğretim program değiştirilmiş ve 1952-1956 yılları arasında 1. 2. ve 3. Sınıflarda iki saat; 4. Sınıfta iki saat Resim Dersi işlenmiştir (bkz. Şekil 27).

1957 yılından 1975 yılına kadar herhangi bir değişiklik olmamış 1. ve 2. Sınıflarda ikişer saat; 3. Sınıflarda birer saat kalmaya devam etmiştir. İlgili seneler aralığında 22.-38. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri görev almıştır. Dolayısıyla ilgili hükûmetlerin döneminde kadar sanat eğitimi öğretim programları için uygulamaların yapılmadığı görülmektedir (bkz. Şekil 27).

1976-1979 yılları arasında 39.-43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri kurulmuştur. Bu hükûmetler, liselerde uygulanan öğretim programında değişiklik yapmamıştır. Ayrıca seçmeli Resim Dersi, lise 1.-3. Sınıflarda ikişer saat olarak yürütülmüştür (bkz. Şekil 27).

1974'te liselerde öneriyle yeni bir öğretim programı denenmek istenmiş; ancak yürürlüğe konulamamıştır. 1978'de geçici olarak Turizm ve Sanat Eğitimi Dersi uygulanmış; ancak bu dersin Resim Dersi yerini tutmayacağına ve sanat uygulamalarına yer verilmeyeceğine öğretim programında değinilmiştir. Aynı tarih içinde sanata ilişkin dersler liselerde zorunlu tutulmak istenmiş; fakat başarıya ulaşamamıştır.

1923 yılından 1980 yılına kadar görev alan hükûmetlerin programlarında eğitime ve sanata ayrı ayrı yer verdikleri görülmüştür. İncelenen dönem içinde hükûmetlerin Tebliğler Dergileri, Kalkınma Planları ve Millî Eğitim Şûraları yoluyla Resim Dersinde yaptıkları yenilikleri, değişimleri ve gelişmeleri ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Her bir hükûmetin hem kendi içinde hem kendilerinden önce gelen hükûmetlerle fikir ayrılıklarına düştüğü, dolayısıyla tutarlı eğitim politikalarının izlenemediği gözlemlenmiştir.

2.5. Türkiye'nin Siyasi Ortamı (1980-1983)

12 Eylül 1980'de, TRT Radyosunda İstiklâl Marşı'ndan sonra Harbiye Marşı çalınmış ve MGK bildirisi okunmaya başlamıştır. Kod adı Bayrak Harekatıyla saat 04.00'da ordu komutanlarına harekete geçmeleri emredilmiştir. Hava, Kara ve Deniz Kuvvetleri Komutanı ile Jandarma Genel Komutanından oluşan Konsey ülkede tüm yetkileri ele almış, 1961 Anayasası uygulamadan kaldırılmış ve TSK emir komuta zinciriyle Süleyman Demirel'i görevden alıp TBMM'yi lağvetmiştir. Ülke genelinde sıkıyönetim ilan edilmiştir (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Avaz, 2019).

12 Eylül 1980'de gerçekleşen darbenin ardından 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti askerler cunta tarafından düşürülmüş ve 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti/MGK/Ulusu Hükûmeti, görevi devralmıştır. Bu darbe, Türkiye Cumhuriyeti'ni tarihindeki ikinci darbedir.

Sıkıyönetimle birlikte Kızılay ve Türk Hava Kurumu gibi kurumların dışında derneklerin faaliyetleri durdurulmuş, grevler ertelenmiş, toplu iş sözleşmesi yapılan yerlerde işçilere %70 avans vermiş, yasama ve yürütme yetkilerini MGK almıştır. İhtisas Komisyonları kurularak belediye başkanları ve belediye meclis üyelerinin yerine yeni atamalar yapılmış 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanunla tüm devlet organları MGK kontrolüne girmiştir. Türk Ceza Kanunu ve Ceza Mahkemeleri Kanun maddeleri ağırlaştırılmıştır. MHP ve MSP siyasi partileri kapatılmış, başkanları tutuklanmıştır (Karpaz, 2019, s.172).

1980 darbesinin Türkiye'deki gerçek bir iç savaş üzerine geldiği ifade edilmektedir. Bu dönemde iktisadi politikalar değişmiş ve terör olayları artmıştır. Sağ ve sol çatışmaları da devam etmektedir (Ortaylı & Küçükkaya, 2013, 225). 1980'de iç karışıklık ve terör eylemleri, neredeyse günlük yaşamın parçası hâline gelmiştir (İkiz, 2017, s.126).

Sonuçta devlet idaresinin başına geçen MGK, TBMM'de 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programını sunmuştur. MGK hükûmet programında,

1. Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak için devlet yönetiminin MGK'ya devredildiğini; 12 Eylül öncesinde devlet otoritesinin zedelendiğini, ciddi tehlikelere maruz kaldığını, anayasal kuruluşların işlemez hâle geldiğini, millî bütünlüğün ve beraberliğin bozulduğunu, anarşi ve terörün yayıldığı, ülkenin iç savaşın eşiğine geldiğini, laikliğin ihlal edilerek şeriat düzeninin getirilmeye çalışıldığını, Atatürk ilke ve inkılâplarının terk edildiğini, ekonomik ve sosyal hayattaki sorunların çözülemediğini; TSK tarafından gerçekleştirilen darbe ardından özgürlükçü, huzur ve güven içerisinde demokrasinin kurulması yolunda önemli adımlar atılacağını,

2. Yeni Anayasası'nın hazırlanması için çalışmaların gerçekleştirilerek siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve idari alanlarda çeşitli değişiklikler yapılacağını böylece mevzuatlardaki darboğazın giderileceğini,
3. Enflasyonun kontrol altına alınarak fiyat artışlarının makul bir düzeye ulaştırılacağını,
4. Doğal kaynakların en verimli biçimde kullanılmasının sağlanacağını belirtmiştir (Tutanak Dergisi, 1980, s.82-83, 84, 86).

İç politikada 1980 senesinde yaşanan karmaşa, dış politikaya da yansımıştır. 1980 yılı tüm dünya ülkelerinde değişimlere yol açmıştır. Bu yıllarda Sovyetler Birliği çökmüş, küreselleşme gibi tüm toplumları etkilemiştir. Ayrıca medeniyetlerin, Doğu ve Batının çatışması, dinler savaşları olarak ifade edilen siyasi ve sosyal sorunlar da olmuştur (Köktürk, 2013, s.123).

Türkiye'de yaşanan iç karışıklıklardan dolayı 1970-1980 yılları arasında, uluslararası izolasyon başlamış ve ekonomi gerilemiştir. Örneğin, 1979'da yüz sekiz milyar dolar olan GSMH, 1980'de doksan milyar dolara inmiştir. Türkiye, uluslararası arenada yakın ilişkiler kurmak, petrol ihtiyacını karşılamak ve dış ticaretini geliştirmek istemiştir. İran ve Irak arasındaki savaş, Türkiye'nin stratejik konumu gereği güvenlik tehlikelerini meydana getirirse de Arabistan'la yakınlaşılmıştır. Sonuçta siyaset ve iktisat stratejisiyle, dış politikada İslam ülkeleriyle yakınlık kurulmuştur. 1980 senesinin dış politikası komşu ülkelerin iç ilişkilerine ve bölgeler arası meselelere karışmamak, tüm devletlerle ilişkileri geliştirmek, Türkiye-Ortadoğu ilişkisini Türkiye-Batı yörüngesine çekmek, Filistin ve İsrail'le dengeli politikalar izlemek hükûmetin dış politikasını oluşturmaktadır (Çetinsaya, 2010, s.128, 130; Yıldız, Yaman & Köstekçi, 2017, s.8).

1980'de ekonomiyi geliştirmek amacıyla çeşitli çabalar gösterilmiştir. Bu anlamda işsizlikle, pahalılıkla mücadele edileceği, vatandaşlara gelir kaynaklarının açılacağı ifade edilse de 1979'da bin sekiz yüz altmış dolara çıkan kişi başı GSMH 1980 darbesiyle bin beş yüz on sekiz dolara inmiştir. Tüm bunları takiben işsizlik de 1980'de %8,6; 1981'de %7,6; 1982'de %7,5; 1983'te %8,2 oranında seyretmiştir. 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, 1981'de Bütçe Kanunu tasarısını kabul etmiştir. Tüm ekonomiyi iyileştirme çabalarına rağmen ülkede 1960 yılından 1970 yılına kadar düşük seviyede devam eden enflasyon oranı 1971'de artmış ve 12 Eylül 1980'de %110,2'e yükselmiştir. 1975-1980 aralığında %3,2 olan ekonomik büyüme, 1980'de %2,7'ye gerilemiştir (Tutanak Dergisi, 1980, s.93; Yıldız vd., 2017, s.6, 9, 10, 12).

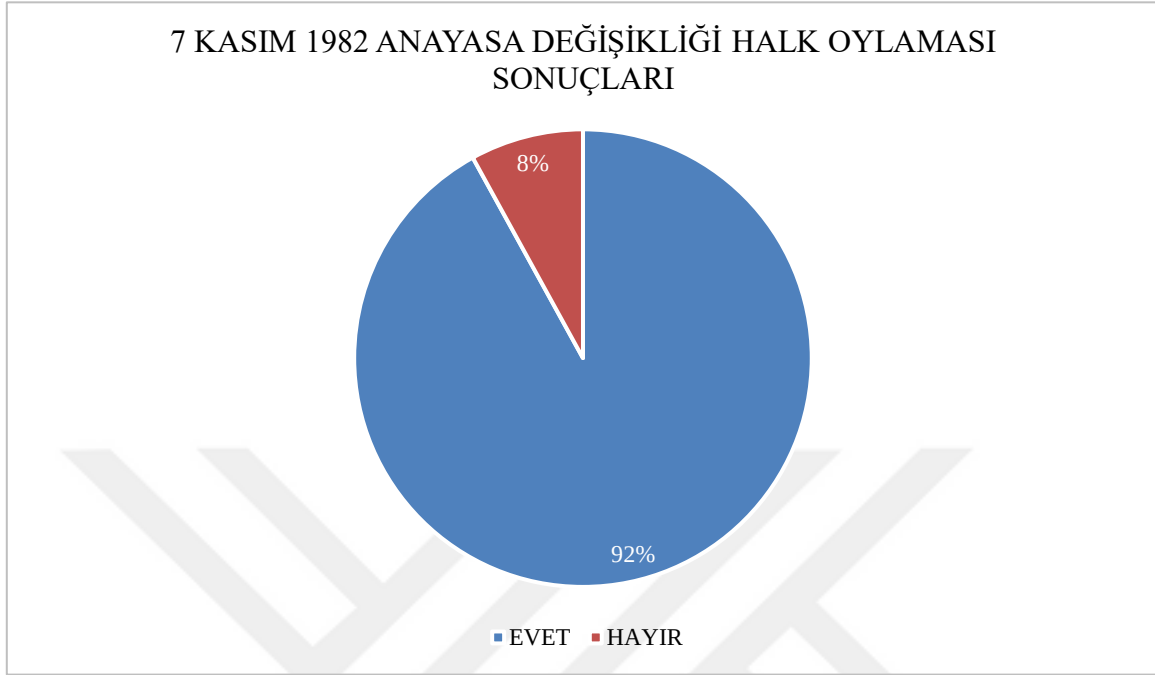
1980 senesini takip eden yıllarda Türkiye’de ekonomik kriz yaşanmış ve iç politikada sorunlar meydana gelmiştir. 1980 darbesiyle de devam eden iç karışıklık AB ilişkilerinde yeni krizlere yol açsa da ABD ile yeni ilişkiler geliştirilmiştir. 1980 yılını takip eden seneler boyunca Türkiye ile Amerika’nın stratejik iş birliği devam etmiştir (Çetinsaya, 2010, s.127-128). 1980 darbesinden altı ay sonra 29 Mart 1980’de, ABD ile beş seneyi kapsayan SEİA imzalanmıştır. Bu antlaşma dokuz maddeden oluşmakta ve Amerika’nın Türkiye’yi ekonomik olarak desteklemesi; Türk askerine terörizmle mücadelede yardımcı olması konularını içermektedir. Ayrıca Türkiye’de bulunan yedi tane askeri tesisin, Amerika tarafından kullanılmasına da izin vermektedir. Bu tesisler Sinop; Alemdağ, Belbaşı Elmadağ, İncirlik, Karataş, Kargaburun, Kürecik, Mahmurdağ, Piriçlik ve Şahintepe’dir (Armaoğlu, 2008, s.489).

1950 yılına kıyasla 1980 yılında, Türkiye ekonomisi dışa açıktır. İhracata dayalı kalkınma modeline geçilmesi ve dünya finans sistemine entegre olunması bu başarının temelidir. Ancak Türkiye bankacılığında önemli oranda yabancı sermaye bulunması, yurt dışından gelen fon girişini artırmakta ve ekonominin kararlı olmasına engel olmaktadır (İkiz, 2017, s.115-116).

Darbeyi tetikleyen olaylardan birinin MSP’nin Konya’da düzenlediği aşırı dinci sloganlar olduğuna da inanılmaktadır. 1981’de MSP Genel Başkanına, laikliğe aykırı hareket ettiği gerekçesiyle Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesince dava açılmış ve 10 Ekim 1981’de MSP, 10 Ekim 1981 tarihli 2533 sayılı Kanunla kapatılmıştır (Karpaz, 2019, s.169). Demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan siyasi partilerin çoğu 16 Ekim 1981 tarihinden itibaren kapatılmaya başlanmış ve parti başkanlarına siyaset yasağı getirilmiştir. Danışma Meclisinden oluşan bir kurul, 2820 ve 2839 sayılı Siyasi Partiler ve Milletvekili Seçim Kanunu’nu yeniden düzenlemiştir. TBMM’de tek meclisten oluşan parlamenter sisteme geçirilmiş; seçim dönemi beş seneye çıkarılmıştır (Akman, t.y.; Demirtaş, 1998, s.2, 81).

44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında da bildirilen yeni Anayasa’nın hazırlıkları için MGK, 26 Haziran 1981’de Danışma Meclisi ve MGK’dan oluşan Kurucu Meclis’i toplamıştır (Haytoğlu, 2017, s.103). 1982 yılından 2019 yılına kadar on dokuz kez değiştirilecek olan 1982 Anayasası metni, 20 Ekim 1982’de yayımlanmıştır (bkz. 17844 ve 17863 sayılı Resmî Gazeteler). Anayasa oluşturulmadan önce Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu, Anayasa metnini hazırlayarak tartışmaya açmıştır. Komisyonun onayladığı

metin, 7 Kasım 1982’de halk oylamasına sunmuştur (Arslan, 2019, s.5). Ayıca bkz. bkz. Şekil 28.

Şekil 28. 7 Kasım 1982 anayasa değişikliği halk oylaması sonuçları. “*Karşılaştırmalı Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*” Haytoğlu, M., 2017, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Ankara kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 28’e göre 7 Kasım 1982 tarihinde yapılan Anayasa değişikliği halk oylaması %92 oranında evet, %8 oranında hayır oy almıştır. Sonuçta Anayasa değişikliğinin yapılması kabul edilmiştir.

1982 Anayasası, Türkçenin düzgün kullanılmaması; anti demokrasiye işaret etmesi, tarihî ve felsefî altyapının göz önünde bulundurulmaması gerekçeleriyle eleştirilere maruz kalmıştır (Ortaylı & Küçükkaya, 2013, s.229-230). Anayasa’ya darbeyi yapan askerlerin ömür boyu yargılanmalarını engelleyen geçici on beşinci madde eklenmiştir (TRT Avaz, 2019).

MGK bir süre sonra, yetkilerin bazıları teknokratlar kabinesine devretmiş; ancak 6 Kasım 1983 genel seçimine kadar görev almıştır. Sivil siyasal yaşama dönülmesi için Siyasi Partiler Kanunu kabul edilmiştir. MGK denetiminde, toplamda on beş siyasi parti kurulmuş; ancak yalnızca ANAP, MDP ve HP yeterli kurucu sayısına ulaşmıştır. Diğer

siyasi partiler, MGK tarafından reddedilmiştir. Dolayısıyla 12 Eylül 1980'in ardından yapılacak olan genel seçime yalnızca üç siyasi parti katılmıştır (Altan, 2005, s.176-177).

12 Eylül 1980 darbesiyle demokrasinin kesintiye uğradığı, yürütme kanadının kısıtlandığı, çeşitli kurum ve kuruluşların denetimde söz haklarının azaldığı ve siyasal katılımın azaldığı ifade edilmektedir (Yolcu, 2018, s.114). 12 Eylül 1980 darbesi, Türkiye'de dengeleri değiştirmiştir. 12 Eylül hukukunun ortaya çıkardığı yeni yönetim biçimi etkisini, 20 Ekim 1991 yılındaki genel seçimden sonra ortaya çıkan koalisyonlarda gösterecektir (Demirtaş, 1998, s.167).

Siyasi iktidarda otorite geleneksel, karizmatik ve hukuksal olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Ancak siyasi iktidarın üç meşru otorite kaynağına; meşru sayılmayan kaba güç ve baskıya dayalı otorite de eklenebilir. 12 Eylül dönemi buna örnek gösterilebilir (Kışlalı, 1987, s.92-93). Bu anlamda Türk siyasi tarihinde darbelerin gerekçesi, siyasi istikrarsızlık olarak gösterilmiştir; darbe yıllarında toplum refah geri plana atılmıştır. Askeri hükûmetlerin görev aldığı yıllarda, kişi başına düşen yıllık gelir azalmış ve kalkınma sağlanamamıştır (Yıldız vd., 2017, s.6).

1960 ve 1980 darbelerinin Türkiye'yi, onar sene geriye götürdüğü ifade edilmektedir. Darbelerin arka planında hükûmete yönelik karşıt görüşler bulunmaktadır. Türkiye'de darbeler; genellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin temel değer ve kazanımlarının yok edildiği, zarara uğratıldığı, Anayasa ilkelerine aykırı hareket edildiği, din ve devlet işlerinin birbirine karıştırıldığı ve laik bir devlet yapısına muhalif hareket edildiği gerekçesiyle gerçekleşmektedir (İkiz, 2017, s.132).

1980 yılından 1983 yılına kadar 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti görev almış ve genel seçim yapılmamıştır.

Tablo 33, Tablo 34 ve Tablo 35'te sırasıyla:

1. 1980-1983 yılları arasında gerçekleşen genel seçimler, seçim yılları ve seçimi kazanan siyasi partiler,
2. 1980-1983 yılları arasında görev alan hükûmetlere ilişkin bilgiler hükûmet numaraları, hükûmet isimleri, görev süreleri ve bağlı oldukları siyasi partiler,
3. 1980-1983 yılları Türk siyasi tarihi seçkisi yer almaktadır.

Tablo 33

1980-1983 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler

Seçim Yılı	Seçimi Kazanan Siyasi Parti
Seçim Yapılmamış 12 Eylül 1980 Tarihinde Darbe Gerçekleşmiştir	
“1923-2011 Milletvekili Genel Seçimleri” YSK, 2020a, http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf kaynağından uyarlanmıştır.	

Tablo 34

1980-1983 Yılları Arasında Görev Alan Hükûmetlere İlişkin Bilgiler

Hükûmet Numarası	Hükûmet İsmi	Görev Süresi	Bağlı Olduğu Siyasi Parti
44.	Ulus Hükûmeti	20.09.1980-13.12.1983	MGK
“1.-61.	Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri”	TBMM,	t.y.,
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html kaynağından uyarlanmıştır.			

Tablo 35

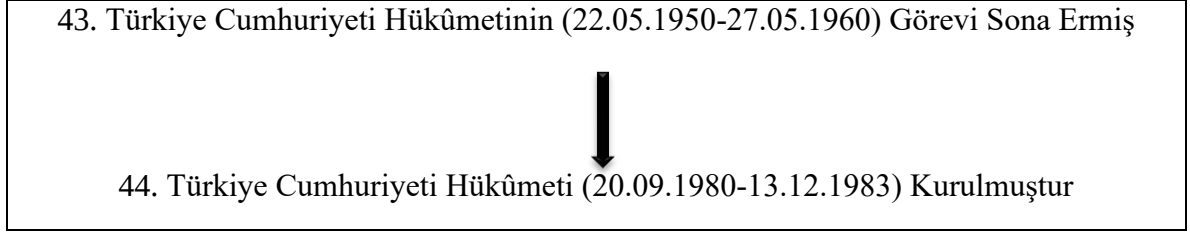
1980-1983 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi

12 Eylül 1980	Darbe Gerçekleşmiş ve Sıkıyönetim İlan Edilmiştir
12 Eylül 1980	43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Düşürülmüş ve MGK Yönetimi Devralmıştır
29 Mart 1980	SEİA İmzalanmıştır
16 Ekim 1981	Tüm Siyasi Partiler Kapatılmıştır
1961 Anayasası Lağvedilmiş 1982 Anayasası Kabul Edilmiştir	
22 Nisan 1983	Siyasi Partiler Kanunu Kabul Edilmiştir
Siyasi Partiler Kanunuyla ANAP, MHP ve HP Kurulmuştur ve Ülkenin Seçime Gideceği Bildirilmiştir	
10 Kasım 1983	Milletvekili Seçim Kanunuyla Çift Barajlı d'Hondt Sisteminin Uygulanması Kararlaştırılmıştır

Tablo 33, Tablo 34 ve Tablo 35’te Türkiye’nin siyasi ortamı (1923-1980) başlığı altında anlatılan bilgiler özetlendiğinden, tablolar ayrıca açıklanmamıştır.

2.6. 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Politikalarında Sanat Eğitimi (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983)

12 Eylül 1980 darbesiyle 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti düşürülmüş, 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti görevi devralmıştır (bkz. Şekil 29).

Şekil 29. 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 29'a göre 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 22.05.1950 tarihinden 27.05.1960 tarihine kadar, 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin ise 20.09.1980-13.12.1983 tarihsel aralığında görev aldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 36'da 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı oldukları siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinilip değinilmediği sunulmuştur.

Tablo 36

44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (20.09.1980- 13.12.1983) MGK	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 36'ya göre 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında, eğitim konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Millî eğitimin Atatürk milliyetçiliğine uygun şekilde yurdun her yerinde eşit dağılımının sağlanacağı; millî eğitimin ekonomik, kültürel ve sosyal faaliyetler içinde ayrı bir yeri olduğu,
2. Eğitim ve insan gücü istihdam ilişkilerinin dikkate alınacağı,
3. Bilimsel ve teknolojik alanlarda Türkçenin kullanılmasına önem verileceği,
4. Yasal ve idari düzenlemelerin öğretmenler ve yöneticiler açısından politikalarla destekleneceği,
5. Millî Eğitim Temel Kanunu ve Üniversiteler Kanunu hakkında çalışmaların yapılacağı belirtilmektedir (Tutanak Dergisi, 1980, s.90-91).

44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, Dördüncü Kalkınma Planında belirlediği eğitim politikaları doğrultusunda genel veya teknik ayrımı gözetmeden eğitimde bütünlük

sağlanmayı hedeflemiştir. Konu Onuncu Millî Eğitim Şûrasında da görüşülmüştür (Tebliğler Dergisi, 1981). Bu anlamda yedi senenin ardından 1981’de yapılan Onuncu Millî Eğitim Şûrasında, ortaöğretimin amaçları yeniden ele alınmıştır. Şûrada,

1. Öğrencileri yükseköğretime ve mesleklere hazırlamak,
2. Öğrencilere meslek hayatlarında işe yaracak diploma, sertifika vb. belgeler kazandırmak,
3. Çevre eğitimine yönelik etkinliklere katılım sağlamak,
4. Kurumlarla iş birliği yapabilme becerisine sahip olmak kazanımı ortaöğretim kademesi öğretim programına eklenmiştir. Ayrıca, tek amaçlı liseler ve mesleki teknik okullar üzerinde de durulmuştur (Onuncu Millî Eğitim Şûrası, 1981). Şûrada öğrencilerin anlama, sorun çözme, yorumlama, bilimsel araştırma yapmayı alışkanlık hâline getirme, konuşma ve tartışma becerilerinin artırılması ve uygulama yeteneklerinin geliştirilmesi üzerinde durulmuştur. Ortaöğretim kademesi öğretim programlarında iş hayatı ve endüstri çevreleriyle sıkı bağlantıların kurulacağı okul dışı uygulamalara geniş zaman ayrılacağı ifade edilmektedir. Ortaöğretimde tek bir lise öğretim programının benimsenerek, mesleki ve teknik okullarda öğretim programlarının geliştirilmesi planlanmaktadır (Tebliğler Dergisi, 1981, s.377-378). 1981’de Yükseköğretim Kurulu (YÖK) açılmış ve din bilgisi eğitimi zorunlu hâle gelmiştir (Güvenç, 1995, s.244, 257).

Onuncu Millî Eğitim Şûrasıyla öğrencilerin mesleki ve günlük hayatta kullanabilecekleri becerilerin ortaöğretim kademesinde ders programlarında yer alması için çalışmalar yapılmıştır. Şûrada, millî eğitim sisteminde bütünlük sağlanması ve bu birliğin öğretim programlarına yansması istenmiş; ancak ortaöğretim kademesinde Resim Dersine ilişkin özel bir konuya değinilmemiştir.

1982’de On Birinci Millî Eğitim Şûrası gerçekleşmiştir. Öğretmen ve eğitim uzmanlarının sorunları üzerinde durulmuştur (On Birinci Millî Eğitim Şûrası, 1982).

1982’de ABD Getty Sanat Eğitimi Müfredat Geliştirme Enstitüsü sanat eğitiminde dört disiplinin (sanat tarihi, sanat eleştirisi, estetik, uygulama) benimsenmesini önermiştir. Bu yöntemle öğrencilerin yaratıcılık, araştırma, inceleme ve sorgulama pratiklerini geliştirmek istenmiştir (Artut, 2013, s.249-254). Aynı sene sanat eğitimcisi yetiştirme görevi, dört senelik yükseköğretim kurumlarına verilmiştir (Uçan, 2002, s.11). Dört disiplinli sanat eğitimi, günümüzde de kullanılan bir yöntemdir.

Tablo 37’de 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin görev aldığı 1980-1983 yılları arasında gerçekleşen, sanat ve eğitim faaliyetlerine yer verilmiştir.

Tablo 37

44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri

1980	Ankara’da Bulunan Türk Ocağı Binası Resim ve Heykel Müzesi’ne Dönüştürülmüştür
1981	Onuncu Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
1981	YÖK Açılmıştır
1982	On Birinci Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
1982	Getty Sanat Eğitimi Müfredat Geliştirme Enstitüsünce Yapılan Araştırmalar Doğrultusunda Sanat Eğitiminde Dört Disiplin Benimsenmiştir

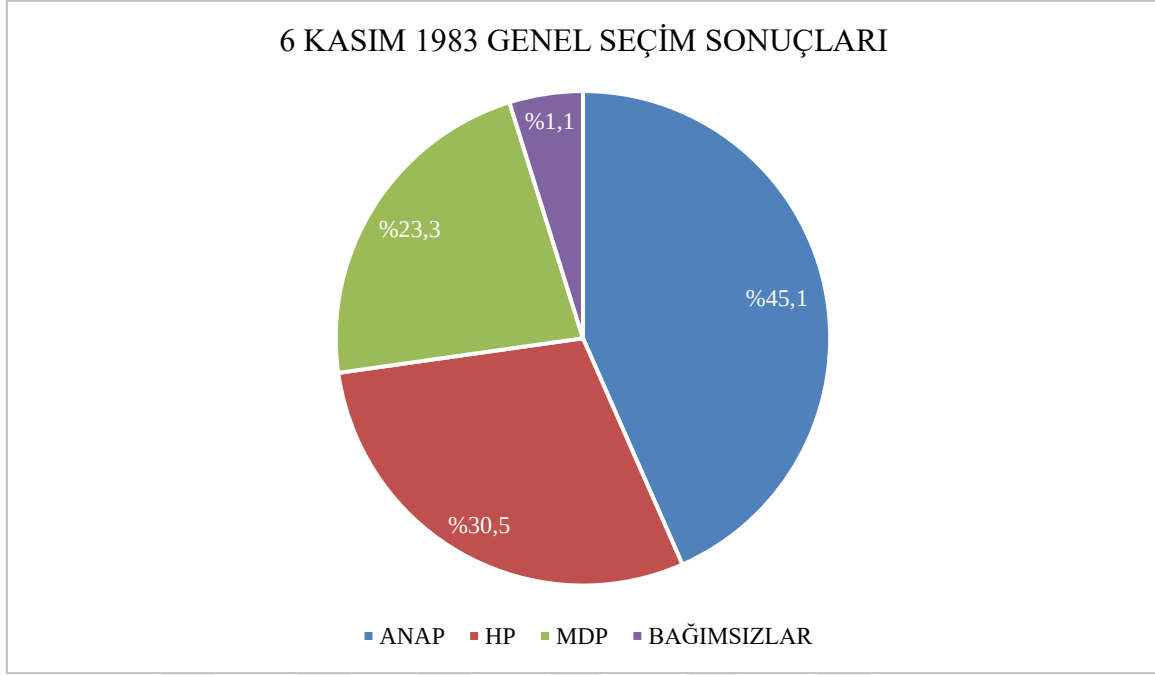
Tablo 37’de 44. Türkiye Cumhuriyeti hükûmeti politikalarında sanat eğitimi (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983) konusunda aktarılan bilgiler özetlendiğinden, tablonun ayrıca açıklaması yapılmamıştır.

2.7. Türkiye’nin Siyasi Ortamı (1983-1991)

1980 yılından 1983 yılına kadar görev alan MBK hükûmetinin istifasının ardından 6 Kasım 1983’te milletvekili genel seçimi gerçekleşmiştir. Bu seçim, darbe ardından yapılan ilk seçimdir. Seçimin, demokrasiye paralel hükûmetlerin oluşmasında önemli roller üstlendiği söylenebilir.

24 Nisan 1983’te siyasi parti faaliyetlerinin serbest bırakılmıştır. 6 Kasım 1983 tarihli genel seçime ANAP, CHP, HP, MDP ve Bağımsızlar katılmıştır (Karpaz, 2019, s.173). 20 Mayıs 1983’te kurulan ANAP, kurulduktan yalnızca altı ay sonra tek başına hükûmet kurmuştur. ANAP, 12 Eylül 1980 döneminde siyaset yapmaları yasaklanmış ve kapatılmış birçok siyasi partiyi bünyesine alan sentez bir partidir (Demirtaş, 1998, s.81).

6 Kasım 1983 tarihinde genel seçim yapılmıştır (bkz. Şekil 30).

Şekil 30. 6 Kasım 1983 genel seçim sonuçları. “1983-2007 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020c, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 30’a göre 6 Kasım 1983 genel seçimlerinde ANAP %45,1, HP %30,5, MDP %23,3 ve bağımsız adayların ise %1,1 oranında oy aldığı görülmektedir. Bu seçimlerin sonucunda ANAP hükûmet kurmuştur.

ANAP’ın hükûmet kurmasıyla HP ana muhalefet olmuştur. %92,3 gibi yüksek katılım oranıyla gerçekleşen genel seçimde Türkiye için yeni bir dönemin başladığı ifade edilmiştir (Altan, 2005, s.177; Demirtaş, 1998, s.81).

6 Kasım 1983 tarihli genel seçimden sonra henüz Turgut Özal göreve başlamadan 15 Kasım 1983’te KKTC kurulmuş, ülkeyi ilk Türkiye tanımıştır. 5 Mayıs 1985’te KKTC’de yapılan halk oylamasının ardından Anayasa kabul edilmiş; Rauf Denktaş Cumhurbaşkanı olmuştur (Armaoğlu, 2008, s.484-486).

ANAP ülkenin iktisadi sorunlarını düzeltmek için önlemler almıştır. Ayrıca 1980’i takip eden yıllarda Türkiye’nin sanayileşme politikasından vazgeçtiği ve sanayi politikalarının ekonominin ana unsuru olmaktan çıktığı düşüncesi hâkimken; 1983 yılında yapılan genel seçimde ANAP’ın birinci gelmesiyle Türkiye ekonomik kazanımlar elde etmiştir. Ülkenin dışa açıldığı, döviz yasağının kaldırıldığı, ağır sanayi hamlelerinin gerçekleştiği dönem literatürde Özallı Yıllar olarak geçer (Köstepen, 2017, s.181).

45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti veya 1. Özal Hükûmeti programı, dönemin Başbakanı Turgut Özal tarafından TBMM’de sunulmuştur. Hükûmet Programında,

1. 1950 yılından itibaren Türkiye ekonomisinde önemli gelişmeler yaşandığı, 1973 yılından itibaren petrol fiyatlarının yükselmesinin ekonomik bunalımları tetiklediği ve ülkede enflasyonun yükseldiği bu sebeple 24 Ocak 1980’de Ekonomik İstikrar Programının yürürlüğe konulduğu ve program sayesinde kısa sürede ekonominin hızla iyileştiği,
2. 12 Eylül 1980 öncesinde devletin otoritesinin zedelendiği, ülkenin iç savaşın eşiğine geldiği ve son yirmi beş yıldır devlet otoritesinin zayıfladığı,
3. 7 Kasım 1982’de oy çoğunluğuyla kabul edilen Anayasa’nın demokrasi yolunda atılan önemli bir adım olduğu; milletini ve vatandaşları seven idare anlayışıyla çalışmalar yürütüleceği,
4. ANAP’ın muhafazakârlık anlayışının millî, manevi ve ahlaki değerlere bağlı olmaktan geldiğini, sonuçta ANAP’ın milliyetçi, sosyal adaletçi, muhafazakâr bir yapıyla sosyal adaletçi anlayışla “orta direk” denilen memur, esnaf, çiftçi ve emekliye yönelik çözümler üreten bir program sunduğu belirtilmektedir (Tutanak Dergisi, 1983, s.63-65). ANAP Hükûmetinin (bkz. 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti) programları ve uygulamaları eşitlikçi anlayıştadır (Mardin, 2006, s.32).

ANAP’ın hükûmet kurmasından sonra genel seçimde, d’Hondt sisteminin uygulanması kararlaştırılmıştır. D’Hondt, büyük siyasi partilerin faydasına olan, nispi temsil sistemine uygun, küçük siyasi partilerin de meclise girmelerine olanak veren bir seçim modelidir. 10 Kasım 1983 tarihinde 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu çıkarılmış ve dört yüz üyelik meclisi oluşturmak için yapılacak seçimde, ülke ve bölge olmak üzere çift barajlı d’Hondt sistemi kullanılmıştır. Seçim barajının %10 kabul edilmesiyle, geçerli oy alamayan partilerin milletvekili çıkarmaması da kararlaştırılmıştır. Barajların, siyasi partilerin temsilini engellemesi demokratik toplumlarda istenmeyen bir durumdur. Pek çok ülkede seçim barajı, %5’in altındadır. Örneğin Hollanda’da %0,67, Danimarka’da %2, Polonya ve Almanya’da %5 oranındadır (Akman, t.y.; Altan, 2005, s.177; Demirtaş, 1998, s.1-2; Haytoğlu, 2017, s.1).

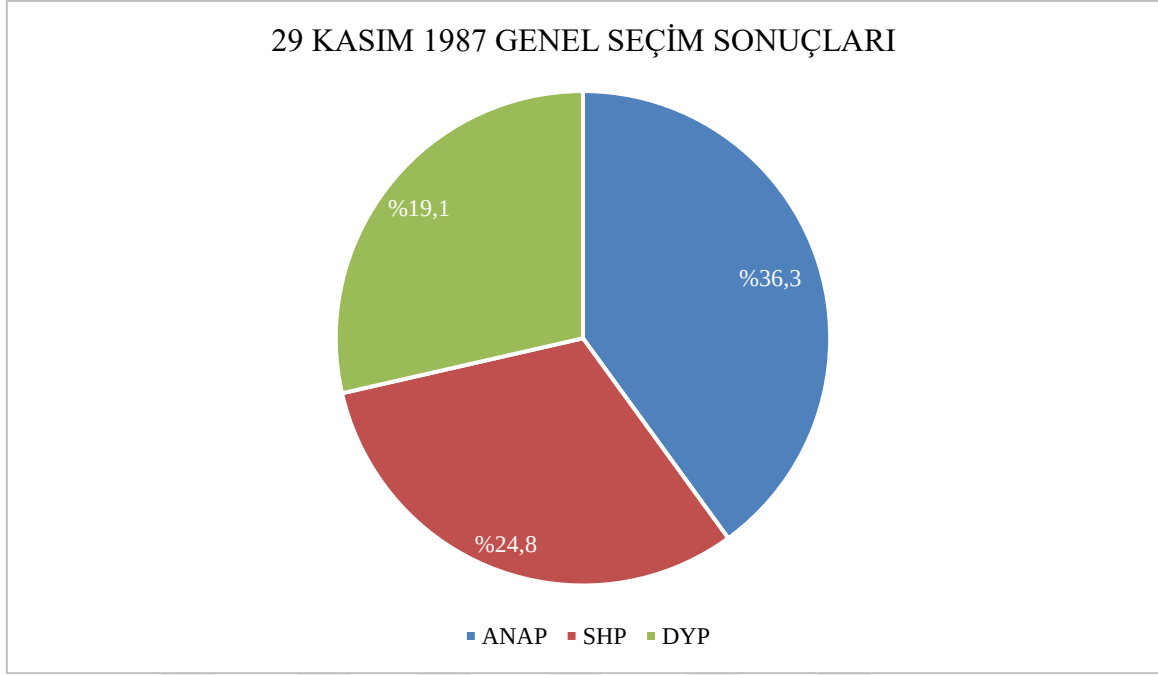
45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde ekonomik büyüme önceki hükûmete kıyasla %2,7’den %5,0’a yükselmiştir (Yıldız vd., 2017, s.6).

9 Temmuz 1984 tarihinde yayımlanan Beşinci Kalkınma Planı (1985-1989) sunuş konuşması, Başbakan Turgut Özal tarafından yapılmıştır. Özal, Plan ve Planlama Teşkilatının 1961 Anayasasıyla getirilen önemli kurumlardan biri olduğunu belirtmiştir. Beşinci Kalkınma Planında,

1. Enerji kaynaklarının geliştirilmesi için jeotermal olanlara öncelik verilmesi, yurt içinde petrol üretiminin artırılması amacıyla özel sektör ve dış kaynaklara ağırlık veren faaliyetlerin desteklenmesi,
2. Millî savunma gereklerinin gözetilmesi, ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesi,
3. Kişi başına düşen gelirin artırılması; işsizliğin azaltılması, emeklilerin millî gelirden daha çok pay almalarının sağlanması,
4. Tarımsal gelişme potansiyelinin ortaya çıkarılması, öncelikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinden başlanarak yörelerin gelişimlerinin hızlandırılması konuları üzerinde durulmuştur (Beşinci Kalkınma Planı, 1985, s.1, 41-42, 188).

1980 darbesinde Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş'in siyaset yasaklanmıştır. 6 Eylül 1987'de bu cezalar kaldırılmıştır (Karpaz, 2019, s.179). 29 Kasım 1987 tarihli genel seçimde, 1983 yılında yapılan seçimdeki gibi çift barajlı d'Hondt sistemi devam ettirilmiş; 1983 yılında gerçekleşen genel seçimden farklı biçimde kontenjan uygulaması getirilmiştir (Akman, t.y.). Ayrıca 1987 yılındaki genel seçim öncesinde milletvekili sayısı dört yüzden, dört yüz elliye çıkarılmış; altı milletvekilinden fazla milletvekili çıkaran seçim çevreleri birden çok çevreye bölünmüştür (Altan, 2005, s.180).

29 Kasım 1987'de genel seçim yapılmıştır (bkz. Şekil 31).

Şekil 31. 29 Kasım 1987 genel seçim sonuçları. “1983-2007 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020c, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 31’e göre 29 Kasım 1987 tarihinde gerçekleşen genel seçimde ANAP %36,3, SHP %24,8, DYP ise %19,1 oranında oy almıştır. Seçim sonucunda ANAP hükûmet kurmuştur.

29 Kasım 1987 tarihli genel seçimin ardından ANAP, meclis sandalyelerinin 292’sini alarak çoğunluk elde etmiştir (Karpat, 2019, s.180). Bir önceki genel seçime nazaran ANAP’ın oylarında %9 azalma vardır.

29 Kasım 1987’de gerçekleşen genel seçimle, 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (2. Özal Hükûmeti-21.12.1987-09.11.1989) görev almaya başlamıştır. Anayasa’nın 110. Maddesi gereğince 25 Aralık 1987 tarihinde Başbakan Turgut Özal tarafından hükûmet programını açıklamıştır. Hükûmet programında,

1. GSMH’nin 1984’te %5,9 iken 1986’da %8 oranında artış gösterdiği,
2. 1984-1987 yılları arasındaki büyüme hızının %6,5 olarak OECD ülkeleri arasında en yüksek büyüme hızına erişildiği; ancak hızlı kalkınmanın amaçlanandan daha fazla enflasyon getirdiği,
3. Köylerin elektriğe kavuştuğu,

4. Stabilize yollar ve içme sularının kırsal alanlara taşınması, sağlık ocağı sayılarının artırılması, telefonların köylere götürülmesi gibi yatırımların da yapıldığı belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1987, s.43-44, 50, 54).

26 Mart 1989'da yerel seçim yapılmış, ANAP'ın oyu SHP ve DYP'nin altında kalmıştır (Karpat, 2019, s.181). 26 Mart 1989 tarihinde gerçekleşen yerel seçimde, ANAP %21,86 oy alarak 3'üncü parti konumuna gelmiş ve hükûmetin istifa etmesi, erken seçime gidilmesi konusunda talepler artmıştır (Demirtaş, 1998, s.84).

46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, 22 Haziran 1989'da aldığı kararla 1990-1994 yıllarını kapsayan Altıncı Kalkınma Planını hazırlamıştır. Kalkınma Planı sunuş konuşması, Başbakan Turgut Özal tarafından yapılmıştır. Planda,

1. GSMH'nin yılda %7 oranında artırılacağı,
2. Dış ekonomide döviz kurunun piyasa şartlarına göre değer bulacağı, ihracat ve döviz kazandıran uygulamaların devam edeceği,
3. Dış ticarete serbestleşmenin sürdürüleceği,
4. Beşinci Kalkınma Planıyla canlanan AT/AB ilişkilerinin hızlandırılarak geliştirileceği belirtilmektedir (Altıncı Kalkınma Planı, 1990, s.3, 27, 337).

46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti görevini 1989'da 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine devretmiştir. 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti veya Akbulut Hükûmetinin (09.11.1989-23.06.1991) programı, 10 Kasım 1989'da Başbakan Yıldırım Akbulut tarafından yapılmıştır. 1983 yılından itibaren görev alan ANAP'ın hükûmet programları birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Programda,

1. KDV'nin uygulamaya konulduğu,
2. Serbest Muhasebeci, Yeminli Mali Müşavirlik, Mali Müşavirlik Kanunlarının çıkarıldığı,
3. Sulama açısından GAP dâhil önemli atılımlar yapılacağı,
4. İhracata yönelik dış ticarete, köklü yapısal değişimlere gidildiği,
5. 1990 yılını takip eden senelerde Türkiye ekonomisinde yeni sanayileşme politikalarına gidileceği vurgulanmaktadır (Tutanak Dergisi, 1989, s.342, 352-354).

1983 yılından itibaren siyasi ve ekonomik normalleşme hareketleri başlamıştır. Ancak 1990 yılının başından itibaren siyasi ve iktisadi krizler devam etmektedir (Yıldız vd., 2017, s.5). Bu krizlere 1980 senesinin ortalarında ekonomi alanında yapılan reformlardan, 1990 yılında vazgeçilmesinin neden olduğu düşünülmektedir. Süreçte Türkiye sanayileşme,

kapitalizm, kentleşme ve bireyselleşme gibi dünya tarihini şekillendiren modernleşmenin etkisinde kalmıştır (Kasaba, 2016, s.25-26).

1989 ve 1991 yılları arasında Dünyada, Soğuk Savaş bitmiş ve Sovyetler Birliği dağılmıştır. Bu yıllarda Türkiye hem askeri hem de iktisadi açıdan yeni stratejik komşular edinmiştir. Türkiye'nin merkez ülke konumunda olması ve dış politikasını dayandırdığı temeller tümüyle farklılaşmıştır. 1990 yılını takip eden senelerde yeni bir dış politika izlemek isteyen Türkiye; AB, İslam veya Avrasya seçeneklerini gündeme getirmiştir. Ancak güvenlik kaygıları hâlen giderilmediği için Batıya dönük denge politikalarının izlenmesi kararlaştırılmıştır (Çetinsaya, 2010, s.132-133).

1990-1991 yılları arasında yaşanan Körfez Savaşı, bölgesel çatışmalar ve istikrarsızlıklardan dolayı Türkiye'yi etkilenmiş; ancak ülkenin uluslararası arenadaki önemini artırmıştır. Bu yıllarda komşu ülkelerde yaşanan olumsuzluklardan dolayı Türkiye merkezde kaynayan bir ülke hâline gelmiştir. Bu durum Türkiye ve Batı arasında iş birliği için zemin oluşturmuş; ancak yeni gerilimlere de yol açmıştır. 12 Mart 1990'da BM Güvenlik Konseyi Türkiye aleyhine karar alarak askerlerin Kıbrıs'tan çekilmesini istemiştir (Armaoğlu, 2008, s.486).

47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden sonra 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti veya 1. Yılmaz Hükûmeti (23.06.1991-20.11.1991) kurulmuştur. 30 Haziran 1991'de 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programı Başbakan Mesut Yılmaz tarafından sunulmuştur. Yılmaz, 17 Haziran 1991'de Cumhurbaşkanının, hükûmet kurma yetkisini kendisine verdiğini, 23 Haziran 1991'de yeni hükûmetin kurulduğunu belirtmiştir. İlgili hükûmet programında, 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan genel seçimle hükûmet kuran ANAP'ın yaklaşık sekiz senedir uyguladıkları üç hükûmet programının birbirlerinin tamamlayıcısı ve devamı niteliğinde olduğu ifade edilmiştir. 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında yer alan 45.-47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin hedefledikleri ilkeler aşağıdaki gibi özetlenmiştir,

1. 2000 senesine girerken dünyanın ekonomik, sosyal ve kültürel yapısının teknolojiyle değiştiği Demir Perde ülkelerinin bile dış ekonomiye ağırlık verdikleri,
2. Elektrik üretim kapasitesinin yükseldiği ve köylere elektriğin sağlandığı; vergi kaçaklarının azaltıldığı,
3. Kamu personellerinin korunacağı,

4. Gümrük işlemlerinde kolaylıkların sağlanacağı; AB standartlarında ithalat ve ihracatın gerçekleştirileceği,
5. Yatırımların teşvik edici hâle getirileceği şeklindedir (Tutanak Dergisi, 1991a, s.568, 574-575).

45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri döneminde esasen 12 Eylül 1980 tarihinden sonra başlayan başkanlık sistemi tartışmaları yeniden alevlenmiştir. 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları parlamenter sistemde ısrarcı olsalar da gelişmiş demokrasilerin temsili olduğu düşüncesiyle başkanlık sistemini savunanlar da olmuştur (Fendoğlu, 2012, s.46, 48). 1990'dan sonra da yeni anayasa yapımı ve yeni hükûmet sistemi farklı zaman dilimlerinde gündeme gelmiştir (Durgun, 2017, s.1).

ANAP ekonomi kararlarıyla döviz alış satışlarını serbest bırakmış, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasını kurmuş, kamu işletmelerini özelleştirmiş ve yabancı sermayenin ülkeye girmesi için çalışmalar yapmıştır. 1983-1991 yıllarında görev alan hükûmetlerin ihracata büyük önem verdiği; ancak Türk parasının değerini düşürerek enflasyona yol açtıkları ifade edilmektedir (Karpaz, 2019, s.178). Bu anlamda 1970 yılından 1987 yılına kadar Türkiye'nin enflasyonist devrede olduğu bilinmektedir. Ülkede 1970'te %11,8 olan enflasyon 1987'de %33,2'ye ulaşmıştır. İşsizlik oranı ise 1983'te %8,2; 1984'te %8,1; 1985'te %7,6; 1986'da %8,4; 1987'de %8,8; 1988'de %8,4; 1989'da %9,1; 1990'da %8,5; 1991'de %8,7'dir (Yıldız vd., 2017, s.12).

Sonuçta 1983-1991 yılları arasında ekonomide ve dış politikada yenilikçi politikalar izlendiği anlaşılmaktadır. Bu dönem MGK'nın istifa etmesiyle başlamış ve 1991 yılındaki genel seçime kadar devam etmiştir. İlgili yıllarda 45., 46., 47. ve 48. olmak üzere toplamda dört hükûmet görev almış ve 1983, 1987'de olmak üzere iki genel seçim gerçekleşmiştir.

Tablo 38, Tablo 39 ve Tablo 40'ta sırasıyla:

1. 1983-1991 yılları arasında gerçekleşen genel seçimler, seçim yılları ve seçimi kazanan siyasi partiler,
2. 1983-1991 yılları arasında görev alan hükûmetlere ilişkin bilgiler hükûmet numaraları, hükûmet isimleri, görev süreleri ve bağlı oldukları siyasi partiler,
3. 1983-1991 yılları Türk siyasi tarihi seçkisi yer almaktadır.

Tablo 38

1983-1991 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler

Seçim Yılı	Seçimi Kazanan Siyasi Parti
1983	ANAP
1987	ANAP

“1923-2011 Milletvekili Genel Seçimleri” YSK, 2020a, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 39

1983-1991 Yılları Arasında Görev Alan Hükûmetlere İlişkin Bilgiler

Hükûmet Numarası	Hükûmet İsmi	Görev Süresi	Bağlı Olduğu Siyasi Parti
45.	1. Özal Hükûmeti	13.12.1983-21.12.1987	ANAP
46.	2. Özal Hükûmeti	21.12.1987-09.11.1989	ANAP
47.	Akbulut Hükûmeti	09.11.1989-23.06.1991	ANAP
48.	1. Yılmaz Hükûmeti	23.06.1991-20.11.1991	ANAP

“1.-61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri” TBMM, t.y., https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 40

1983-1991 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi

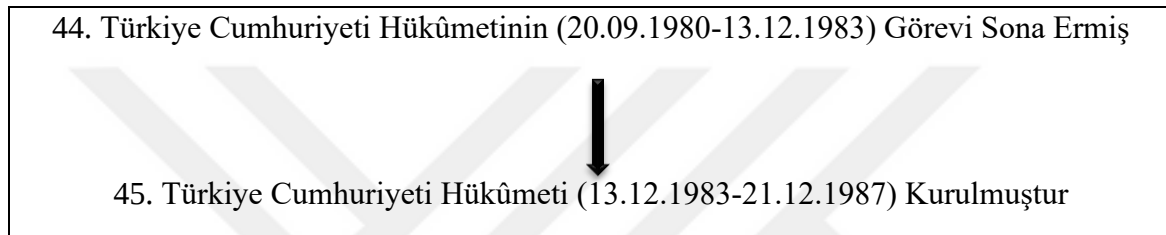
1983'te MGK İstifa Etmiş; 6 Kasım 1983 Tarihinde Yapılan Genel Seçimle 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Görev Almaya Başlamıştır

10 Kasım 1983	Milletvekili Seçim Kanunu Çıkarılmış, Çift Barajlı D'Hondt Sistemi Uygulanmaya Başlamıştır
15 Kasım 1983	KKTC Kurulmuştur
1984	Limni Krizi Yaşanmıştır
1985	Beşinci Kalkınma Planı Kabul Edilmiştir
14 Nisan 1987	AB'ye Asil Üyelik Başvurusu Yapılmıştır
6 Eylül 1987	Referandumla 29 Kasım 1987'de Erken Seçime Gidilmiştir
1990	Altıncı Kalkınma Planı Kabul Edilmiştir
1983-1991	Hem Ekonomide Hem de Dış Politikada Liberalizm Benimsenmiştir
1990-1991	Körfez Savaşı Yaşanmıştır
1991	Soğuk Savaş Bitmiş ve Sovyetler Birliği Dağılmıştır

Tablo 38, Tablo 39 ve Tablo 40'ta Türkiye'nin siyasi ortamı (1983-1991) başlığı altında anlatılan bilgiler özetlendiğinden, ayrıca tabloların açıklaması yapılmamıştır.

2.8. 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Politikalarında Sanat Eğitimi (13 Aralık 1983-20 Kasım 1991)

44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görevinin sona ermesiyle, 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri kurulmuştur. Şekil 32'de 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş süreci aktarılmaktadır.

Şekil 32. 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 32'ye göre 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 20.09.1980 tarihinden 13.12.1983 tarihine kadar görev almıştır. 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 13.12.1983-21.12.1987 yılları arasında kurulmuştur.

Tablo 41'de 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 41

45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (13.12.1983-21.12.1987) ANAP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 41 incelendiğinde 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında, eğitime konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Millî değerlerin bilincinde, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, gayret ve özen gösteren, sevgili, saygılı bireyler yetiştirilmesinin önemli görüldüğü,

2. Bir toplumun ve bireylerin sosyal ve iktisadi seviyelerinin gelişmesi yolunun eğitimden geçtiği,
3. Eğitim ve öğretime büyük önem verileceği,
4. Eğitimin temel taşı olan öğretmenlerin sorunlarının çözüleceği,
5. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanacağı ifade edilmiştir (Tutanak Dergisi, 1983, s.69, 78).

45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde, 1985'te Beşinci Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Planda,

1. 12 Eylül 1980'e kadar Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ve millî değerlerle uyumayan ideolojilerin hâkim olduğu,
2. Millî kültürün korunmasında için millî eğitime ağırlık verilmesi gerektiği,
3. Beşinci Kalkınma Planı öncesinde eğitim kaynaklarının sayı ve nitelikleri arasında gelişim sağlanamadığı,
4. Beşinci Planlı Kalkınma öncesinde, orta kademe teknisyen açığının giderilemediği, tüm bu sorunların planla çözüme ulaştırılacağı bildirilmiştir (Beşinci Kalkınma Planı, 1985, s.187).

45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 1986'da millî kültürün örgütlenmesi için çeşitli kurumları görevlendirmiştir. Tablo 42'de ilgili kurumların görevleri belirtilmiştir.

Tablo 42

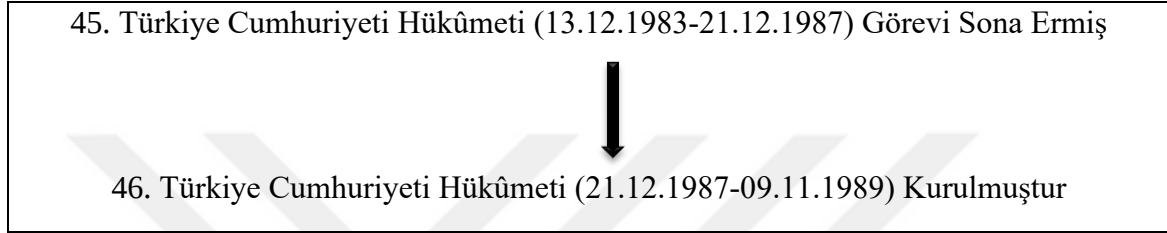
1986 Yılında Millî Kültürün Örgütlenmesinde Görev Alan Kurumlar

Kurum İsimleri	Görevleri
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültürel Değerleri Benimsetmek, Tanıtmak ve Korumak için Çeşitli Kurumlarla İş Birliği Yapmalıdır
Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	Kültürel Değerlere Hâkim ve Değerlerini Koruyan Bireyler Yetiştirmelidir
Devlet Planlama Teşkilatı	Sosyal Planlamayla, Kültür Politikalarının Uygulanmasını Desteklemelidir
Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu	Millî Amaçların Gerçekleştirilebilmesi İçin Eğitim ve Kültürün Gelişmesine Yardımcı Olmalıdır
Yükseköğretim Kurumu	Millî, İnsani, Manevi ve Kültürel Değerleri Taşıyan Vatandaşlar Yetiştirmelidir
Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu	Kültür ve Sanat Gibi Millî Değerleri Koruyarak Geliştirmeli, Uluslararası İlişkiler Kurmalıdır

"1986'da Millî Kültürün Örgütlenmesinde Görev Alan Kurumlar", Copeaux, E. (2000) Türk tarih tezinden Türk-İslam sentezine (A. Berkay, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 42’ye göre millî kültürün örgütlenmesi konusunda çeşitli bakanlıkların, teşkilatların ve kurumların görev aldığı anlaşılmaktadır. Bu kurumlar öğrencilerin ve vatandaşların kültürel değerleri benimsemeleri, kültür ve sanat değerlerinin korunarak uluslararası platformlara taşınması gibi hedefleri gerçekleştirmeyi hedeflemişlerdir.

Şekil 33’te 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 33. 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 33’e göre 13.12.1983-21.12.1987 tarihsel aralığında hükûmet kuran 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görevini, 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine devrettiği ve bu hükûmetin 21.12.1987 tarihinden 09.11.1989 tarihine kadar görev aldığı görülmektedir.

Tablo 43’te 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 43

46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

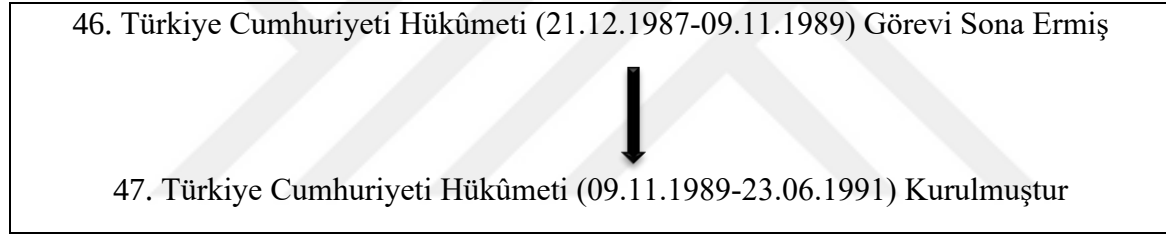
Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (21.12.1987-09.11.1989) ANAP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 43 incelendiğinde 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında, eğitim konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. İktisadi yaşamdaki gelişmeler doğrultusunda eğitim ve öğretime ağırlık verileceği, fırsat eşitliğinin sağlanacağı ve her bireyin meslek sahibi olacağı,
2. Çıraklık eğitimi ve beceri kurslarının geliştirildiği,

3. İlerleyen yıllarda ortaöğretimden yükseköğretime kadar insan gücü planlamasına ağırlık verileceği,
4. Halk eğitiminde sürekliliğin sağlanması için okul dışı eğitim ve kültür faaliyetlerinin artırılacağı; öğretmenlere hizmet içi eğitim vermeye devam edeceği,
5. Televizyonların bir öğretim materyali olarak kullanılacağı; eğitimde bir milyon bilgisayar kullanılmasının planlandığı,
6. İlköğretim ve ortaöğretimde ikili öğrenimin kaldırılacağı,
7. YÖK Kanunu'nun günün koşullarına göre değiştirileceği belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1987, s.61-62). 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde 1988'de, On İkinci Millî Eğitim Şûrasının düzenlendiği bilinmektedir (On İkinci Millî Eğitim Şûrası, 1988).

Şekil 34'te 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçişe ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Şekil 34. 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 34 incelendiğinde 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 21.12.1987-09.11.1989 tarihleri arasında, 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin ise 09.11.1989 tarihinden 23.06.1991 tarihine kadar görev aldığı görülmektedir.

Tablo 44'te 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 44

47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (09.11.1989-23.06.1991) ANAP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 44'e göre 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusu gündeme gelmiştir. Bu anlamda 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Eğitimde, fırsat eşitliğinin sağlanacağı,
2. Öğretmenlik mesleğinin cazip hâle getirileceği,
3. Tüm vatandaşların meslek sahibi olmaları gerektiği,
4. Halk eğitimine süreklilik kazandırmak için okul dışı faaliyetlerin devam edeceği,
5. Eğitim televizyonu aracılığıyla öğretimin hızlanacağı,
6. YÖK Kanunu'nun günün şartlarına göre değişeceği ifade edilmiştir (Tutanak Dergisi, 1989, s.355-357).

47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde 1990'da Altıncı Kalkınma Planı yayımlanmış ve eğitime geniş ölçüde yer verilmiştir. Bu anlamda Planda,

1. 1988-1989 eğitim öğretim yılında planlı dönemin sonunda öğrenci sayısının yedi bin elli dokuzdan, yedi bin altı yüz doksan ikiye çıkacağı,
2. Mesleki ve teknik eğitim ışığında kız meslek liselerinin daha fonksiyonel hâle getirileceği, Endüstri meslek ve turizm otelcilik liselerine ağırlık verileceği,
3. Tüm kademelerde sınıf mevcutlarının en fazla kırk olacağı,
4. Görsel ve işitsel ağırlıklı eğitimin destekleneceği ve yeni teknolojilerin kullanılacağı; öğretim programlarında, eğitim teknolojilerinin geliştirilerek maliyet etkinlik analizlerine dayalı yatırım programların düzenleneceği,
5. Ortaöğretim kurumlarında yatay ve dikey geçişlere imkân sağlanacağı; genel liselerde eğitim ve öğretim kalitesinin yükseltileceği,
6. Özel okul ve üniversitelerin açılmasının teşvik edileceği; yükseköğretime başlama imkânı olmayan öğrencilerin beceri ve meslek kazandırıcı programlara yönlendirileceği; genel liselerde rehberlik sisteminin oluşturulacağı belirtilmiştir (Altıncı Kalkınma Planı, 1990, s.292-294).

1990'da On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. Şûrada,

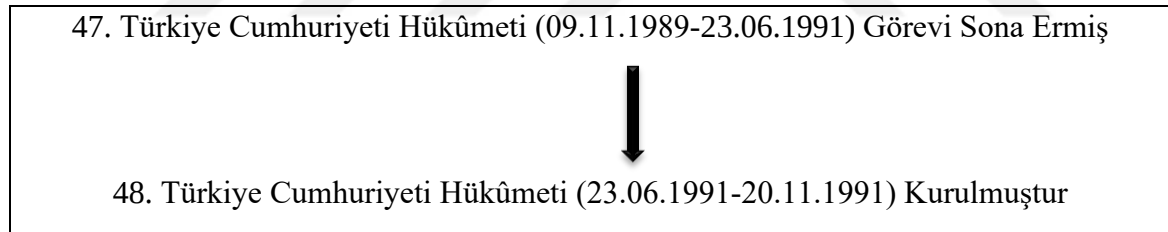
1. Millî eğitim politikalarının geliştirilerek öğretim programlarının yenileneceği,
2. Sosyal ve kültürel kurs programlarında, sanat eğitime ağırlık verileceği,
3. Yaygın eğitimde organizasyon ve iş birliğinin artırılması ve finansmanın düzenlenmesi kararları alınmıştır (On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası, 1990).

1990 yılını takip eden yıllarda ortaöğretim, en az üç senelik eğitimi kapsayacak şekilde; genel, mesleki ve teknik okulları kapsamaktadır. Temel eğitimlerini tamamlayan tüm

öğrenciler, ücret vermeden eğitimine devam edebilmektedirler (MEB & Organisation of Economic Co-operation and Development, 1990, s.110). Aynı şekilde 1990’da açılan Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde de (Artut, 2013, s.127) temel eğitimlerini tamamlayan öğrenciler, eğitimlerine devam etmişlerdir. Sanat alanına özel ilgi duyan ve bu alanda meslek edinmek isteyen öğrencilerin, ortaöğretim kademesinden itibaren yetiştirilmesinde Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin payı olduğu düşünülmektedir. Bu liselerin açılmasıyla, sanat eğitimi veren öğretmenlerin istihdamının sağlandığı ve profesyonel anlamda öğrencilere yol gösterilmesi açısından sanatın da desteklendiği söylenebilir.

47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde 1991’de Öğrencilerinin Tatillerini Değerlendirme Projesi gerçekleşmiştir. Proje, tüm öğretim kademelerinde öğrencilerin yaz tatillerini sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerle değerlendirmelerini içermektedir. Müzik, resim, el sanatları faaliyetleri ve bu amaçlarla açılacak kurslarla öğrencilerin, yeteneklerini geliştirmek ve onlara el becerisi kazandırmak amaçlanmıştır (Tebliğler Dergisi, 1991, s.97, 99).

47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görevinin sona ermesiyle 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti kurulmuştur (bkz. Şekil 35).

Şekil 35. 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 35’e göre 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin (09.11.1989-23.06.1991) görevinin sona ermesiyle, 23.06.1991 tarihinde 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti kurulmuştur. Bu hükûmet 20.11.1991 tarihine kadar görevini sürdürmüştür.

Tablo 45’te 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 45

48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (23.06.1991- 20.11.1991) ANAP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 45'e göre 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında, eğitime konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Millî değerlerin tamamının yaygın, örgün ve yaşam boyu öğrenmeyle eğitim kurumlarına yansıtılacağı,
2. Eğitimde laiklik ilkesi koşulunca hareket edileceği,
3. Zorunlu eğitimin on yıla çıkarılması gerektiği,
4. Millî Eğitim Akademisinin kurulacağı,
5. Türkiye Çocuk ve Çevre Kulüplerinin artırılacağı,
6. Eğitimin niteliğiyle birlikte kalitesinin yükseltileceği,
7. Video ve TV gibi teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılacağı,
8. Öğrencilerin beslenme, barınma ve eğitim şartlarının geliştirileceği belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1991a, s.575-577).

Genel olarak 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri, ortaöğretim kademesinde Resim Dersi öğretim programında herhangi bir değişiklik yapmamıştır. Ancak Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin açılmasının, Türkiye için önemli bir kazanım olduğu söylenebilir. 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin, eğitim politikalarına programlarında yer verdikleri de anlaşılmıştır. Tablo 46'da 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin görev aldığı 1983-1991 yılları arasında gerçekleşen sanat ve eğitim faaliyetlerine yer verilmiştir.

Tablo 46

45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri

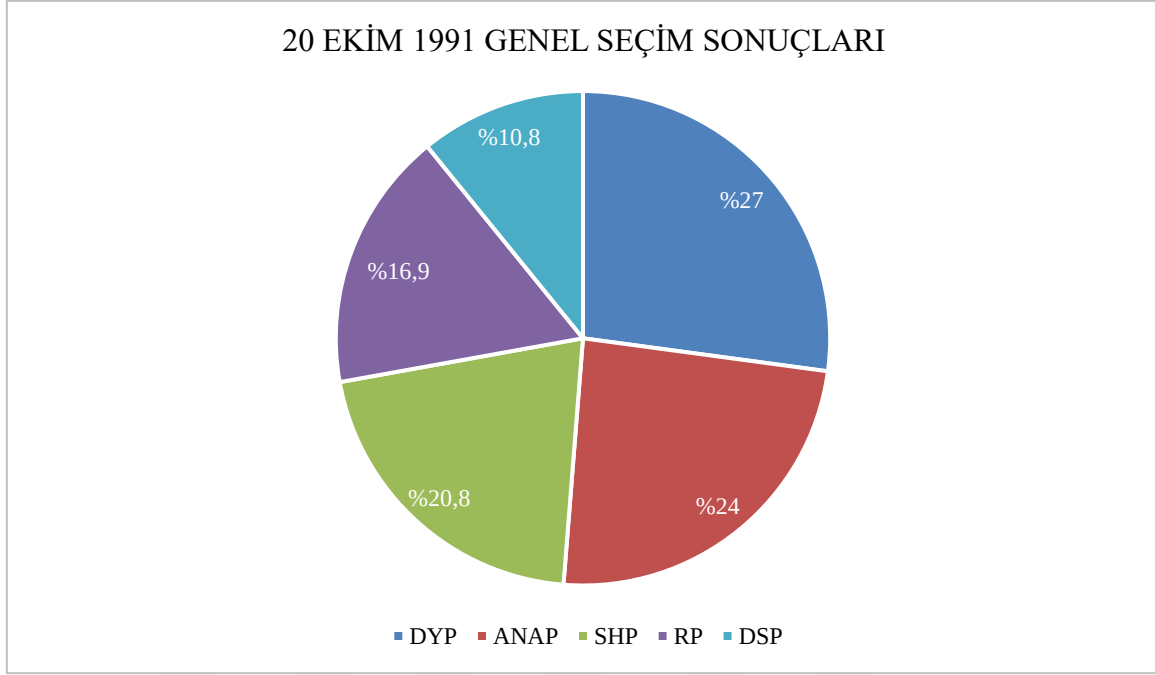
1985	Beşinci Kalkınma Planında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
1986	Millî Kültürün Örgütlenmesi İçin Çalışmalar Yürütülmüştür
1988	On İkinci Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
1990	On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
1990	Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Açılmıştır

Tablo 46’da 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti hükûmetleri politikalarında sanat eğitimi (13 Aralık 1983-20 Kasım 1991) başlığı altında sunulan bilgiler özetlendiğinden, tablonun ayrıca açıklaması yapılmamıştır.

2.9. Türkiye'nin Siyasi Ortamı (1991-2002)

1983 yılından 1991 yılına kadar görev alan 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri görevlerinin sona ermesiyle, 20 Ekim 1991’de milletvekili genel seçimi gerçekleşmiştir. Bu seçimle, Türkiye’de koalisyonlar dönemi başlamıştır. Kışlalı’ya (1987) göre hızlı toplumsal değişmeler nedeniyle geleneksel yapının kaybolduğu ve bölünmenin çoğaldığı ortamlarda, aynı partinin uzun süre iktidarda kalması beklenmemektedir (s.426). Yönetilmesi kolay olmayan koalisyon hükûmetleri, vatandaşlar tarafından istenmemektedir. Ancak Türkiye, koalisyon hükûmetleriyle 1961’de tanışmıştır (Ortaylı & Küçükkaya, 2013, s.243).

1988-1991 yılları arasında seçim sistemiyle ilgili mevzuat aynı kalmıştır. Ancak 26 Ağustos 1991’de, 3757 sayılı yasada değişiklik yapılmıştır. İki, üç ve dört milletvekili çıkarabilen seçim çevrelerinde baraj %25,5; altı milletvekili çıkaranlarda ise %20 olarak belirlenmiştir. İki veya üç milletvekili çıkaracak olan seçim çevrelerinde baraj düşürülmüştür. 20 Ekim 1991 yılında yapılan genel seçimde uygulanacak bu sistemde baraja takılmamak için RP, MÇP ve IDP ittifak kurmuştur (Haytoğlu, 2017, s.120). Ayrıca bkz. Şekil 36.

Şekil 36. 20 Ekim 1991 genel seçim sonuçları. “1983-2007 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020c, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 36 incelendiğinde 20 Ekim 1991 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerde DYP’nin %27, ANAP’ın %24, SHP’nin %20,8, RP’nin %16,9 ve DSP’nin %10,8 oranında oy aldıkları anlaşılmaktadır. Bu seçimin ardından DYP ve SHP’nin katılımlarıyla koalisyon hükûmeti kurulmuştur.

20 Ekim 1991 genel seçimleri esasen ANAP’ın görev aldığı yıllarda muhalefet partisinin erken seçime gitmek istemesiyle gerçekleşmiştir. Bu seçimde tek başına hükûmet kurmak için yeterli oy alamayan siyasi partiler koalisyon hükûmeti kurma yoluna gitmişlerdir. Böylece on sene sürecek koalisyonlar dönemi başlamıştır. DYP ve SHP güvenoyu alarak 30 Kasım 1991’de dönemin ilk koalisyonunu kurmuştur (Altan, 2005, s.183-184; Karpata, 2019, s.181).

450 milletvekilinden oluşan 20 Ekim 1991 tarihli genel seçimde, hiçbir parti tek başına hükûmet kuramamış ve güvenoyu sayısı olan iki yüz yirmi altıyı geçememiştir. 2839 sayılı Seçim Kanunu’nun 4. Maddesi ve 3377 sayılı Kanun’un 7. Maddesinde değişiklik yapılarak, milletvekili sayısı altıya düşürülmüş ve tüm şehirler seçim çevresine eklenmiş ve altıdan fazla milletvekili olan illerin seçim çevre sayıları artırılmıştır. 3757 sayılı Kanun’un 1. Maddesine göre genel seçimlerde her parti gerekli kontenjana çıktıktan sonra,

milletvekili sayısının iki katı kadar aday çıkaracaktır. Seçimde, %10 barajının altında kalan siyasi partiler elenmiş ve çevre barajı %20 kabul edilmiştir (Demirtaş, 1998, s.76-79).

1991’de yapılan genel seçimle kurulan 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti veya 1. DYP-SHP Koalisyon Hükûmeti kurulmuştur. Hükûmet programında, OECD ülkeleri içerisinde refah seviyesi en düşük ülke hâlini aldığı; 1991’de nüfusun hızla yükseldiği (%2,5); büyüme hızının ise %2,2’ye düştüğü, ekonominin kötüleşerek, halkın yoksullaştığı ifade edilmektedir. Ayrıca programda,

1. Hükûmetin ülke ekonomisini düzelteceği; siyasi ve sosyal huzuru sağlayacağı, enflasyona çözüm getirerek kalkınmayı hızlandıracağı; Türkiye’yi refah ülkesi hâline getireceği,
2. Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı süreci sonunda, 20 Kasım 1990’da kabul edilen Paris Şartına ve yeni dünya düzenine uyum sağlanacağı,
3. 12 Eylül 1980’de yapılan yasal düzenlemeleri kaldıracağı,
4. 1982 Anayasasında yer alan MGK yetkililerinin cezai, mali ve hukuki sorumluluğunun olmadığını içeren Anayasa’nın 15. Maddesinin hukuk kurallarına aykırı olduğu,
5. Amasya, Erzurum, Erzincan, Ağrı, Gürbulak, Karadeniz, GAP ve Orta Anadolu Otoyol Projelerinin tamamlanacağı; yeraltı ve yerüstü sulama şebekelerinin sürdürüleceği belirtilmektedir (Tutanak Dergisi, 1991b, s.109-115, 125-126).

49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görevinin sona ermesiyle, 2. DYP ve SHP Koalisyon Hükûmeti 19 Kasım 1991’de protokol imzalamıştır. 24 Haziran 1993’te koalisyon hükûmetinin hedefleri güncellenmiş, yeni hükûmet programı 20 Haziran 1993’te okunmuştur. Sonuçta 5 Temmuz 1993’te güvenoyu alan 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, DYP ve SHP (CHP) koalisyonuyla kurulmuştur (Demirtaş, 1998, s.121-123, 132).

2. DYP-CHP (SHP) Koalisyon Hükûmeti, 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti veya 1. Çiller Hükûmeti olarak da anılmaktadır. 25.06.1993 ile 05.10.1995 tarihleri arasında görev almıştır. Hükûmet programı, Başbakan Tansu Çiller tarafından 30 Haziran 1993’te sunulmuştur. Programda,

1. Terör sorununun ele alınarak 1987 senesinden itibaren sürdürülen OHAL uygulamasının kaldırılacağı,
2. NATO, Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyi, AGİK’in güçlendirilmesinin önem arz ettiği,

3. AT ile iş birliği sağlanarak tam üyelik koşullarının oluşturulacağı,
4. Bütçe açığını kapatmak için vergi gelirlerinin artırılarak harcamaların azaltılacağı,
5. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bulunan yirmi dört ilin kalkınmasına hız verilerek Yedinci Kalkınma Planıyla değerlendirileceği, GAP çerçevesindeki yatırımların hızlandırılacağı belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1993, s.368, 373, 378, 389).

1991'deki genel seçimden sonra kurulan Koalisyon Hükûmetleri, 1995'te görevini tamamlamıştır. 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde, 1994 ekonomik krizi yaşanmıştır. 1990'da 200 milyar dolara ulaşan GSMH, 1994'te 176 milyar dolara gerilemiştir. 1980-1990 yılları arasında iki haneli olan enflasyon, ekonomik krizle %106,3'e yükselmiştir (Yıldız vd., 2017, s.8, 10).

50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, anlaşmazlıklar nedeniyle 27 Ekim 1995'te erken seçim yapılmasını istemiştir. 1995'te SHP, CHP'nin çatısı altına girmiş ve DYP-SHP Hükûmeti istifasını cumhurbaşkanlığına sunmuştur (Altan, 2005, s.185).

50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin dağılmasıyla, 5 Ekim 1995'te cumhurbaşkanı tarafından onaylanan, 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (azınlık hükûmeti) kurulmuştur. Hükûmetin kurulmasından bir gün sonra yirmi iki üyenin eksik olduğu için güven oylaması alamadığı; seçime yedi üyenin katılmadığı, oylama neticesinde iki yüz otuz ret oy aldığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla Bakanlar Kurulu güvenoyu almamıştır. Kurulun, yeniden oluşturulması için 17 Ekim 1995'te toplantı yapılması kararlaştırılmıştır (Demirtaş, 1998, s.150, 156-157).

1995'teki genel seçim için Anayasa'da bazı değişiklikler yapılmıştır. Seçim çevre barajı kaldırılmış; milletvekili sayısı dört yüz elliden yüz kişi artırılmış; kontenjan adayı uygulaması sonlandırılmış, seçmen yaşı on sekiz olmuş ve diğer ülkelerdeki vatandaşlarda seçimde oy kullanmışlardır (Akman, t.y.).

Güvenoyu alamayan 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti veya 2. Çiller Hükûmeti (Azınlık Hükûmeti (05.10.1995-30.10.1995) programı, 10 Ekim 1995 tarihinde Başbakan Tansu Çiller tarafından sunulmuştur. Programda,

1. Ekonomik açıdan zorlu bir yükün olduğu ve 1988 yılından itibaren artan kamu açığının daraltılacağı; ekonomik istikrarın sürdürülmesi için özelleşmenin devam edeceği; yap-işlet-devret modeline devam edileceği; yolsuzlukla mücadele edileceği,
2. Demokratikleşme adımlarının atılacağı,
3. Terörle mücadelenin sürdürüleceği,

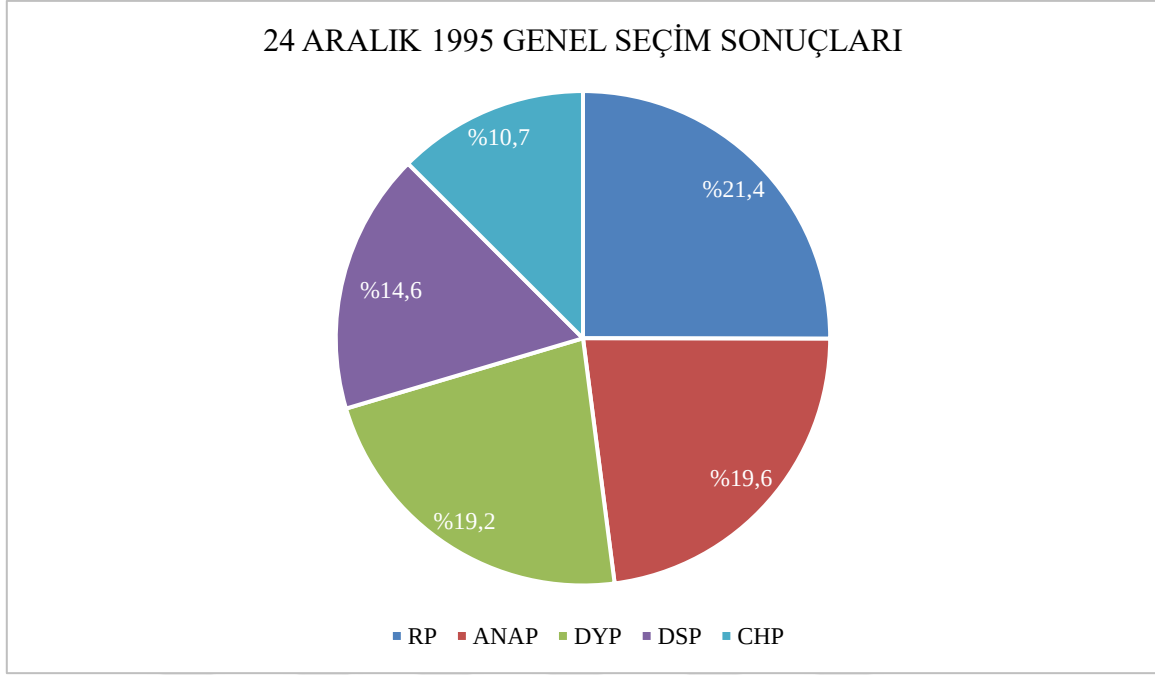
4. Tekstil, tarım, konut ve hayvancılık projelerine öncelik verileceği,
5. Anayasa değişikliği uyum yasalarının çıkarılacağı,
6. Gümrük Birliğinin yasal bir zorunluluk şeklinde 31 Aralık 1995'te yürürlüğe girmesinin sağlanacağı,
7. Esenyurt doğalgaz santralinin temellerinin atıldığı ifade edilmiştir (Tutanak Dergisi, 1995a, s.394, 396-398, 400, 402, 406).

DYP-CHP Koalisyon Hükûmetleri, 1995 Gümrük Birliği Anlaşmasına ilişkin kazanımları, siyasi öncelikleri etkileyen bir gelişme olarak algılamıştır. Hükûmetler Demokratikleşme ve Yeniden Yapılanma Planıyla Anayasada değişiklik yapacaklarına, makro ekonomik dengelerin düzenleneceğine, Avrupa'yla Gümrük Birliği, yapısal düzenlemelerinin yapılacağına işaret edilmiştir (Demirtaş, 1998, s.142). 1993-1995 yılları arasında görev alan Hükûmetin dış politikalarını Dağlık Karabağ'ın işgali ve Bosna Savaşı etkilemiştir (Özkeçeci, 2012, s.7).

52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti veya 3. Çiller Hükûmeti (30.10.1995-06.03.1996) programının sunumu 31 Ekim 1995'te Başbakan Tansu Çiller tarafından yapılmıştır. 20 Eylül 1995'te 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin istifası, 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin TBMM'den güvenoyu alamaması sonucunda Türkiye demokrasi krizine girmiştir. 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetiyle, 24 Aralık 1995 tarihli genel seçime kadar güvenli ve sağlıklı bir ortamla erken seçimin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Hükûmet,

1. Türkiye'nin jeopolitik durumundan kaynaklanan sorunların olduğunu,
2. Gümrük Kanunu'nda 564 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin uygulanabilmesi için değişiklik yapılması gerektiğini,
3. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da devam eden terör olaylarını sonlandırmanın hükûmetin öncelikli görevleri arasında yer aldığını,
4. Doğu ve Güneydoğu Onarım Projesinin uygulanmasına kararlılıkla devam edileceğini,
5. Bakü-Ceyhan boru hattıyla bölgede sanayi patlamasının yaşanacağını, hattın ayrıca Akdeniz Bölgesi kadar Güneydoğunun da refahına katkı sağlayacağını ifade etmiştir (Tutanak Dergisi, 1995b, s.431-432, 434-436).

Türkiye'yi 24 Aralık 1995 tarihli genel seçimine taşıyan 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, özellikle 1996'da siyasi krizler yaşamıştır (Özdemir, 2019, s.197). 24 Aralık 1995'te genel seçim gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 37).

Şekil 37. 24 Aralık 1995 genel seçim sonuçları. “1983-2007 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020c, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 37 incelendiğinde 24 Aralık 1995 genel seçim sonuçlarına göre RP’nin %21,4, ANAP’ın %19,6, DYP’nin %19,2, DSP’nin %14,6 ve CHP’nin %10,7 oranında oy aldığı görülmektedir. 24 Aralık 1995 tarihli genel seçimden sonra 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, DYP ve ANAP koalisyonuyla kurulmuştur.

53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, 06.03.1996-28.06.1996 yıllarında görev almış ve hükûmet programının sunumu Başbakan Mesut Yılmaz tarafından yapılmıştır. 3 Şubat 1996’da hükûmet kurma yetkisi, Mesut Yılmaz’a verilmiştir. Hükûmet programında,

1. Yeni iş imkânları temin edilerek işsizlik oranının azaltılacağı; enflasyonun tek haneye indirileceği, ekonomide mevcut liberal politikaların devam edeceği; Özelleşmenin bir ilke biçiminde bütün kamu iktisadi girişimlerini kapsayacağı; hızlı büyüme sonunda ortaya çıkan gayrimenkul rantlarının emlak vergisiyle denetime alınacağı,
2. Tüketim vergilerinin AB’ye uygun şekilde KDV’yle yürütülmeye devam edeceği; Gümrük Birliğinin yeniden yapılandırılacağı ve AB’ye tam üyeliğin sağlanacağı,
3. Yabancı sermayelerde istikrar sağlanacağı,
4. Araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin destekleneceği,

5. Terörle mücadelede alınan önemlerin ve GAP'ın hızlandırılacağı; GAP, KOP vd. projelerle yüz elli bin hektarlık alanının sulamaya açılacağı ifade edilmiştir. 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönüşümlü bir azınlık hükûmetidir. Mesut Yılmaz, on ay sonra görevini Tansu Çiller'e verecektir. Mesut Yılmaz, dönüşümlü başkanlık sisteminin çok fazla uygulanan bir sistem olmadığını, zorlukları yanında avantajlarının da olduğu söylenmiştir. 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin, ANAP ve DYP koalisyonu ile beş sene görev almayı hedeflediği ve hükûmet programının da buna göre hazırlandığı; KİT'lerin özelleştirilmesi gerektiği, özelleştirilmez ise bütçe açığının artacağı da belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1996a, s.8-9, 11-12, 14).

Türkiye, 6 Mart 1955'te Brüksel'de Gümrük Birliğini imzalamış; 13 Aralık 1996'dan itibaren kabul edilmiş ve 1 Ocak 1996'da Gümrük Birliğine dâhil olmuştur (Armaoğlu, 2008, s.491). Gümrük Birliği Anlaşmasıyla ortak gümrük tarifesi uygulanmaya başlamıştır. Dış ticaret verilerine göre Türkiye'nin toplam ticaret hacmi %2 oranında, Gümrük Birliğiyle artmıştır. AB'ye yapılan dış satımlar da yükselmiş ve Türkiye 1971 yılından itibaren AB ülkelerine gümrüksüz giriş yapabilir hâle gelmiştir (Nart, 2010, s.2874, 2882).

53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde, Yedinci Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Planda,

1. Makro ekonomik sürekliliğin sağlanacağı,
2. 1980 yılını takip eden senelerde başlayan yeni ekonomik yapılanma süreciyle OECD ülkeleri genelinde ekonomik canlanmanın ve istihdam olanaklarının artırılacağı,
3. Kamu iktisadi teşebbüsleriyle fiyat ayarlamalarının yapıldığı,
4. Ekonomik Önlemler Uygulama Planıyla orta ve uzun vadede ekonomi potansiyelinin artırıldığı ve ticaret açıklarının daraltıldığı,
5. Türk lirasının gerçek değerine kavuştuğu, yenilikçi düzenlemelerle 1994 yılından itibaren olumlu sonuçların ekonomiye yansıdığı belirtilmiştir (Yedinci Kalkınma Planı, 1996, s.3, 5-6, 65, 120).

Yedinci Kalkınma Planıyla iki sene içerisinde GSMH'deki büyüme %7,7'ye ulaşmıştır. 1996-1997 aralığında, sanayi ve hizmet sektörünün katma değeri yılda ortalama %8,7 artmıştır. Yedinci Kalkınma Planında, GSMH'nin tarım sektörü açısından %13'e inmesi ve sanayi sektörü payının %27'ye çıkması öngörülmüştür (1999'da sanayi sektörünün payı %61,7'ye çıkmış; tarım sektörü %15,7'den %15'e düşmüştür) (Sekizinci Kalkınma Planı, 2001, s.3-4).

24 Aralık 1995 tarihli genel seçimde, hiçbir siyasi parti tek başına hükûmet kuracak kadar çoğunluk elde edememiştir. 28 Haziran 1996'da 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti kurulmuştur (Akman, t.y.). 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (28.06.1996-30.06.1997) programı, 3 Temmuz 1996 tarihinde Başbakan Necmettin Erbakan tarafından sunulmuştur. Programda,

1. 24 Aralık 1995 tarihli genel seçimin ardından kurulan ANAP ve DYP azınlık koalisyonunun, toplumsal uzlaşmanın göstergesi olduğu,
2. OHAL'in kaldırılarak ve gerekli tedbirlerin alınacağı; dış kaynaklı terör olaylarının devam ettiği, köy koruyucu sisteminin düzenleneceği,
3. Anayasa'da yer alan esaslar doğrultusunda devlet yapısının korunarak terörle iç ve dış politikalarla mücadele edileceği,
4. Enflasyonla kararlı bir şekilde mücadele edilerek, refah seviyesinin yükseltileceği; sanayide rekabetin ve ürün çeşitliliğinin artırılacağı, adaletli vergi düzenin oluşturulacağı; kamu harcamalarında tasarruf yapılacağı, GSMH'yle devlet gelirlerinin artırılacağı,
5. Modern şehirleşme esaslarına uygun konut açıklarının giderileceği; köylerin tamamına içme suyunun götürüleceği,
6. Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tüm alanlarda destekleneceği belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1996b, s.525-528, 536, 538).

54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, Anadolu sermayesine verilen önemi artırmış ve D-8 oluşumuna öncülük etmiştir. RP, Müslüman ülkelerle sıkı ilişkiler kurmak isterken; DYP Avrupa'yla sıkı ilişkilerin kurulması gerektiğini savunmuştur. Eleştirilere maruz kalan Hükûmet döneminde, 3 Kasım 1996'da Susurluk Olayı yaşanmıştır (Karpaz, 2019, s.189-190; Özkeçeci, 2012, s.7).

28 Şubat 1997 öncesinde Türkiye'de hâlâ 1994 ekonomik krizinin etkileri devam etmektedir (İkiz, 2017, s.124). 1997'de gerçekleşen MGK toplantısıyla RP-DYP Hükûmeti, düşürülmüştür. 28 Şubat 1997 muhtırası/postmodern darbesiyle 16 Ocak 1998'de RP, Anayasa Mahkemesince yargılanmış ve kapatılmıştır (Köstepen, 2017, s.179).

ANAP dönemine kıyasla ekonomik büyüme %5,0'dan %4,54'e düşmüştür. 12 Eylül 1980 darbesiyle ekonomik büyümenin %2,7'ye kadar düştüğü de bilinmektedir. 1975-1980 senelerinde %3,2'ye yükselen ekonomik büyüme, 28 Şubat 1997 yılından sonra %2,4'e düşmüştür (Yıldız vd., 2017, s.6). 1972, 1980 ve 1997 senelerinde askeri müdahalelerinin

ekonomik performansta negatif yönde etkileri olduğu, darbelerin yaşandığı süreçte temel hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı ve sorunlu bir yönetim yaklaşımının ortaya koyulduğu; sonuçta toplumsal açıdan yıpranan Türkiye'nin, ekonomik performansının olumsuz etkilediği düşünülmektedir (İkiz, 2017, s.134).

RP& DYP koalisyonundan sonra ANAP, DSP ve DTP'nin katılımlarıyla bir başka hükûmet kurulmuştur (Akman, t.y.). Koalisyon 1997'de AB ile ilişkilerini durdurma karar almış ve Gümrük Birliği Anlaşmasının uygulanmasında zorluklar yaşanmıştır (Özkeçeci, 2012, s.10). 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (30.06.1997-11.01.1999) kurulmuştur. Hükûmet programında, laik demokrasinin sağlanması için bir araya geldikleri belirtilen 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında,

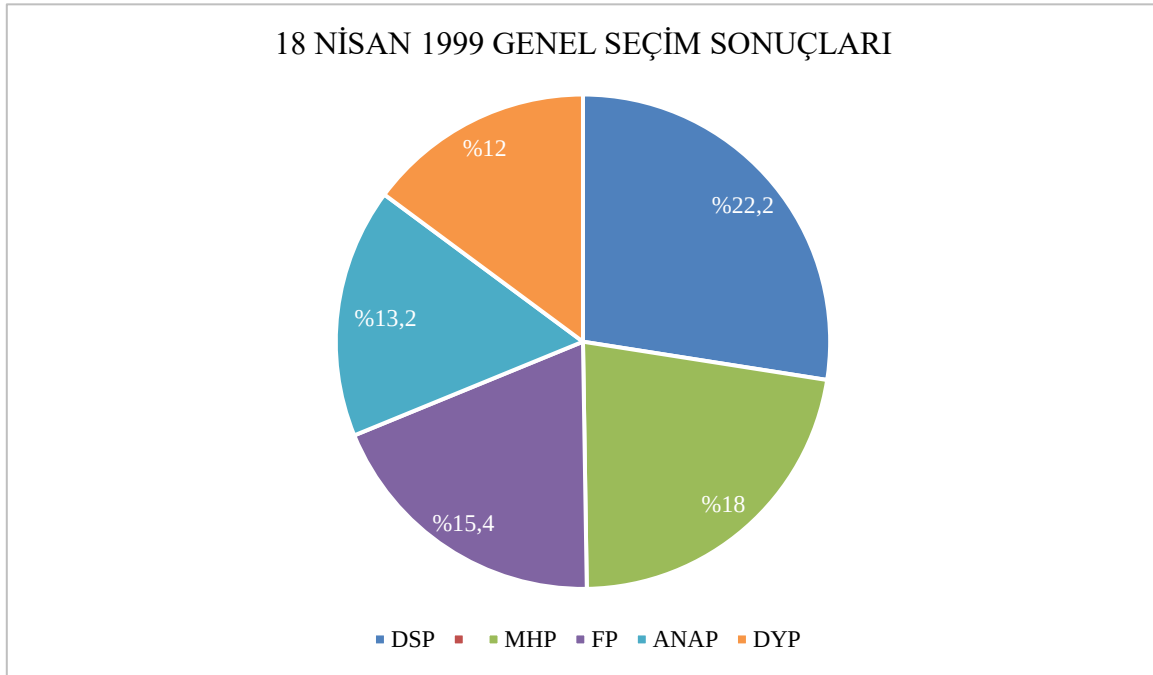
1. ANAP, DSP, DTP Koalisyon Hükûmetinin 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin oluşturduğu devlet buhranını çözerek güven ortamı sağlayacağı,
2. Ahlaki yozlaşmayı gidereceği; toplumsal ve kamusal yıpranmalara son vereceği,
3. Ekonomide üretkenliği sağlayacağı; kamu harcamalarını vergilerle karşılayacağı, demokrasinin eksiklerinin giderileceği,
4. Güneydoğu Anadolu'nun kalkınmasının sağlanacağı,
5. Terörden tahrip olan bölgelerde, kalkınmanın hızlandırılacağı,
6. Ekonomik buhrandan çıkılması için vergi gelirleri dışında özelleşmeye önem verileceği belirtilmektedir (Tutanak Dergisi, 1997, s.227-228, 230-231, 239).

55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin güvenoyuyla düşürülmesinin ardından 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (azınlık hükûmeti) kurulmuştur (Akman, t.y.).

56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti veya 4. Ecevit Hükûmeti 11.01.1999-28.05.1999 tarihleri arasında görev almıştır. Hükûmetin programı, 12 Ocak 1999 tarihinde Başbakan Bülent Ecevit tarafından sunulmuştur. Programda,

1. Bakanlar Kurulunun otuz sekiz yerine, yirmi beş üyeye sınırlandırıldığı,
2. Yunanistan'la Ege sorunun çözülmesi için yapıcı politikaların izleneceği,
3. Bosna-Hersek'le olan ilişkilere dikkat edilmesi gerektiği,
4. 1997'de %4,2 olan üretimin, 1998'de %2,2'ye gerilediği,
5. 1999 yılı bütçesine uygun bir ekonomi programının oluşturulacağı,
6. Seçim ortamında kendilerine destek veren ANAP ve DYP'ye teşekkürlerin sunulduğu ifade edilmiştir (Tutanak Dergisi, 1999a, s.74-78).

56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti görevini, 18 Nisan 1999'daki genel seçime kadar sürdürmüştür (bkz. Şekil 38).

Şekil 38. 18 Nisan 1999 genel seçim sonuçları. “1923-2011 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020a, <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 38 incelendiğinde DSP’nin %22,2, MHP’nin %18, FP’nin %15,4, ANAP’ın %13,2 ve DYP’nin %12 oranında oy aldığı anlaşılmaktadır. Seçim sonucunda DSP, MHP ve ANAP siyasi partilerinin katılımıyla koalisyon hükûmeti kurulmuştur.

1999 yılındaki genel seçimin ardından kurulan 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (28.05.1999-18.11.2002) programı, 4 Haziran 1999’da Başbakan Bülent Ecevit tarafından sunulmuştur. Hükûmet programında DSP, MHP ve ANAP 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini oluşturmak için sorumluluk bilinciyle, bir atılım hükûmeti olarak çalışmaya karar verdiklerini belirtmişlerdir. Birkaç siyasi partinin uzlaşarak iş birliği oluşturarak, ülke sorunları tutarlı şekilde çözmeyi arzuladıkları ifade edilmektedir. Ayrıca programda,

1. Hükûmetin Atatürk’ün ilke ve inkılâplarına bağlı olacağı, din işlerini devlet işlerine karıştırmayacağı; siyasi ahlak yasasının çıkarılacağı,
2. Anayasa’nın 83. ve 100. Maddelerini değiştirilerek ve dokunulmazlığın kısıtlanacağı; bazı yasalar değiştirilerek, özellikle adli ve idari yargıya dair yasaların günümüz şartlarına uygun hâle getirileceği,

3. Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki geri kalmışlığın çözüleceği; altyapı eksikliklerinin tamamlanacağı, tarımın ve hayvancılığın geliştirileceği,
4. Yap-işlet-devret anlayışından yararlanılacağı; mal bildirim yasında değişiklik yapılacağı, haksız rekabetin önlenmesi için kayıt dışılığın azaltılacağı; özelleştirme konusunda yeni stratejilerin belirleneceği,
5. Nükleer, hidroelektrik ve sürdürülebilir enerjiye önem verileceği,
6. TRT yayınlarının tüm ülkelerde izlenmesine olanak sağlanacağı,
7. Dış politikada barışçılığın sürdürüleceği bildirilmiştir (Tutanak Dergisi, 1999b, s.173-176, 178-179, 181, 184).

57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde 17 Ağustos 1999'da Gölcük'te, 7.9 şiddetindeki deprem on beş bin kişinin ölümüne neden olmuş ve koalisyonu olumsuz etkilemiştir (Karpaz, 2019, s.194).

2001 öncesinde yıllık enflasyon oranı %70'lerin üzerinde seyretmiş ve satın alma gücü azalmıştır. Enflasyon dengesinde %5 artış normal kabul edilirken, oranın artması ekonomik istikrarsızlığa yol açmıştır (İkiz, 2017, s.120). 2001'de ekonomik kriz yaşanmıştır. Merkez Bankası'nın seçim yatırımı olarak kredi vermesi ve uluslararası para piyasalarında iniş çıkışların artması ekonomik krize neden olmuştur. 2000'de alınmaya başlanan yabancı sermayeler de ekonomiyi zedelemiştir. Millî gelirin %10 oranında azaldığı, işsizliğin çoğaldığı ifade edilmektedir. 3 Mart 2001'de ekonomi bakanı değişmiş, yeni yasalar çıkarılmış ve ekonomi yeniden canlanmaya başlamıştır. IMF'nin isteğiyle dış güçlere bağlanan Türkiye, bu yasalarla ekonomiyi düzeltmiştir (Karpaz, 2019, s.194).

57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde 2001'de Sekizinci Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Sekizinci Kalkınma Planı 2001-2005 yıllarını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Planla,

1. Ekonomide rekabetin öne çıkması; yabancı sermayenin artırılması, kamu açığının azaltılarak özelleşmeye ağırlık verilmesi; girişimciliğin ve küçük işletmelerin desteklenmesi, etkili tarım politikalarının oluşturulması; kayıt dışılığın azaltılması, Sanayi ve hizmet sektörünün geliştirilmesi,
2. Eğitim sisteminde yapısal değişimlerin gerçekleştirilmesi,
3. Sağlık sisteminin iyileştirilmesi,
4. Araştırma ve geliştirme projelerine verilen bütçenin artırılması,
5. Sosyal sigorta hizmetlerinde dengenin sağlanması,

6. Bölge kaynaklarının etkin kullanımı sonucunda bölgeler arası gelişmişlik düzeylerinin azaltılması,
7. Altyapı hizmetlerinin sağlamlaştırılması, enerji ihtiyacının düşük maliyetle karşılanması,
8. Kamu ve adalet sistemi etkinleştirilmesi hedeflenmiştir (Sekizinci Kalkınma Planı, 2001, s.219-220).

2001 krizinden sonra 2002’de IMF’yle imzalanan Stand-By Anlaşmasıyla kamuya öncelik tanıyan politikaları gündeme gelmiştir. Anlaşmadan kısa bir süre sonra, çalışanların gelirlerinde azalma olmuş ve ekonomik krizler yaşanmıştır (Günçavdı & Bayar, 2011, s.2; Yıldız, t.y., s.1).

2002 yılından sonra enflasyon düşmeye başlamıştır (%45) (Yıldız vd., 2017, s.10). 1970 senesinden itibaren %70 oranında seyreden enflasyon, 1980-1994 yılları arasında %100’e ulaşmıştır. Dünya geneliyle kıyaslandığında, enflasyonun böylesine değişken çok az ülkenin bulunduğu; enflasyonun ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısını tahrip ettiği belirtilmektedir (İkiz, 2017, s.123).

57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, 3 Kasım 2002 tarihinde erken seçim yapılmasını kararlaştırmıştır (Karpat, 2019, s.192). Genel olarak koalisyonlar döneminde 1999’a kadar Türkiye, 1990’ı takip eden yıllar boyunca süren Körfez Savaşından, terör olaylarından ve 28 Şubat’tan yıpranmıştır. 1999’dan sonra Ortadoğu’yla ilişkiler normalleşmeye ve gelişmeye başlamıştır. 28 Şubat 1997’de kapatılan RP’nin yerine FP açılmış ancak 2001’de kapatılmış; ilk başlarda SP’nin modern ve laik kanadı olduğunu savunan AKP açılmıştır. Kurulan siyasi partinin kamuoyundan giderek daha fazla destek aldığı bilinmektedir (Altan, 2005, s.187; Çetinsaya, 2010, s.136). 2002’deki genel seçimin ardından Türkiye’nin koalisyonlar dönemi sona ermiştir.

Sonuçta 1991 yılından 2002 yılına kadar 49., 50., 51., 52., 53., 54., 55., 56. ve 57. Olmak üzere toplamda dokuz hükûmet kurulmuştur. 1991, 1995 ve 1999 olmak üzere toplamda üç genel seçim gerçekleşmiştir. İlgili yıllar literatürde koalisyonlar dönemi olarak da geçmektedir.

Tablo 47, Tablo 48 ve Tablo 49’da 1991-2002 yılları siyasi ortamı özetlenmek istenmiştir. Bu anlamda tablolarda sırasıyla:

1. 1991-2002 yılları arasında gerçekleşen genel seçimler,

2. 1991-2002 yılları arasında görev alan hükûmetlere ilişkin bilgiler hükûmet numaraları, hükûmet isimleri, görev süreleri ve bağlı oldukları siyasi partiler,
3. 1991-2002 yılları Türk siyasi tarihi seçkisi yer almaktadır.

Tablo 47

1991-2002 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler

Seçim Yılı
1991
1995
1999

“1923-2011 Milletvekili Genel Seçimleri” YSK, 2020a, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 48

1991-2002 Yılları Arasında Görev Alan Hükûmetlere İlişkin Bilgiler

Hükûmet Numarası	Hükûmet İsmi	Görev Süresi	Bağlı Olduğu Siyasi Parti
49.	7. Demirel Hükûmeti	21.11.1991-25.06.1993	DYP ve SHP Koalisyon Hükûmeti
50.	1. Çiller Hükûmeti	25.06.1993-05.10.1995	DYP ve CHP (SHP) Koalisyon Hükûmeti veya 2. DYP ve SHP Koalisyon Hükûmeti Olarak Da Anılmaktadır
51.	2. Çiller Hükûmeti	05.10.1995-30.10.1995	Azınlık Hükûmeti-Güvenoyu Almamıştır
52.	3. Çiller Hükûmeti	30.10.1995-06.03.1996	DYP ve CHP Koalisyon Hükûmeti
53.	2. Yılmaz Hükûmeti	06.03.1996-28.06.1996	DYP ve ANAP Koalisyon Hükûmeti
54.	Erbakan Hükûmeti	28.06.1996-30.06.1997	RP ve DYP Koalisyon Hükûmet
55.	3. Yılmaz Hükûmeti	30.06.1997-11.01.1999	ANAP, DSP ve DTP Koalisyon Hükûmeti
56.	4. Ecevit Hükûmeti	11.01.1999-28.05.1999	DSP Hükûmet Kurmakla Görevlendirilmiş; Ancak Hükûmet Kurulamamıştır-DSP Azınlık Hükûmeti
57.	5. Ecevit Hükûmeti	28.05.1999-18.11.2002	DSP, MHP ve ANAP Koalisyon Hükûmeti

“1.-61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri” TBMM, t.y., https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 49

1991-2002 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi

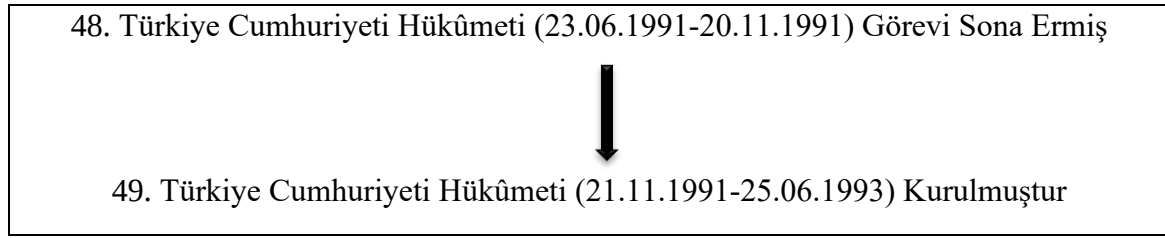
2 Ağustos 1990-25 Şubat 1991	Körfez Savaşı, Türkiye'yi Olumsuz Etkilemiştir
26 Ağustos 1991	Seçim Yasası Değiştirilmiş; Seçim Çevre Barajı Koyulmuştur
20 Ekim 1991	Genel Seçimle ANAP Hükûmeti Dönemi Sona Ermiş ve Koalisyonlar Dönemi Başlamıştır
1991	12 Eylül 1980'de Siyaset Yapma Yasağı Getirilen Siyasetçiler, Siyasete Geri Dönmüştür
1994	Ekonomik Kriz Yaşanmıştır
27 Ekim 1995	Erken Seçim Kararı Alınmış ve Seçim Tarihi 27 Ekim 1995 Olarak Belirlenmiştir
1995	Kopenhag'da Ekonomik Kalkınma İçin Anlaşmalar İmzalanmıştır
1996	Gümrük Birliği Uygulamaya Girmiştir
1996	Yedinci Kalkınma Planı Yayımlanmıştır
3 Kasım 1996	Susurluk Olayı Gündeme Gelmiştir
28 Şubat 1997	Postmodern Darbe Gerçekleşmiştir
18 Nisan 1999	Genel Seçim Yapılmıştır
1999	Sonra AB'ye Uyum İçin Kopenhag Kriterleri Gündeme Gelmiştir
17 Ağustos 1999	Gölcük Depremi Olmuştur
2001	Ekonomik Kriz Yaşanmıştır
2001	Sekizinci Kalkınma Planı Yayımlanmıştır
2002	IMF'yle Stand-By Anlaşması İmzalanmıştır
7 Temmuz 2002	Erken Seçim Kararı Alınmış ve Seçim Tarihi 3 Kasım 2002 Olarak Belirlenmiştir

Türkiye'nin siyasi ortamı (1991-2002) başlığı altında sunulan bilgiler doğrultusunda Tablo 47, Tablo 48 ve Tablo 49 hazırlanmıştır. Bu tablolar özet niteliğinde olduğu için ayrıca açıklama yapılmamıştır.

2.10. 49.-57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Politikalarında Sanat Eğitimi (21 Kasım 1991-18 Kasım 2002)

1983-1991 yılları arasında tek parti görev almış ve 45-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerini kurmuştur. 1991'de görevi devralan 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetiyle Türkiye'de koalisyonlar dönemi başlamış ve 1992'ye 57. Türkiye Cumhuriyeti

Hükûmetine kadar devam etmiştir. Şekil 39’da 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 39. 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 39 incelendiğinde 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 23.06.1991 tarihinden 20.11.1991 tarihine, 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin ise 21.11.1991 tarihinden 25.06.1993 tarihine kadar görev aldığı görülmektedir.

Tablo 50’de 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 50

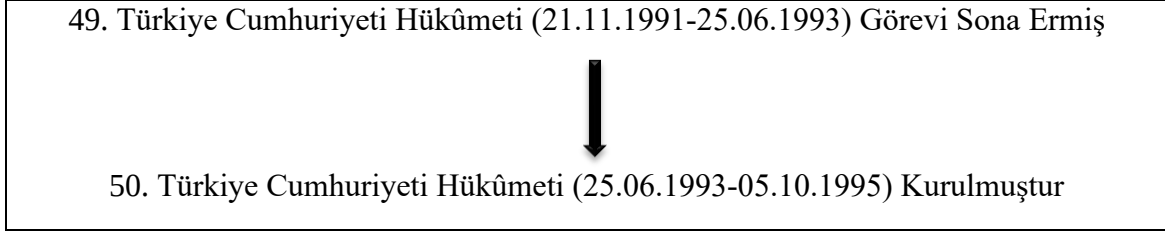
49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (21.11.1991-25.06.1993) DYP-SHP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişdir

Tablo 50’ye göre 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında, eğitim konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Laik, etkin ve yaygın eğitim sisteminin oluşturulup yürürlüğe koyulacağı,
2. Çağdaş toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde eğitim sisteminin yenileneceği,
3. Doğumdan başlamak üzere tüm vatandaşların eğitim öğretim sorumluluğunun devletçe karşılanacağı,
4. Temel eğitimden yükseköğretime her bir öğrenim kademesinde bütünlük sağlanacağı belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1991b, s.128-129).

Şekil 40’ta 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 40. 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 40 incelendiğinde 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 21.11.1991 tarihinden 25.06.1993 tarihine kadar, 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin ise 25.06.1993-05.10.1995 tarihleri arasında görev aldığı görülmektedir.

Tablo 51’de 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 51

50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (25.06.1993- 05.10.1995) DYP-SHP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişdir

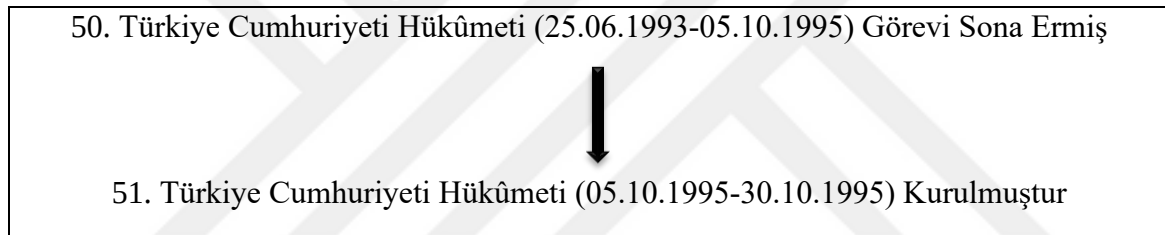
Tablo 51’e göre 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda hükûmetin programında,

1. Laik, cumhuriyetçi, evrensel, yaratıcı, millî kültürü geliştiren, özgür düşünmeye dayalı eğitim politikasının esas alındığı,
2. Eğitim sistemiyle karakter sahibi, özellikleri olan öğrencilerin yetiştirilmesinin amaçlandığı,
3. Eğitimde fırsat eşitliğine dayalı, kaliteli ve günü takip eden uygulamaların korunarak eğitim teknolojisinin geliştirileceği,
4. Bilimin demokrasiye yol göstereceği, teknoloji çağında bilimin toplumların gelişmesi için kullanılmasının gerekli olduğu,
5. Üniversitelerin sayılarının elli beşe çıkarılacağı, yükseköğretim kademesinde bilimsel esasların dikkate alınarak özerklik tanınacağı,
6. Öğrencilerin yurt dışına üniversitelerde eğitim almak için gönderileceği ifade edilmiştir (Tutanak Dergisi, 1993, s.390-391).

50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde 1993'te On Dördüncü Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. Şûrada,

1. Öğretim programlarının ve ders kitaplarının evrensel nitelikte yeniden düzenleneceği,
2. Din eğitimine özel önem verileceği,
3. Özel eğitim gören öğrenciler için başlatılan altyapı çalışmalarının sürdürüleceği,
4. Yaygın eğitimde radyo ve televizyondan faydalanılacağı,
5. Üniversiteler yasasının yeniden düzenleneceği,
6. Eğitim sisteminin iş hayatına hazırlayacak biçimde yenileneceği,
7. Öğretmen yetiştirmede YÖK ile çalışılacağı bildirilmiştir (On Dördüncü Millî Eğitim Şûrası, 1993).

Şekil 41'de 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 41. 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 41'e göre 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 25.06.1993-05.01.1995 tarihleri arasında, 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 05.10.1995 tarihinden 30.10.1995 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 52'de 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 52

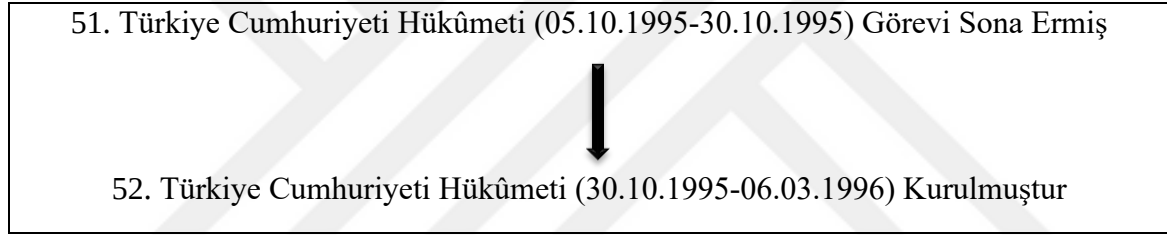
51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (05.10.1995-30.10.1995) DYP-Azınlık Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişdir

Tablo 52'ye göre 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda hükûmetin programında,

1. Eğitim sektöründe otuz bin iki yüz otuz dört ilkokul ve ortaokul için derslik yapıldığını,
2. Genel ve meslek liselerinden toplamda dört yüz elli altı okulun hizmete açıldığını,
3. Anayasa değişikliği uyum yasalarından 2547 sayılı YÖK kanununda değişiklik yapılacağını,
4. En önemli değişim projesi olarak eğitim ve kültür imkânlarında seferberlik ilan edileceğini,
5. Genç nüfusun orta vadeli bir planla Yedinci Kalkınma Planıyla ayrıntılı şekilde ele alındığı ifade edilmiştir (Tutanak Dergisi, 1995a, s.395, 402, 405).

Şekil 42'de 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine geçiş süreci tarihsel olarak sunulmuştur.

Şekil 42. 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 42'ye göre 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 05.10.1995-30.10.1995 tarihleri arasında, 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 30.10.1995 tarihinden 06.03.1996 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 53'te 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 53

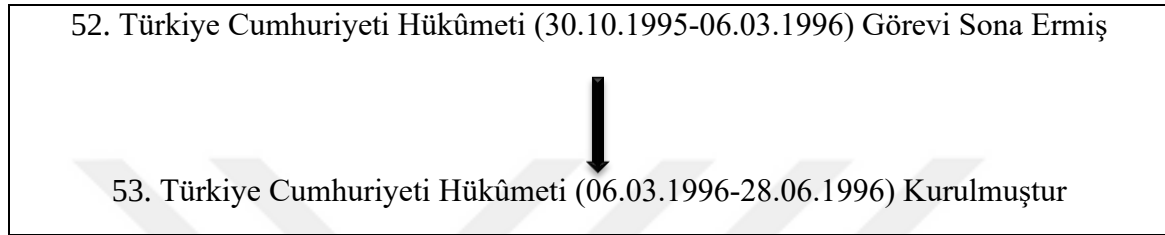
52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (30.10.1995-06.03.1996) DYP-CHP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermiştir

Tablo 53'e göre 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda Tutanak Dergisi'ne (1995b) göre 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programı, 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin devamı niteliğinde kabul edilmiştir. Güneydoğuda eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması (s.435) konusu dışında eğitime ilişkin bir politika açıklanmamıştır.

Şekil 43'te 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 43. 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 43'e göre 52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 30.10.1995-06.03.1996 tarihleri arasında, 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 06.03.1996 tarihinden 28.06.1996 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 54'te 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 54

53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (06.03.1996-28.06.1996) ANAP-DYP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişdir

Tablo 54'e göre 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programı aşağıda maddeler hâlinde sunulmuştur.

1. Bilimselliğe önem veren, hoşgörülü, saygılı ve sevgili, laik, sorumluluk duygusu gelişmiş, çağın gereklerini yerine getirebilen bireylerin yetiştirilmesinin planlandığı,
2. Zorunlu eğitim süreci sekiz seneye yükseltildiği,

3. Yükseköğretimde yığılmaların önlenmesi için ortaöğretimin yeniden yapılandırılacağı,
4. Vakıf üniversitelerinin kurulmasının destekleneceği,
5. Teknolojinin geliştirilmesinde ABD ve AB iş birliği yapılacağı,
6. Yaygın eğitimde özellikle kadınların meslek edinmeleri konusuna önem verileceği ifade edilmiştir (Tutanak Dergisi, 1996a, s.17).

On Beşinci Millî Eğitim Şûrasında (1996) ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerine geçişlerin yeniden ele alınması, eğitim gereksiniminin devamlı olarak karşılanması ve eğitimde kaynak temininin çözümü üzerinde durulmuştur. Ayrıca,

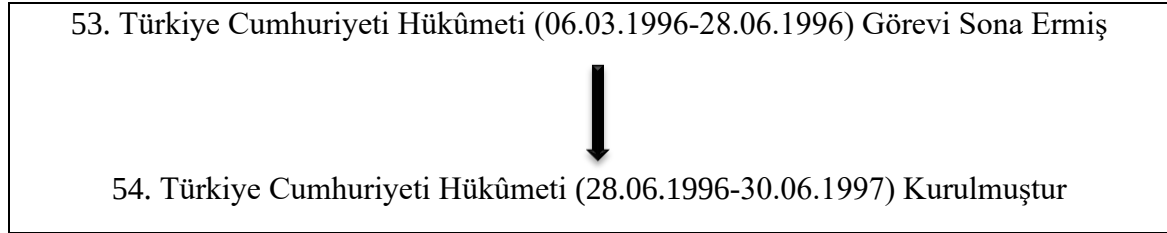
1. AB standartlarına ulaşabilmek için mevcut öğretim programlarının yeniden yapılandırılması,
2. Özel ortaöğretim kurumlarının teşvik edilmesi,
3. Mesleki ve teknik eğitimde bütüncül öğretim programlarının hazırlanması,
4. Ortaöğretimin hazırlık sınıfı ardından en az üç sene olması,
5. Ortaöğretimin mesleki ve teknik eğitimle genel eğitim olmak üzere ikiye ayrılması,
6. Ortaöğretimde yatay ve dikey geçişlere imkân verilmesi,
7. Okul kapasitelerinin tüm derslere hazır biçimde düzenlenmesi,
8. Seçmeli derslerin çeşitliliğinin artırılması üzerinde durulmuştur (On Beşinci Millî Eğitim Şûrası, 1996).

1996'da Yedinci Kalkınma Planı, 1996-2000 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanmış ve yayımlanmıştır. Planda,

1. MEB ve YÖK'ün merkezîyetçi yapılarından dolayı karar alma sürecinin yavaşladığı,
2. Ortaöğretim kademesinde mesleki ve teknik eğitim payının %42, yükseköğretimde açık öğretim payının %53 olduğu,
3. AB ülkelerinde zorunlu temel eğitimin dokuz ile on iki yıl arasında olduğu, Türkiye'de ise zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılmasında güçlük yaşandığı,
4. Öğretim üyeleri ve öğretmenlerin sayılarındaki yetersizliklerin eğitim kalitesini ve eğitimde fırsat eşitliği ilkesini olumsuz etkilediği,
5. Yükseköğretime girişteki yığılmaları engelleyen, özel eğitim kurumlarının artırılmasına yönelik ihtiyaçlara karşılık veren, yeni teknolojinin kullanımı destekleyen bir sistemin ortaya koyulacağı,

6. Okul öncesinde %16, ilköğretimde %100, ortaöğretimde %75 ve yükseköğretimde %31 oranında okullaşmanın sağlanacağı ifade edilmektedir (Yedinci Kalkınma Planı, 1996, s.12, 14, 25, 28-29).

Şekil 44'te 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş konusuna yer verilmiştir.

Şekil 44. 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 44'e göre 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 06.03.1996-28.06.1996 tarihsel aralığında, 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 28.06.1996 tarihinden 30.06.1997 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 55'e 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 55

54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (28.06.1996-30.06.1997) RP-DYP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişdir

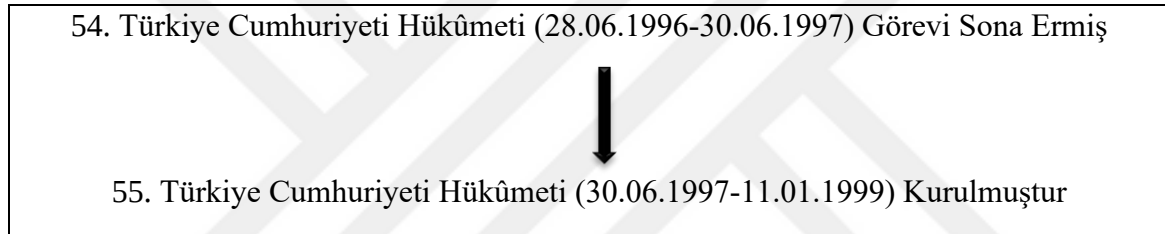
Tablo 55'e göre 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılarak öğrencilerin ilgi ve becerilerinin göz önünde bulundurulacağı,
2. YÖK'ün yeniden düzenleneceği, vakıf üniversitelerinin kurulmasının teşvik edileceği, yükseköğretimde yığılmaların önleneyeceği,
3. İstihdama uygun meslek kazanılmasını kolaylaştıran teknik ve mesleki eğitime ağırlık verileceği,

4. Gençlerin kendi işyerlerini kurmalarının özendirileceği,
5. Özel okulların açılmasının teşvik edilecek, meslek edinme imkânlarının artırılacağı,
6. Yurt dışından ülkelerine dönen öğrencilerin Türk millî eğitim sistemine adaptasyon süreçlerinin hızlandırılacağı belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 1996b, s.534-535).

1994 yılından 1997 yılına kadar YÖK Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesi yürütülmüştür. Programla Türk ve yabancı uzmanlar akreditasyon çalışmaları yapmışlardır. Program geliştirme konusunun bu projenin en önemli alanlarından bir tanesi olduğu bilinmektedir. Bu projeyle 1997’de materyal ders kitapları hazırlanmıştır (Artut, 2013, s.127).

Şekil 45’te 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 45. 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 45’e göre 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 28.06.1996-30.06.1997 tarihleri arasında 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 30.06.1997 tarihinden 11.01.1999 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 56’da 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 56

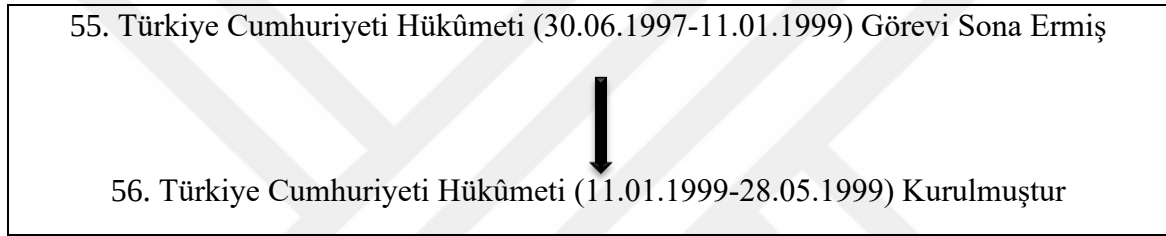
55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (30.06.1997-11.01.1999) ANAP-DSP-DTP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişdir

Tablo 56’ya göre 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Tüm eğitim kademelerinde millî manevi değerleri benimsemiş, Atatürk ilke ve İnkılapları yolunda bilimsel düşünebilen, çağa ayak uydurabilen kimselerin yetiştirilmesinin hedefleri olduğu,
2. Sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasının yürürlüğe koyulacağı,
3. Anayasa'nın 24. Maddesine göre devlet gözetimi altında zorunlu din ve ahlak eğitimi dersinin verilmeye devam edileceği,
4. İlköğretime geçerken genel, mesleki ve teknik liselerde öğretime devam eden öğrenci haklarının korunacağı belirtilmektedir (Tutanak Dergisi, 1997, s.234).

Şekil 46'da 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 46. 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 46'ya göre 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 30.06.1997-11.01.1999 tarihsel aralığında 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 11.01.1999 tarihinden 28.05.1999 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 57'de 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 57

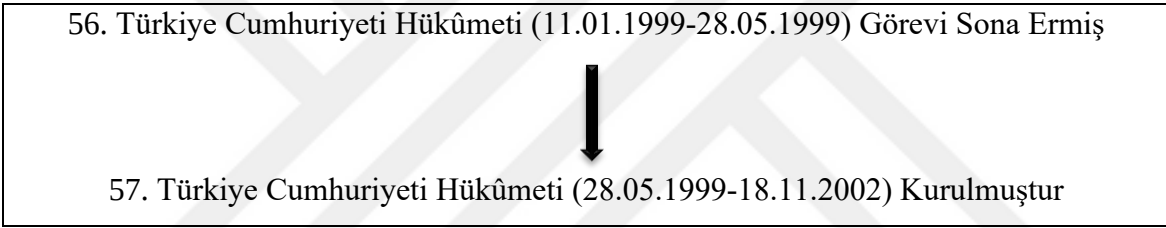
56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (11.01.1999-28.05.1999) DSP Azınlık Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişir

Tablo 57'ye göre 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Öğretmen açığının kapatılması için 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti yıllarında sürdürülen çalışmaların devam edeceği,
2. Okul yaptırma bütçelerinin artılacağı ve özellikle ilköğretim bölge okullarının pansiyonlu olacağı,
3. Engelli vatandaşların eğitimlerine önem verileceği,
4. Dar gelirli ailelerin çocuklarının eğitim giderlerinin devlet tarafından karşılanacağı ifade edilmektedir (Tutanak Dergisi, 1999a, s.75-76). Yaklaşık dört ay görevde kalan 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı dönemde On Altıncı Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine devretmiştir (On Altıncı Millî Eğitim Şûrası, 1999).

Şekil 47’de 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 47. 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 47’ye göre 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin 11.01.1999-28.05.1999 tarihsel aralığında, 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin ise 28.05.1999 tarihinden 18.11.2002 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 58’de 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarihler, bağlı olduğu siyasi partiler ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 58

57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (28.05.1999-18.11.2002) DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükûmeti	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermiştir

Tablo 58’e göre 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Sekiz yıllık zorunlu ilköğretimin devam edeceği,
2. Kaynaştırmalı eğitimden yararlanamayan öğrencilerin destekleneceği,
3. Mesleki ve teknik eğitime özendirileceği, bu okullardan mezun öğrencilerin kendi branşlarına ilişkin ön lisans bölümlerine sınavsız girmelerinin sağlanacağı,
4. YÖK ile üniversitelerarası eşgüdüm yapılacağı, üniversitelerin çağdaş ve özerk yapıya ulaşacağı,
5. Özel okullarda adil bir ücretlendirmenin esas olacağı,
6. Eğitim kurumlarındaki ideolojik kutuplaşmanın giderileceği konularına yer vermiştir (Tutanak Dergisi, 1999b, s.183).

57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde, Sekizinci Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Planda,

1. 1997’de 4306 sayılı yasayla zorunlu temel eğitim süresinin sekiz seneye çıkarıldığı; ancak on iki yıl olması gerektiği,
2. Dünya Bankasından temin edilen bütçeyle Temel Eğitim Projesinin etkinlik kazandığı,
3. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, yükseköğretimde öğrenci yığılmalarının azaltılması amacıyla yeni bir eğitim sistemine geçilmesi gerektiği,
4. Özel eğitim kurumlarının sayısı artırılmadığı ve kaynaştırma eğitime geçilmesi konusunda yeterli gelişmelerin sağlanamadığı,
5. Eğitimde kaynak yetersizliği probleminin çözüme ulaştırılmadığı belirtilmiştir (Sekizinci Kalkınma Planı, 2001, s.81).

Tablo 59’da 49.-57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin eğitim faaliyetlerine yer verilmektedir.

Tablo 59

49.-57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri

1991	1957 Yılında Yayımlanan Ortaöğretim Kademesi Resim Dersi Öğretim Programı Yenilenmiştir
1996	On Beşinci Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
1996	Yedinci Kalkınma Planında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
1997-1998	Eğitim Öğretim Yılından İtibaren Zorunlu Sekiz Yıllık Öğretim Uygulanmaya Başlamıştır
1998	1991 Yılında Yayımlanan Ortaöğretim Kademesi Resim Dersi Öğretim Programı Yenilenmiştir
1999	On Altıncı Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
2002	Ortaöğretim Kademesinde Eğitim Öğretim Yılı Dört Seneye Çıkarılmıştır

Tablo 59’da 49.-57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri politikalarında sanat eğitimi (21 Kasım 1991-18 Kasım 2002) başlığı altında verilen bilgiler özetlenmektedir. Bu sebeple tablonun ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir.

2.11. Türkiye'nin Siyasi Ortamı (2002-2018)

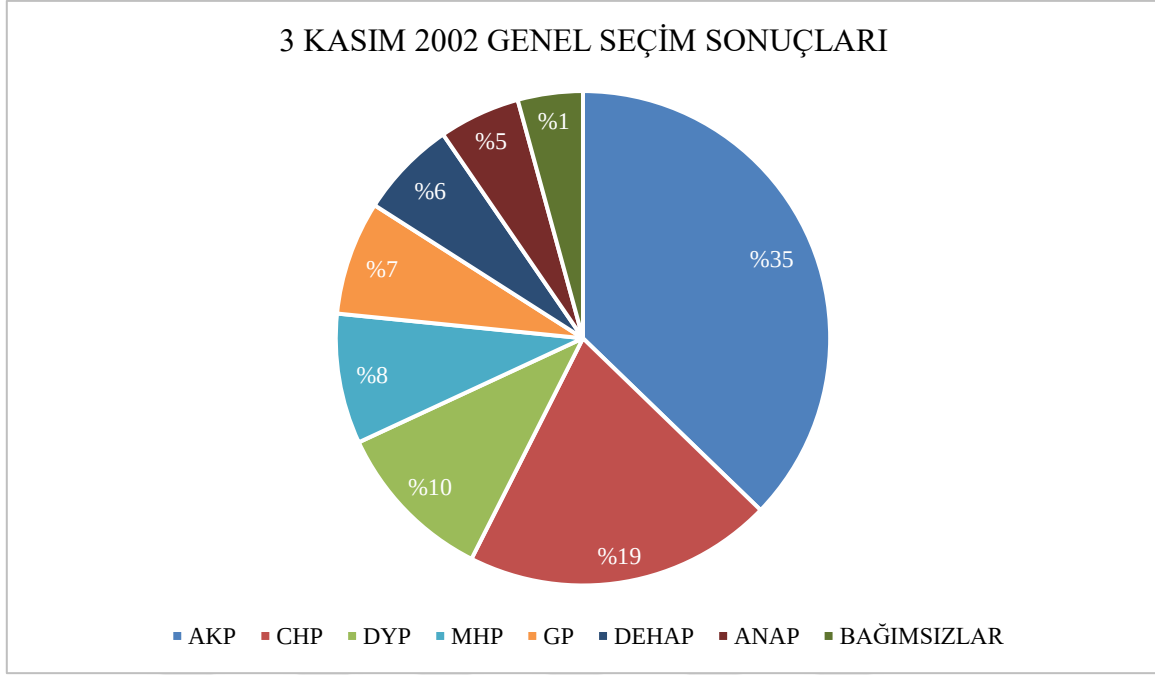
57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, erken seçim çağrısı yapmış ve seçimin 3 Kasım 2002’de gerçekleşmesi kararlaştırılmıştır. Bu seçimle 1991 yılından 2002 yılına kadar süren koalisyonlar dönemi sona ermiştir.

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimde, %10 barajlı d’Hondt seçim sistemi uygulanmıştır. Üç seçim çevresine bölünen İstanbul’da, birinci çevreden yirmi bir, ikinci çevreden yirmi bir ve üçüncü çevreden yirmi beş milletvekili; iki bölgeye bölünen Ankara’da, birinci seçim çevresinden on beş; ikinci seçim çevresinden on dört milletvekili, iki seçim çevresine bölünen İzmir’de, birinci ve ikinci seçim çevrelerinden ikişer milletvekili çıkarılmıştır (Yıldız, t.y., s.6).

2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu’na göre 3 Kasım 2002 tarihli genel seçime katılacak siyasi partiler, kampanya sürecine girmiştir. Seçimi kazanan AKP seçim kampanyasında sosyal politikalarda, demokraside, sivil toplumda, hukukta, adalette, ekonomide, dış politikada, tarım ve hayvancılıkta, temel hak ve özgürlüklerde yenileşmeye gideceğini ve yönetimi yeniden yapılandıracağını belirtmiştir. Parti ayrıca kendini yenilikçi, muhafazakâr, çağdaş ve demokrat bir siyasi parti olarak tanımlamıştır (Mermer, 2018, s.182-183). AKP’nin kurulmasından 2002 yılına kadar geçen sürede, politikalarında millî görüşten ayrılan yanlarının vurgulandığı ifade edilmiştir (Karpaz, 2019, s.195).

3 Kasım 2002’de genel seçim gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 48).

Şekil 48. 3 Kasım 2002 genel seçim sonuçları. “3 Kasım 2002 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2002, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahilgrafik.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 48’e göre 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde AKP %35, CHP %19, DYP %10, MHP %8, GP %7, DEHAP %6, ANAP %5 ve bağımsız adaylar ise %1 oranında oy almıştır. Seçimlerin sonunda AKP tek başına hükûmet kurmuştur.

2002 yılında yapılan genel seçimin ardından 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti kurulmuştur. Seçimde %10 barajını geçemeyen siyasi partiler milletvekili çıkaramamış, meclise yalnızca AKP ve CHP’den milletvekili girmiştir (Altan, 2005, s.188).

58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, 18.11.2002-14.03.2003 yılları arasında görev almıştır. Hükûmet, 28 Kasım 2002’de beş yüz on altı milletvekilinin katıldığı oylamayla üç yüz kırk altı kabul, yüz yetmiş ret alarak güvenoyu almıştır (Yıldız, t.y., s.44-45). 23 Kasım 2002 tarihinde gerçekleşen 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programı TBMM’de Başbakan Abdullah Gül tarafından okunmuştur. Hükûmetin, biriken sorunlara çözüm aradığı ve çeşitli reformları gerçekleştirmek istediği belirtilmiştir. Toplum ve devlet arasındaki bağların güçlendirileceği; iç ve dış politikada ortaya çıkan ekonomik problemlere çözüm getirileceği de eklenmiştir. Ayrıca programda,

1. Ekonomik krizlerde milyonlarca insanın işsiz kaldığı ve ekonomik istikrarın sağlanması gerektiği,
2. Mustafa Kemal Atatürk'ün hedeflediği muasır medeniyetleri aşma doğrultusunda hareket edileceği,
3. Temel hak ve özgürlüklerin, Kopenhag Kriterleri gibi taraf olunan sözleşmelerde belirtildiği şekilde uygulanacağı bunun için Anayasa'da çeşitli değişikliklerin yapılacağı,
4. Mülkiyet, inanç, düşünce, ibadet haklarının evrensel hukuk anlayışı içerisinde yeniden düzenleneceği,
5. Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu'nun, tüm siyasi partilere aynı hükümlerle uygulanacağı,
6. AB'ye tam üyeliğin sağlanacağı,
7. KİT'lerin özelleştirilmesinin kaçınılmaz olduğu belirtilmektedir (Tutanak Dergisi, 2002, s.43-45, 52, 56).

2002'yle başlayan süreçte hükûmet, Türkiye'nin Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi köprü bir ülke olmadığını, merkezi bir ülke hâlini alacağını söylemiştir. Dönemin iç ve dış politika anlayışı dört maddede özetlenmektedir:

1. Özgürlük ve güvenlik arasında denge kurmak yani hem iç hem de dış politikada demokratikleşmeyi ve güvenliği sağlayarak özgürlüğü riske atmamak,
2. Diğer ülkelerle sıfır problem ve maksimum iş birliği sağlamak,
3. Çok taraflı ve çok boyutlu dış politikaları benimsemek,
4. Aktif ve vizyon odaklı olmak.

AKP, DP'yi anımsatan politikalar benimsemiştir. Takip edilmesi planlanan politikalar, Kuzey Irak sorunuyla karşılaşmıştır. Irak'ta yaşanan savaş, komşu ülke olan Türkiye'yi etkilemiş, dış ülkeler Irak'ta yaşanan savaşa müdahale etmişlerdir. Savaştan dolayı yaşanan belirsizlik, 2003'e kadar devam etmiştir (Çetinsaya, 2010, s.137, 140-143; Kasaba, 2016, s.33).

11 Mart 2003'te istifa eden 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ardından 14 Mart 2003'te 59. Hükûmet (1. Erdoğan Hükûmeti) kurulmuştur (Yıldız, t.y., s.48). 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 1. Erdoğan Hükûmeti, 14.03.2003-29.08.2007 yılları arasında görev almıştır. 18 Mart 2003'te hükûmetin programı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından açıklanmıştır. Hükûmet programında, 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetiyle 59.

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmet arasındaki devamlılığa dikkat çekilmiştir. İktidarda, muhafazakâr demokrat; ana muhalefette ise sosyal demokrat bir siyasi partinin bulunduğu da ifade edilmiştir. Programda,

1. Siyasi otoritenin sınırlandırılmasının, muhafazakârlık temelli siyasetin en önemli ifadesi olduğu; vatandaşlar için bilgi edinme hakkı kanunun çıkarılacağı,
2. Ekonomide büyümenin sağlanacağı,
3. Yoksulluk ve işsizliğe çözüm getirileceği,
4. AB uyum sürecinin hızlandırılacağı,
5. Hedeflenen on beş bin km bölünmüş yol çalışmalarına devam edileceği,
6. 11 Eylül terörünün ardından ABD'nin, küresel terörle mücadele anlayışına destek verildiği ve Hükûmetin, Kopenhag kriterlerini yerine getirilerek AB'ye girmek konusunda kararlı olduğu vurgulanmıştır (Tutanak Dergisi, 2003, s.119, 123, 125-126, 130, 134-135).

2001 ekonomik krizinin ardından hükûmet kuran AKP, 2002-2007 yılları boyunca makroekonomik politikalar uygulanmıştır. Dönemin ekonomi programı, IMF gözetimindedir. 2002-2007 yılları arasında gelirlerdeki eşitsizlik azalmıştır. Ülke ekonomisinin büyümesiyle, gelirler de dolaylı artış göstermiştir (Günçavdı & Bayar, 2011, s.1,4).

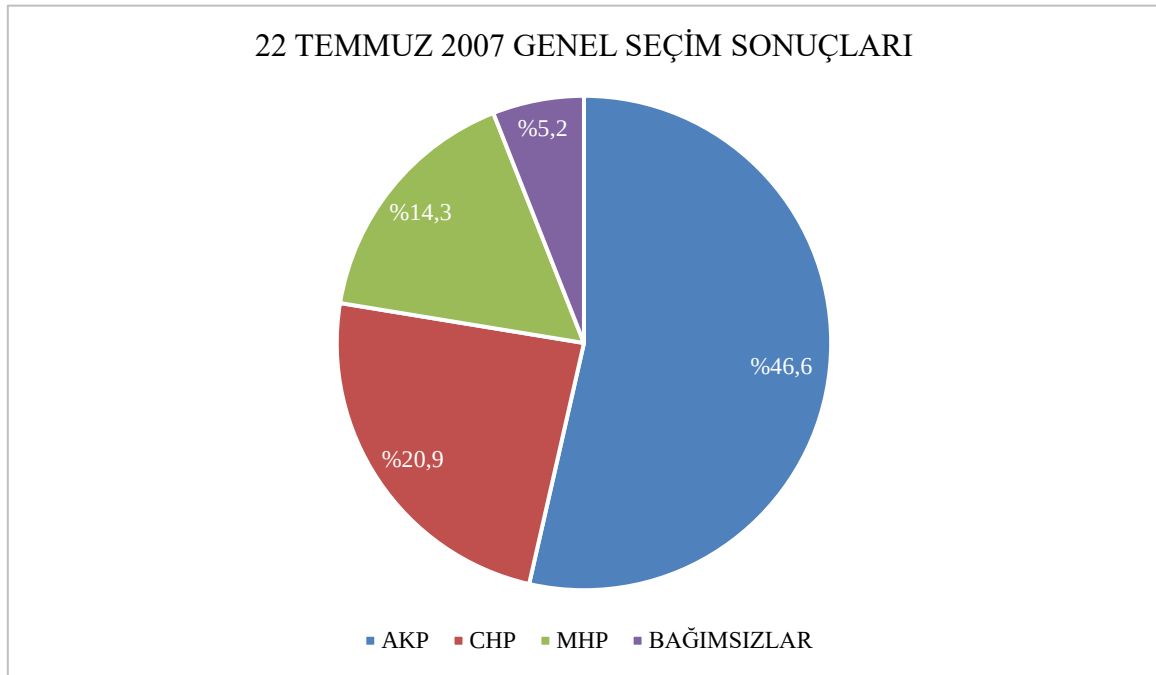
2006'da 2007-2013 yıllarını içeren Dokuzuncu Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Planda,

1. AB'ye üyelik için gerekli koşulların sağlanacağı; ancak öncesinde ekonomi ve stratejik uyum koşullarının iyileştirileceği,
2. Yalnızca kamu kuruluşlarına değil, toplumun tüm kesimlerine hitap eden bir planın oluşturulduğu,
3. Vatandaşların yaşam kalitelerinin yükseleceği,
4. Rekabet gücünün ve istihdamın artırılacağı,
5. Sosyal ve beşerî alanda güçlenerek kamu hizmetlerinde kalitenin, verimliliğin sağlanacağı vurgulanmıştır (Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2006, s.1-2).

2006-2007 yılları arasında Türkiye, Büyük Ortadoğu Projesinin Ortadoğu'nun çıkarlarına uygun olduğunu öne sürmüştür. Ortadoğu'da mevcut siyasi sistemin uzun bir süre daha devam etmesini ve küresel sisteme uygun olması gerektiğini savunmuştur. BOP Ortadoğu için yararlı görülmüş; ancak ABD'nin uygulama metotları yanlış bulunmuştur (Çetinsaya, 2010, s.146).

27 Nisan 2007’de, 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine e-muhtıra verilmiştir. Genelkurmay Başkanlığının internet sitesinden yapılan açıklamada laiklik karşıtı uygulamalar ve seçim süreçlerinde hâlen laiklik tartışmalarının yaşanmasının olumsuzluğa işaret ettiği, TSK’nın görevlerini eksiksiz yerine getireceği belirtilmiştir (Koçak & Durna, 2017, s.490-491). Muhtıra üzerine erken seçim çağrısı yapılmıştır ve 22 Temmuz 2007’de genel seçim gerçekleşmiştir. Seçime, ANAP katılmamış, DYP ve DP; DSP ve CHP ittifak kurmuştur (Akman, t.y.).

22 Temmuz 2007’de genel seçim gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 49).

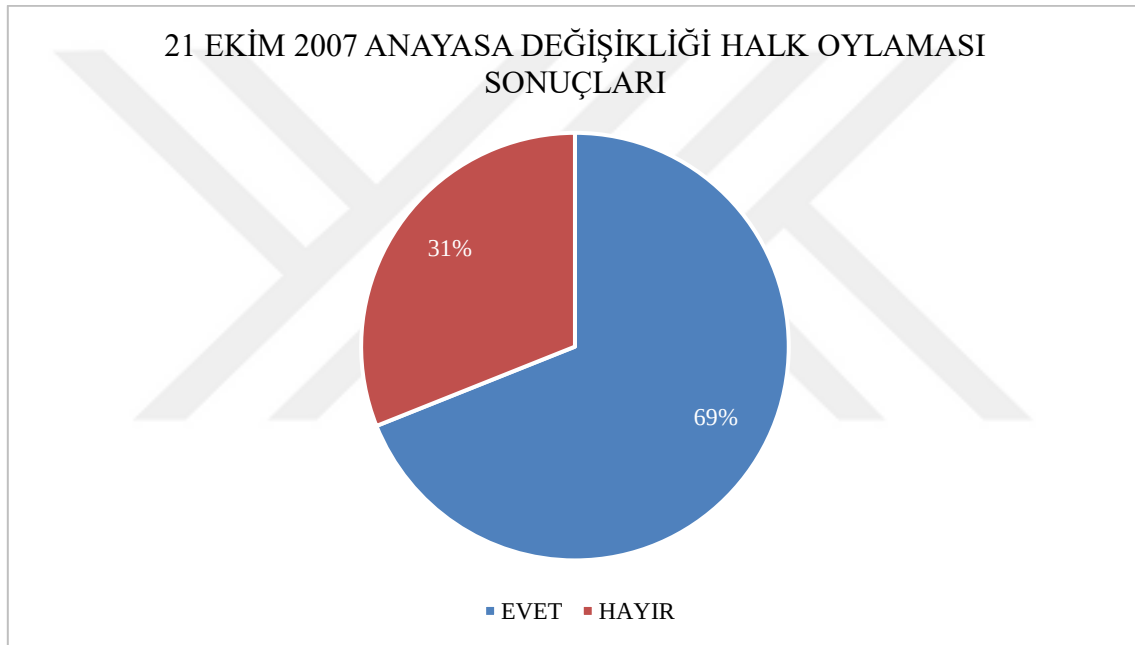
Şekil 49. 22 Temmuz 2007 genel seçim sonuçları. “1923-2011 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020a, <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 49’a göre 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde AKP %46,6, CHP %20,9, MHP %14,3 ve bağımsız adaylar %5,2 oranında oy almıştır. Bu genel seçimin ardından 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti/2. Erdoğan Hükûmeti (29.08.2007-06.07.2011) kurulmuştur. 31 Ağustos 2007’de 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan sunulmuştur. Programda,

1. AB’nin hedefinin demokrasi, hak ve özgürlükler açısından Türkiye’nin evrensel standartlara ulaşması olduğu; Kopenhag Kriterlerine tam uyum sağlanması gerektiği,
2. Ekonomi politikalarında tutarlı, sürekli, şeffaf ve öngörülebilir ilkelerin esas alınacağı,

3. Türk lirasından altı sıfırın atıldığı,
4. 2002’de, dört bin üç yüz yirmi altı km bölünmüş yol bulunurken 2003’te on iki bin yedi yüz km’ye ulaştığı,
5. Faiz oranlarının %7-13 oranında düşürüldüğü,
6. NATO’da Türkiye’nin aktif rol oynadığı,
7. Türkiye’nin refah içerisinde, adaletli ve güçlü bir ülke olacağı vurgulanmaktadır (Tutanak Dergisi, 2007, s.104, 107, 109, 111, 114-115, 125).

2007 yılında yapılan genel seçimden yaklaşık üç ay sonra 21 Ekim 2007 tarihli Anayasa değişikliği referandumu gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 50).

Şekil 50. 21 Ekim 2007 anayasa değişikliği halk oylaması sonuçları. “21 Ekim 2007 Referandum”, YSK, 2007, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2007Referandum/Sonuc/sonucgrafik.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

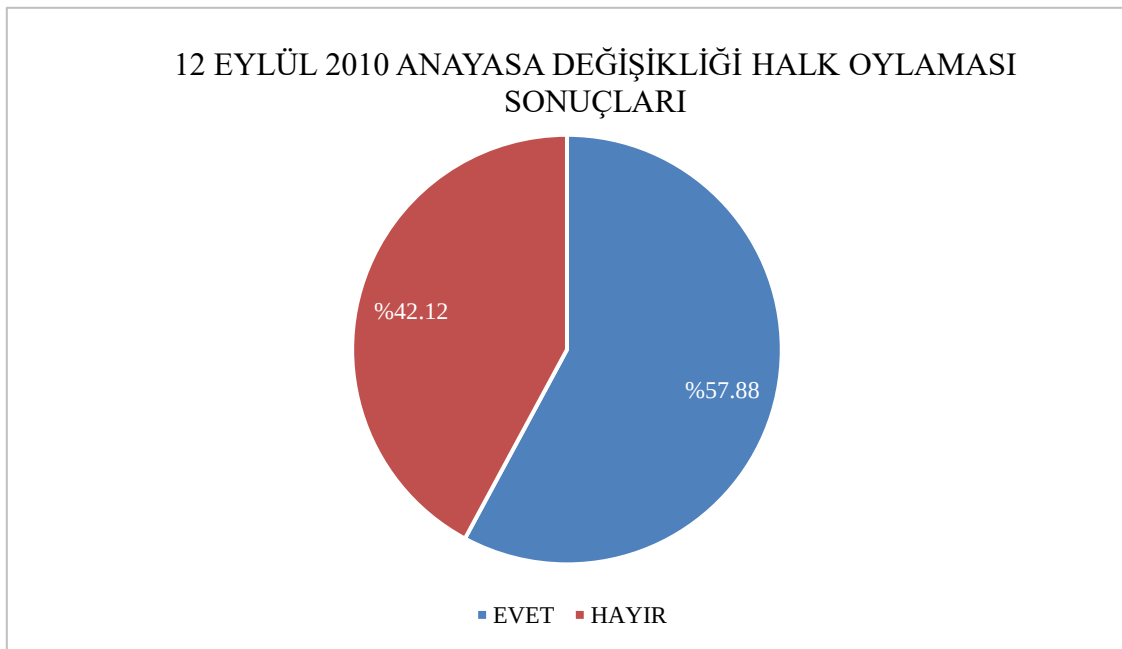
Şekil 50’ye göre 21 Ekim 2007 Anayasa değişikliği halk oylaması %68,95 evet, %31,05 hayır oy almış ve sonuçta Anayasa değişikliği onaylanmıştır.

21 Ekim 2007 Anayasa değişikliği referandumuyla cumhurbaşkanının yetkileri değişmiş, cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmeye başlamış ve cumhurbaşkanının aktif siyasete katılımına imkân verilmiştir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş sene olmuş, ikinci kez seçilebilme imkânı verilmiş ve milletvekilliği genel seçiminin beş yerine dört yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır (Fendoğlu, 2012, s.45-46).

2007 Anayasa değişikliği, parlamenter sistem ve başkanlık sistemleri tartişmalarını gündeme getirmiştir. Her iki sistem içinde saf addedilen niteliklerin ortaya koyulması, sistemlerin birbirinin zıttı şeklinde ele alınması, hükümet sisteminin siyasi partinin istikrarı veya istikrarsızlığı olarak algılanmasına yol açmıştır. Hükümet sistemi modeli, ülkelerin toplumsal ve siyasal yapılarından ayrı işleyen bir model değildir (Durgun, 2017, s.1-2). Ancak 2007 senesinden sonra Türkiye’de yönetim biçimi, yarı başkanlık gibi değerlendirilmeye başlanmıştır (Özdemir, 2019, s.191-192).

2001 krizinin ardından ekonomik büyüme öne çıkmış ve dünya pazarına açılma fikri gündeme gelmiştir; özelleşmeye gidilmiştir. 2001’de yaşanan ekonomik kriz, Türkiye açısından birçok olumsuzluğa yol açmış, birçok işyeri kapanmıştır. 2002’de IMF’yle olan ilişkiler gerilmeye başlamıştır. 2007’de 2001’e oranla kaynakların hazine geliri dört katına çıkmış, gayrisafi milli hâsıla yükselmiş, enflasyonun düşmüştür. 2002’de yüz yirmi üç bin işyeri açılmış ancak yüz on yedi bin işyeri kapanmıştır. 2008’de Anayasa Mahkemesine sunulan AKP’yi kapatma davası reddedilmiştir (Karpas, 2019, s.208-209, 214). 2010’da Türkiye ekonomisinin, krizden güçlü bir çıkış yaptığı ve büyüme oranının %9’a yaklaştığı belirtilmektedir (Günçavdı & Bayar, 2011, s.4).

şekil 51’de 12 Eylül 2010 tarihinde gerçekteşen Anayasa değişikliğine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

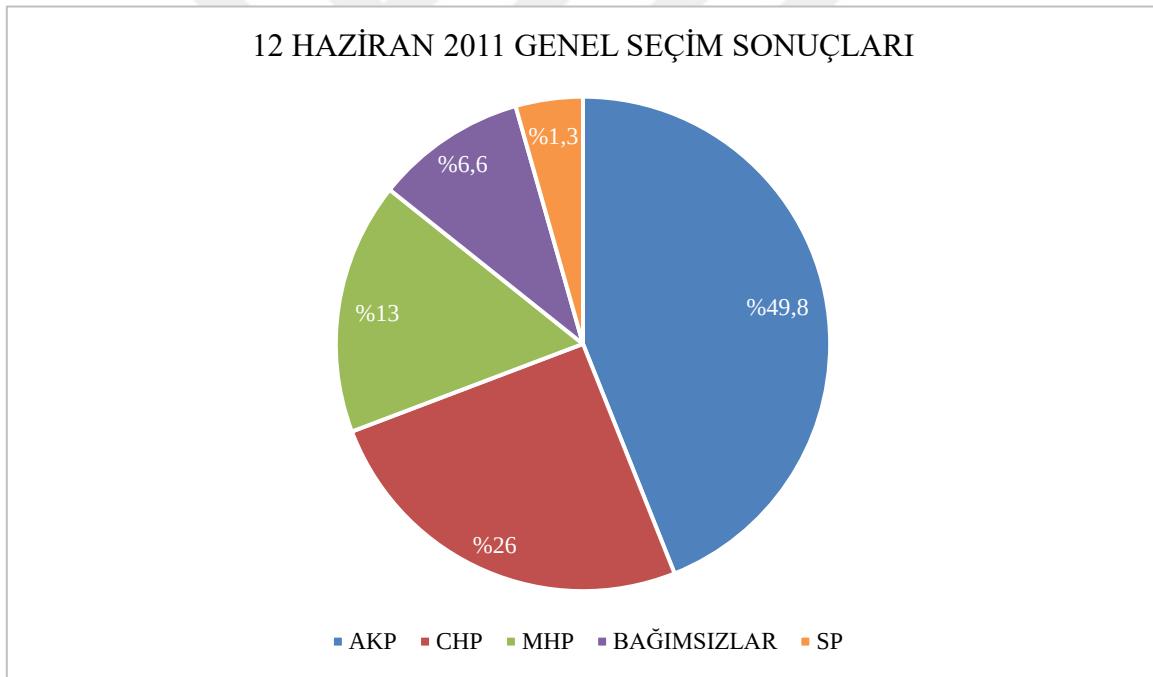

şekil 51. 12 Eylül 2010 anayasa değişikliği halk oylaması sonuçları. “12 Eylül 2010 Referandumu”, YSK, 2007, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2007Referandum/Sonuc/sonucgrafik.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 51'e göre 12 Eylül 2010 tarihinde gerçekleşen Anayasa değişikliği %57,88 evet, %42,12 oranında hayır oy almıştır. Sonuçta Anayasa değişikliği kabul edilmiştir.

12 Eylül 1980 darbesini yapan MGK üyelerinin yargılanamayacağına ilişkin 1982 Anayasası'nda yer alan 15. Madde 12 Eylül 2010 tarihinde gerçekleşen referandumla kaldırılmıştır. Maddenin kaldırılması ve yapılan suç duyurularının ardından Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesinde 10 Ocak 2012 tarihinde, MGK üyelerinin yargılanması kararlaştırılmıştır. Devam eden mahkemelerde Yargıtay, ikinci kez bozma kararı almış ve sanıkların ölümünün ardından kamu davasının sonlanmasına karar verilmiştir (TRT Avaz, 2019).

2010 Anayasa değişikliğinden bir sene sonra, 12 Haziran 2011'de genel seçim gerçekleşmiştir. Seçimden önce, genel seçim süresi beşten dört seneye indirilmiştir (Karpaz, 2019, s.217). Ayrıca bkz. Şekil 52.

Şekil 52. 12 Haziran 2011 genel seçim sonuçları. “1923-2011 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2020a, <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 52'ye göre 12 Haziran 2011 genel seçimlerinde AKP %49,8, CHP %26, MHP, %13, bağımsız adaylar %6,6, SP %1,3 oranında oy almıştır. Seçimlerin ardından AKP tek başına hükûmet kurmuştur.

60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 6 Temmuz 2011’de, 12 Haziran 2011 tarihli genel seçimden sonra görevini 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine devretmiştir. Hükûmeti programı, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından 8 Temmuz 2011’de sunulmuştur. Programda,

1. Dünyanın çalkantılı bir dönemden geçtiği küresel ekonomide iyileşme sürecinin devam ettiği,
2. OECD ülkeleri arasında en yüksek büyüme oranına sahip ülke olduğu, kişi başına düşen gelirin on bin doların üzerine çıktığı, bir trilyon dolarlık GSMH’yle dünyada on altıncı sırada yer alındığı,
3. Satın alma gücünün 2002’ye kıyasla %36’dan %48’e yükseldiği; IMF kaynaklarına başvurulmadığı ülkenin kendi imkânlarıyla başarılarını sürdürdüğü,
4. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesiyle, 2023 yılında İstanbul’u dünyanın en önemli on finans merkezi arasında yer almasının sağlanacağı,
5. Üretim ve ihracatın ithalata bağımlılığının azaltılarak 2023’te beş yüz milyar dolara yükseleceği; 2015 yılı için bölünmüş yolların yirmi altı bin km’ye ulaşacağı,
6. Kanal İstanbul Projesiyle, Karadeniz ve Marmara Denizleri arasında ulaşımı kolaylaştıracak bir kanal inşa edileceği,
7. Yassıada ve Silivri Adaları’nın Demokrasi Müzesi hâline getirileceği belirtilmiştir (Tutanak Dergisi, 2011, s.85-87, 91, 97).

2012’de 61. Hükûmeti faaliyetlerine devam etmektedir. Ortalama bir hükûmetin görev süresi beş yıl kabul edilmektedir. Altmış bir, beşle çarpılırsa üç yüz beş sene eder ki Türkiye Cumhuriyeti henüz seksen sekizinci yılındadır. Bu durum Türkiye’nin siyasi sisteminin istikrarsız olduğunun göstergelerinden biridir (Fendoğlu, 2012, s.50). 1960’a kadar politik istikrar, iktidarın varlığını korumaya yönelik çabaları veya iktidarda kalma durumunun sürekliliği üzerinden yorumlanmıştır. Politik istikrarın sağlanması için toplumda şiddetin ve kurumsal değişimlerin az; hükûmetlerin görevde kalma sürelerinin ise fazla olması gerekmektedir. Anayasaların sürekliliği, yönetsel etkinlik, genel seçim sistemleri ve siyasal meşrutiyet de politik istikrarın devamlılığını sağlamaktadır (Tan, 2008, s.5, 11).

2012’ye kadar, terörün büyük bir sorun olduğu -olmaya devam ettiği- bilinmektedir. Kırk bine yakın kişi, terör örgütleri tarafından acımasızca katledilmiştir. 2003’te, ABD’nin Irak’a girmesiyle Türkiye, stratejik konumu nedeniyle kullanılmıştır. ABD askerlerinin,

İncirlik Hava Üssünü kullanarak Kuzey Irak'a girmeleri büyük tepki oluşturmuştur (Karpas, 2019, s.235).

2013 Demokratikleşme Paketi çerçevesinde, Temel Hak ve Özgürlüklerin Genişletilmesi değişikliği 2014'e rastlamaktadır. Paketle siyasi parti eş genel başkanlığına izin verilmiş; siyasi partilerin teşkilatlanması yeniden değerlendirilmiş ve devlet desteği alabilmeleri için oy oranlarını belirleyen %7'lik baraj %3'e düşürülmüştür (Yolcu, 2018, s.112, 115-116).

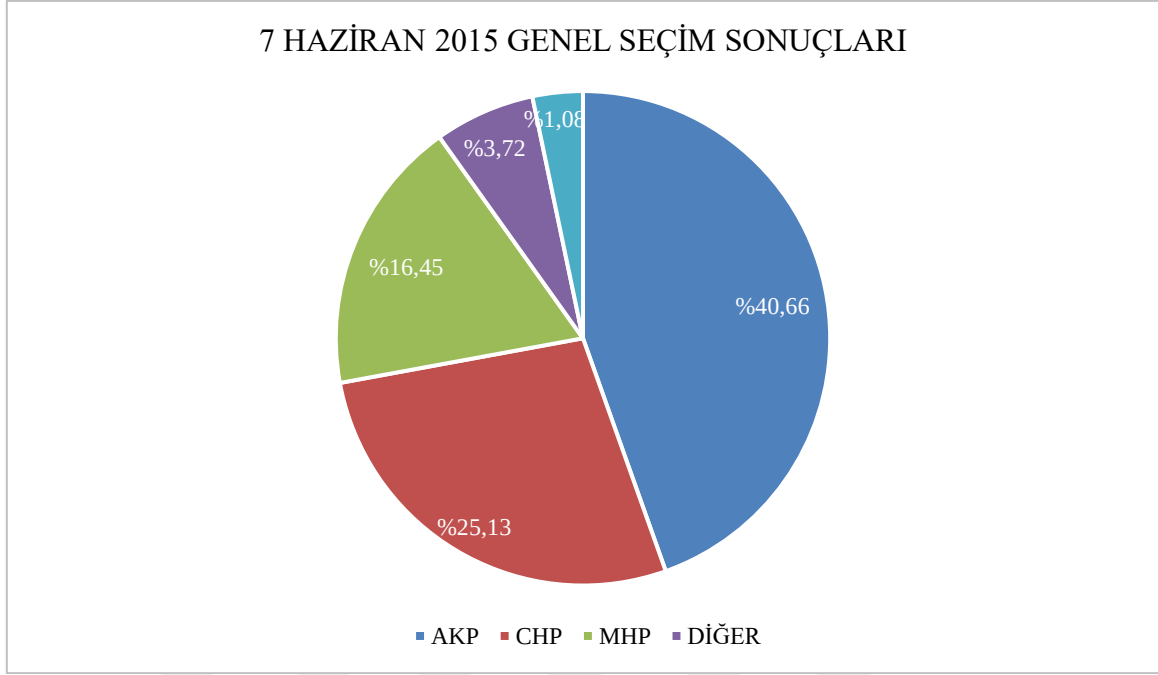
61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde, 2013'te Onuncu Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Plan, 2014-2018 yıllarını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Planda,

1. 2014-2018 yıllarını kapsayacak şekilde Türkiye'nin uluslararası alanda, yüksek gelir elde eden ülkeler içerisinde olacağı ve yoksulluk sorununun çözüleceği,
2. Sermaye birikimi ve sanayileşmenin hızlanacağı, bilim ve teknolojinin yakından takip edileceği, üretimde dönüşümün sağlanacağı,
3. Doğal kaynakların kullanımında sürdürülebilirliğe önem verileceği belirtilmiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2013, s.1, 27-28).

61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görevinin 29 Ağustos 2014'te sona ermesinin ardından 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti kurulmuştur. 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmet programı, 1 Eylül 2014 tarihinde açıklanmıştır. Programda,

1. 2023 vizyonu ile Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzüncü yıl hedeflerine ulaşıldığı, 2053 ve 2071 gibi uzun vadeli planlara istikrarla ilerlendiği,
2. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kaldırıldığı,
3. Yerleşim birimlerinde eski isimlerinin kullanımının önünün açıldığı,
4. E-devlet uygulamasının 2008'de faaliyete geçtiği,
5. 2008'de GAP illerinde başlayan ve otuz dört ile yayılan sosyal destek programıyla, sosyal sorunların aşılması amacıyla önemli adımların atıldığı belirtilmiştir (62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programı, 2014, s.14, 28, 44, 73).

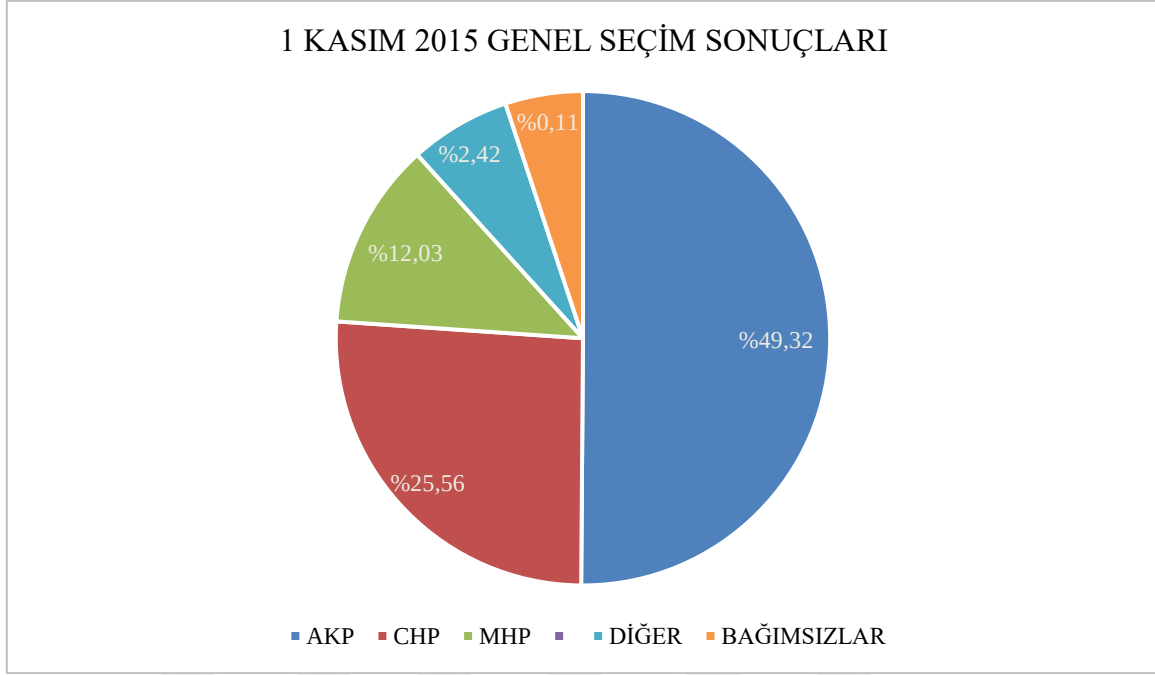
62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde, dış ve iç politikadaki sorunlar devam etmektedir. 2008'de küresel ekonomik kriz ve 2010'da ise Arap Baharının yaşanması Türkiye'yi olumsuz etkilemiştir (Yıldız vd., 2017, s.9, 12). 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti görevini, 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan genel seçimle 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine devretmiştir (bkz. Şekil 53).

Şekil 53. 7 Haziran 2015 genel seçim sonuçları. “7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2015a, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/7Haziran2015/KesinSecimSonuclari/ResmiGazete/A.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 53’e göre 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde AKP %40,66, CHP %25,13, MHP %16,45, diğer siyasi partiler %3,72, bağımsız adaylar %1,08 oranında oy almıştır. Seçimlerin ardından AKP hükûmet kurmuştur.

63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine güven oylaması yapılmamıştır. 7 Haziran 2015 tarihinde gerçekleşen genel seçimde en çok oyu alan AKP yeni hükûmet kurmakla görevlendirilmiş; ancak hiçbir siyasi partiyle anlaşılamayınca hükûmet kurulmamıştır. Öncelikle koalisyon çalışmaları için siyasi partilerle görüşülmüş; ancak olumlu sonuç alınmamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2015). Dolayısıyla 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, Türkiye’yi 1 Kasım 2015 (bkz. Şekil 54) tarihli genel seçime taşımıştır. 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti program hazırlamamıştır.

Şekil 54. 1 Kasım 2015 genel seçim sonuçları. “1 Kasım 2015 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2015b, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1Kasim2015/KesinSecimSonuclari/96-A.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 54’e göre 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde AKP %49,32, CHP %25,56, MHP %12,03, diğer siyasi partiler %2,42, bağımsız adaylar %0,11 oranında oy almıştır. Seçimlerin sonucunda AKP hükûmet kurmuştur.

1 Kasım 2015 tarihli genel seçimin ardından kurulan 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programı, 25 Kasım 2015’te Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından sunulmuştur. Programda, 1 Kasım 2015’te yapılan genel seçimle TBMM’de temsil yetkisi alan tüm siyasi partiler tebrik edilmiş; bu seçim, 7 Haziran 2015’teki genel seçimin devamı olarak nitelendirilmiştir. Programda,

1. Hükûmetin, hukuk çerçevesinde terörle mücadele ederek tüm vatandaşların can güvenliğini sağlamayı amaçladığı,
2. Yeni Anayasa ile çoğulcu ve özgürleştirici vaatlerin gündeme geldiği,
3. Yargı sisteminin AB standartlarında düzenleneceği, yargıda hesap verilebilirliğin ve şeffaflığın sağlanacağı, temyiz mahkemelerinin sınırlandırılacağı,
4. E-devlet hizmetinin geliştirilmesi için mekânsal adres kayıt sistemi, kamu güvenliği ağı, kamu entegre veri merkezi, ulusal coğrafi bilgi sistemi altyapılarının geliştirileceği,

5. Dünya Bankası istatistiklerine göre 2002-2011 yılları arasında, orta sınıf gelirin iki katına çıktığı belirtilmiştir (64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programı, 2015, s.22, 23, 27, 35, 51).

64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görevinin, 22 Mayıs 2016'da sona ermesinin ardından 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti kurulmuştur. 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Dış politikada barışçıl uygulamaların sürdürüleceği uzay ve savunma başta olmak üzere sanayi iş birliğiyle yatırımların teşvik edileceği,
2. Türk Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılına tekabül eden 2023'e çoğulcu, demokratik, özgürlükçü ve hukukun üstünlüğüne dayanan bir Anayasayla gidileceği,
3. Gençlik akademilerinin kurulacağı,
4. Enflasyonun tek haneli olacağı; mali disiplinden taviz verilmeyeceği, kamu sermayeli kurumların hesap verebilir ve şeffaf olmasına önem verileceği,
5. 2. GAP Eylem Planıyla sosyal ve beşerî kaynakların geliştirilmesinde gerekli altyapının tamamlanacağı,
6. Yurt içinde petrol ve doğal gaz yatırımlarının ve arama faaliyetlerinin gündeme getirileceği hükûmetin amaçları ve yapmak istediği icraatları arasında belirtilmiştir (65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programı, 2016, s.4, 6, 17, 21-22, 28-29). 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin kurulmasından iki ay sonra, 15 Temmuz 2016'da darbe girişimi yaşanmıştır (Yıldız vd., 2017, s.2).

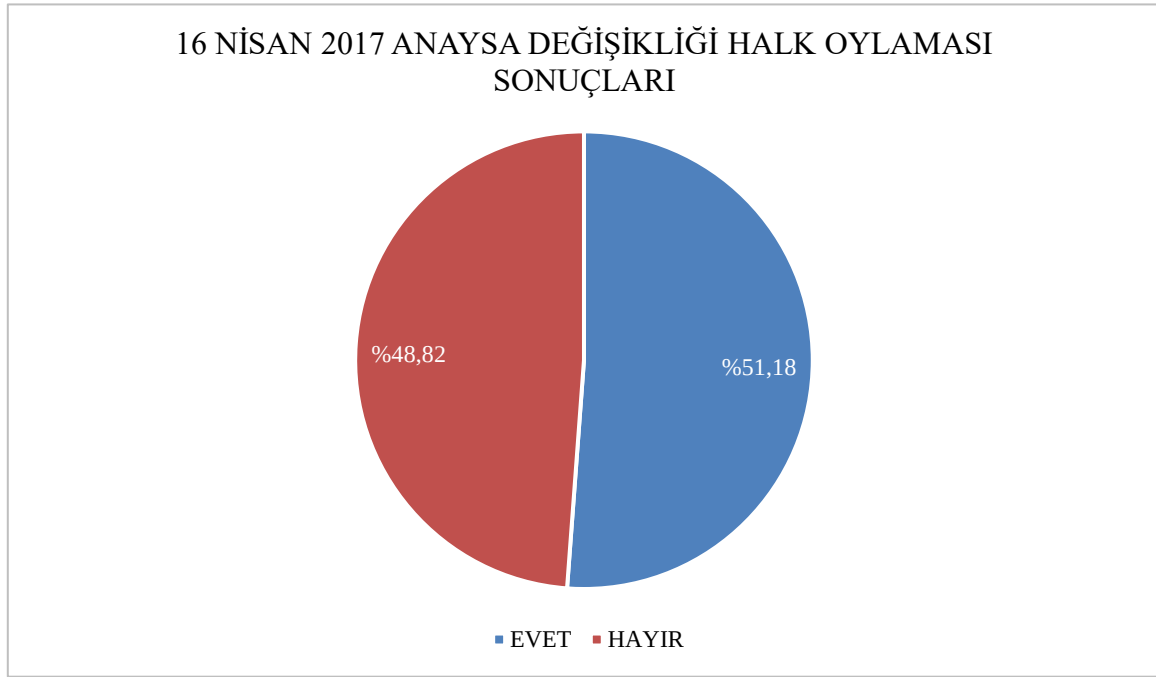
65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin kurulmasından yedi ay sonra ise Aralık 2016'da TBMM'ye Anayasa değişikliği teklifi sunulmuştur. Teklifte mevcut Anayasayla ilgili,

1. Başkanlık sistemine geçilmesi,
2. Yürütmenin kanuna dayanmadan özerkleştirilmesi, cumhurbaşkanınca yapılacak düzenlemelerin yargısal denetime açık olması,
3. Erken seçime gidebilmenin zorlaştırılması,
4. Askeri yargının kaldırılması, yüksek yargıların hâkim konumuna getirilmesi,
5. Olağan dönemlerde KHK'ların kaldırılması,
6. Tüzüklerin kaldırılması, Yüksek Askeri Şûra'nın yargılanabilmesi,
7. Cumhurbaşkanı'nın yargılanmasının kolaylaştırılması konuları gündeme getirilmiştir.

Teklifte getirilen eleştiriler arasında cumhurbaşkanlığı ve milletvekili genel seçimlerinin aynı gün içerisinde yapılabiliyor olması; cumhurbaşkanının siyasi partiye üye olabilmesi,

cumhurbaşkanının yasama ve yürütmeye doğrudan müdahale edebiliyor olması bulunmaktadır. Bu hükümet sisteminde kuvvetler birliğinin, sert biçimde uygulanması da parlamenter sistemle uyuşmayan yeni bir anlayışa işaret etmektedir (Ulusoy, 2017, s.1-2). Ayrıca teklifle, cumhurbaşkanı yetki ve sorumlulukları genişletilmiş ve Seçim Kanunu'nun 6. Maddesine göre parlamenter sistem yerine cumhurbaşkanlığı sistemine geçirilmesi konusunda uygulamalar yapılmıştır (Haytoğlu, 2017, s.2).

16 Nisan 2017 tarihinde Anayasa değişikliği için referandum yapılmıştır (bkz. Şekil 55).

Şekil 55. 16 Nisan 2017 anayasa değişikliği halk oylaması sonuçları. “16 Nisan 2017 Anayasa Referandum”, YSK, 2017, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2017Referandum/2017HO-Ornek134.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 55’e göre 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği %51,18 evet, %48,82 oranında hayır almış ve sonunda değişiklik onaylanmıştır.

1982 Anayasasında, 2017 yılında gerçekleşen referandumdan önce parlamenter sistemde cumhurbaşkanı yürütmenin sorumsuz kanadı; Bakanlar Kurulu ise sorumlu kanadıdır (Boztepe, 2018, s.8).

Türkiye’de rejimle ilgili krizler sıkça gündeme gelmektedir. Siyasal sistemlerin tamamı toplumsal yapıyı doğrudan etkileyen mekanizmalardır; toplumun yapısı da bu mekanizmalarla değişmektedir (Beceren & Kalağan, 2007, s.163).

Toplumsal yapı, ekonomik dalgalanmalarla da değişebilmektedir. Bu açıdan işsizlik oranları, enflasyon, ekonomik büyüme gibi olgular, ülkelerin gelişmişlik düzeylerini gösterebilmektedir. Türkiye’de işsizlik oranı, 2002’de %10,8; 2003’te %11,0; 2004’te %10,8; 2005’te %10,6; 2006’da %10,2; 2007’de %10,3; 2008’de %11,0; 2009’da %14,0; 2010’da %11,9; 2011’de %9,8; 2012’de %9,2; 2013’te %9,7; 2014’te %9,9; 2015’te %10,3; 2016’da %10,9; 2017’de %13,0’dır. AKP’nin görev aldığı 2002-2016 yıllarında, ekonomik büyüme %4,8’e ulaşmış; ancak ANAP dönemi-%5,0’- geçememiştir (Yıldız vd., 2017, s.6, 12).

Sonuçta 2002 yılından 2018 yılına kadar toplamda sekiz hükûmet kurulmuştur. Bu yıllar arasında dört Anayasa değişikliği; beş genel seçim yapılmıştır. 27 Nisan 2007’de e-muhtıra gerçekleşmiştir. Ayrıca Mermer’e (2018) AKP Hükûmeti döneminde, 27 Nisan 2007 e-muhtıra yaşanmış; 2008’de AKP’yi kapatma davası açılmış ve 2013’te 17-25 Aralık operasyonları, 15 Temmuz 2016’da darbe girişimi yaşanmıştır (s.245).

Tablo 60, Tablo 61 ve Tablo 62’de sırasıyla:

1. 2002-2018 yılları arasında gerçekleşen genel seçimler, seçim yılları ve seçimi kazanan siyasi partiler,
2. 2002-2018 yılları arasında görev alan hükûmetlere ilişkin bilgiler hükûmet numaraları, hükûmet isimleri, görev süreleri ve bağlı oldukları siyasi partiler,
3. 2002-2018 yılları Türk siyasi tarihi seçkisi yer almaktadır.

Tablo 60

2002-2018 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler

Seçim Yılı	Seçimi Kazanan Siyasi Parti
2002	AKP
2007	AKP
2011	AKP
01 Kasım 2015	AKP
07 Haziran 2015	AKP

“2002-2018 Milletvekili Genel Seçimleri” YSK, 2020d, <https://ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644> kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 61

2002-2018 Yılları Arasında Görev Alan Hükûmetlere İlişkin Bilgiler

Hükûmet Numarası	Hükûmet İsmi	Görev Süresi	Bağlı Parti	Olduğu Siyasi Parti
58.	Gül Hükûmeti	18.11.2002-14.03.2003	AKP	
59.	1. Erdoğan Hükûmeti	14.03.2003-29.08.2007	AKP	
60.	2. Erdoğan Hükûmeti	29.08.2007-06.07.2011	AKP	
61.	3. Erdoğan Hükûmeti	06.07.2011-29.08.2014	AKP	
62.	1. Davutoğlu Hükûmeti	29.08.2014-01.11.2015	AKP	
63.	2. Davutoğlu Hükûmeti	01.11.2015-17.11.2015	AKP	
64.	3. Davutoğlu Hükûmeti	17.11.2015-22.05.2016	AKP	
65.	Yıldırım Hükûmeti	22.05.2016-10.07.2018	AKP	
“1.-61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Bakanlar Kurulu” TBMM, t.y. https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html ; “61.-66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri” AKP, 2020, https://www.akparti.org.tr/ak-kadro/hukumetler/hukumet/kaynagindan-erisilmistir .				

Tablo 62

2002-2018 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi

3 Kasım 2002	Genel Seçimle Koalisyonlar Dönemi Sona Ermıştır
3 Kasım 2002	Genel Seçimle %10 Barajlı d'Hondt Seçim Sistemi Uygulanmıştır
2004	Dış Politikada Büyük Ortadoğu Projesi Gündeme Gelmiştir
7 Mayıs 2004	Anayasa'nın 1.-11. Maddelerinde Değişiklik Yapılmıştır
2006	Dokuzuncu Kalkınma Planı Sunulmuştur
27 Nisan 2007	Hükûmete E-Muhtıra Verilmiştir
22 Temmuz 2007	Genel Seçim Gerçekleşmiştir
21 Ekim 2007	Anayasa Değişikliği Yapılmıştır
2008	Dünya Küresel Ekonomik Krizi Yaşanmıştır
2008	AKP'yi Kapatma Davası Açılmıştır
2010	Dış Politikada Arap Baharı Gündeme Gelmiştir
12 Eylül 2010	Anayasa Değişikliği Yapılmıştır
2012	2010'da MGK Üyelerinin Yargılanmasına İlişkin Dava Kapanmıştır
2013	Gezi Parkı Olayları Yaşanmıştır
2013	Onuncu Kalkınma Planı Yayınlanmıştır
2013	Demokratikleşme Paketiyle Andımız Kaldırılmıştır
7 Haziran 2015	Genel Seçim Gerçekleşti Hiçbir Siyasi Parti Barajı Geçemeyince Seçimlerin Yenilenmesi Kararlaştırılmıştır
3 Kasım 2015	7 Haziran 2015'in Devamı Olan Genel Seçim Gerçekleşmiştir
15 Temmuz 2016	Darbe Girişimi Yaşanmıştır
16 Nisan 2017	Anayasa Değişikliği Yapılmıştır

Tablo 60, Tablo 61 ve Tablo 62’de Türkiye’nin siyasi ortamı (2002-2018) başlığı altında sunulan bilgiler özetlenmektedir. Bu nedenle tabloların ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir.

2.12. 58.-65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Politikalarında Sanat Eğitimi (18 Kasım 2002-10 Temmuz 2018)

57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (28.05.1999-18.11.2002) ile koalisyonlar döneminin sona ermesinin ardından 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti kurulmuştur. Şekil 56’da 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri döneminden 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine geçiş sürecine tarihsel olarak yer verilmiştir.

Şekil 56. 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 56’ya göre 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 28.05.1999-18.11.2002 tarihleri arasında, 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 18.11.2002 tarihinden 14.03.2003 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 63’te 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarih, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 63

58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

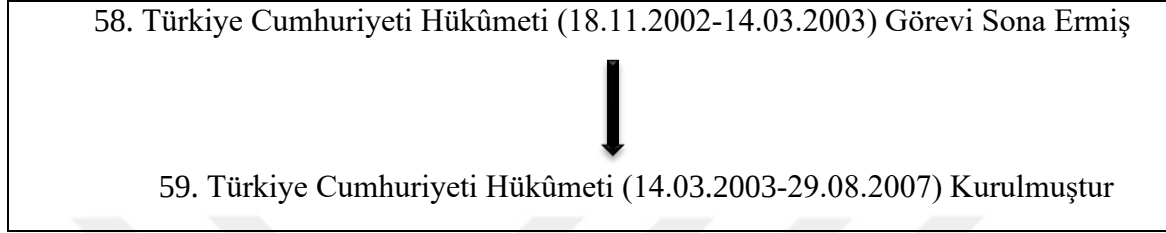
Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (18.11.2002-14.03.2003) AKP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermiştir

Tablo 63’e göre 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanarak sağlıklı nesiller yetiştirileceği,
2. Yoksul ailelerin çocuklarına eğitim yardımlarının yapılacağı,
3. Eğitimde temel hizmetlerin yürütüleceği belirtilmektedir (Tutanak Dergisi, 2002, s.47, 55).

Şekil 57’de 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 57. 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 57’ye göre 58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 18.11.2002-14.03.2003 tarihsel aralığında, 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 14.03.2003 tarihinden 29.08.2007 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 64’te 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarih, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 64

59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (14.03.2003-29.08.2007) AKP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermiştir

Tablo 64’e göre 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Eğitimin her alandaki kalkınmada en önemli unsur olduğu,
2. Eğitim ve istihdamın planlanacağı,
3. Öğretmenlik mesleğinin gerektiği değeri göreceği,

4. Mesleki eğitimde haksız ve adaletsiz uygulamaların kaldırılacağı, mesleki eğitim mezunu öğrencilerin işsizlik ve üniversiteye yerleşememe sorunlarının giderileceği belirtilmektedir (Tutanak Dergisi, 2003, s.131-132).

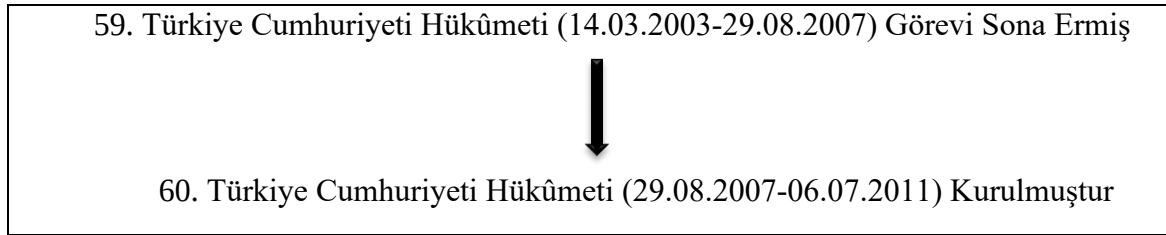
On Yedinci Millî Eğitim Şûrası 2006’da düzenlenmiştir. Şûrada,

1. Genel, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından mezun öğrencilerin, Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanlarının üniversite sınav puanına eklenmesi,
2. Bilim ve sanat merkezlerinde yapılan projelerin derslerde kredilendirilmesi kararlaştırılmıştır (On Yedinci Millî Eğitim Şûrası, 2006).

2006’da yayımlanan Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007-2013),

1. Okullaşma oranlarının ortaöğretim kademesinde yine de yeterli sayıya ulaşmadığı,
2. Yükseköğretime talebin çoğaldığı ve 2006’da on beş yeni devlet üniversitesinin kurulduğu,
3. Okul sayılarının artmasına rağmen eğitimde nitelik sorunun hâlen devam ettiği,
4. Eğitim yatırımlarında özel sektörden de destek alındığı,
5. Bilgi erişimi ve teknolojinin kullanımının yükseldiği, öğretim programlarını geliştirme çabalarına ağırlık verildiği,
6. Fiziki altyapı ve öğretmen özelliklerinin geliştirilmeye çalışıldığı bildirilmiştir (Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2006, s.40).

Şekil 58’te 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 58. 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 58’e göre 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 14.03.2003-29.08.2007 tarihsel aralığında, 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 29.08.2007 tarihinden 06.07.2011 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 65’te 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarih, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 65

60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (29.08.2007-06.07.2011) AKP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermiştir

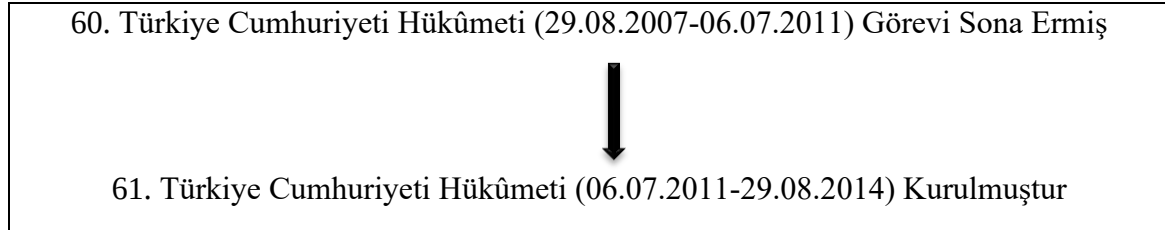
Tablo 65’e göre 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. MEB’de bütçenin %186 oranına çıkarıldığı ve kamu harcamalarında en fazla bütçenin eğitime harcanacağı,
2. Yüz on binyeni derslik yapılacağı,
3. Haydi Kızlar Okula kampanyasıyla kız çocuklarının okumasına yönelik çabalarının devam ettiği,
4. Maddi durumu elvermeyen ailelerinin ihtiyaçlarının karşılanarak düzenli yardımların yapıldığı,
5. İlköğretim ve ortaöğretim kademelerinde öğrencilere teoriden ziyade temel becerileri edinme analiz ve sentez yapabilme sorgulama konusunda kazanımların sağlanacağı,
6. Sosyal ve kültürel değerlere saygılı uyumlu ve toplumsal aidiyet hisseden bireylerin yetiştirileceği,
7. Üniversitelerdeki nitelik ve kaynak sorunun çözüleceği ifade edilmiştir (Tutanak Dergisi, 2007, s.117-118).

2010’da On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. Şûrada,

1. İlköğretim düzeyinde Müzik ve Görsel Sanatlar Derslerinin yeni öğretim yöntem ve metotlarla yenilenmesi ve bu derslerin ortaöğretimde zorunlu hale getirilmesi,
2. İlköğretimin tüm sınıflarında Müzik, Beden Eğitimi, Resim Derslerinde not değil de geliştirilebilir, yeterli gibi ifadelerin kullanılması,
3. Bilim ve sanat merkezlerinin ortaöğretim düzeyinde artırılması,
4. Öğretim programlarında yapılan değişikliklerin ve eğitim alanındaki gelişmelerin uygulamaya yansıtılması gerektiği belirtilmiştir (On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası, 2010). Ancak yapılan öneriler, Görsel Sanatlar Dersi kapsamında uygulamaya koyulmamıştır.

Şekil 59’da 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 59. 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 59’a göre 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 29.08.2007-06.07.2011 tarihsel aralığında, 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 06.07.2011 tarihinden 29.08.2014 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 66’ya 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarih, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 66

61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (06.07.2011-29.08.2014) AKP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişdir

Tablo 66’ya göre 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Eğitim sisteminde donanımlı insan yetiştirmek amacıyla altyapı, personel ve mekân sorunlarının çözüldüğü,
2. 2002-2011 yılları arasında yüz altmış üç bin derslik inşa edildiği, altı bin yüz elli dört okul kütüphanesinin açıldığı,
3. Yeni üniversitelerin faaliyete geçtiği; eğitimde kaliteye önem verildiği,
4. Eğitimin tüm kademelerinde millî değerlerin benimsendiği ve ayrıca evrensel standartların temel alındığı uygulamaların gerçekleştirildiği ifade edilmektedir (Tutanak Dergisi, 2011, s.91).

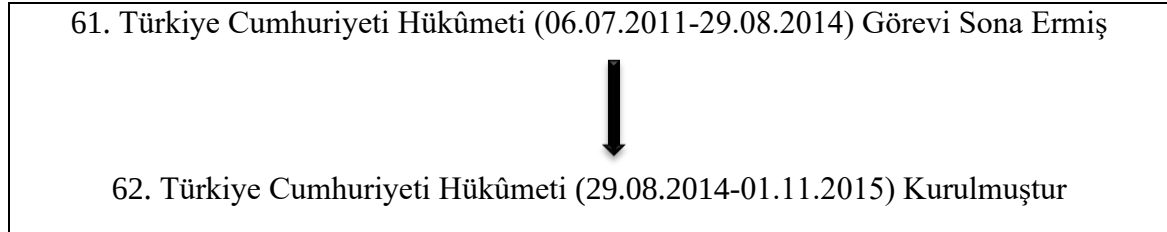
2013'te Onuncu Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Planda,

1. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde doksan üç olan üniversite sayısının 2013 yılı itibariyle yüz yetmişe yükseldiği, okullaşma oranının %81,6'ya ulaştığı,
2. Eğitim sisteminin işgücünü karşılama konusunda yetersiz kaldığı ve işsizlik oranlarındaki düşüşün sınırlı kaldığı,
3. Eğitime erişim, eğitim kalitesinin artırılması, bölgeler arasındaki başarı farklılıklarının azaltılması konusunda henüz yeterli başarının gösterilemediği belirtilmektedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2013, s.31).

61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde 2014'te On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. Şûrada,

1. Özel yetenekli bireyler için çeşitli yönetmeliklerin oluşturulması,
2. Serbest etkinlikler dersi kapsamında her hafta bir saat olmak üzere yaşanan ilin ders şeklinde tanıtılması önerilmiştir (On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası, 2014). Ayrıca 2012-2013 döneminde, 4+4+4 eğitim modeline geçilmiştir (Yıldız & Çezik, 2017, s.55) böylece zorunlu eğitim sekizden on ikiye çıkmıştır.

Şekil 60'ta 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 60. 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 60'a göre 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 06.07.2011-29.08.2014 tarihsel aralığında, 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 29.08.2014 tarihinden 01.11.2015 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 67'ye 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarih, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 67

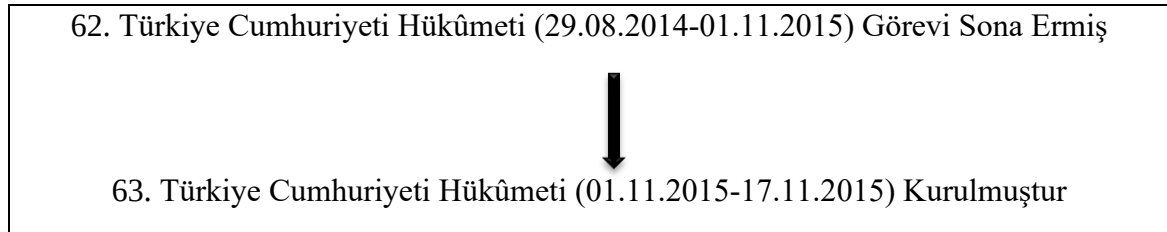
62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (29.08.2014-01.11.2015) AKP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişdir

Tablo 67'ye göre 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer vermiştir. Bu anlamda 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. 2007 senesinde Güvenli Okul-Güvenli Eğitim Projesinin başlatılarak, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde öğrencilerin suç ortamlarından uzaklaştırılması ve okul çevrelerinin temizlenmesi için çalışmaların yapıldığı,
2. FATİH Projesi dâhilinde teknolojiyle eğitimin birleştirildiği akıllı tahta, çok fonksiyonlu yazıcı, kamera sistemi ve tablet bilgisayarların dağıtımına devam edildiği,
3. Ortaöğretim kademesinden yükseköğretime geçiş sınavları üzerinde hâlen çalışmaların sürdürüldüğü vurgulanmıştır (62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programı, 2014, s.38, 52, 60-61).

Şekil 61'de 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

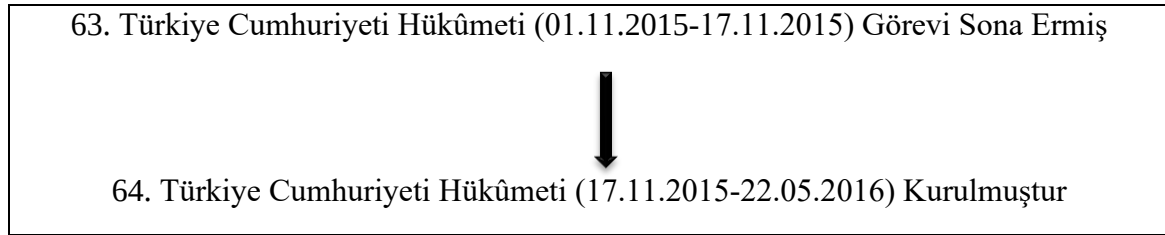

Şekil 61. 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 61'e göre 62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 29.08.2014-01.11.2015 tarihsel aralığında, 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 01.11.2015 tarihinden 17.11.2015 tarihine kadar görev almıştır.

63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti program hazırlamamıştır. TCCB'ye (2015) göre bu hükûmet, 1 Kasım 2015-17 Kasım 2015 tarihleri arasında toplamda on altı gün görev almış ardından genel seçim yenilenmiştir.

Şekil 62’de 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 62. 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 62’ye göre 63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 01.11.2015-17.11.2015 tarihsel aralığında, 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 17.11.2015 tarihinden 22.05.2016 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 68’e 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarih, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 68

64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

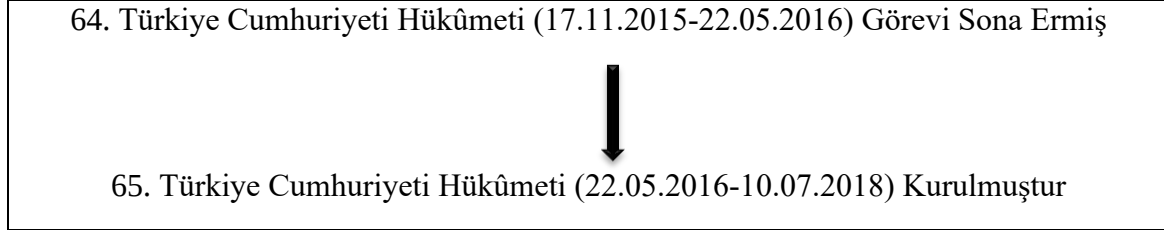
Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (17.11.2015-22.05.2016) AKP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişdir

Tablo 68’e göre 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Hükûmeti programında,

1. Öğretmen Strateji Belgesinin hazırlanacağı, öğretmenlerin bilgi ve becerilerinin geliştirileceği,
2. Öğretmen Akademisi sisteminin başlatılacağı,
3. Öğrencilere kültür, sanat ve spor alanlarında yeni ve uygun mekânlar sağlanabilmesi için yeniden yapılandırılacağı,
4. İlköğretim ve ortaöğretim kademelerinde bütçe yönetiminin uygulanacağı,
5. Okullarda sabahçı veya akşamcı ayrımının sonlanacağı,
6. Özel mesleki ve teknik eğitim veren liselerin açılabilceği, eğitimin tüm kademelerinde öğretim programlarının güncelleneceği, ortaöğretim kademelerinde seçmeli ders

sayılarının artırılacağı ifade edilmektedir (64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programı, 2015, s.41-45, 57).

Şekil 63'te 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemine tarihsel geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 63. 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 63'e göre 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 17.11.2015-22.05.2016 tarihsel aralığında, 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ise 22.05.2016 tarihinden 10.07.2018 tarihine kadar görev almıştır.

Tablo 69'a 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı tarih, bağlı olduğu siyasi parti ve hükûmet programında eğitim konusuna değinip değinmediği sunulmuştur.

Tablo 69

65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programında Eğitim

Hükûmet Numarası, İktidarda Kalma Süresi ve Temsil Ettiği Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Eğitimin Yeri
65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22.05.2016-10.07.2018) AKP	Hükûmet Programında Eğitim Konusuna Yer Vermişdir

Tablo 69'a göre 65. Türkiye Cumhuriyeti programında, eğitim konusuna yer verilmiştir. Bu anlamda 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Öğretim programlarının bilgisayar destekli hâle getirilerek eğitsel e-içeriklerin oluşturulacağı,
2. Eğitim sisteminin tüm kademelerinde ailelerin eğitim sürecine aktif katılımlarının önemli olduğu,
3. Oyun tabanlı öğrenme ve mobil uygulamaların aktif hâle getirileceği,
4. İlköğretim ve ortaöğretim kademelerinde bütçeye yönelik çalışmaların sürdürüleceği,
5. Kademe atlama sınavlarında öğrencilerin üzerindeki baskıların azaltılacağı,

6. Yüksek lisans ve doktora seviyesindeki öğrencilerin yurt dışında burs alma imkânlarının artırılacağı ifade edilmektedir (65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programı, 2016, s.12-13, 17).

Tablo 70’te 58.-65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin görev aldığı 2002-2018 yılları arasında gerçekleşen sanat ve eğitim faaliyetlerine yer verilmiştir.

Tablo 70

58.-65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri Eğitim Faaliyetleri

2003	Haydi Kızlar Okula Kampanyası Başlamıştır
2006	Dokuzuncu Kalkınma Planında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
2007	Güvenli Okul-Güvenli Eğitim Projesi Başlamıştır
2009	1998 Yılında Yayımlanan Ortaöğretim Kademesi Resim Öğretim Programı Yenilenmiştir
2010	On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
2012-2013	Eğitim Öğretim Zorunlu Eğitim On İki Seneye Çıkarılmıştır
2013	Onuncu Kalkınma Planında Eğitim Konusuna Yer Verilmiştir
2014	On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmiştir
2017	2009 Yılında Yayımlanan Ortaöğretim Kademesi Görsel Sanatlar Öğretim Programı Yenilenmiştir
2018	2017 Yılında Yayımlanan Ortaöğretim Kademesi Görsel Sanatlar Öğretim Programı Yenilenmiştir

Tablo 70’te 58.-65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri politikalarında sanat eğitimi (18 Kasım 2002-10 Temmuz 2018) konusu özetlendiğinden, tablonun ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir.

2.13. Türkiye'nin Siyasi Ortamı (2018-2019)

65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde, 16 Nisan 2017’de Anayasa değişikliği referandumu yapılmıştır. Referandumla hükûmet sisteminin değiştirilmesi, 24 Haziran 2018’de genel seçim yapılarak 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmetinin kurulması kararlaştırılmıştır.

1982 Anayasası’nda parlamenter sistem, Türk yönetim biçiminin temel niteliği olarak belirtilmiştir. Yeni sistemde ise cumhurbaşkanlığını, klasik parlamenter sistemden ayıran

bazı özellikler bulunmaktadır. Bu anlamda çeşitli devlet kurumları atamalarında, olağanüstü durumlarda 1982 Anayasasının geçici maddelerinde cumhurbaşkanının yetkileri genişletilmiş ve Anayasayla korumaya alınmıştır (Beceren & Kalağan, 2007, s.174).

1921 Anayasası hariç tüm Türk Anayasalarında, kuvvetler ayrımı esas alınmaktadır. Parlamenter sistemin eksik yönlerinin ve siyasal istikrarsızlığın giderilmesi gerekçesiyle 2018’de cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçildiği ifade edilmektedir. Hükûmet sisteminin değişmesine yönelik tartışmaların ise 1980 yılından sonra gündeme geldiği bilinmektedir (Özdemir, 2019, s.191).

65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde, 21 Şubat 2018’de ittifaklı d’Hondt sistemini teklif eden kanun, AKP ve MHP imzalarıyla TBMM’ye sunulmuştur. 2709 sayılı Kanunu’nun 75. Maddesi değiştirilmiş ve milletvekili sayısı elli artırılarak altı yüze ulaşmıştır. Seçim bölge sayıları ise seksen beşten seksen yediye çıkarılmıştır. 298 sayılı Kanun değişikliği yasalaştırılarak, siyasi partilerin ittifak yaparak seçime gitmelerinin önü açılmış ve alınan oylar ittifak ortak oyu olarak değerlendirilmiştir (Çınar & Göksel, 2019, s.97-98). Bu doğrultuda 5 Mayıs 2018’de CHP, İYİP, SP ve DP partileri seçim iş birliği bildirisi imzalamıştır. DP adayları, İYİP’ye eklenmiş ve CHP, İYİP, SP Millet İttifakını oluşturmuştur. AKP ve MHP’nin kurduğu cumhur ittifakı BBP tarafından desteklenmiştir (Ünal, 2019, s.321-322, 325-326). Tablo 71’de siyasi ittifakların olumlu ve olumsuz özellikleri sunulmuştur.

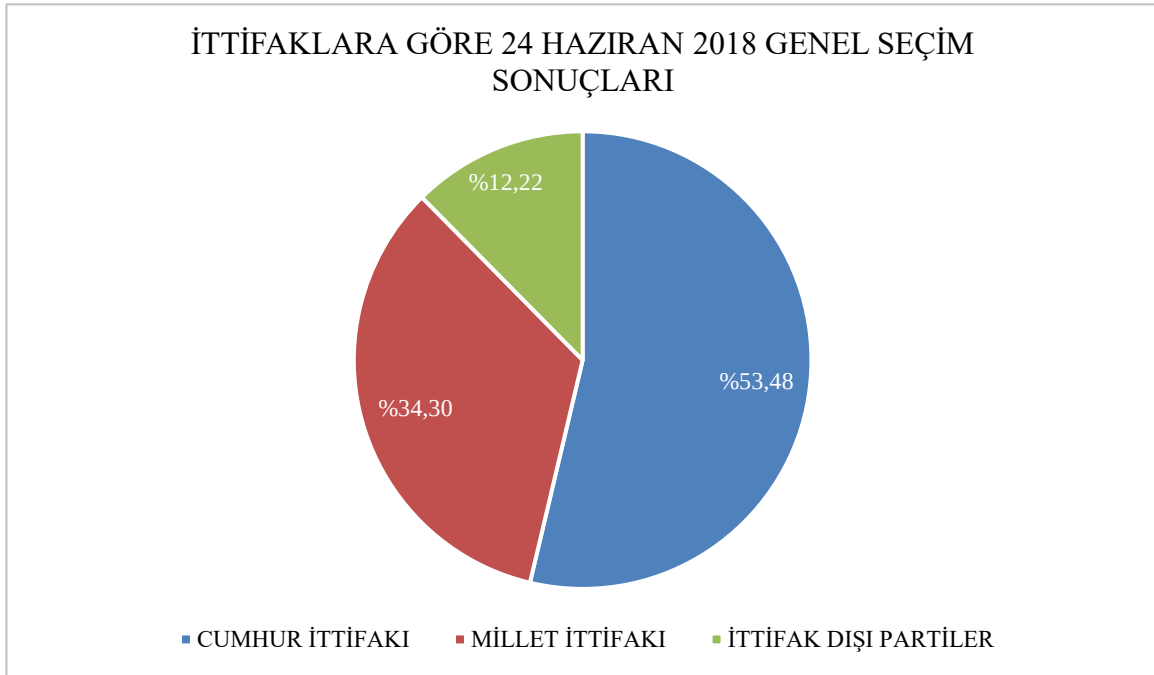
Tablo 71

Siyasi İttifakların Olumlu ve Olumsuz Özellikleri

Olumlu	Olumsuz
Siyasi Partiler, Güçlerini Birleştirerek Hedeflerine Daha Kolay Ulaşabilirler	Siyasi Partiler, Ortak Bir Alanda Buluşabilmek İçin Kendi İlke ve İdeolojilerinden Ödün Vermek Durumunda Kalabilirler
Oy Oranlarını Artırabilir ve Meclisteki Sandalye Sayılarını Güvence Altına Alabilirler	İttifakların, Ortak Karar Alma Sürecinde Verdikleri Vaatlerin Denetimi Azalabilir ve Ortak Bir Profil Çizemeyebilirler
Kamuoyu, İttifakları Uzlaşma Yolu Olarak Görüp Taktir Edebilir	Kamuoyu, Partilerin İttifak Kurmasıyla Kendi İdeoloji ve İlkelerinden Uzaklaştığını Düşünülebilir
İttifak Oluşturan Partiler, Birbirlerine Tecrübe Aktarabilir ve Deneyim Kazanarak Güçlenebilirler	İttifaklar, Amaç ve Fayda Konularında Gerilebilir ve Bölünmeler Yaşanabilir

“Türkiye’nin Yeni Sisteminde Seçim Öncesi İttifaklar” Ünal, B., 2019, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 10(2), 321-328 kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 64'te 24 Haziran 2018 genel seçimlerinde ittifak partilerinin aldıkları oylar sunulmuştur.

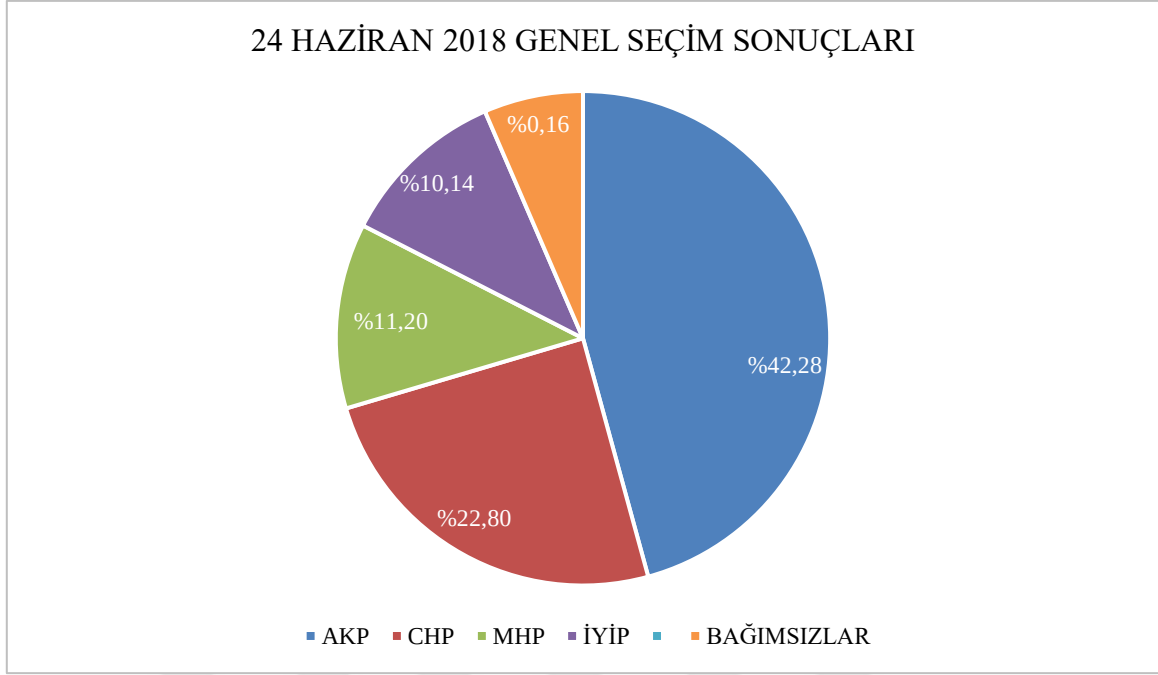

Şekil 64. 24 Haziran 2018 ittifaklara göre genel seçim sonuçları. “24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2018, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96C.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 64’e göre ittifaklara göre 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleşen genel seçimde, cumhur ittifakı %53,48; millet ittifakı %34,30; ittifak dışı siyasi partiler ise %12,22 oranında oy almıştır. Seçim sonuçlarına göre cumhur ittifakı kazanmıştır.

24 Haziran 2018’deki genel seçimde, seçim bölgeleri seksen yediye bölünmüş ve %10 ülke barajı uygulanmıştır. Özellikle son genel seçimlerde, istikrarlı biçimde d’Hondt seçim yönteminin uygulandığı bilinmektedir (Çınar & Göksel, 2019, s.1).

24 Haziran 2018’de genel seçim gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 65).

Şekil 65. 24 Haziran 2018 genel seçim sonuçları. “24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimleri”, YSK, 2018, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96C.pdf> kaynağından uyarlanmıştır.

65’e göre 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleşen genel seçimde AKP %42,28, CHP %22,80, MHP %11,20, İYİP %10,14, bağımsız adaylar %0,16 oranında oy almıştır. Bu tarihte hem cumhurbaşkanlığı seçimi ve hem de genel seçim gerçekleşmiştir. Genel seçimi AKP ve MHP ittifakı kazanmıştır.

16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği referandumuyla hükûmet sistemi değişikliği onaylanmış, 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan genel seçimle resmiyet kazanmıştır. Seçimin ardından 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti kurulmuştur.

Cumhurbaşkanlığı göreve başlama töreninde,

1. Son on altı sene içerisinde Türkiye’nin üç buçuk kat büyüdüğünü,
2. 16 Nisan 2017 halk oylamasıyla reformun (cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi) desteklendiğini,
3. 2023 hedeflerine ulaşmak için faaliyetlerin gösterildiğini,
4. Savunma sanayisi ve sınır güvenliğinin önemleneceğini,
5. Türkiye ekonomisinin geliştirileceği ve yoksulluğun çözümlenmesi amacıyla birçok çalışmanın yapılacağını belirtmiştir (TCCB, 2018b).

66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti başkanlık sisteminin ilk kabinesi olarak açılmıştır. Kabine 1. Toplantısı açılış konuşması, cumhurbaşkanı tarafından yapılmıştır. Toplantıda,

1. Türkiye'yi 2023'e ulaştırmak ve dünyanın en büyük üç ülkesi arasında yer almasını sağlamak için çaba gösterileceği,
2. Meclisin, döneminin en iyi yasama faaliyetlerini sürdürerek en iyi kanunları çıkaracağı,
3. Türkiye'nin muasır medeniyetler seviyesine ulaştırılacağı,
4. Türkiye'de üretim kapasitesinin artırılacağı ifade edilmiştir (TCCB, 2018a).

66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti politikaları kapsamında 2018 Yılı Programı hazırlanmıştır. Programda,

1. 2016'da GSMH'de %3,2 oranında büyüme kaydedildiği, 2017'nin ilk yarısından itibaren büyümenin %5,1'e çıktığı,
2. 2018'de faiz dışı harcamaların %33,8'den, %32,6'ya düşürüleceği,
3. Devlet gelirlerinin GSMH'yle orantılı %0,2 puanlık artış göstermesinin beklendiği,
4. İthalata olan bağımlılığın azaltılarak üretime önem verileceği,
5. 2018'de konut ihtiyacının sekiz yüz on yedi bine ulaşarak karşılanacağı bildirilmiştir (Onuncu Kalkınma Planı-2018 Yılı Programı, 2018, s.5, 54, 156, 268).

Başkanlık sistemine göre bakanlar, başkan tarafından atanmakta ve atanan bakanların meclis içerisinde seçilme zorunluluğu yoktur. Sistemde meclis ve hükûmet birbirinden ayrı statüler olarak kurumsallaşır. Meclis, hükûmeti bünyesinde barındırmamakla birlikte parlamento değildir (Beceren & Kalağan, 2007, s.165-169). Ancak Türkiye'de uygulanan sistemin, başkanlık veya yarı başkanlıktan farklı olduğu söylenebilir. Tablo 72 ve Tablo 73'te başkanlık sistemiyle cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ve Türkiye'de hükûmet sistemleri 24 Haziran 2018 öncesi ve sonrası şeklinde kıyaslanmaktadır.

Tablo 72

Başkanlık Sistemi (ABD) ile Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi (Türkiye) Arasındaki Farklar

				ABD	TÜRKİYE
Yasama Görev Süresi				Temsilciler Meclisi İki; Senato Altı	Tek Meclis Görev Süresi Esnek Olmak Üzere Beş Sene
Yasama Sistemi	Organı İçin Seçim			Tek Turlu Basit Çoğunluk	%10 Ülke Barajlı D'hondt Sistemi
Parlamento Yenilenmesi, Parlamento Yapısı ve Devlet Yapısı		Seçimlerinin Yapısı		Mümkün Değil, Çift Meclis, Federal	Mümkün, Tek Meclis, Üniter
Yürütme Yapısı				Tek Başlı Yürütme	
Devlet Başkanının Görev Süresi				Dört Yıl	Beş Yıl
Devlet Seçim	Başkanı İçin Erken			Mümkün Değil	Mümkün
Devlet Başkanı ve Yasamanın Seçim Tarihleri				Farklı Tarihte	Aynı Tarihte
Devlet Başkan Yardımcısı				Bir Kişi	Sayı Sınırı Yok
Devlet Başkan Kararnamesi				Var	Var
Devlet Kararnamelerinde Onayı		Başkan Yasama	Yok	Yok Ancak OHAL Durumunda Çıkarılan Kanunlar Meclis Onayıyla Çıkarılabilir	
Devlet Kararnamelerinin Denetimi		Başkanı Yargısal	Var		
Devlet Başkanına Soruşturma ve Yargı Mensubu Atamalarında Devlet Başkanının ve Yasamanın Rolü				Var Etkin	
Kuvvetler Ayrılığı				Var-Sert	Var-Daha Sert
Bakan Onayı	Atamalarında	Yasama	Var	Yok	
Üst Yöneticilerinin Atanması	Düzey	Kamu	Yasama Onayı Gerekli		Yasama Onayına Gerek Yok
Bütçenin Onaylanması				Yasama Tarafından Onaylanmaktadır	
Devlet Başkanı ve Yasama Uyuşmazlıklarına Çözüm				Yok	Erken Seçimle Var
Devlet Başkanının Veto Yetkisi ve Siyasi Parti Bağlantısı				Var	

“Hükûmet Sistemleri Politigi: Türkiye Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz” Özdemir, A., 2019, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Ankara kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 72 incelendiğinde ABD’de uygulanan başkanlık sistemi ile Türkiye’de uygulanan cumhurbaşkanlığı sisteminin benzerlik ve farklılıklarına yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda sistemde ortak olan yönler: Her iki sistemde de yürütme yapısı tek başlıdır, devlet başkanları kararname çıkarabilir, bu kararnameler yargısal denetime açıktır; devlet başkanına soruşturma açılabilir, devlet başkanının yasamadaki rolü etkindir ve yasama mensubu ataması yapabilir, bütçe yasama mensupları tarafından onaylanır, devlet başkanı veto verebilir ve siyasi bir partiyle bağlantısı olabilir. Başkanlık sistemi ile cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi yasama görev süresi, yasama organı için seçim sistemi, parlamento seçimlerinin yenilenmesi, parlamento yağısı ve devlet yapısı, devlet başkanının görev süresi, devlet başkanı için erken seçim, devlet başkanının görev süresi, devlet başkanı ve yasamanın seçim tarihleri, devlet başkan yardımcısı sayısı, devlet başkan kararnamelerinde yasama onayı, kuvvetler ayrılığı, bakan atamalarında yasama onayı, üst düzey kamu yöneticilerinin atanması, devlet başkanı ve yasama uyşmazlıklarına çözüm açısından birbirinden ayrılmaktadır. Bu anlamda her iki sistemin benzer yönleri olsa da birbirlerinden farklı oldukları söylenebilir.

Tablo 73

Türkiye’de Hükûmet Sistemleri (24 Haziran 2018 Öncesi ve Sonrası)

	24 Haziran 2018 Öncesi	24 Haziran 2018 Sonrası
Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	Yok	Var
Cumhurbaşkanlığı Soruşturma Talebi	Var	Var
Cumhurbaşkanının Yüce Divana Sevki	Var	Var
Cumhurbaşkanı Yardımcısı	Yok	Var
Cumhurbaşkanının Yasa Teklifinde Bulunması	Mümkün Değil	
Cumhurbaşkanına Vekalet	TBMM Başkanı	Cumhurbaşkanı Yardımcısı
TBMM Seçimleri	Dört Yılda Bir	Beş Yılda Bir
TBMM Yapısı	Tek Kanatlı Meclis	Tek Kanatlı Meclis
Yargı Mensubu Atamalarında Yasama ve Yürütmenin Rolü	Var	
Yürütmenin Yapısı	Çift Başlı	Tek Başlı
Yürütme Görevi	Cumhurbaşkanı ve Bakanlar	Cumhurbaşkanı
Başbakan	Var	Yok
Bakanlar Kurulu	Anayasa’da Yer almaktadır	Anayasa’da Yer almamaktadır
Bakan Atamaları	Başbakanının Teklifi, Başkanının Onayı ve TBMM’nin Güvenoyu Gerekli	Cumhurbaşkanının Ataması İse TBMM Onayına Gerek Yok
Kuvvetler Ayrılığı	Yumuşak Ayrılık	Sert Ayrılık
TBMM Üye Sayısı	Beş Yüz Elli	Altı Yüz
Seçilme Yaşı	Yirmi Beş	On Sekiz
Seçim Sistemi	%10 Ülke Barajlı D’hondt Seçim Sistemi	
Güvenoyu Almadığı İçin Hükûmetlerin Kurulamaması	Mümkün	Mümkün Değil
Güvenoyu	Güvensizlik Oyuyla Hükûmet Düşülebilir	Güvensizlik Oyuyla Hükûmet Düşürülemez
Yasamada Yer Alan Aktörlerin Yürütmede Yer Alması	Mümkün	Mümkün Değil
Yakın Olduğu Hükûmet Sistemi	1923-2007 Parlamenter 2007-2018 Yarı Başkanlık	Başkanlık Sistemi
Yüksek Mahkeme Sayısı	Altı	Dört
Askeri Yüksek Mahkemeler	Var	Yok

“Hükûmet Sistemleri Politığı: Türkiye Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz” Özdemir, A., 2019, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Ankara kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 73 incelendiğinde Türkiye’de hükûmet sistemlerinin 24 Haziran 2018 öncesi ve sonrası olarak ele alındığı görülmektedir. Parlamenter sistemde ve 24 Haziran 2018 sonrasında uygulanan cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminde bazı ortak yönler bulunmaktadır. Bunlar: Cumhurbaşkanlığı soruşturma açılabilmesi, cumhurbaşkanının yüce divana sevk edilebilmesi, cumhurbaşkanının yasa teklifinde bulunamaması, her iki sistemin de TBMM yapısının tek kanatlı olması, yargı mensubu atamalarında yasama ve yürütmenin aktif rol oynaması, %10 ülke barajlı d’hondt seçim sisteminin uygulanması olarak sıralanabilir. Sistemlerin ortak olmayan özellikleri ise cumhurbaşkanının kararname çıkarması, cumhurbaşkanı yardımcısının görevlendirilmesi, cumhurbaşkanına vekalet edilebilmesi, TBMM seçimlerinin yapılması süresi, yürütmenin yapısı ve görevleri, başkanın görevlendirilmesi, bakanlar kurulunun Anayasada yer alması, bakan atamalarının yöntemi, kuvvetler ayrılığı ilkesi, TBMM üye sayısı, seçilme yaşı, güvenoyu almadığı için hükûmet kurulamaması, güvensizlik oyuyla hükûmet düşürebilme yetkisi, yasama aktörlerinin yürütmede de yer alabilmesi, yüksek mahkeme sayısı, askeri yüksek mahkemelerin mevcudiyeti konularının, ilgili sistemler arasında farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

24 Haziran 2018 genel seçiminin ardından kurulan 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmetinin, görev aldığı 2019’da On Birinci Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Plan 2019-2023 yıllarını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu Kalkınma Planının on beş yıllık bir vizyonun ilk beş senesini içerdiği; ekonomide istikrar ve sürdürülebilirliği sağlayacağı, eğitime verilen önem ve beşerî sermayeyle, yeniliklerin geliştirilmesinin amaçlandığı; Kalkınma Planlarının uluslararası iş birliğini çeşitlendirdiği, ekonomi ve siyaset alanlarında dengelerin hızla değiştiği ve küresel dünyaya ayak uydurma sürecinde yeni güç ve merkezlerin ortaya çıktığı belirtilmektedir. Ayrıca planda,

1. Türkiye’de tüm alanlarda verimliliğin artırılması; istikrarlı ve güçlü ekonominin sağlanması, rekabetçi üretim ve verimliliğin ortaya koyulması,
2. Yaşanabilir Şehirler ve Sürdürülebilir Çevreyle ekonomi ve sosyal faydanın artırılması gerektiği,
3. Ulusal sürdürülebilir kalkınma amaçlarını, izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulacağı belirtilmektedir (On Birinci Kalkınma Planı, 2019, s.1-3).

Parlamenteer sistemin sonlandırılarak, cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçilmesi toplumsal bir değişime işaret etmektedir. Tablo 74’te değişen seçim sistemleriyle birlikte hükûmet anlayışları da sunulmuştur.

Tablo 74

Değişen Seçim ve Hükûmet Sistemleri

Dönem	Seçim Sistemi	Hükûmet Sistemi
1950-1960	Listeli Basit Çoğunluk	Tek Partili
1960-1965	D’hondt (Çevre Barajlı)	Azınlık Hükûmeti ve Koalisyon
1965-1969	Millî Bakiye (Ulusal Atık Sistemi)	Koalisyon
1969-1980	Barajsız D’hondt	Azınlık Hükûmeti ve Koalisyon
1983-1987	D’hondt (Çift Barajlı)	Tek Partili
1987-1995	D’hondt (Çift Barajlı Kontenjan Adaylığı)	Tek Partili ve Koalisyon
1995-1999	D’hondt (%10 Ülke Barajı)	Koalisyon
1999-2002	D’hondt (%10 Ülke Barajı)	Koalisyon
2002-2018	D’hondt (%10 Ülke Barajı)	Tek Parti

“Karşılaştırmalı Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi” Haytoğlu, M., 2017, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Ankara kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 74’e göre seçim sistemlerine göre 1950-1969 döneminde listeli basit çoğunluk, 1960-1965 döneminde listeli basit çoğunluk, 1960-1965 döneminde millî bakiye (ulusal atık sistemi), 1969-1980 döneminde barajsız d’hondt, 1983-1987 döneminde d’hondt (çift barajlı), 1987-1995 d’hondt (çift barajlı kontenjan adaylığı), 1995-2018 döneminde ise %10 barajlı d’hondt sistemi uygulanmıştır. Bu anlamda listeli basit çoğunluk, d’hondt (çevre barajlı), millî bakiye (ulusal atık sistemi), barajsız d’hondt, d’hondt (çift barajlı), d’hondt (çift barajlı kontenjan adaylığı ve %10 barajlı d’hondt olmak üzere yedi ayrı seçim sisteminin uygulandığı anlaşılmaktadır. Hükûmet sistemleri açısından ise 1950-1960 döneminde tek partili, 1960-1965 döneminde azınlık hükûmeti ve koalisyon, 1965-1969 döneminde koalisyon, 1969-1980 döneminde azınlık hükûmeti ve koalisyon, 1983-1987 döneminde tek partili, 1987-1995 döneminde tek partili ve koalisyon, 1995-2002 döneminde koalisyon, 2002-2018 döneminde tek partili sistem uygulanmıştır. Bu açıdan tek partili, azınlık hükûmetli ve koalisyonlu olmak üzere üç ayrı sistemin uygulandığı görülmektedir.

Hükûmetlerin istikrarıyla ülkenin istikrarı arasında doğru orantı bulunmaktadır. Ülkelerin istikrarı, yönetim biçimlerine de yansımaktadır. İstikrarlı olmak demokrasi prensiplerinin iyi benimsenmesi ve birbirlerine hoşgörüyle yaklaşan siyasi partilerin mevcudiyetidir (Demirtaş, 1998, s.172). Geri kalmış ülkelerde, başkanlık sisteminin daha fazla uygulanmasının nedeni parlamenter sistemin siyasi istikrarı zorlaştırdığı fikridir (Kışlalı, 1987, s.427).

Sonuçta 24 Haziran 2018 tarihli genel seçimin ardından cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçilmiş ve 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti kurulmuştur. Teknolojik gelişmelerin yaşanması, savaşlar, hükûmet değişimleri, darbeler, kültürel ve düşünsel hareketler, toplumsal sınıfın durumu, siyasal değişimlere yol açmaktadır. Toplumsal değişimler, siyasal değişimleri içermektedir. 1923 yılından günümüze kadar birçok siyasi değişimin yaşandığı söylenebilir. Bu değişimlere Bakanlar Kurulu yapılanması da eklenebilir. Boztepe'ye (2018) göre yeni hükûmet modeline göre bakanlar, cumhurbaşkanı yardımcılarını yürüten tek kanadı olan cumhurbaşkanınca atanmaktadır. TBMM'de güvenoyu alan veya gensoruyla düşürülen Bakanlar Kurulu ve Başbakan makamları kaldırılmıştır. Cumhurbaşkanı dışında siyasi gücün bulunmaması başkanlık sisteminin varlığını desteklemekte ve parlamenter sisteme son verildiğine işaret etmektedir (s.7-9).

Tablo 75, Tablo 76 ve Tablo 77'de 2018-2019 yılları arasında gerçekleşen siyasi değişimlere ilişkin,

1. 2018-2019 yılları arasında gerçekleşen genel seçimler, seçim yılları ve seçimi kazanan siyasi partiler,
2. 2018-2019 yılları arasında görev alan hükûmetlere ilişkin bilgiler hükûmet numaraları, hükûmet isimleri, görev süreleri ve bağlı oldukları siyasi partiler,
3. 2018-2019 yılları Türk siyasi tarihi seçkisi tablolarına yer verilmiştir.

Tablo 75

2018-2019 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimler

Seçim Yılı	Seçimi Kazanan Siyasi Parti
24 Haziran 2018	AKP-MHP İttifakı
24 Haziran 2018 Tarihinden Sonra Parlamenter Sistem Sona Ermiş ve Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemine Geçilmiştir	

“2002-2018 Milletvekili Genel Seçimleri” YSK, 2020d, <https://ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644> kaynağından uyarlanmıştır.

Tablo 76

2018’de Görev Alan Hükûmete İlişkin Bilgiler

Hükûmet Numarası	Hükûmet İsmi	Görev Süresi	Bağlı Oluğu	Siyasi Parti
66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti	4. Erdoğan Hükûmeti	10.07.2018- ...	AKP-MHP İttifakı	
“61.-66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri” AKP, 2020, https://www.akparti.org.tr/ak-kadro/hukumetler/hukumet/ kaynağından uyarlanmıştır.				

Tablo 77

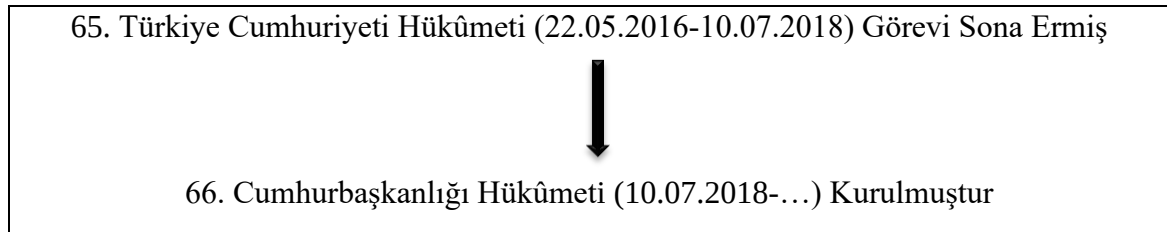
2018-2019 Yılları Türk Siyasi Tarihi Seçkisi

16 Nisan 2017	Anayasa Değişikliği Referandumu Kabul Edilmiştir
21 Şubat 2018	İttifaklı d'Hondt Sistemini Kabul Eden Kanun Teklifi TBMM'ye Sunulmuştur
24 Haziran 2018	Genel Seçim ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi Yapılmıştır; Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemine Geçilmiştir
2019	On Birinci Kalkınma Planı Yayımlanmıştır

Tablo 75, Tablo 76 ve Tablo 77’de Türkiye’nin siyasi ortamı (2018-2019) başlığı altında sunulan bilgiler özetlenmiştir. Bu nedenle tabloların ayrıca açıklamasına yer verilmemiştir.

2.14. 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi Politikalarında Sanat Eğitimi (10 Temmuz 2018-2019)

16 Nisan 2017’de Anayasa değişikliği referandumuyla, yeni hükûmet sistemine geçileceği resmileşmiş ve 2018’de yapılan genel seçimden sonra sistem işler hâle gelmiştir (YSK, 2018). 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti, günümüzde de görevini sürdürmektedir. Şekil 66’da 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminden 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti dönemine geçiş sürecine yer verilmiştir.

Şekil 66. 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 66. Cumhurbaşkanlığı hükûmetine tarihsel geçiş

Şekil 66'ya göre 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, 22.05.2016-10.07.2018 tarihsel aralığında görev almıştır. 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti ise 10.07.2018 tarihinde kurulmuştur.

66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmetinin programı bulunmadığından Kalkınma Planları, 100 Günlük İcraat Programı, Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı vd. belgeler ışığında, hükûmetin politikaları hakkında bilgi verilecektir. TCCB'ye (2018b) göre 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti politikalarında, eğitim ve kültür geçmiş dönemlerden daha fazla yer tutmaktadır.

2018'de yayımlanan 100 Günlük İcraat Programı, "Millî Eğitim Bakanlığı" bölümünde çeşitli amaçlar vurgulanmıştır. Çalışmaların toplamda yüz günde tamamlanması planlanmıştır. Programda, aşağıda bulunan hususlara yer verilmiştir.

1. MEB mevzuatının yenilenmesi, öğrenci sayılarının artırılarak yabancı dili aktif şekilde kullanabilmelerinin sağlanması ve tüm öğretim kademelerinde e-portfolyoların hazırlanması,
2. Yedi yüz okulda kent güvenlik yönetim sistemine geçilerek güvenliğin sağlanması,
3. Öğretmenlerin mesleki becerilerinin güçlendirilmesi; eğitim yöneticiliğinin profesyonel hâle gelmesi,
4. Eğitim kurumlarının kapasitelerini güçlendirmek amacıyla her okulun kendi içinde değerlendirilmesi,
5. Ölçme ve değerlendirme sisteminin yenilenmesi üzerinde durulmuştur (100 Günlük İcraat Programı, 2018, 23).

MEB tarafından, 2018'de hazırlanan 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde aşağıda yer alan hususlar ifade edilmiştir.

1. Seçmeli ders setlerinin oluşturulacağı; zorunlu ders saatlerinin azaltılacağı,
2. Öğrencilerin yeteneklerini geliştirebilmeleri için tasarım-beceri atölyeleri kurularak kültür, sanat, bilim ve spor ağırlıklı eğitim verileceği,
3. 2023 Eğitim Vizyonu ile disiplinler arası yaklaşımın benimseneceği Görsel Sanatlar Dersinin İngilizce dil eğitimine entegrasyonunun sağlanacağı,
4. Öğretim programlarının kazanımlar bölümü doğrultusunda doğal, tarihî, kültürel mekânların; bilim ve sanat merkezlerinin yanı sıra müzeler gibi okul dışı öğrenme ortamlarıyla öğretim programlarına kazandırılarak etkili kullanımlarının sağlanacağı,

5. Mesleki ve teknik eğitimde, geleneksel Türk sanatları alanında öğretim programlarının oluşturulacağı,
6. Kültür, sanat, estetik ve sporu, gündemin en üst sıralarına taşımanın ana amaçları arasında yer aldığı,
7. Öğrencilerin problem çözme becerilerinin geliştirilmesi için erken yaşlardan itibaren Fen Bilimleri, Matematik, Güzel Sanatlar ve Sosyal Bilimler Dersleri gibi birbirinden farklı disiplinlerle bir araya getirilerek öğrencilerin üretme becerilerinin artırılacağı,
8. Öğrencilerin kendi memleketlerindeki üretimi, kültür ve sanatı, coğrafi kapasiteyi anlayabilmeleri amacıyla folklorun çeşitli derslerle birleştirileceği ifade edilmiştir (2023 Eğitim Vizyonu, 2018, s.10, 25, 68, 72, 88, 92, 94-95, 114). Bu hedeflerin 2023'e kadar gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

2019'da 2017-2018 eğitim öğretim yılı itibarıyla yenilenen öğretim programlarının etkinliğini artırmak için güncel ve teknolojik uygulamaların yapılacağı belirtilmiştir. Görsel ve işitsel sanatlar öncelikli olmak üzere kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yerel idareler, özel ve sivil girişimlerle ilişkilendirilerek etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir (2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2019, s.75, 126). Aynı sene içinde On Birinci Kalkınma Planı yayımlanmıştır. Planda,

1. Ortaöğretim kademesinde öğrencilerin üniversitelerde bilimsel etkinliklere katılmaları, üniversitelerin araştırma ve laboratuvarlarını kullanabilmelerine imkân verileceği,
2. Özel eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması için mobil uygulamaların devreye gireceği,
3. Özel yetenekli kimseler için Eğitim, Bilim ve Değerlendirme Kurulunun oluşturulacağı, Öğretmenlik Meslek Kanunu'nun çıkarılacağı,
4. Eğitim sisteminde eğitsel veri bankasının hazırlanarak, verilerin yapay zekâ teknolojileriyle işleneceği,
5. Öğrencilerin sanatsal, sportif, kültürel ve bilimsel alanlardaki etkinliklere katılımlarının destekleneceği,
6. Japonya örneği göz önünde bulundurularak yalnızca kadın öğrencilerin kabul edildiği kadın üniversitelerinin kurulacağı ifade edilmiştir (On Birinci Kalkınma Planı, 2019, s.127-128, 130, 142). Ayrıca Talim ve Terbiye Kurulu'na (2018c, Eylül 14) göre 14.09.2018 tarihli 126 sayılı kararıyla Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri ders çizelgelerine seçmeli Müze Eğitimi Dersi eklenmiştir. Ancak genel liselerin ders çizelgelerine bu ders eklenmemiştir.

Tablo 78’de 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmetinin görev aldığı 2018-2019 yılları arasında gerçekleşen, sanat ve eğitim faaliyetlerine yer verilmiştir.

Tablo 78

66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti Eğitim Faaliyetleri

2018	2023 Eğitim Vizyonu Açıklanmıştır
2018	Yeni Ortaöğretim Kademesi Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı Faaliyete Geçmiş; 2017 Yılında Yayımlanan Ortaöğretim Programı Yürürlükten Kaldırılmıştır
2019	On Birinci Kalkınma Planında Eğitime Konusuna Yer Verilmiştir

Tablo 78’de 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet sistemi politikalarında sanat eğitimi (10 Temmuz 2018-2019) başlığı altında sunulan bilgiler özetlendiğinden, ayrıca tablo açıklaması yapılmamıştır.

2.15. İlgili Araştırmalar

Çalışmada Türkiye Cumhuriyeti’ndeki sanat eğitimi politikaları ele alındığından; ilgili araştırmalar bölümünde konuya ilişkin yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

MEB & OECD (1990) raporunda, Türkiye’deki millî eğitim sisteminin özellikleri, politikaları, yönetim ve kaynak sorunları ve öğretmen yetiştirme programlarına değinilmiştir. Sonuçta öğretmen yetiştirilen üniversitelerde verilen eğitim kalitesinin yetersiz olduğu; öğretmenlerin eğitim ve formasyonun yanı sıra sürekli gelişme projelerine katılmaları, mesleki eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması ve pratiğe dönük derslerin yürütülmesi, orta dereceli öğretimin uzatılarak bu okullarda genel kültür ve iletişim tekniklerine hâkim öğretmenlerin çalışmasının önemi, ders konularının birbirlerini tamamlamaları gerektiği belirtilmiştir.

Tansuğ (1991) kitabında, Osmanlı Devleti döneminde yürütülen Resim Dersini, sanat eğitimi veren okulları ve padişahların sanata verdikleri önemi, çağdaş Türk sanatının oluşmasında rol oynayan etmenler içinde değerlendirmiştir. Kitapta 18.-20. yüzyıl arasında mimari, resim, grafik, el sanatlar gibi alanların Türk sanatındaki yeri ele alınmaktadır. Bu anlamda sanatçılar, sanat eserleri, açılan sergiler ve İzlenimcilik, Dışavurumculuk, Kübizm gibi sanat akımlarına değinilmektedir. Ayrıca çağdaş Türk sanatında önemli atılımlara imza atan 1914 Kuşağı, Asker Ressamlar, Şişli Atölyesi vd. sanatçı gruplarını da açıklamaktadır.

Erbay (1997) kitabında, Türkiye’deki ve dünyadaki sanat eğitimi tarihini; plastik sanatlar eğitiminin gelişmesini engelleyen bireysel, toplumsal, teknolojik, ekonomik, politik, yönetsel, çevresel ve eğitim programlarından kaynaklanan sorunları ele almıştır. Erbay, Türkiye’de yürütülen sanat eğitiminin 2000’i takip eden yılların beklentilerine karşılık vermediğini ve öğretim programlarının yeniden hazırlanması gerektiğini vurgulamıştır. Sonuçta tüm ülkelerin sanat eğitiminin birbirinden farklı konumda olduğunu, sanat eğitimi programlarının ülkelerin ihtiyaçlarına ve beklentilerine göre belirlenmelerinin önemini ifade etmiştir. Bu sayede Türkiye’nin değişen şartlarına göre sanat eğitiminin ve yöntemlerinin yenilenerek, sorunların çözüme ulaşacağını belirtmiştir.

Özsezgin (1999) kitabında, 1923 yılından 1980 yılına kadar Türkiye’de yapılan eğitim reformlarını, sanat eğitimi ve sanat eğitimi politikalarını değerlendirmiştir. Bu anlamda 3 Mart 1924 Öğretim Birliği Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının kuruluşu, Türk Dil ve Tarih Kurumları, Millet Mektepleri, Halkevleri, Köy Enstitüleri, sergiler ve yükseköğretim kurumları gibi konular toplumsal değişimin yansımaları olarak açıklanmıştır.

Kırıçoğlu (2002) kitabında, sanat eğitiminin işlevini ve tarihsel gelişim sürecini ortaya koymuştur. Sonuçta her öğretmenin bir araştırmacı olarak sanat eğitiminde nitelikli düşünme sürecine destek olması gerektiği belirtilmiştir. Sanat eğitimi veren öğretmenlerin okuyup inceleyerek hem kendilerini hem öğrencileri hem de meslektaşlarını geliştirebilecekleri üzerinde durulmuştur. Sanat eğitiminin, anlamlı yapılanmayla eğitim sistemine katkı sağlayacağı da vurgulanmıştır.

Kerimoğlu (2006) yüksek lisans tezinde, 1946 yılından 1960 yılına kadar uygulanan eğitim politikalarını incelemiştir. Bu anlamda CHP ve DP siyasi partilerinin, hükûmet politikalarında eğitim konusunu değerlendirmiştir. Eğitim faaliyetleri açısından halk eğitimi, din eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim konularını ele almıştır. Sonuçta çok partili döneme girilmesiyle yaşanan siyasi değişimlerin, eğitim politikalarına yansıdığını belirtmiştir.

Terzi (2008) yüksek lisans tezinde, çok partili dönemden 12 Eylül askeri darbesine kadar geçen süreçte kültür-sanat ortamını ve Türk resim sanatında toplumsal konuları incelemiştir. Bu anlamda 12 Eylül 1980 darbesinden sonra yaşanan siyasi değişimlerin, sanatı nasıl etkilediğini ve bu etkileşimin Türk sanatına ne şekilde yansıdığını ele almıştır. Sonuçta sanatın ve siyasetin birbiriyle iletişim içerisinde olduğunu; kültür ve sanat ortamının siyasi faktörler doğrultusunda değişebileceğini belirtmiştir.

Hesapçıoğlu (2009) makalesinde, Cumhuriyet Dönemi eğitiminin politikasını ve felsefesini, sosyolojik koşullarla birlikte ele almıştır. Sonuçta Türk eğitim sisteminin; akılcı, problem çözme yaklaşımları açısından tündengelimci, siyaset açısından merkeze bağlı, doğru bilginin şartları açısından ise toplum merkezli bir felsefeye sabip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca eğitimin, insanları özgürleştirmede bir aracı olduğunu; bireye özgü ve öğrenci merkezli olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu sayede eğitim alan kimselerin, özgürlüklerini kazanacaklarını ve yeteneklerini geliştireceklerini de eklemiştir. Bireylerin yaşamlarına uyarlayabilecekleri bir eğitim sistemi ve eğitim ortamının oluşturulmasının önemini vurgulamıştır.

Öztürk (2009) yüksek lisans tezinde, Türk millî eğitim ideolojisinin oluşumu ve gelişimini; Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde eğitim kurumlarını; Türkiye'de cumhuriyetin ilanından 1980 senesine kadar millî eğitim ideolojisini; neoliberal politikaların eğitim üzerindeki etkilerini; 1980 sonrasında ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim de gerçekleştirilen eğitim uygulamalarını ortaya koymuştur. Sonuçta 1980 yılının ardından millî eğitim ideolojisinin ve politikalarının ilköğretim, meslek liseleri ve yükseköğretim olara üç temel etkinlik yapısında bulunduğunu anlamıştır. Meslek liseleri ve yükseköğretim kademeleri eğitiminde, ekonomik modelin gerektirdiği siyasi etkinlik anlayışının hâkim olduğunu ifade etmiştir.

San (2010) kitabında sanat eğitimi kuramları, dersleri ve sorunlarına değinmiştir. Sonuçta sanat eğitimi yapıtlarının Türkçeye çevrilmesi, Türkçe araştırmalar yapılması, sanat eğitimi konusunda dış ülkelerle ilişki kurulması, kitaplıkların ve belgeliklerin artırılması, disiplinler arası çalışmaların yürütülmesi; seminer, toplantı, sempozyum gibi bilimsel çalışmalarda sanat eğitiminin derinlemesine tartışılması, Anadolu Türk Devleti'nden başlayarak sanat eğitimi ve öğretimine ilişkin kaynakların geliştirilmesi ve Türk sanat eğitimi tarihi kitaplarının hazırlanması, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde eğitim politikaları içindeki sanat eğitimi siyasalarının saptanması gerektiğini vurgulamıştır.

Gökay (2011) kitabında, Türkiye'de sanat eğitimi tarihinin gelişimini; ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında sanat eğitimi anlayışını, Millî Eğitim Şûralarını incelemiştir. Çalışmayla Resim/Görsel Sanatlar Dersiyle öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirdiği, sanatı ve sanat eserlerini değerlendirdiği, sanatçıları tanıdığı, üretim sürecinin farkına vardığı, kültürler ve toplumlarda sanatın faydalarını öğrendiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tataroğlu (2012) makalesinde, 1975 yılından 2011 yılına kadar Resim/Görsel Sanatlar Dersinin ilköğretim ve ortaöğretim kademesindeki ders türüne ve ders saatlerine değinmiştir. Yazar, dersin isminin ve ders saatlerinin değışken olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu dersin diğeri derslere katkıları göz önünde bulundurularak Türkiye’deki sanat eğitimi politikasının yenilenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Arslan (2013) yüksek lisans tezinde, 1923 yılından 2013 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti hükûmetlerinin resim sanatı politikalarını incelemiştir. Toplamda altmış bir hükûmeti ele almıştır. Bu anlamda dönemin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısının yanı sıra sanatsal gelişmelerini araştırmıştır. Ele alınan dönem içerisinde düzenlenen sergileri, sanatçıları ve sanatçı gruplarını da incelemiştir. Araştırmanın sonucunda CHP’nin resim sanatını kendi ideolojisiyle bağdaştırdı; DP’nin CHP’ye karşı bir politika güttüğü; AP’nin ve Milliyetçi Cephe Hükûmetlerinin kültür ve sanat konusunda millileşme konusunu gündeme getirdiği; 12 Mart Muhtırası sonrasında Kültür Bakanlığının kurulduğu; 12 Eylül 1980 tarihinden sonra ise yeni kurulan üniversitelerde resim bölümlerinin açıldığı; ANAP döneminde Türk-İslam estetik öğelerinin öne çıktığı; 1990 yılını takip eden senelerde milli kültür ve sanat vurgusunun yeniden ortaya çıktığı; AKP’nin ise sanat ve kültür politikasında özel sermayeye ağırlık verdiği anlaşılmıştır.

Artut’un (2013) kitabı Sanat Tarihi, Yaratıcılık, Sanat Eğitimi, Estetik ve Sanat, Sanatın Elemanları, İlkokul ve Ortaokulda Sanat Etkinlikleri bölümlerinden oluşmaktadır. Kitapta ayrıca Köy Enstitülerinde sanat eğitime, öğretmen okullarından Resim-İş Seminerine, YÖK Yasasına, sanat eğitimi geliştirmek ve amaçlarına uygun hâle getirmek için uygulanacak metotlara değinilmiştir.

Lüleci (2015) kitabında, 1923 yılından 1950 yılına kadar değışen sanat politikalarını ve liderlerin sanata bakışını açıklamıştır. Bu anlamda tek partili yıllarda (1923-1946) tiyatro, heykel, mimari, edebiyat, müzik, resim gibi sanatların Türkiye’de yayılması ve halka tanıtılması için hükûmetin çaba sarf ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Çakır (2016) doktora tezinde, Türkiye’de 1980 yılından sonra kamu politikaları doğrultusunda millî eğitim politikalarının ne şekilde etkilendiğini ortaya koymuştur. Bu amaçla hükûmet programları, siyasi parti programları, yasal düzenlemeler, AB raporları, sivil toplum kuruluşları vb. dokümanlardan yararlanmıştır. Türkiye’nin içinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik koşulların eğitim politikalarını sonucuna ulaşmıştır.

Arslan (2018) yüksek lisans tezinde, Milliyetçi Cephe Hükûmetlerinin eğitim politikalarını incelemiştir. Bu anlamda eğitime harcanan bütçe; okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinde yürütülen politikalar; öğretmen yetiştirme ve özel öğretim konularını ele almıştır. Sonuçta ilgili yıllarda Milliyetçi Cephe Hükûmetlerinin eğitimi, ülkenin temel meselesi olarak gördüklerini; ilköğretim kademesinde ekonomik sıkıntılar dolayısıyla hükûmet programlarındaki amaçların gerçekleştirilemediğini; ortaöğretim kademesinde mesleki ve teknik eğitime ağırlık verildiğini; pratik kız sanat okulları, akşam ortaokulları ve liselerinin açıldığını belirtmiştir.

Ernas (2019) yüksek lisans tezinde, 1939 yılından 1945 yılına kadar Türkiye’de uygulanan eğitim politikalarını incelemiştir. Eğitimin, bir devlet için en önemli gelişmişlik düzeyini ifade ettiği belirtilmiştir. Sonuçta 1939 yılından 1945 yılına kadar geçen sürede devlet bütçesinin büyük bir bölümünün eğitime ayrıldığı, dolayısıyla eğitimi geliştirmek ve ülkeyi eğitim yoluyla kalkındırmak amacıyla Millî Eğitim Şûraları, Heyet-i İlmiye Toplantıları vb. çalışmaların yürütüldüğünü belirtmiştir.

Sonuç olarak yapılan araştırmalar incelendiğinde, sanat ve siyaset ilişkisini ele alan çalışmalara rastlanmıştır (Arslan 2013; Lülecî 2015; Öztürk, 2009; Terzi, 2008). Ancak bu araştırmalarda sanat eğitimi politikalarından ziyade kültür ve sanat politikaları incelenmiştir. Tansuğ, 1991; Erbay 1997; Özsezgin, 1999; Kırıçoğlu, 2002; San, 2010; Gökay, 2011; Tataroğlu, 2012 ve Artut, 2013 yazarlarının eserleri hükûmet politikalarının ortaöğretim kademesinde sanat eğitime etkisinden çok sanat eğitiminin temel konuları, sanat eğitiminin nasıl işlendiği/işlenmesi gerektiği, sanat eğitimi tarihi, yöntemleri, sanat ve sanat eğitimi politikalarının dönemin toplumsal durumu doğrultusunda nasıl değiştiği konularını içermektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin gerçekleşmeyi planladığı eğitim hedeflerini ve hükûmetlerin genel eğitim politikalarını belirleyen araştırmalarda (Arslan 2018; Çakır 2016; Ernas 2019; Hesapçıoğlu 2009; Kerimoğlu 2006; MEB & OECD, 1990); sanat eğitimi politikalarına yer verilmemiştir.

Bu araştırmada 1980 yılından 2019 yılına kadar Türkiye’deki hükûmet politikalarının, ortaöğretim kademesinde sanat eğitime etkilerini belirlemek amacıyla birincil kaynaklara ulaşılmıştır. Bu doğrultuda 1.-66. Türkiye Cumhuriyeti hükûmetleri programlarına Tutanak Dergilerinden erişilmiş; Birinci-On Birinci Kalkınma Planları ve Birinci-On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûraları ele alınmış; Resim/Görsel Sanatlar Dersinin nasıl isimlendirildiği, ders türünün ne olduğu, dersin hangi dönemde ve hangi yarıyılıda yer aldığı, ders

saatlerinin nasıl olduğu, öğretim programlarındaki kazanımlarının ve ders konularının nasıl olduğunu belirlemek amacıyla 1923 yılından 2019 yılına kadar yayımlanan Tebliğler Dergileri, TTK kararları ve öğretim programları değerlendirilmiş; 1957, 1991, 1998, 2009, 2017 ve 2018 senelerinde yayımlanan öğretim programları incelenmiştir. Ayrıca ilgili politikaları tespit etmek için 1923 yılından 2019 yılına kadar Türkiye'nin siyasi tarihi de ortaya koyulmuştur. Bu yönleriyle hükûmetlerin ortaöğretim kademesinde yürüttüğü sanat eğitimi politikasını belirleyen bir başka çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenler araştırmacıyı, Türkiye'deki hükûmet politikalarında sanat eğitimi (1980-2019) konusunu incelemeye sevk etmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

“Türkiye’de Hükûmet Politikalarının Sanat Eğitime Etkisi (1980-2019)” başlıklı nitel çalışma, tarama modeliyle yürütülen bir tezdur. Bu açıdan ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, ilgili dönemin hükûmet politikalarıyla ne gibi değişimlere uğradığını inceleyen tarihsel bir araştırmadır. Karasar (2012) tarama modelini, geçmişten günümüze devam eden bir olguyu açıklamayı hedefleyen yaklaşım olarak tanımlamıştır (s.77).

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi incelemesi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda, verilerin birbiriyle tutarlı ve belirli bir amaca hizmet edecek şekilde düzenlenmesi araştırmacılara rehberlik etmektedir. Ayrıca nitel araştırma yöntemlerinde araştırma desenlerinin keskin sınırlarla belirlenmemesi ve yönlendirme yapılmaması, araştırmacıya esnek çalışma fırsatı vermektedir. Araştırmanın aşamalarının birbirleriyle bağlantılı ve tutarlı olmasını da desteklemektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.68). Bu sebeplerle hükûmet politikalarının ortaöğretimde Resim/Görsel Sanatlar Dersine etkilerini belirlemek için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Tarihsel araştırma yöntemi toplumsal değişim, toplumsal hareketler, siyasal değişim, siyasal hareketler ve politik durumların tespitinde kullanılmaktadır (Neuman, 2017b, s.602). Tarihsel araştırmalar kültürleri anlamak, geçmişin günümüzle olan ilişkisini açıklamak, bilinmeyeniyi ortaya çıkarmak, soruları yanıtlamak, kurumların ya da kişilerin başarılarını aktarmak gibi konuları içermektedir. Bunların yanı sıra eğitim politikası oluşturma ve planlamadan sorumlu kimselerin geçmişte ne tür yöntemler kullandığını ve bu yöntemlerden hangisinin daha başarılı olduğunu incelemede de tarihsel araştırmalardan faydalanılmaktadır. Bu tür araştırmalarda araştırmacı verileri toplarken ve analiz ederken, geçmiş ve gelecek arasında sürekli mekik dokunmaktadır (Yeşiltaş, 2014, s.411-414).

Şekil 67’de tarihsel araştırmada izlenen adımlara yer verilmiştir.

Şekil 67. Tarihsel araştırma adımları. “*Tarihsel Araştırma*”, Yeşiltaş, E. (2014). S.B. Demir (Ed.), Eğitim araştırmaları nicel, nitel ve karma yaklaşımlar içinde (s.411-513). Ankara: Eğiten Kitap kaynağından uyarlanmıştır.

Şekil 67’ye göre bu araştırmada izlenen adımlar, aşağıda özetlenmiştir:

1. Araştırmanın konusu “Türkiye’de Hükûmet Politikalarının Sanat Eğitime Etkisi (1980-2019)” ve araştırma problemi “1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikalarının ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine etkileri nelerdir?” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın alt problemleri, “1980-2019 yılları arasında hükûmet programlarında, Kalkınma Planlarında ve Millî Eğitim Şûralarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ne şekilde yer verilmiştir? ve 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi isim değişiklikleri, kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyılta yer aldıkları, ders saatleri, ders türü (zorunlu/seçmeli), kazanımlar ve ders konuları açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?” şeklindedir.
2. Doküman inceleme yöntemiyle araştırmanın amacına, problem cümlesine ve alt problemlerine uygun veriler toplanmıştır. Bu verileri hükûmet programları, Tutanak

Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK kararları, öğretim programları, ilgili tezler, makaleler ve kitaplar oluşturmaktadır.

3. Toplanan veriler, konuya ilişkin değerlendirilmiş ve kaynaklar taranırken çeşitli notlar tutulmuştur.
4. Verilerden yola çıkılarak araştırmanın nihai raporu, sonuç ve öneriler bölümü, 1980-2019 yılları arasında hükûmet programlarında, Kalkınma Planlarında ve Millî Eğitim Şûralarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ne şekilde yer verildiği ve 1980-2019 yılları arasında Türkiye'deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin isim değişiklikleri, kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyıl, ders saatleri, ders türü (zorunlu/seçmeli), kazanımlar, ders konuları açısından ne gibi değişimlere uğradığı alt problemlerinden yola çıkılarak oluşturulmuştur.

Araştırmada kullanılan yöntem, doküman incelemedir. Yıldırım & Şimşek'e (2018) göre doküman analizi, araştırılması planlanan konulara ilişkin yazılı kaynakların kullanılmasıdır. Doküman analizi yöntemi, nitel araştırmalarda tek başına kullanılabilir. Doküman analizine başlamadan önce, araştırmanın problemine ilişkin hangi veri kaynaklarının kullanılacağı belirlenmelidir (s.189-190). Bu doğrultuda araştırma konusuyla ilgili olduğu düşünülen tezler, makaleler, kitaplar, internet kaynakları, basın haberleri, TBMM ve MEB yayınları ve arşivleri, hükûmet programları ve Kalkınma Planları gibi dokümanların analizleri yapılmıştır.

Neuman'a (2017a) göre nitel araştırmalarda dokümanlar analiz edilirken, bilimsel çalışmalar birbiriyle karşılaştırmalı ve eleştirel biçimde ortaya koyulmalıdır (s.164, 167). Bu bakımdan 1980-2019 yılları arası görev almış hükûmetlerin, Resim/Görsel Sanatlar Dersine ilişkin politikaları ilgili kaynaklar karşılaştırılarak ele alınmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma evreni, araştırmaya dâhil edilen elemanlardan oluşan ve araştırma sonuçlarının genellemesine yardımcı olan unsurların tamamıdır (Altunışık, akt.Gökçe & Çukurçayır, 2009, s.48).

1980-2019 yılları arasında hükûmet politikalarının, Resim/Görsel Sanatlar Dersine etkilerini belirlemek için TBMM ve MEB arşivleri, hükûmet programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK kararları ve

öğretim programları gibi dokümanlara ulaşılmıştır. İlgili veri kaynaklarının tamamı, araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Konuya ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığı ve araştırma evreninin tamamına ulaşılmaya çalışıldığı için çalışmada örneklem alınmamıştır.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Nitel veri toplama tekniklerinden bir tanesi doküman incelemidir. Bu teknikte amaç, yazılı ve görsel materyallerin analizini yapmaktır. Geleneksel doküman araştırma tekniği tarihçilerin, dilbilimcilerin, insanbilimcilerin sıkça kullandığı bir yöntem olarak medeniyetlerin geçmişlerine ilişkin özellikleri ortaya koymaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.189). Bu anlamda araştırmanın amacına ve alt problemlerine ilişkin verileri toplamak amacıyla doküman inceleme yöntemine başvurulmuştur. Tablo 79’da veri toplama teknikleri açıklanmıştır.

Tablo 79

Veri Toplama Araçları, Araştırma Problemi ve Alt Problemleri Arasındaki İlişki

Araştırmanın Problem Cümlesi	Veri Toplama Araçları
1980-2019 yılları arasında Türkiye'deki hükümet politikalarının ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine etkileri nelerdir?	-Dokümanlar (Hükümet Programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları ve Öğretim Programları)
Araştırmanın Alt Problemleri	Veri Toplama Araçları
1. 1980-2019 yılları arasında Türkiye'deki hükümetlerin programlarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır?	-Dokümanlar Hükümet Programları ve Tutanak Dergileri
2. 1980-2019 yılları arasında hazırlanan Kalkınma Planlarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır?	-Dokümanlar Kalkınma Planları
3. 1980-2019 yılları arasında düzenlenen Millî Eğitim Şûralarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır?	-Dokümanlar Millî Eğitim Şûraları
4. 1980-2019 yılları arasında Türkiye'deki hükümet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi isim değişikliğine uğramış mıdır?	-Dokümanlar (Hükümet Programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları ve Öğretim Programları)
5. 1980-2019 yılları arasında Türkiye'deki hükümet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyıldan verilmiştir?	-Dokümanlar (Hükümet Programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları ve Öğretim Programları)
6. 1980-2019 yılları arasında Türkiye'deki hükümet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ders saatleri açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?	-Dokümanlar (Hükümet Programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları ve Öğretim Programları)
7. 1980-2019 yılları arasında Türkiye'deki hükümet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi ders türü (zorunlu/seçmeli) açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?	-Dokümanlar (Hükümet Programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları ve Öğretim Programları)
8. 1980-2019 yılları arasında Türkiye'deki hükümet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi öğretim programlarında yer alan kazanımları açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?	-Dokümanlar (Hükümet Programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları ve Öğretim Programları)
9. 1980-2019 yılları arasında Türkiye'deki hükümet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi öğretim programlarında yer alan ders konuları açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?	-Dokümanlar (Hükümet Programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları ve Öğretim Programları)

Tablo 79'a göre araştırmada doküman olarak 1. Alt problemde hükûmet programları ve Tutanak Dergileri, 2. Alt problemde Kalkınma Planları, 3. Alt problemde Millî Eğitim Şûraları, 4.-9. Alt problemlerinde ise hükûmet programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK kararları ve öğretim programlarından faydalanılmıştır.

Doküman incelemede ulaşılan verilerin güvenilirlikleri kontrol edilmeli, bilgiler özümsemeli, analiz edilmeli ve ardından kullanılmalıdır. Araştırmanın problemine, amacına veya veri analizinin ne kadar derinlemesine yapılacağına göre bahsedilen aşamalar değişebilir (Foster, akt.Yıldırım & Şimşek, 2018, s.194). Bu aşamalara uygun olarak araştırmada,

1. Dokümanlara ulaşmak için TBMM kütüphanesi ve arşivinde yer alan hükûmet programları ve Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, MEB arşivinde bulunan Tebliğler Dergilerinin ilgili sayıları, TTK fihrist arşivinde yer alan konuya ilişkin 1980 yılından 2019 yılına kadar kurul kararları ve öğretim programlarının temini,
2. Ulaşılan kaynakların özgünlüklerini kontrol etmek için mümkün olduğunca birincil veri kaynakların kullanılması, kaynakların doğrudan ve dolaylı alıntılarla desteklenmesi,
3. Dokümanları derinlemesine anlamak için gerekirse tekrar okunması ve notlar alınması,
4. Kullanılan veri toplama araçlarına göre verilerin analiz edilmesi,
5. Verilerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, araştırmada uygun bölümlere aktarılması ve yorumlaması basamakları takip edilmiştir.

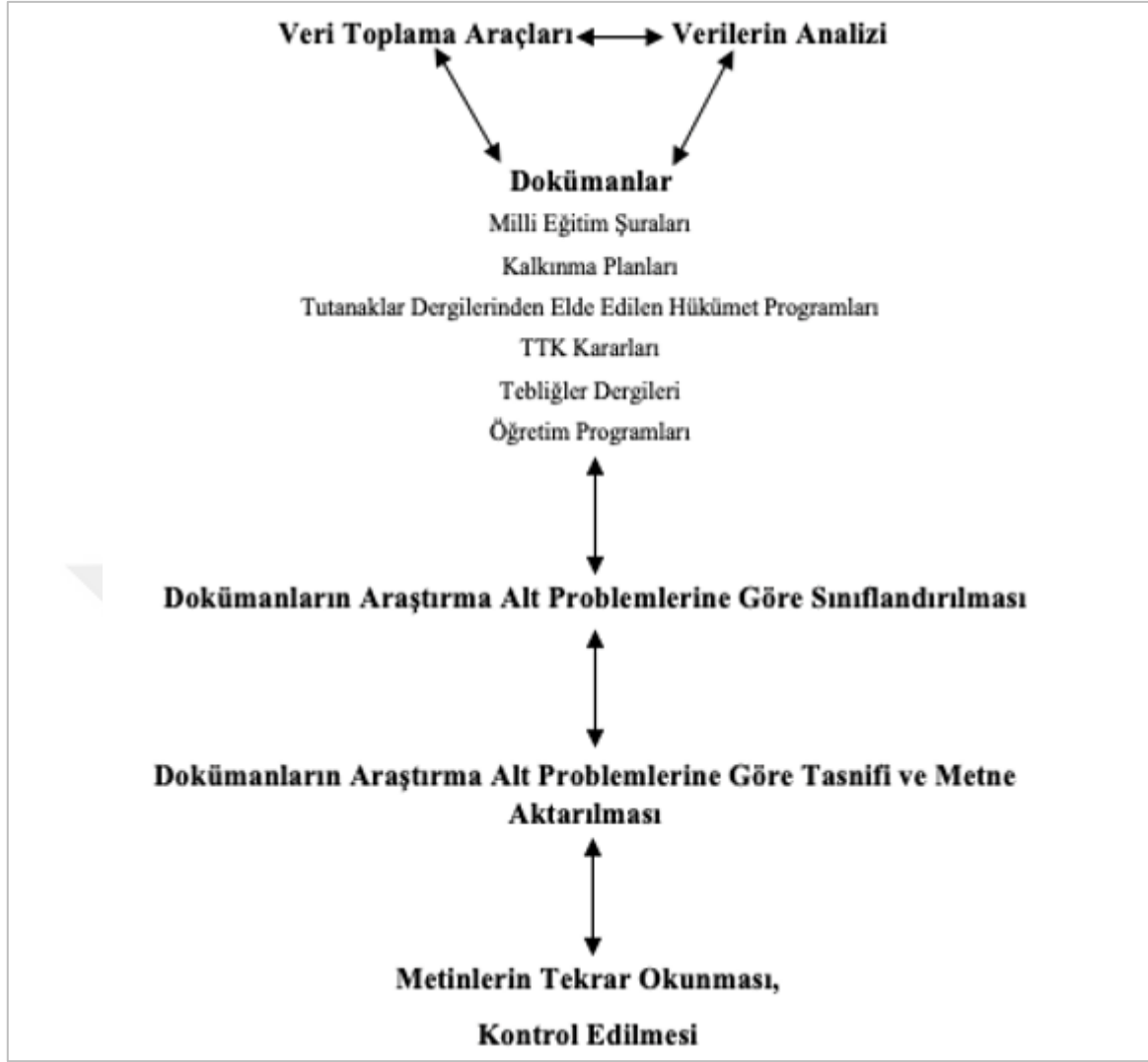
Nitel veri dokümanları, özel ve resmî belgelere dayalı olabilir. Bilimsel dergiler, otobiyografi ve biyografi analizleri üzerinden elde edilen veriler, nitel araştırmada kullanılan dokümanların analizini oluşturmaktadır (Creswell, 2013, s.157, 160). Tarama araştırmalarında, geçmiş olayların tespit edilmesi için kanıtlar bir araya getirilmelidir. Tarihsel veri kaynakları, çoğunlukla bilgi aktarmak için basılmış belgelerdir ve bu belgeler ilgili dönemlere ait kanıtları barındırırlar. Geçmiş ele alan araştırmalarda, birincil kaynaklara ulaşamayabilir. Bu sebeple tarihsel araştırmalarda, veri elde etme güçlüğü bulunmaktadır. Tarihsel veriler eksik olabilir ve araştırmacılar başkalarından aktarılan bilgilere başvurmak durumunda kalabilirler (Karasar, 2012, s.78).

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi doküman analizi yöntemine göre yapılmış ve veri toplama araçlarına bağlı olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaların analiz bölümü, verilerin sunumu ve yorumlanmasını içermektedir. Nitel araştırmalarda araştırmacılar, tesadüfen elde ettikleri verileri de sonradan kullanmak üzere saklayabilirler. Buna rağmen araştırmanın analiz süreci, genel bir formatla yürütülmektedir (Creswell, 2013, s.179, 182). Bu açıdan araştırma sürecinde plansız karşılaşılan veriler, tasnif edilerek ilgili bölümlerde kullanılmıştır.

Doküman analizlerinden elde edilen veriler sistematik şekilde düzenlenerek olası hatalar, en aza indirgenerek yayımlanmış ve yayımlanmamış araştırmalar takip edilmektedir. Araştırmanın amacı ve kapsamı tanımlanmalı, konuyla ilgili araştırmalar gözden geçirilmeli, çalışmalardan elde edilen veriler analiz edilmelidir (Bryman, 2008, s.102-103). Çalışma boyunca taranan kaynaklardan elde edilen veriler, tezin amacına uygun biçimde sistematik şekilde değerlendirilip bir araya getirilmiştir. Toplanan bilgiler ışığında, Türkiye'deki siyasi değişimlerden etkilenen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin 1980 yılından 2019 yılına kadar durum tespiti yapılmıştır.

Araştırmanın 1.-9. Alt problemlerine ilişkin veriler toplanırken, dokümanlardan (hükûmet programları, Tutanaklar Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları, öğretim programları) faydalanılmış ve bu dokümanların içerik analizleri yapılmıştır. Şekil 68'de doküman analizinde kullanılan aşamalar özetlenmiştir.

Şekil 68. Verilerin analiz süreci

3.4.1. 1980-2019 Yılları Arasında Hükûmet Programlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizi

Araştırmanın birinci alt problemini, 1980-2019 yılları arasında hükûmet programlarında, ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır? sorusu oluşturduğundan, veriler bu alt problemin ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiş ve analiz edilmiştir. İlgili dokümana, TBMM arşivinde bulunan Tutanaklar Dergilerinden erişilmiştir. Bu nedenle doküman incelemesiyle toplanan verilerin -44.-66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri programları- analizinde, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinden elde edilen verilerin analizi için hükûmet numarasını, hükûmetin görev aldığı yılları ve temsil ettikleri siyasi partileri, hükûmet

programında bulunan ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ilişkin hedefleri içeren tablo oluşturulmuştur. Doküman incelemesinden elde edilen verileri analiz etmek için kullanılan araçlar Tablo 80’de gösterilmiştir.

Tablo 80

1980-2019 Yılları Arasında Hükûmet Programlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo

Hükûmet Numarası	Hükûmetin Aldığı Yıllar ve Temsil Ettikleri Siyasi Partiler	Görev ve İlişkin Hedefler	Hükûmet Programında Bulunan Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine

3.4.2. 1980-2019 Yılları Arasında Kalkınma Planlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizi

Araştırmanın ikinci alt problemini, 1980-2019 yılları arasında Kalkınma Planlarında, ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır? sorusu oluşturduğundan, veriler bu alt problemin ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiş ve analiz edilmiştir. İlgili dokümana, Strateji ve Bütçe Başkanlığı arşivinde bulunan, Kalkınma Planlarından erişilmiştir. Bu nedenle doküman incelemesiyle toplanan verilerin -Beşinci-On Birinci Kalkınma Planları- analizinde, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinden elde edilen verilerin analizi için hükûmet dönemini, Kalkınma Planını, temel amaçları, planda yer verilen konuları, Planın ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ilişkin hedeflerini içeren tablo oluşturulmuştur. Doküman incelemesinden elde edilen verileri analiz etmek için kullanılan araçlar Tablo 81 ve 82’de gösterilmiştir.

Tablo 81

Hükûmet Dönemleri ve Kalkınma Planlarına Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo

Hükûmet Dönemi	Kalkınma Planı ve Düzenlendiği Yıl

Tablo 82

1980-2019 Yılları Arasında Kalkınma Planlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo

Kalkınma Planı	Eğitime İlişkin Temel Amaçlar	Planda Araştırmaya İlişkin Konular	Yer Verilen Konular	Planın Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Hedefleri

3.4.3. 1980-2019 Yılları Arasında Millî Eğitim Şûralarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizi

Araştırmanın üçüncü alt problemini, 1980-2019 yılları arasında Millî Eğitim Şûralarında, ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır? sorusu oluşturduğundan, veriler bu alt problemin ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiş ve analiz edilmiştir. İlgili dokümana, MEB arşivinden ulaşılmıştır. Bu nedenle doküman incelemesiyle toplanan verilerin -Onuncu-On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûraları- analizinde, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinden elde edilen verilerin analizi için hükûmet dönemi, Millî Eğitim Şûrası, hedefi, Şûra gündemi, Şûrada alınan kararlar, ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ilişkin alınan kararlar başlıkları bulunan tablo oluşturulmuştur. Doküman incelemesinden elde edilen verileri analiz etmek için kullanılan araçlar Tablo 83 ve 84’te gösterilmiştir.

Tablo 83

Hükûmet Dönemleri ve Millî Eğitim Şûralarına Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo

Hükûmet Dönemi	Millî Eğitim Şûraları ve Düzenlendiği Yıl

Tablo 84

1980-2019 Yılları Arasında Millî Eğitim Şûralarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo

Hükûmet Dönemi	Millî Eğitim Şûrası	Eğitim Hedefi	Şûrada Alınan Kararlar	Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Alınan Kararlar

3.4.4. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin İsmine Yönelik Verilerin Analizi

Araştırmanın dördüncü alt problemini, 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin ismine, ilişkin bilgiler oluşturmaktadır. Bu veriler bu alt problemin ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiş ve analiz edilmiştir. İlgili dokümana, TTK arşivi kararlarından erişilmiştir. Bu nedenle doküman incelemesiyle toplanan verilerin isim değişikliğine yönelik verilerin analizinde, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinden elde edilen verilerin analizi için hükûmet dönemini ve dersin ismini içeren tablo oluşturulmuştur. Doküman incelemesinden elde edilen verileri analiz etmek için kullanılan araçlar Tablo 85’te gösterilmiştir.

Tablo 85

1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin İsmine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo

Hükûmet Dönemi	Dersin İsmi

3.4.5. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Kaçıncı Dönem ve Kaçıncı Yarıyılta Verildiğine, Ders Saatlerine Yönelik Verilerin Analizi

Araştırmanın beşinci ve altıncı alt problemini, 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyılta verildiğine, ders saatlerine ilişkin bilgiler oluşturmaktadır. Bu veriler bu alt problemin ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiş ve analiz edilmiştir. İlgili dokümana, Tebliğler Dergileri ve TTK arşivi kararlarından erişilmiştir. Bu nedenle doküman incelemesiyle toplanan verilerin isim değişikliğine yönelik verilerin analizinde, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinden elde edilen verilerin analizi için eğitim öğretim yılını, ortaöğretim kademesi 1-4. Sınıflarını ve dönemlerini içeren tablo oluşturulmuştur. Bu tablolar TTK’nın 1980-2019 yılları arasında aldığı, ders saatlerini ve ders dönemlerini

gösteren ders çizelgeleri kararlardan yola çıkılarak hazırlanmıştır. Doküman incelemesinden elde edilen verileri analiz etmek için kullanılan araçlar Tablo 86’da gösterilmiştir.

Tablo 86

1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Kaçınıcı Dönem ve Kaçınıcı Yarıyılta Verildiğine, Ders Saatlerine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo

Eğitim Öğretim Yılı	Sınıflar (Lise)	1.	2.	3.	4.
	Dönemler	1.	2.	3.	4.
	İlgili Dönemde Dersin Bulunup Bulunmadığı/Ders Saatleri	1.	2.	3.	4.

3.4.6. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türüne (Zorunlu/Seçmeli) Yönelik Verilerin Analizi

Araştırmanın yedinci alt problemini, 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin ders türüne (zorunlu/seçmeli) ilişkin bilgiler oluşturmaktadır. Bu veriler bu alt problemin ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiş ve analiz edilmiştir. İlgili dokümana, Tebliğler Dergileri ve TTK arşivi kararlarından erişilmiştir. Bu nedenle doküman incelemesiyle toplanan verilerin isim değişikliğine yönelik verilerin analizinde, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinden elde edilen verilerin analizi için eğitim öğretim yılını ve ders türünü (zorunlu/seçmeli) içeren tablo oluşturulmuştur. Doküman incelemesinden elde edilen verileri analiz etmek için kullanılan araçlar Tablo 87’de gösterilmiştir.

Tablo 87

1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türüne (Zorunlu/Seçmeli) Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo

Eğitim Öğretim Yılı
Ders Türü (Zorunlu/Seçmeli)

3.4.7. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Kazanımlarına ve Ders Konularına Yönelik Verilerin Analizi

Araştırmanın sekizinci ve dokuzuncu alt problemini, 1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin ders türüne (zorunlu/seçmeli) ilişkin bilgiler oluşturmaktadır. Bu veriler bu alt problemin ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiş ve analiz edilmiştir. İlgili dokümanlara, Tebliğler Dergileri ve TTK arşivi kararlarından erişilmiştir. Bu nedenle doküman incelemesiyle toplanan verilerin isim değişikliğine yönelik verilerin analizinde, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinden elde edilen verilerin analizi için hükûmet dönemi ve öğretim programının yenilendiği yıllar; kazanımlar ve ders konularıyla birlikte, kazanım ve içeriklerin yer aldığı sınıf bilgisini içeren tablolar oluşturulmuştur. 1957, 1991, 1998, 2009, 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan öğretim programlarının her birinde yer alan kazanımlar ve konuları için ayrı tablolar hazırlanmıştır. Doküman incelemesinden elde edilen verileri analiz etmek için kullanılan araçlar Tablo 88 ve Tablo 89’da gösterilmiştir.

Tablo 88

1980 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programlarına Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo

Hükûmet Dönemi	Öğretim Programının Yenilendiği Yıllar

Tablo 89

1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Kazanımına ve Ders İçeriğine Yönelik Verilerin Analizinde Kullanılan Tablo

Sınıflar
Kazanımlar/Ders Konuları

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın problem cümlesine (1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikalarının ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine etkileri nelerdir?) yanıt aramak için hükûmet programları, Tutanak Dergileri, Kalkınma Planları, Millî Eğitim Şûraları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları ve öğretim programları incelenmiştir. İlgili dokümanlar doğrultusunda bu bölümde hükûmet programları, Kalkınma Planları ve Millî Eğitim Şûralarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin yeri, dersin isim değişikliğine uğrayıp uğramadığı, dersin kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyıl da yer aldığı, dersin saatleri, dersin türü (zorunlu/seçmeli), öğretim programlarında yer alan kazanımları ve ders konuları açısından ne şekilde değiştiğine ilişkin verilere yer verilmiştir.

4.1. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Programlarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde “1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmetlerin programlarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır?” sorusuna yanıt aranmış hükûmet programları ve Tutanaklar Dergileri üzerinden ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar dersin durumu kronolojik olarak incelenmiş ve tablolarla sunulmuştur.

1980 yılından 2019 yılına kadar 44.-66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri görev almıştır. Tablo 90’da hükûmet programlarında yer alan ortaöğretim kademesinde yürütülen resim/görsel sanatlar dersine yönelik kararlar sunulmuştur.

Tablo 90

1980-2019 Yılları Arasında Hükûmet Programlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Kararlar

Hükûmet Numarası	Hükûmetin Görev Aldığı Yıllar ve Temsil Ettikleri Siyasi Partiler	Hükûmet Programında Bulunan Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Hedefler
44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	20.09.1980-13.12.1983, MGK	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	13.12.1983-21.12.1987, ANAP	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	21.12.1987-09.11.1989, ANAP	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	09.11.1989-23.06.1991, ANAP	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	23.06.1991-20.11.1991, ANAP	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	21.11.1991-25.06.1993, DYP-SHP Koalisyon Hükûmeti	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	25.06.1993-05.10.1995, DYP-SHP Koalisyon Hükûmeti	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	05.10.1995-30.10.1995, DYP-Azınlık Hükûmeti	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	30.10.1995-06.03.1996, DYP-CHP Koalisyon Hükûmeti	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	06.03.1996-28.06.1996, ANAP-DYP Koalisyon Hükûmeti	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir

54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	28.06.1996-30.06.1997, RP-DYP Koalisyon Hükûmeti	Ortaöğretim Kademesinde Belirtilmemiştir	Resim	Dersine	İlişkin	Hedef
55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	30.06.1997-11.01.1999, ANAP-DSP-DTP Koalisyon Hükûmeti	Ortaöğretim Kademesinde Belirtilmemiştir	Resim	Dersine	İlişkin	Hedef
56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	11.01.1999-28.05.1999, DSP Azınlık Hükûmeti	Ortaöğretim Kademesinde Belirtilmemiştir	Resim	Dersine	İlişkin	Hedef
57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	28.05.1999-18.11.2002, DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükûmeti	Ortaöğretim Kademesinde Belirtilmemiştir	Resim	Dersine	İlişkin	Hedef
58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	18.11.2002-14.03.2003, AKP	Ortaöğretim Kademesinde Belirtilmemiştir	Resim	Dersine	İlişkin	Hedef
59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	14.03.2003-29.08.2007, AKP	Ortaöğretim Kademesinde Belirtilmemiştir	Resim	Dersine	İlişkin	Hedef
60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	29.08.2007-06.07.2011, AKP	Ortaöğretim Kademesinde İlişkin Hedef Belirtilmemiştir	Resim/Görsel	Sanatlar	Dersine	
61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	06.07.2011-29.08.2014, AKP	Ortaöğretim Kademesinde Hedef Belirtilmemiştir	Görsel	Sanatlar	Dersine	İlişkin
62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	29.08.2014-01.11.2015, AKP	Ortaöğretim Kademesinde Hedef Belirtilmemiştir	Görsel	Sanatlar	Dersine	İlişkin
63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	01.11.2015-17.11.2015, AKP	Hükûmet Programı Hazırlanmamıştır				
64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	17.11.2015-22.05.2016, AKP	Ortaöğretim Kademesinde Hedef Belirtilmemiştir	Görsel	Sanatlar	Dersine	İlişkin
65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	22.05.2016-10.07.2018, AKP	Ortaöğretim Kademesinde Hedef Belirtilmemiştir	Görsel	Sanatlar	Dersine	İlişkin
66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	10.07.2018- ..., AKP-MHP İttifakı	Hükûmet Programı Hazırlanmamıştır				

Tablo 90 incelendiğinde 44.-66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin programlarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar dersine ilişkin bir hedef belirtmediği anlaşılmıştır. Tablodan yola çıkılarak her bir hükûmetin programına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu anlamda 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında eğitim alanında yapılacak yeniliklere değinilmiş; fakat ortaöğretim kademesinde yürütülecek olan sanat eğitimi politikası bildirilmemiştir. Tutanak Dergisi'ndeki (1980) hükûmetin programında millî kültür ve sanat değerlerinin, bilimsel metotlarla tüm yurda yayılacağı belirtilmiştir (s.91).

45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, ortaöğretim kademesi sanat eğitimi politikalarına yer verilmese de Tutanak Dergisi'nde (1983) hükûmetin programında,

1. Ortaöğretim politikalarının gerçekçi ve ülke ihtiyaçlarını karşılar hâle getirileceği; ortaöğretimde genel eğitim ağırlığının azaltılacağı,
2. Mesleki ve teknik öğretime ağırlık verileceği,
3. Kültür ve sanatın, millî değerlerin korunması ve uluslararası ilişkilerde prestij kazanılması açısından değerli görüldüğü ifade edilmiştir (s.78).

46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında eğitim konusuna değinilse de ortaöğretim kademesi sanat eğitimi politikaları belirtilmemiştir. Tutanak Dergisi'ndeki (1987) hükûmetin programında,

1. Kültür ve sanatın, millî değerlerin muhafaza edilmesinde önemli olduğu,
2. Sosyal ve kültürel yaşamda müzik, resim, sinema, tiyatro, folklor ve edebiyatın geliştirilmesinin kültür ve sanat politikalarının temel hedefleri arasında yer aldığı,
3. Sanatçıların güvence altına alınması ve yetiştirilmesi için devlet desteği verileceği,
4. Tarihî eserlerin korunmasına özen gösterileceği ifade edilmiştir (s.62).

47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında eğitim alanındaki politikalara değinilmiş; ancak ortaöğretim kademesinde Resim Dersi konusu gündeme gelmemiştir. Tutanak Dergisi'nde yer alan (1989) hükûmetin programında,

1. Ortaöğretimden yükseköğretime, insan gücü planlamasına ağırlık verileceği,
2. Öğretim programları ve teknolojilerinin çağın koşullarına uygun olarak yeniden düzenleneceği,
3. İlk ve ortaöğretimde ikili öğretimin kaldırılarak öğrenci sayılarının azaltılacağı,
4. Türk sanatının dünya ölçeğinde tanınması için ilgili yayınların yabancı dillere çevrileceği belirtilmiştir (s.357-358).

48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında eğitim konusuna yer verilmiş; fakat ortaöğretim kademesinde Resim Dersi konusuna değinilmemiştir.

49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, ortaöğretim kademesi Resim Dersinde yürütülecek olan politikalar konu edilmemiştir. Ancak eğitime ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu anlamda Tutanak Dergisi'ndeki (1991b) hükûmetin programında,

1. Cumhuriyetçi, millî kültüre önem veren, yaratıcı, esnek düşünme kabiliyetine sahip, kişilik sahibi nitelikli bireylerin yetiştirilmesinin eğitim politikalarında esas olduğu,
2. Ortaöğretimin sadeleştirileceği,
3. Eğitimde kaynakların etkin kullanımı için çok amaçlı lise sistemine geçileceği,
4. Öğretim programlarının evrensel ölçütlere göre özgürlükçü anlayışla yeniden düzenleneceği bildirilmiştir (s.128-129).

50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna yer verilmekle birlikte; ortaöğretim kademesi Resim Dersi politikaları sunulmamıştır. Tutanak Dergisi'nde bulunan (1993) hükûmetin programında,

1. Millî kültür mirasının evrensel kültür değerleri ve sanatla birleştirileceği,
2. Kültür varlıklarının korunması için restorasyon çalışmalarının yürütüleceği,
3. Kültür politikasıyla demokratikleşmenin, özgürleşmenin gerçekleşeceği,
4. Öğrencilerin yaratıcılıklarını ve yeteneklerini ortaya koymak amacıyla kültür, sanat ve spor faaliyetlerinin düzenleneceği ifade edilmiştir (s.371, 391-392).

51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında eğitim konusu belirtilmiş; fakat ortaöğretim kademesi Resim Dersi politikası bildirilmemiştir.

52. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programı, 51. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programının devamı niteliğindedir.

53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim alanındaki hedefler belirtilmiş; ancak ortaöğretim kademesi Resim Dersi politikalarına değinilmemiştir. Tutanak Dergisi'nde (1996a) hükûmetin programında,

1. Ortaöğretim kademesi öğretim programlarının meslek kazandırmaya ve hayata yönlendirecek şekilde yenileneceği,
2. Taşınabilir ve taşınamaz kültür varlıklarının korunacağı,
3. Kütüphanelerin artırılarak millî kültürün geliştirilip tanıtılacağı,

4. Yurt dışındaki kültürel varlıkların tespit edilip korunacağı ve vakıf eserlerinin bakım ve onarım çalışmalarının gerçekleştirileceği ifade edilmiştir (s.17, 21-22).

54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, ortaöğretim kademesi Resim Dersi politikalarına yer verilmemiştir. Tutanak Dergisi'nde (1996b) hükûmetin programında,

1. Ortaöğretim kademesinin yeniden yapılandırılacağı,
2. Ortaöğretim kademesi öğretim programlarının yüksek ve mesleki teknik eğitime hazırlayacak ve iş hayatına atılmayı kolaylaştırılacak şekilde yeniden düzenleneceği,
3. Tarihî ve doğal yapı ile sanat eserlerinin korunmasına özen gösterileceği,
4. Kültür varlıklarının tanıtılacağı bildirilmiştir (s.534, 537).

Tutanak Dergisi'ndeki (1997) 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında,

1. Ortaöğretim kademesinde beceri kazandıran eğitim sisteminin uygulanacağı,
2. Türk kültürü ve sanatının dünya ölçeğine taşınacağı,
3. Fikir ve sanat eserleri sahiplerinin haklarının korunacağı belirtilmektedir (s.234); ancak programda ortaöğretim kademesi Resim Dersi politikalarına yer verilmemiştir.

56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında eğitim alanındaki hedefler bildirilmiş; ancak ortaöğretim kademesinde Resim Dersi konu edilmemiştir.

57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin Tutanak Dergisi'nde (1999b) yer alan programında,

1. Müzelerin ve ören yerlerinin korunacağı, bu bölgelerin ticari amaçlarla doldurulmasına izin verilmeyeceği,
2. Güzel sanatların tüm alanlarının destekleneceği,
3. Eğitime ve gençliğe yatırım yapılacağı bildirilmiş (s.181, 183); ancak ortaöğretim kademesinde Resim Dersine yer verilmemiştir.

58. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, Tutanak Dergisi'ne (2002) göre

1. Genç neslin sanat, kültür ve spor faaliyetlerine teşvik edileceği,
2. Yerel yönetimlerin gençlere yönelik kültür ve sanat faaliyetlerini sürdüreceği,
3. Gençlerin serbest zamanlarını verimli kullanmaları için önlemler alınacağı belirtilmiş (s.53-54); ortaöğretim kademesinde Resim Dersi konu edilmemiştir.

59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, ortaöğretim kademesinde Resim Dersine yer verilmemiştir. Tutanak Dergisi'ndeki (2003) hükûmetin programında,

1. Evrensel değerlerin korunarak millî kültürün en üst düzeye ulaştırılacağı,

2. Folklor, müzik, etnografya, sinema, edebiyat ve plastik sanatlar vd. sanat dalları arasındaki yapının “eksik ve sağlıklı” bulunduğu; bu bakımdan konunun uzmanları ve sivil toplum örgütlerinden faydalanılarak yeni politikaların yürütüleceği,
3. Kültürel mirasın korunmasına önem verileceği ifade edilmiştir (s.131-132).

Tutanak Dergisi’nde (2007) bulunan 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, Türk kültür ve sanatının millî kimliğinin korunarak evrensel platformlara ulaştırılacağı belirtilmiş (s.122); fakat programda ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine yer verilmemiştir.

61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna değinilse de hkmetin ortaöğretim kademesi Görsel Sanatlar Dersine ilişkin bir konuya değinilmemiştir. Tutanak Dergisi’nde (2011) yer alan hkmetin programında,

1. Kültür politikaları kapsamında kültürel faaliyetlerin destekleneceği,
2. Vakıf eserlerini yaşatmak amacıyla çeşitli yenilikler yapıldığı ve son on yıl içinde restorasyon çalışmalarının yetmiş kat yükseldiği ifade edilmektedir (s.91-92).

62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında (2014) ğrencilerin millî ve manevi değerlere bağlı, evrensel ilkeleri benimseyecek şekilde yetiştirilebilmeleri amacıyla yeni ğretim programlarının uygulanmasının önemli olduğu belirtilmiş (s.62); fakat hkmetin ortaöğretim kademesinde Görsel Sanatlar Dersine ilişkin bir konuya değinilmemiştir.

63. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti program hazırlamamıştır.

64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında (2015),

1. Kültür ve sanat eserleriyle ilgili dijital fotoğraf arşivlerinin oluşturulacağı,
2. İlköğretimden ykseğretime öğrencilerin, entelektüel birikimlerini, sanat kültürlerini ve estetik bakış açılarını geliştirecek ğretim programlarının uygulanacağı vurgulanmış (s.60); ancak bu kazanımların ne şekilde verileceğine ilişkin detaylı bir bilgi verilmemiştir.

65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, eğitim konusuna değinilse de ortaöğretim kademesi Görsel Sanatlar Dersi konusuna ilişkin yürütülecek olan politika bildirilmemiştir. 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında (2016),

1. Kültür ve sanat değerlerinin korunarak gelecek nesillere aktarılacağı, bu alanlardaki faaliyetlere katılımın destekleneceği,
2. Estetik duygusu gelişmiş bireyler yetiştirileceği,

3. Sivil toplum üyelerinin kültür ve sanat faaliyetlerine aktif katılımlarının sağlanacağı,
4. Kütüphanelerdeki imkânların artırılarak yeni kütüphanelerin açılacağı,
5. Tüm illerde şehir müzeleri açılacağı böylece kültürel değerlerin yeni nesillere aktarılacağı ifade edilmiştir (s.17-18).

66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet sisteminde program hazırlanmamıştır.

Genel olarak 63. ve 66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin program hazırlamadığı anlaşılmıştır. 44.-66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri programlarında ortaöğretim kademesinde yürütülecek olan Resim/Görsel Sanatlar dersine ilişkin hedefleri gösteren bir bulguya ise rastlanmamıştır. Ancak 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti programında, öğretimin tüm kademelerinde öğrencilere “sanat kültürü ve estetik bakış açısı kazandıracak öğretim programlarının hazırlanacağı” belirtilmiştir. Bu kazanımın ne şekilde, ne zaman ve hangi yöntemlerle yapılacağına ilişkin bir bilgi ise verilmemiştir. 44.-62. ve 64.-65. Türkiye Cumhuriyet Hükûmetleri eğitim konusundaki hedeflerini programlarında bildirmişlerdir. İlgili hükûmetlerin programları incelendiğinde eğitim ile kültür, sanat konularının ayrı değerler olarak ele alındığı anlaşılmıştır. Hükûmet politikalarında kültür ve sanat aynı başlık altında işlenmemiştir. Bu anlamda “kültür ve sanat” politikalarına 45.-47., 49.-50., 53.-55., 57.-61., 64.-65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri programlarında yer verildiği görülmüştür. Bu açıdan sanat eğitimi politikalarının, hükûmetlerin programlarında yer almamasının bir eksiklik olduğu ve konunun üzerinde durulmadığı söylenebilir.

4.2. 1980-2019 Yılları Arasında Hazırlanan Kalkınma Planlarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde “1980-2019 yılları arasında hazırlanan Kalkınma Planlarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır?” sorusuna yanıt aranmış Kalkınma Planları üzerinden ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar dersin durumu kronolojik olarak incelenmiş ve tablolarla sunulmuştur.

1980 yılından 2019 yılına kadar toplamda yedi Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Tablo 91’de 1980-2019 yılları arasında gerçekleşen Kalkınma Planlarının, hangi hükûmet döneminde yayımlandığına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 91

Hükümet Dönemleri ve Kalkınma Planları

Hükümet Dönemi	Kalkınma Planı ve Düzenlendiği Yıl
45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	Beşinci Kalkınma Planı (1985-1989)
47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	Altıncı Kalkınma Planı (1990-1994)
53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	Yedinci Kalkınma Planı (1996-2000)
57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	Sekizinci Kalkınma Planı (2001-2005)
59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)
61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)
66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti	On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)

Tablo 91 incelendiğinde 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Beşinci Kalkınma Planının, 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Altıncı Kalkınma Planının, 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Yedinci Kalkınma Planının, 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Sekizinci Kalkınma Planının, 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Dokuzuncu Kalkınma Planının, 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Onuncu Kalkınma Planının; 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti döneminde ise On Birinci Kalkınma Planının hazırlandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 92’de Kalkınma Planlarının temel amaçlarını, Planda yer verilen konuları ve Planın ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ilişkin hedeflerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 92

1980-2019 Yılları Arasında Kalkınma Planlarında Yer Alan Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Hedefler

Kalkınma Planı	Eğitime İlişkin Temel Amaçlar	Planda Yer Verilen Araştırmaya İlişkin Konular	Planın Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Hedefleri
Beşinci Kalkınma Planı (1985-1989)	Eğitim Niteliğinin Artırılması, Öğrencilere, Hayata Dönük Bilgilerin Kazandırılması, Örgün Eğitim İmkanlarından Yararlanılması ve Yaygın Eğitimle Meslek Kazandırılması, Ara İnsan Gücünün Yetiştirilmesi, Örgün Eğitimde Yabancı Dile Ağırlık Verilmesi, Öğretmenlerin İstihdam Edilmesi, Öğretim Programlarının Güncellenmesi, Eğitimde TV'den Yararlanılması, Eğitim Sürekli Hâle Gelmesi, Fiziki Alt Yapının Geliştirilmesi	-Eğitim: Genel İlkeler; İlköğretim, Okulöncesi Eğitimi, İlkokul ve Ortaokullar, Genel, Mesleki ve Teknik Liseler, Yükseköğretim ve Eğitim Yatırımları - Millî Kültür	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
Altıncı Kalkınma Planı (1990-1994)	Öğretim Programlarının Geliştirilmesi, Fiziki Altyapının İyileştirilmesi, Öğretim Materyallerinin Geliştirilmesi, Meslek Kazandırıcı Yaygın Eğitim Verilmesi, Ara ve Yüksek Nitelikli İş Gücünün Sağlanması, Hizmet İçi Programların Uygulanması, Öğretmen Liselerinin Geliştirilmesi, Öğretmenlik Mesleğine Özendirilmesi, Öğrencilerin Becerileri ve İhtiyaçlarının Göz Önünde Bulundurulması, Özel Kesimin Vakıf Üniversitelerinin Açılmasına Teşvik Edilmesi, Eğitimde Teknolojiden Yararlanılması	-Eğitim: İlköğretim, Ortaöğretim, Yükseköğretim, Yaygın Eğitim; İlkeler ve Politikalar -Kültür: Kültür, Tanıtma	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
Yedinci Kalkınma Planı (1996-2000)	Yaygın Eğitim Hizmetlerinin Yenilenmesi, Nitelikli Yabancı Dil Eğitiminin Verilmesi, Mesleki ve Teknik Eğitimin Geliştirilmesi, Öğrencilerin İlgi Alanlarına Yönelik Bir Eğitim Sisteminin Oluşturulması, Eğitim Uygulamalarının ve Öğretim Programlarının	-Sosyal Gelişmeler ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Başlıkları Altında Eğitim ve Kültür Politikaları Belirtilmiştir	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir

	Yenilenmesi		
Sekizinci Kalkınma Planı (2001-2005)	Herkes İçin Hayat Boyu Öğrenme Yaklaşımının Uygulanması, Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması, Nitelikli Bireylerin Yetiştirilmesi, Zorunlu Eğitimin On İki Yıla Çıkarılması, Teknolojiden Faydalanılması, Öğretmenlik Mesleğinin Cazip Hâle Getirilmesi, Eğitimin Tüm Kademelerinde Meslek Edinen, İş Gücünü Sağlayan ve Öğrencilerin İlgi ve Becerilerine Yönelik Eğitim Verilmesi, Kademe Atlama Sınavlarının Düzenlenmesi	-Eğitim: Mevcut Durum, Amaçlar, İlkeler ve Politikalar, Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler -Kültür ve Sanat	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Alanda Bütüncül Bir Yaklaşımın Uygulanması, Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi, Eğitimde Fiziki İhtiyaçlarının Tamamlanması, Eğitimle İstihdamın Artırılması, Meslek Yüksek Okulları ve Mesleki ve Teknik Liseler Arasında Program Bütünlüğünün Sağlanması	-Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi -Kültürün Korunması ve Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi	Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)	Donanımlı Öğrenciler Yetiştirilmesi, Yükseköğretimde Niteliğin Artırılması, Okul Türlerinin Azaltılması, Öğretim Programlarının Yenilenmesi, Bireysel Özellikleri Gözetken Bir Sisteminin Uygulanarak Sınav Odaklı Eğitim Sisteminin Sonlandırılması	-Eğitim: Durum Analizi, Amaç ve Hedefler, Politikalar -Kültür ve Sanat	Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir
On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)	Tüm Öğrencilere Hitap Eden Özellikli ve Kapsayıcı Bir Eğitimle, Yaşam Boyu Öğrenme İmkanlarına Erişimin Sağlanması, Problem Çözme Yeteneği Gelişmiş, Sorumluluk ve Öz güven Duygusuna Sahip, Ülke Değerlerini ve Kültürünü Özümsemiş, İletişime Açık ve Paylaşan, Sanat ve Estetik Duyguları Gelişmiş, Teknolojiyi Kullanabilen Öğrenciler Yetiştirmek	-Eğitim: Amaç, Politika ve Tedbirler -Kültür ve Sanat	Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Hedef Belirtilmemiştir

Tablo 92 incelendiğinde 45., 47., 53., 57., 59., 61. ve 66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri dönemlerinde yayımlanan Beşinci-On Birinci Kalkınma Planlarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ilişkin bir hedefin belirtilmediği anlaşılmıştır. Tablodan yola çıkılarak Kalkınma Planlarında yer edinen araştırmaya ilişkin konulara yer verilmiştir. Bu anlamda 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde 1985-1989 yılları için hazırlanan Beşinci Kalkınma Planında, ortaöğretim kademesinde Resim Dersine ilişkin herhangi bir konuya değinilmediği anlaşılmaktadır.

47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde düzenlenen Altıncı Kalkınma Planında (1990-1994), ortaöğretim kademesinde Resim Dersi konusu gündeme gelmemiştir.

53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde düzenlenen Yedinci Kalkınma Planında (1996-2000), ortaöğretim kademesinde Resim Dersine dair karar alınmamış; ancak eğitim sisteminin yeniden yapılandırılarak öğretim programlarının geliştirilmesinde kurumlar arası iletişimin sağlanacağı belirtilmiştir (s.25, 33).

57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde düzenlenen Sekizinci Kalkınma Planında (2001-2005),

1. Öğretimin tüm kademelerinde eğitimin içeriğine sanat, tarih ve kültür bilincini geliştirici düzenlemelerin yapılacağı,
2. Millî değerleri benimseyen, eleştirel düşünebilen kendi fikirlerini sunabilen üretken ve yaratıcı öğrencilerin yetiştirileceği ve her kademedede yürütülen eğitimin tarih, kültür ve sanat birikimiyle geliştirileceği,
3. Sanat eserleri üretilmesinin destekleneceği, tüm sanat faaliyetlerinin ve sanatçıların destekleneceği ifade edilmiştir (s.98-99).

59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde düzenlenen Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007-2013), öncelikli olarak geleneksel sanatların yurt dışına ihraç edilmesi, yurt dışında tanıtılması gerektiği vurgulanmış (s.90); ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi konusu gündeme gelmemiştir.

61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde düzenlenen Onuncu Kalkınma Planında (2014-2018), ortaöğretim kademesinde Görsel Sanatlar Dersine ilişkin herhangi bir konuya değinilmese de Planda, ortaöğretim ve yükseköğretimde sınav sisteminin öğrencilerin başarılarını artıracak şekilde ilgilere göre yeniden düzenleneceği;

1. Kültür ve sanat etkinliklerini yaymak amacıyla kültür merkezlerinin inşa edildiği,

2. Eğitimde problem çözme ve algılama düzeyleri gelişmiş, kültürü benimsemiş, sanat ve estetik duyguları güçlü bireylerin yetiştirileceği belirtilmiştir (s.31, 44).

66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti döneminde hazırlanan On Birinci Kalkınma Planında (2019-2023), ortaöğretim kademesinde Görsel Sanatlar Dersi konusu yer almamış; ancak Planda,

1. Sanata erişim ve katılım olanaklarının artırılacağı,
2. Kültürel yaşamın bir alışkanlık hâline gelmesi için erken yaşlardan itibaren sanat eğitimi verileceği ifade edilmiştir (s.149).

Genel olarak Beşinci-On Birinci Kalkınma Planlarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ilişkin bir hedefin bulunmadığı ve konuya ilişkin bir kararın alınmadığı görülmüştür. 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yayımlanan Beşinci Kalkınma Planında; 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yayımlanan Altıncı Kalkınma Planında; 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yayımlanan Yedinci Kalkınma Planında; 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yayımlanan Sekizinci Kalkınma Planında; 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yayımlanan Dokuzuncu Kalkınma Planında; 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yayımlanan Onuncu Kalkınma Planında; 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti döneminde yayımlanan On Birinci Kalkınma Planında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ilişkin bir hedefin yer almamasının bir eksiklik olduğu söylenebilir. Çünkü Türkiye’de sanat ve eğitim yoluyla kalkınmanın, uzun vadede ülkenin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.3. 1980-2019 Yılları Arasında Düzenlenen Millî Eğitim Şûralarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde “1980-2019 yılları arasında Düzenlenen Millî Eğitim Şûralarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi ne şekilde yer almıştır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Millî Eğitim Şûraları üzerinden ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar dersinin durumu kronolojik olarak incelenmiş ve tablolarla sunulmuştur.

Tablo 93’te 1980 yılından 2019 yılına kadar düzenlenen Millî Eğitim Şûralarının, hangi hükûmet döneminde gerçekleştiğine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 93

Hükümet Dönemleri ve Millî Eğitim Şûraları

Hükümet Dönemi	Millî Eğitim Şûrası ve Düzenlendiği Yıl
44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	Onuncu Millî Eğitim Şûrası (1981)
44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	On Birinci Millî Eğitim Şûrası (1982)
46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	On İkinci Millî Eğitim Şûrası (1988)
47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası (1990)
50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	On Dördüncü Millî Eğitim Şûrası (1993)
53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	On Beşinci Millî Eğitim Şûrası (1996)
56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	On Altıncı Millî Eğitim Şûrası (1999)
59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	On Yedinci Millî Eğitim Şûrası (2006)
60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası (2010)
61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti	On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası (2014)

Tablo 93'e göre 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Onuncu Millî Eğitim Şûrası (1981) ve On Birinci Millî Eğitim Şûrası (1982) olmak üzere toplamda iki Şûra düzenlenmiştir. 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On İkinci Millî Eğitim Şûrası (1988); 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası (1990); 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Dördüncü Millî Eğitim Şûrası (1993); 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Beşinci Millî Eğitim Şûrası (1996); 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Altıncı Millî Eğitim Şûrası (1999); 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Yedinci Millî Eğitim Şûrası (2006); 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası (2010) ve 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde ise On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası (2014) düzenlenmiştir. 1980 yılından 2019 yılına kadar toplamda on Millî Eğitim Şûrasının yapıldığı anlaşılmıştır.

Tablo 94'te 1980-2019 yılları arasında Millî Eğitim Şûralarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 94

1980-2019 Yılları Arasında Millî Eğitim Şûraları, Hedefleri, Gündemi, Şûrada Alınan ve Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Alınan Kararlar

Millî Eğitim Şûrası	Şûra Hedefi	Şûra Gündemi	Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Alınan Kararlar
Onuncu Millî Eğitim Şûrası (1981)	Türkiye'nin Sosyal, Politik, Kültürel ve Ekonomik İhtiyaçlarını Gerçekleştirmek İçin Uygulama Yöntemi ve Metotlarının Tespit Edilmesi ve Eğitim Sisteminde Bütünlük Oluşturmak, Şûra Gündemini Ele Almak	Türk Millî Eğitim Sistemi Bu Sistemin Bütünlüğü İçinde Eğitim Programları Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar Öğretmen Yetiştirme	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Karar Alınmamıştır
On Birinci Millî Eğitim Şûrası (1982)	Eğitim Sisteminin Geliştirilmesinin İyi Öğretmenler Yetiştirilmesine Bağlı Olduğundan Tüm Öğretim Kademelerinde Öğretmen ve Uzman Yetiştirme, Sosyal Durum ve Ekonomi Sorunları İçin Çözüm Öneri Oluşturmak, Şûra Gündemini Ele Almak	Öğretmen eğitiminin gelişimi Öğretmen eğitiminde hizmet öncesi sorunlar ve öneriler Eğitim uzmanlarının eğitimi Öğretmen ve uzmanların hizmet içi eğitimi Öğretmen ve uzmanların sorunları, çözüm ve önerileri	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Karar Alınmamıştır
On İkinci Millî Eğitim Şûrası (1988)	Altı Senedir Millî Eğitim Şûrası Düzenlenmemiştir Bu Sebep Şûra Gündemindeki Konuları Çözümüne Ulaştırmak, Şûra Gündemini Ele Almak	İlköğretim (Temel Eğitim) Genel ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Yükseköğretim Ölçme ve Değerlendirme Öğretmen Yetiştirme Eğitimde Yeni Teknolojiler Türkçe ve Yabancı Dil Eğitimi	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Karar Alınmıştır

				Eğitim Finansmanı Öğretim Programları	
On Üçüncü Şûrası (1990)	Millî Eğitim	Yaygın Eğitim Konusunu Detaylı Olarak Ele Almak	Yaygın Eğitimde Kavram, Kapsam ve Eğilimler Yaygın Eğitimde Organizasyon ve İş Birliği Yaygın Eğitimde Yatırım ve Finansman Yaygın Eğitimde Personel	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Karar Alınmamıştır	
On Dördüncü Şûrası (1993)	Millî Eğitim	Eğitim Sistemini Teknolojik, Modern Gelişmeler Doğrultusunda Ekonomik, Siyasi Ve Kültürel Konular Üzerinden Pekiştirmek ve Şûra Gündemini Ele Almak	Eğitim Yönetimi ve Eğitim Yöneticiliği Okul Öncesi Eğitimi	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Karar Alınmamıştır	
On Beşinci Şûrası (1996)	Millî Eğitim	Eğitim Sistemini, Reformunu, Öğretmen, Yönetim Konularını ve Şûra Gündemini Ele Almak	İlköğretim ve Yönlendirme Ortaöğretimde Yeniden Yapılanma Yükseköğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi Toplumun Eğitim İhtiyacının Sürekli Karşılanması Eğitim Sisteminin Finansmanı	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Karar Alınmamıştır	
On Altıncı Millî Eğitim Şûrası (1999)		Şûrada Alınan Kararların Ortaöğretim Kademesinde Reform Özelliği Taşıyan Yasalara Öncülük Etmesi ve Bu Amaçla Şûra Gündeminin Ele Alınması	Mesleki ve Teknik Eğitimin, Ortaöğretim Sistemi Bütünlüğü İçinde Ağırlıklı Olarak Yeniden Yapılandırılması Okul ve İşletmelerde Mesleki Eğitim ve İstihdam Mesleki ve Teknik Eğitim Alanına Öğretmen ve Yönetici Yetiştirme	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Karar Alınmamıştır	

					Mesleki ve Teknik Eğitimde Sınavsuz Yükseköğretime Geçiş Mesleki ve Teknik Eğitimde Finansman	
On Yedinci Şûrası (2006)	Millî Eğitim	Şûra Gündeminin Ele Alınması		Eğitim Sisteminin, Kademeler Arası Geçişte Uygulanan Sınav Sisteminin, AB Sürecindeki Türk Millî Eğitim Sisteminin Ele Alınması	Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersine İlişkin Karar Alınmamıştır	
On Sekizinci Şûrası (2010)	Millî Eğitim	Şûra Gündeminin Ele Alınması		Öğretmenlerin Yerleştirilmesi, İstihdamı ve Mesleki Gelişimi Eğitim Ortamları Kurum Kültürü ve Okul Liderliği İlköğretim ve Ortaöğretimin Güçlendirilmesi Ortaöğretime Erişimin Sağlanması Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Yönlendirme	Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Karar Alınmıştır	
On Dokuzuncu Şûrası (2014)	Millî Eğitim	Şûra Gündeminin Ele Alınması		Öğretmen Niteliğinin Artırılması Eğitim Yöneticilerinin Niteliğinin Artırılması Okul Güvenliği	Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Karar Alınmıştır	

Tablo 94 incelendiğinde 1980-2019 yılları arasında düzenlenen Onuncu, On Birinci, On Üçüncü, On Dördüncü-On Altıncı Millî Eğitim Şûralarında ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar eğitime yönelik bir kararın alınmadığı anlaşılmıştır. On İkinci, On Sekizinci On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûralarında ise ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine yönelik kararların alındığı görülmüştür. Bu anlamda düzenlenen tüm Şûralar detaylı olarak ele alınmıştır. Araştırmanın kapsadığı yıllar içerisinde yapılan ilk şûra-Onuncu Millî Eğitim Şûrası- 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde gerçekleşmiştir. Şûrada ortaöğretim kademesinin hedeflerine ilişkin kararlar alınmıştır. Bu kararlar,

1. Ortaöğretimin tek tip lise ile mesleki ve teknik liselerden oluşacak şekilde düzenlenmesi,
2. Ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştirilmesi,
3. Ortaöğretim kuruluşlarının tekrardan düzenlenmesi amacıyla mesleki ve teknik okulların açılacağı,
4. Çok amaçlı okullarda ortak derslere yer verileceği,
5. Örgün eğitim kurumlarının olan imkânlarıyla yaygın eğitimin gerçekleştirilmesi şeklindedir (Onuncu Millî Eğitim Şûrası, 1981). Ortaöğretim kademesinde Resim Dersine ilişkin bir karar alınmamıştır.

44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yapılan On Birinci Millî Eğitim Şûrasında, eğitim uzmanı ve öğretmen yetiştirme üzerinde durulmuştur. Ortaöğretim kademesinde Resim Dersine ilişkin bir karar alınmasa da On Birinci Millî Eğitim Şûrasına (1982) göre öğretmenlerin kendilerini geliştirebilmeleri için genel kültür eğitimi kategorisi altında resim, sanat tarihi gibi seminerlerin düzenlenmesi uygun görülmüştür.

46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On İkinci Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. Şûrayla,

1. Beden Eğitimi, Müzik ve Resim Bölümlerine öğrenci alan Eğitim Fakültelerinde öğrenci adaylarının ÖSS yetenek sınavıyla alınmaları,
2. Resim, Müzik ve Sanat Tarihi öğretim programlarının, Türk İslam sanatları eğitimi kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi,
3. Ortaöğretim programlarının ülkenin kalkınmasını sağlayacak biçimde hazırlanması ve hem üniversiteye hem de iş hayatına hazırlayıcı olmaları kararlaştırılmıştır (On İkinci Millî Eğitim Şûrası, 1988). Bu anlamda Resim Dersi ilköğretim, ortaöğretim ve

yükseköğretim kademesinde ele alınmış olmakla birlikte ilgili dersin öğretim programında değişiklik yapılmamıştır.

47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde gerçekleşen On Üçüncü Millî Eğitim Şûrasında, On İkinci Millî Eğitim Şûrasında olduğu gibi öğretim programlarının geliştirilmesi gündeme gelmiş ve sosyal ve kültürel içerikli kurslarda sanat eğitime ağırlık verilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır (On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası, 1990); fakat 1991'e kadar 1957'de kabul edilen Resim Dersi öğretim programı uygulanmıştır. Yaygın eğitimde sanat eğitime ağırlık verilmesi gerektiği kararlaştırılmış olsa da ortaöğretim kademesinde sanat eğitime ilişkin bir kararın alınmadığı görülmüştür.

50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yapılan On Dördüncü Millî Eğitim Şûrasında, On Üçüncü Millî Eğitim Şûrasında olduğu gibi öğretim programlarının yenilenmesi yeniden gündeme gelmiş (On Dördüncü Millî Eğitim Şûrası, 1993); fakat ortaöğretim kademesi Resim Dersi öğretim programı yenilenmemiştir.

53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde gerçekleşen On Beşinci Millî Eğitim Şûrasında, ortaöğretili yeniden yapılandırma çalışmalarıyla sanata ilgi duyan bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır (On Beşinci Millî Eğitim Şûrası, 1996).

56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti dönemindeki On Altıncı Millî Eğitim Şûrasında, mesleki ve teknik eğitim üzerinde durulmuş (On Altıncı Millî Eğitim Şûrası, 1999); Resim Dersine değinilmemiştir.

59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Yedinci Millî Eğitim Şûrası yapılmıştır. Şûra'da sanat liselerine öğrenci alımlarının yetenek ağırlıklı iki sınavla yapılması kararlaştırılmış (On Yedinci Millî Eğitim Şûrası, 2006); genel liselerde Resim Dersine ilişkin bir karar alınmamıştır.

60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yapılan On Sekizinci Millî Eğitim Şûrasında Müzik, Resim ve Beden Eğitimi Derslerine okul öncesinden başlayarak branş öğretmenleri girecek şekilde düzenlemeler yapılacağı ve öğretmen istihdamına dikkat edileceği ifade edilmiştir (On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası, 2010). Ancak bu karar uygulamaya dönüşmemiş ve 2010'u takip eden süreçte Görsel Sanatlar Dersinin ders saatleri azaltılmıştır. Bu kararın, öğretmen istihdamını olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde gerçekleşen On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrasında, Görsel Sanatlar Dersi öğretim programına ebru, hat, minyatür ve tezhip gibi

uygulamaların eklenmesi, Güzel Sanatlar Liseleri programında geleneksel sanatlara yer verilmesi kararlaştırılmıştır (On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası, 2014). Benzer şekilde 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde düzenlenen On İkinci Millî Eğitim Şûrasında da Türk İslam sanatlarına ilişkin konuların öğretim programlarına eklenmesinin istendiği bilinmektedir.

Genel olarak 1980-2019 yılları arasında düzenlenen Millî Eğitim Şûralarınca sanat eğitimi konusunun yeterince ele alınmadığı anlaşılmıştır. Bu yıllar içerisinde ele alınan on Millî Eğitim Şûrası içerisinde yalnızca 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde düzenlenen On İkinci Millî Eğitim Şûrasında (1988), 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yapılan On Sekizinci Millî Eğitim Şûrasında (2010) ve 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde gerçekleşen On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrasında (2014) sanat eğitimi konusu ele alınmıştır. Ancak bu kararlar, ilgili yıllarda hâli hazırda uygulamada olan kararlardır. Bu anlamda Millî Eğitim Şûralarında, Resim/Görsel Sanatlar Dersine yeterince ağırlık verilmediği anlaşılmıştır.

4.4. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin İsmine Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde “1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi isim değişikliğine uğramış mıdır?” sorusuna yanıt aranmış öğretim programları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları ve diğer kaynaklar üzerinden dersin durumu kronolojik olarak incelenmiş ve tablolarla sunulmuştur. Tablo 95’te Resim/Görsel Sanatlar Dersinin 1980-2019 yılları arasında ne şekilde isim değişikliğine uğradığına ilişkin bilgilere yer vermiştir. Bu tabloda hükûmet dönemleri, siyasi partilerin görev aldığı yıllar göz önünde bulundurularak gruplanmıştır.

Tablo 95

1980 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Değişen Resim/Görsel Sanatlar Dersi İsimleri

Hükûmet Dönemi	Dersin İsmi
44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983), MGK	Resim
45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (13 Aralık 1983-20 Kasım 1991), ANAP	Resim
49.-57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri (21 Kasım 1991-18 Kasım 2002), Koalisyon Hükûmetleri	Resim
58.-65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri (18 Kasım 2002-10 Temmuz 2018), AKP	Görsel Sanatlar
66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi (10 Temmuz 2018-2019), AKP ve MHP İttifakı	Görsel Sanatlar

Tablo 95'e göre 1980 yılından 2009 yılına kadar ortaöğretim kademesinde ilgili ders "Resim" başlığı altında yürütülmüştür. İlköğretim kademesinde Resim, Resim-İş veya Görsel Sanatlar şeklinde isim değişikliklerinin yapıldığı bilinmektedir. Ortaöğretim kademesinde ise TTK'ya (2009a, Aralık 31) göre 2009'da Resim Dersi ve resim alanının adı, Görsel Sanatlar Dersi ve görsel sanatlar alanı olarak değiştirilmiştir (bkz. EK 12).

Günümüzde de Resim Dersi, Görsel Sanatlar başlığı altında yürütülmektedir. Kırıçoğlu (2002) Görsel Sanatların moda tasarımı, endüstri tasarımı, mimarlık, heykel, resim, grafik tasarım, fotoğraf, sinema ve bilgisayar sanatı gibi geniş bir alanı kapsadığını ifade etmektedir (s.2). Genel olarak ilköğretim kademesinde isim değişikliğinin, ortaöğretim kademesinden önce yapıldığı bilinmektedir. Öğretim kademelerinde bütünlük sağlanması amacıyla Resim Dersinin adının Görsel Sanatlar olarak değiştirilmesi anlamlı olabilir. Ayrıca isim açısından Resim, Görsel Sanatlara göre daha sınırlı bir alana işaret etmektedir. Resim başlığından ilgili dersin içeriğinde yalnızca yağlı boya, desen gibi resim sanatına ilişkin konuların, derste işlendiği anlaşılmaktadır. Ancak Görsel Sanatlar adının, günümüz sanat gereksinimlerini daha çok karşıladığı düşünülmektedir. Çünkü günümüz sanatında, disiplinler arası sanat pratikleri öne çıkmaktadır. Bu pratiklere video sanatı, yerleştirme sanatı örnek verilebilir. Bu yönleriyle, ilgili dersin de isminin Görsel Sanatlar olarak değiştirilmesinin uygun olduğu söylenebilir.

4.5. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Kaçınıc Dönem ve Kaçınıc Yarıyıda Verildiğine Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde “1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi kaçınıc dönem ve kaçınıc yarıyıda verilmiştir?” sorusuna yanıt aranmış ve öğretim programları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları vd. üzerinden dersinin durumu kronolojik olarak incelenmiş, aşağıda bulunan tablolarda sunulmuştur. Konuya ilişkin oluşturulan her bir tablo, eğitim öğretim dönemlerine göre ve TTK kararları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Tablo 96’da Resim Dersinin, 1978 yılından 2005 yılına kadar ortaöğretim kademesi dönem ve yarıyıllarındaki yerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 96

1978 Yılından 2005 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersinin Dönem ve Yarıyıllardaki Yeri

1978-1979	Sınıflar (Lise)	1.		2.		3.		4.	
1980-1981									
1981-1982	Dönemler	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1983-1984									
1984-1985	İlgili Dönemde Dersin Bulunup Bulunmadığı	✓	✓	✓	✓	✓	✓	4. Sınıf Bulunmamaktadır	
1985-1986									
1986-1987									
1987-1988									
1988-1989									
1989-1990									
1990-1991									
1991-1992									
1992-1993									
1993-1994									
1994-1995									
1995-1996									
1996-1997									
1997-1998									
1998-1999									
1999-2000									
2000-2001									
2001-2002									
2002-2003									
2003-2004									
2004-2005									

Tablo 96'ya göre ilgili eğitim öğretim yıllarında Resim Dersinin, liselerin 1.-3. Sınıflarının, 1.-6. Dönemlerinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Resim Dersinin, dönemini ve yarıyılını gösterir konuya ilişkin ilk karar 1978-1979 eğitim öğretim yılında alınmıştır. Bu anlamda 02.10.1978 tarihli 17576 sayılı “1978-1979 Öğretim Yılından İtibaren Uygulanacak Ders Dağıtım Çizelgesi” konulu karar (bkz. EK 3; Tebliğler Dergisi, 1978, s.456), 1980 yılına kadar sürdürülmüştür. Bu amaçla Tablo 96, 1980 senesinden değil 1978-1979 eğitim öğretim yılından başlamak üzere hazırlanmıştır.

1983 senesinde yayımlanan liselerin haftalık ders çizelgelerinde Resim Dersi bulunmaktadır (Turgut, akt.Altuner, 2007, s.182-183). Bu karar, 1983-1984 eğitim öğretim yılında da uygulamada kalmıştır.

07.08.1985 tarihli 150 sayılı TTK kararıyla ortaöğretim kademesinde ders çizelgeleri yenilenmiş (TTK, akt.Koçak, 1998, s.82) ve 12.05.1986 tarihli 102 sayılı “Lise ve Dengi Okullar ile Bu Okulların Bazılarının Bünyelerinde Bulunan Ortaokulların Haftalık Ders Dağıtım Çizelgelerinin Kabulü” gerçekleşmiştir (bkz. EK 4; TTK, 1986, Mayıs 12). Bu karar, 1991-1992 eğitim öğretim yılında da uygulamada kalmıştır.

1991-1992 eğitim öğretim senesinde 131 sayılı kararla, liselerin haftalık ders çizelgeleri yenilenmiştir (bkz. EK 5; TTK, 1991a, Ağustos 28). Ayrıca 1991’de 182 sayılı kararla lise ders çizelgeleri değiştirilmiştir (bkz. EK 6; TTK, 1991b, Eylül 16). 1991 yılından 1995 yılına kadar liselerde uygulanan ders geçme ve kredi sistemi, Tebliğler Dergisi’ne (1995) göre TTK’nın 08.06.1995 tarihli 272 sayılı kararıyla sonlandırılmıştır (s.586). 28.05.1996 tarihli 206 sayılı TTK kararıyla kabul edilen yeni haftalık ders çizelgeleri kabul edilmiştir (TTK, 1998, Mart 10).

09.08.2002 tarihli 294 sayılı TTK kararıyla, ortaöğretim kademesinde eğitim öğretim süresi dört yıla çıkarılmak istenmiş (bkz. EK 9; TTK, 2002, Ağustos 09); ancak alt yapı çalışmalarının tamamlanamaması nedeniyle ertelenmiştir (TTK, 2003, Nisan 25).

1978-1979 eğitim öğretim yılından 2004-2005 eğitim öğretim yılına kadar Resim Dersinin liselerin hangi dönemlerinde ve hangi yarıyıllarında yer aldığına ilişkin toplamda dokuz TTK kararının alındığı görülmüştür. Bu kararlara rağmen ilgili dersin dönemine ve yarıyılına ilişkin bir yenilik yapılmamıştır. Dönem içerisinde alınan TTK kararlarına göre Resim Dersinin, 1978-1979 eğitim öğretim yılından 2004-2005 eğitim öğretim yılına kadar liselerin 1.-3. Sınıflarının tüm yarıyıllarında ve 1.-6. Dönemlerinin tamamında yer aldığı anlaşılmıştır.

2005-2006 eğitim öğretim yılından önce liseler, üç seneye göre düzenlenmiştir. Tebliğler Dergisi'ne (2005a) göre 07.06.2005 tarihli 184 sayılı TTK'nın "Ortaöğretimin Yeniden Yapılandırılması" kararıyla liselerde eğitim dört seneye çıkarılmıştır (s.381). Bu nedenle konuya ilişkin yeni bir tablonun hazırlanması gerektiği düşünülmüş ve Tablo 97'de Resim Dersinin, 2005 yılından 2019 yılına kadar ortaöğretim kademesi dönem ve yarıyıllarındaki yerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 97

2005 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Dönem ve Yarıyıllardaki Yeri

2005-2006	Sınıflar (Lise)	1.	2.	3.	4.				
2006-2007									
2007-2008	Dönemler	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
2008-2009									
2009-2010	İlgili Dönemde Dersin Bulunup Bulunmadığı	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2010-2011									
2011-2012									
2012-2013									
2013-2014									
2014-2015									
2015-2016									
2016-2017									
2017-2018									
2018-2019									

Tablo 97'ye göre ilgili eğitim öğretim yıllarında Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, liselerin 1.-4. Sınıflarının, 1.-8. Dönemlerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu anlamda konuya ilişkin alınan TTK kararlarından ilki, liselerin dört seneye göre düzenlenmesinden dolayı yenilenen ders çizelgesidir. Tebliğler Dergisi'ne (2005b) göre lise haftalık ders çizelgeleri yenilenmiş ve 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmıştır (s.542). Ayrıca bkz. EK 10. Bu karar 2009-2010 eğitim öğretim yılına kadar sürdürülmüştür.

2009-2010 eğitim öğretim yılında lise 1.-4. Sınıfların tüm dönemlerinde ilgili ders yürütülmüştür. Bu yılları kapsayan eğitim öğretim yılına ilişkin TTK kararıyla ortaöğretim kurumları ders çizelgeleri yenilenmiştir. Tebliğler Dergisi'ne (2009a) göre ilgili TTK kararı 11.09.2009 tarihli 151 sayılı "Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgeleri" konulu ders çizelgesi, 2009-2010 eğitim öğretim yılından itibaren faaliyete geçmiştir

(s.533). Ayrıca bkz. EK 11. Ancak Resim/Görsel Sanatlar Dersi, aynı dönem ve yarıyıllarda kalmaya devam etmiştir. Bu nedenle Tablo 97’de değişiklik yapılmamıştır.

Ortaöğretim kademesi ders çizelgeleri TTK’nın 20.07.2010 tarihli 76 sayılı kararıyla değişmiş ve 2010-2011 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmıştır (bkz. EK 14; TTK, 2010, Temmuz 20). Bu karar 2013-2014 eğitim öğretim yılına kadar sürdürülmüştür.

TTK’nın 28.03.2013 tarihli 18 sayılı kararıyla lise ders çizelgeleri yenilenmiş ve lise 2.-4. Sınıfların çizelgelerinin 2013-2014 eğitim öğretim yılından itibaren lise 2. Sınıftan başlayarak uygulamaya koyulması; 20.07.2010 tarihli 76 sayılı haftalık ders çizelgesinin ise kademeli olarak lise 1. ve 2. Sınıflardan kaldırılması kararlaştırılmıştır (TTK, 2013, Mart 28; bkz. EK 15). Ancak Resim/Görsel Sanatlar Dersi, aynı dönem ve yarıyıllarda kalmaya devam etmiştir. Bu nedenle Tablo 97’de değişiklik yapılmamıştır.

2014-2015 eğitim öğretim senesinde uygulanmak üzere, TTK’nın 27.01.2014 tarihli 6 sayılı kararı faaliyete geçmiş ve ders çizelgeleri yenilenmiştir (bkz. EK 16; TTK, 2014, Ocak 27). Bu karar 2017-2018 eğitim öğretim yılına kadar sürdürülmüştür.

TTK’nın 30.05.2017 tarihli 53 sayılı kararıyla ortaöğretim kurumlarının ders cetvelleri, 2017-2018 senesinden başlamak üzere yenilenmiştir (bkz. EK 18; TTK, 2017a, Mayıs 30). Bu karar 2018-2019 eğitim öğretim yılına kadar sürdürülmüştür.

19.02.2018 tarihli 56 sayılı kararla ortaöğretim kurumları ders çizelgeleri değişmiş ve 2018-2019 eğitim öğretim senesinden başlamak üzere uygulamaya koyulmuştur (TTK, 2018b, Şubat 19).

Tablo 97 incelendiğinde 2005-2006 eğitim öğretim yılından 2018-2019 eğitim öğretim yılına kadar Resim/Görsel Sanatlar Dersinin liselerin hangi dönemlerinde ve hangi yarıyıllarında yer aldığına ilişkin toplamda yedi TTK kararının alındığı görülmüştür. Bu kararlara rağmen ilgili dersin dönemine ve yarıyılına ilişkin bir yenilik yapılmamıştır. Ancak 2005-2006 eğitim öğretim yılından önce liseler üç sene iken; 2006 yılından sonra yapılan değişiklikle sene yıla çıkmış ve ortaöğretim kademesi 4. Sınıflarda da Resim/Görsel Sanatlar Dersi haftalık ders çizelgelerinde yer edinmiştir. Genel olarak Resim Dersi, 1978-1979 eğitim öğretim yılından 2004-2005 eğitim öğretim yılına kadar liselerin 1.-3. Sınıflarının tüm yarıyıllarında ve 1.-6. Dönemlerinin tamamında yer aldığı anlaşılmıştır. 2005-2006 eğitim öğretim yılından 2018-2019 eğitim öğretim yılına kadar ise Resim/Görsel Sanatlar Dersinin liselerin 1.-4. Sınıflarının tüm yarıyıllarında ve 1.-8. Dönemlerinin tamamında bulunmuştur. Bu anlamda 1980 senesinden 2019 senesine kadar

ortaöğretim kurumlarının tüm sınıfları, yarıyılları ve dönemlerinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin yer aldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

4.6. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatlerine Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde “1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi ders saatleri açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?” sorusuna yanıt aranmış ve dersin durumu öğretim programları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları vd. üzerinden incelenmiş ve tablolarla sunulmuştur. Konuya ilişkin oluşturulan her bir tablo, eğitim öğretim dönemlerine göre ve TTK kararları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Tablo 98’de Resim Dersinin 1978 yılından 1982 yılına kadar ortaöğretim kademesinde ders saatleri açısından durumunu gösteren bilgiler sunulmuştur.

Tablo 98

1978 Yılından 1982 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu

	Sınıflar (Lise)	1.	2.	3.	4.				
1978-1979									
1980-1981	Dönemler	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1981-1982	Ders Saatleri	2	2	2	2	2	2	4. Sınıf Bulunmamaktadır	

Tablo 98’e göre ilgili eğitim öğretim yıllarında Resim Dersinin, ders saatlerini gösteren konuya ilişkin ilk karar 1978-1979 eğitim öğretim yılında alınmıştır. Bu karar (bkz. EK 3; TTK, 02.10.1978 tarihli 17576 sayılı “1978-1979 Öğretim Yılından İtibaren Uygulanacak Ders Dağıtım Çizelgesi) 1978-1979 eğitim öğretim yılından 1981-1982 eğitim öğretim yılına kadar uygulamada kalmıştır. Dolayısıyla ders saatlerini belirten ders çizelgelerinde, 1978-1979 eğitim öğretim yılından 1981-1982 eğitim öğretim yılına kadar Resim Dersinin, lise 1.-3. Sınıflarda iki saat olarak yer aldığı anlaşılmıştır. Bu yıllarda liselerin öğrenim süresinin üç yıl olduğu da anlaşılmıştır.

Tablo 99’da Resim Dersinin 1983 yılından 1991 yılına kadar ortaöğretim kademesinde ders saatleri açısından durumunu gösteren bilgiler sunulmuştur.

Tablo 99

1983 Yılından 1991 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu

1983-1984	Sınıflar	1.	2.	3.	4.
1984-1985	(Lise)				
1985-1986	Dönemler	1.	2.	3.	4.
1986-1987					
1987-1988	Ders Saatleri	2	2	2	2
1988-1989					
1989-1990					
1990-1991					

Tablo 99’a göre 1983 senesinde liselerin haftalık ders saatlerini gösteren çizelgelerinde değişiklik yapılmıştır (Turgut, akt.Altuner, 2007, s.182-183). Bu değişiklik 1990-1991 eğitim öğretim yılına kadar uygulamada kalmıştır. Resim Dersinin, 1983-1984 eğitim öğretim yılında Resim Dersi liselerin 1.-2. Sınıflarında iki; 3. Sınıfta ise bir saat olarak yürütüldüğü görüşmüştür. Dersin 1978-1979 eğitim öğretim yılından 1981-1982 eğitim öğretim yılına kadar liselerin 1.-3. Sınıflarında iki saat işlendiği bilinmektedir (bkz. Tablo 98). 1983’te alınan kararlar liselerin 3. Sınıflarında ders saatinin birden ikiye düşmüştür. 1983 yılından 1991 yılına kadar: TTK, akt.Koçak’a (1998) göre 07.08.1985 tarihli 150 sayılı kararla ortaöğretim kademesinde ders çizelgeleri yenilenmiş (s.82) ve TTK (1986)’ya göre 12.05.1986 tarihli 102 sayılı “Lise ve Dengi Okullar ile Bu Okulların Bazılarının Bünyelerinde Bulunan Ortaokulların Haftalık Ders Dağıtım Çizelgelerinin Kabulü” gerçekleşmiştir (bkz. EK 4); ancak Resim Dersinin ders saatleri değiştirilmemiş, lise 1.-2. Sınıflarda iki; 3. Sınıflarda bir saat olarak kalmaya devam etmiştir.

Tablo 100’de Resim Dersinin 1991 yılından 2005 yılına kadar ortaöğretim kademesinde ders saatleri açısından durumunu gösteren bilgiler sunulmuştur.

Tablo 100

1991 Yılından 2005 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu

1991-1992	Sınıflar	1.	2.	3.	4.				
1992-1993	(Lise)								
1993-1994	Dönemler	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1994-1995									
1995-1996	Ders Saatleri	2	2	2	2	2	2	4. Sınıf	
1996-1997								Bulunmamaktadır	
1997-1998									
1998-1999									
1999-2000									
2000-2001									
2001-2002									
2002-2003									
2003-2004									
2004-2005									

Tablo 100'e göre Resim Dersi ilgili eğitim öğretim yıllarında liselerin 1.-3. Sınıflarında ikişer saat olmak üzere yer almıştır. Ders saatlerinde yapılan değişiklik, TTK'nın (1991a, Ağustos 28) 1991-1992 eğitim öğretim yılında aldığı 131 sayılı karara dayanmaktadır. Ayrıca bkz. EK 5. Bu kararla, 1983 yılından 1991 yılına kadar liselerin 3. Sınıflarında birer saat yürütülen Resim Dersinin ders saati (bkz. Tablo 99), 1991 yılından 2005 yılına kadar iki saate çıkarılmıştır. 1991 yılından 2005 yılına kadar liselerin ders çizelgelerinin yenilenmesine ilişkin başka kararlar da alınmıştır. Bu kararlar: 1991'de 182 sayılı kararla lise ders çizelgelerinin değiştirilmesi (bkz. EK 6; TTK, 1991b, Eylül 16); 1991 yılından 1995 yılına kadar liselerde uygulanan ders geçme ve kredi sistemi, Tebliğler Dergisi'ne (1995) göre TTK'nın 08.06.1995 tarihli 272 sayılı kararıyla sonlandırılması (s.586); 28.05.1996 tarihli 206 sayılı TTK kararıyla kabul edilen yeni haftalık ders çizelgeleri kabul edilmesi (TTK, 1998, Mart 10) şeklindedir. Ancak bu kararlara rağmen, ders saatleri değiştirilmemiştir. 1991-1992 eğitim öğretim yılından 2004-2005 eğitim öğretim yılına kadar liselerin 1.3. Sınıflarında Resim Dersi ikişer saat olarak işlenmiştir.

09.08.2002 tarihli 294 sayılı TTK kararıyla, ortaöğretim kademesinde eğitim öğretim süresi 4 yıla çıkarılmak istenmiş (bkz. EK 9; TTK, 2002, Ağustos 09); ancak alt yapı çalışmalarının tamamlanamaması nedeniyle ertelenmiştir (TTK, 2003, Nisan 25). Tebliğler Dergisi'ne (2005a) göre 07.06.2005 tarihli 184 sayılı TTK'nın "Ortaöğretimin Yeniden

Yapılandırılması” kararıyla liseler dört seneye göre düzenlenmiştir (s.381). Tablo 101’de liselerde öğrenim süresinin dört seneye çıkarılması göz önünde bulundurulmuş ve Resim/Görsel Sanatlar Dersinin 2005 yılından 2009 yılına kadar ortaöğretim kademesinde ders saatleri açısından durumunu gösteren bilgiler sunulmuştur.

Tablo 101

2005 Yılından 2009 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu

2005-2006	Sınıflar (Lise)	1.		2.		3.		4.	
2006-2007									
2007-2008	Dönemler	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
2008-2009	Ders Saatleri	2	2	2	2	2	2	2	2

Tablo 101’e göre ilgili eğitim öğretim yıllarında Resim/Görsel Sanatlar Dersinin lise 1.-4. Sınıflarda ikişer saat olmak üzere işlenmiştir. Konuya ilişkin ilk karar; Tebliğler Dergisi’ne (2005b) göre lise haftalık ders saatlerini gösteren ders çizelgelerinin yenilenmesi ve 2005-2006 eğitim öğretim yılında uygulanmasıyla (s.542). Ayrıca bkz. EK 10. 1991 yılından 2005 yılına kadar lise 1.-3. Sınıflarda ikişer saat olarak işlenen Resim Dersinin (bkz. Tablo 100), 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren 4. Sınıfta da bu dersin iki saat olarak verildiği anlaşılmıştır. Bu anlamda 1991-1992 eğitim öğretim yılından 2008-2009 eğitim öğretim yılına kadar dersin tüm öğretim kademelerde ikişer saat şeklinde yürütüldüğü görülmüştür.

Tablo 102’ye Görsel Sanatlar Dersinin 2009 yılından 2010 yılına kadar ortaöğretim kademesinde ders saatleri açısından durumunu gösteren bilgiler sunulmuştur.

Tablo 102

2009 Yılından 2010 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu

	Sınıflar (Lise)	1.	2.	3.	4.
2009-2010	Dönemler	1.	2.	3.	4.
	Ders Saatleri	2	2	1	1

Tablo 102’ye göre 2009-2010 eğitim öğretim yılında lise 1. Sınıflarda iki; 2.-4. Sınıflarda ise birer saat olarak Görsel Sanatlar Dersi verilmiştir. 1991 yılından 2009 yılına kadar

dersin her sınıfta iki saat şeklinde yürütüldüğü (bkz. Tablo 100 ve 101); 2009-2010 yılları itibariyle lise 2.-4. Sınıflarda ders saatinin ikiden bire düşürüldüğü anlaşılmaktadır. Ders saatlerinin azaltılması TTK'nın 11.09.2009 tarihli 151 sayılı ders çizelgelerindeki değişikliği içeren kararına dayanmaktadır (bkz. EK 11).

Tablo 103'te Görsel Sanatlar Dersinin 2010 yılından 2017 yılına kadar ortaöğretim kademesinde ders saatleri açısından durumunu gösteren bilgiler sunulmuştur.

Tablo 103

2010 Yılından 2017 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu

2010-2011 2011-2012	Sınıflar (Lise)	1.	2.	3.	4.				
2012-2013 2013-2014	Dönemler	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
2014-2015	Ders Saatleri	1	1	1	1	1	1	1	1
2015-2016									
2016-2017									

Tablo 103'e göre ilgili eğitim öğretim yıllarında liselerin 1.-4. Sınıflarında birer saat olarak Görsel Sanatlar Dersi işlenmiştir. 1980 yılından beri ilk defa ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin ders saati bir saate indirilmiştir. Konuya ilişkin karar: Ortaöğretim kademesinde ders saatlerini gösteren ders çizelgelerinin TTK'nın 20.07.2010 tarihli 76 sayılı kararına dayanmaktadır (TTK, 2010, Temmuz 20). Ayrıca bkz. EK 14. 2010-2011 eğitim öğretim yılından 2016-2017 eğitim öğretim yılına kadar ders saatlerini gösteren ders çizelgelerinin değiştirilmesine ilişkin kararlar alınmıştır. Ancak Görsel Sanatlar Dersinin ders saati liselerin 1.-4. Sınıflarında bir saat olarak kalmaya devam etmiştir. Bu kararlar: TTK'nın 28.03.2013 tarihli 18 sayılı ve 27.01.2014 tarihli 6 sayılı kararlarıdır. Ayrıca bkz. EK 15-16.

Tablo 104'te Görsel Sanatlar Dersinin 2017 yılından 2019 yılına kadar ortaöğretim kademesinde ders saatleri açısından durumunu gösteren bilgiler sunulmuştur.

Tablo 104

2017 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatleri Açısından Durumu

2017-2018	Sınıflar (Lise)	1.		2.		3.		4.	
	Dönemler	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
2018-2019	Ders Saatleri	2	2	2	2	2	2	2	2

Tablo 104'e göre ilgili yıllarda lise Görsel Sanatlar Dersi lise 1.-4. Sınıflarda ikişer saat olarak yürütülmüştür. Bu senelerde ders çizelgelerinde ders saatlerini gösteren yenilik, TTK'nın (2017a, Mayıs 30) 30.05.2017 tarihli 53 sayılı kararıyla yapılmıştır (bkz. EK 18). 2010-2011 eğitim öğretim yılından 2016-2017 eğitim öğretim yılına kadar lise 1.-4. Sınıflarda Görsel Sanatlar Dersinin bir saat yürütüldüğü bilinmektedir (bkz. Tablo 103), TTK'nın 2017a, Mayıs 30 kararıyla 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren Görsel Sanatlar Dersi, lise 1.-4. Sınıflarında yeniden iki saat olarak saat olarak işlenmeye başlamıştır. Ayrıca Tablo 104'te yer alan eğitim öğretim yıllarına ilişkin bir başka TTK kararı daha alınmıştır. Bu karar, 19.02.2018 tarihli 56 sayılı ortaöğretim kurumları ders çizelgelerinin yenilenmesi ve 2018-2019 eğitim öğretim senesinden başlamak üzere uygulamaya koyulması (TTK, 2018b, Şubat 19) şeklindedir. Fakat Görsel Sanatlar Dersine ilişkin bir yenilik yapılmamıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılından 2018-2019 eğitim öğretim yılına kadar Görsel Sanatlar Dersi liselerin 1.-4. Sınıflarında ikişer saat olarak yürütülmeye devam etmiştir.

2002-2019 yılları arasında ders çizelgelerine ilişkin birçok karar alındığı ve alınan kararların Resim/Görsel Sanatlar Dersine yansıdığı söylenebilir. Tataroğlu'na (2012) göre de Resim/Görsel Sanatlar Dersinin ders çizelgelerindeki ağırlığı değişkendir (s.424). Bu dersler alanında uzman kişiler tarafından, yeterli ders saatleriyle, donanımlı atölyelerde ve uygun malzemeler eşliğinde verilmelidir (Buyurgan & Buyurgan, 2007, s.10).

Genel olarak 1980 yılından 2019 yılına kadar Resim/Görsel Sanatlar Dersinin liselerin ilgili sınıflarında kaç saat olarak yürütüldüğüne ilişkin bilgilere yer verilmiştir (bkz. Tablo 98-104). 1978 yılından 1982 yılına kadar Resim Dersi lise 1.-3. Sınıflarında iki saat; 1983 yılından 1990-1991 eğitim öğretim yılına kadar ise lise 1.-2. Sınıflarda iki, 3. Sınıfta ise bir saat; 1991-1992 eğitim öğretim yılından 2004-2005 eğitim öğretim yılına kadar liselerin 1.-3. Sınıflarında iki saat olarak yürütülmüştür. 2005-2006 eğitim öğretim yılında liselerde

öğrenim süresi üç seneden dört seneye çıkarılmıştır. Buna göre ders saatlerini gösterir ders çizelgeleri de yenilenmiştir. 2005-2006 eğitim öğretim yılından, 2008-2009 eğitim öğretim yılına kadar Resim/Görsel Sanatlar Dersi lise 1.-4. Sınıflarda ikişer saat şeklinde işlenmiştir. 2009-2010 eğitim öğretim yılında Görsel Sanatlar Dersi lise 1. Sınıfta iki; 2.-4. Sınıflarda ise bir saat şeklinde yürütülmüştür. 2010-2011 eğitim öğretim yılından 2016-2017 eğitim öğretim yılına kadar Görsel Sanatlar Dersi lise 1.-4. Sınıflarda birer saat olarak yürütülmüştür. Bir saat, Resim/Görsel Sanatlar dersi için yetersizdir. Çünkü ilgili dersin kendine özgü amaçları, değerleri ve ders içerikleri vardır. 2017-2018 eğitim öğretim yılından 2018-2019 eğitim öğretim yılına kadar ise Görsel Sanatlar Dersi liselerin 1.-4. Sınıflarında ikişer saat şeklinde yürütülmüştür. Bu açıdan 1980 yılından 2019 yılına kadar Resim/Görsel Sanatlar Dersinin ders saatlerinin tutarlı hâle getirilemediği görülmüştür. Bu açıda ders saatlerinin en az iki saat şeklinde standart hâle getirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

4.7. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türüne (Zorunlu/Seçmeli) Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde “1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi ders türü (zorunlu/seçmeli) açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?” sorusuna yanıt aranmış ve öğretim programları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları vd. üzerinden dersin durumu kronolojik olarak incelenmiş ve tablolarla sunulmuştur.

Tablo 105’te 1978 yılından 2019 yılına kadar ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, ders türü (zorunlu/seçmeli) açısından durumu eğitim öğretim yıllarına göre düzenlenmiştir.

Tablo 105

1978 Yılından 2009 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türü (Zorunlu/Seçmeli) Açısından Durumu

---

1978, 1981-1982, 1983, 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, 1988-1989, 1989-1990, 1991-1992, 1996-1997, 1998-1999, 2005-2006, 2006-2007, 2008-2009 Eğitim Öğretim Yıllarında

---

Seçmeli

Tablo 105'e göre ilgili eğitim öğretim yıllarında Resim Dersi seçmeli olarak yürütülmüştür. Konuya yönelik alınan ilk karara, TTK'nın 02.10.1978 tarihli 17576 sayılı 1978-1979 öğretim yılından itibaren uygulanacak ders dağıtım çizelgesinden erişilmiştir. Bu karar incelendiğinde 1978-1979 yılında Resim Dersinin seçmeli olarak yürütüldüğü anlaşılmıştır. 1978 yılında alınan karar 1985-1986 eğitim öğretim yılına kadar sürdürülmüştür. 1978 yılından 2008-2009 eğitim öğretim yılına kadar Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, ders türüne yönelik yapılan değişiklikler:

07.08.1985 tarihli 150 sayılı kararla ortaöğretim kademesinde ders çizelgeleri (TTK, akt. Koçak, 1998, s.82); 12.05.1986 tarihli 102 sayılı "Lise ve Dengi Okullar ile Bu Okulların Bazılarının Bünyelerinde Bulunan Ortaokulların Haftalık Ders Dağıtım Çizelgelerinin Kabulü" (TTK, 1986); 1991-1992 eğitim öğretim senesinde 131 sayılı kararla, liselerin haftalık ders çizelgeleri yenilenmesi (TTK, 1991a, Ağustos 28); 1991'de 182 sayılı kararla lise ders çizelgeleri değiştirilmesi (TTK, 1991b, Eylül 16); 28.05.1996 tarihli 206 sayılı kararla kabul edilen haftalık ders çizelgelerinin yürürlüğe girmesi (TTK, 1998, Mart 10); 2005-2006 eğitim öğretim yılında lise haftalık ders çizelgeleri yenilenmesi (Tebliğler Dergisi, 2005b, s.542) şeklindedir. Resim/Görsel Sanatlar Dersinin bu alınan altı karara rağmen seçmeli ders türünde yürütülmeye devam ettiği görülmüştür. Ayrıca 1986'da alınan TTK kararında, seçmeli bir dersin açılabilmesi için en az on beş öğrenci kontenjanının dolması istenmiştir (TTK, 1986, Mayıs 12). Bu anlamda Resim Dersi, kontenjan dolmadığı takdirde açılmayacaktır.

1991-1992 eğitim öğretim yılında seçmeli Resim Dersi, ders geçme ve kredi yönetmeliğini uygulayan liselerde TTK'ya (1991a, Ağustos 28) göre seçmeli dersler sanat alanı içinde; Türk Dili, Edebiyat, Edebi Sanatlar, Güzel Konuşma ve Yazma, Psikoloji, Sanat Tarihi, Müzik, Turizm, Çevre ve İnsan, Halk Bilim, İnsan İlişkileri ve Biyoloji Dersleriyle seçmeli olarak yer almıştır. 1991-1992 eğitim öğretim yılında alınan bir başka kararda, Resim Dersi genel liselerin 1. Sınıflarında, Müzik, Spor, 2. Yabancı Dil, Takviyeli Yabancı Dil, İş ve Temel Meslek Bilgisi, Bilgisayar, Güzel Konuşma Yazma, Turizm; 2. Sınıflarında Müzik, Spor, 2. Yabancı Dil, Güzel Konuşma Yazma, Takviyeli Yabancı Dil, İş ve Temel Meslek Bilgisi, Bilgisayar, Ekonomi, Daktilografi, Fizik, Biyoloji ve Sağlık, Kimya, Matematik; 2. Sınıflarında Müzik, Spor, 2. Yabancı Dil, Güzel Konuşma Yazma, Takviyeli Yabancı Dil, İş ve Temel Meslek Bilgisi, Bilgisayar, Daktilografi, Ekonomi, Coğrafya, Sanat Tarihi, Matematik, Türk Dili ve Edebiyat; 2. Sınıflarında Müzik, Spor, Daktilografi, 2. Yabancı Dil, Güzel Konuşma Yazma, Bilgisayar, Takviyeli Yabancı Dil, , Ekonomi, İş

ve Temel Meslek Bilgisi, Biyoloji ve Sağlık, Kimya Sanat Tarihi; 3. Sınıflarında Müzik, Güzel Konuşma Yazma, Spor, İş ve Temel Meslek Bilgisi, 2. Yabancı Dil, Bilgisayar, Takviyeli Yabancı Dil, Daktilografi, Ekonomi, Fizik, Matematik, Kimya, Biyoloji ve Sağlık, Sanat Tarihi; 3. Sınıflarında Müzik, Spor, Takviyeli Yabancı Dil, 2. Yabancı Dil, Bilgisayar, Güzel Konuşma Yazma, Daktilografi, İş ve Temel Meslek Bilgisi, Ekonomi, Coğrafya, Jeoloji, Sanat Tarihi, Türk Dili ve Edebiyat, Matematik; 3. Sınıflarında Müzik, Spor, Takviyeli Yabancı Dil, 2. Yabancı Dil, Bilgisayar, İş ve Temel Meslek Bilgisi, Güzel Konuşma Yazma, Ekonomi, Kimya, Daktilografi, Biyoloji ve Sağlık, Sanat Tarihi, Astronomi, Türk Dili ve Edebiyat Dersleriyle seçmeli dersler grubunda bulunmaktadır (TTK, 1991b, Eylül 16).

2005-2006 eğitim öğretim yılında ise Tebliğler Dergisi'ne (2005b) göre Resim Dersi seçmeli dersler grubunda Bilgi ve İletişim Teknolojisi, Müzik, Sanat Tarihi, Coğrafya, Sosyal Etkinlik, Bilgi Kuramı, Beden Eğitimi, Proje Hazırlama, Psikoloji, Tarih, Mantık, Sosyoloji, Seçmeli Yabancı Dil, Girişimcilik, Astronomi ve Uzay Bilimleri, Demokrasi ve İnsan Hakları Dersleri içinde yer almıştır. Müzik, Resim, Tarih, Beden Eğitimi, Psikoloji, Coğrafya, Mantık, Sosyoloji, Seçmeli Yabancı Dil, Bilgi ve İletişim Teknolojisi ve Sosyal Etkinlik Dersleri bir dönem içerisinde iki kez diğer dersler ise bir kez seçilebilmektedir (s.542-546). Tablo 105'e göre 1978 yılından 2008-2009 eğitim öğretim yılına kadar Resim/Görsel Sanatlar Dersi seçmeli ders türünde yer almıştır. Konuya ilişkin tüm TTK kararları ve tüm Tebliğler Dergileri, fihristleriyle beraber incelenmiştir. Fihristlerde, 1978'den 2019 yılına kadar ders türüne bahsi geçen kararlar dışında bir karara rastlanmamıştır. Bu anlamda 1978 yılından 2008-2009 eğitim öğretim yılına kadar ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, seçmeli ders olarak yürütüldüğü anlaşılmıştır.

Tablo 106'da 2009 yılından 2013 yılına kadar ortaöğretim kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin, ders türü (zorunlu/seçmeli) açısından durumu eğitim öğretim yıllarına göre sunulmuştur.

Tablo 106

2009 Yılından 2013 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türü (Zorunlu/Seçmeli) Açısından Durumu

---

2009-2010, 2010-2011, 2012-2013 Eğitim Öğretim Yıllarında

Ortak Dersler

Tablo 106'ya göre ilgili eğitim öğretim yıllarında Görsel Sanatlar Dersleri ortak dersler içerisinde seçmeli ders olarak yer almıştır. Ortak dersler, zorunlu olarak verilmesi gereken dersler olarak belirtilmiştir. Ancak Tebliğler Dergisi'ne (2009a) göre 2009-2010 eğitim öğretim yılında ortak ders grubunda bulunan Resim, Müzik ve Beden Eğitimi Derslerinden birinin seçilebileceği bildirilmiştir (s.533-534). Dolayısıyla Görsel Sanatlar Dersi, ortak dersler havuzunda bulunan seçmeli bir ders olarak sunulmuştur. Tebliğler Dergisi'ne (2009b) göre TTK'nın 15.10.2009 tarihli 181 sayılı kararıyla Görsel Sanatlar Dersinin okulun imkânları dâhilinde yapılması kararlaştırılmıştır (s.861-862). Ortak dersler arasında seçmeli olarak yer alan Görsel Sanatlar Dersinin, liselerin imkânlarına göre açılmasının seçilme oranını düşürdüğü söylenebilir.

2010-2011 eğitim öğretim yılında ortak dersler içerisinde Görsel Sanatlar ve Müzik Dersleri yer almış (TTK, 2010, Temmuz 20), Beden Eğitimi Dersi ortak ders havuzundan çıkarılmıştır. 2009-2010 eğitim öğretim yılından 2012-2013 eğitim öğretim yılına kadar Görsel Sanatlar Dersi, ortak dersler başlığı altında seçmeli ders türündedir.

Tablo 107'de 2013 yılından 2019 yılına kadar ortaöğretim kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin, ders türü (zorunlu/seçmeli) açısından durumu eğitim öğretim yıllarına göre sunulmuştur.

Tablo 107

2013 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türü (Zorunlu/Seçmeli) Açısından Durumu

2013-2014, 2014-2015, 2015-2016, 2017-2018, 2018-2019 Eğitim Öğretim Yıllarında
Seçmeli
ve
Ortak Dersler

Tablo 107'ye göre ilgili eğitim öğretim yıllarında Görsel Sanatlar Dersi, ortak dersler havuzunda seçmeli olarak yer almıştır. Ayrıca ilgili ders, seçmeli ders havuzunda da bulunmaktadır. 2013 yılında alınan ilk karar TTK'nın (2013, Mart 28) kararına dayanmaktadır. Bu karara göre 2013-2014 eğitim öğretim yılında öğrenciler, ortak dersler içinde bulunan Görsel Sanatlar ve Müzik Derslerinden yalnızca birini seçebilmektedirler. Seçmeli ders grubunda ise Görsel Sanatlar Dersi; Sanat Tarihi, Müzik, Drama, Çağdaş Dünya Sanatı ve Estetik Dersleriyle aynı ders grubunda yer almıştır. Bir dönem içerisinde Müzik ve Görsel Sanatlar Dersi üç; diğer dersler bir kez seçilebilmektedir. Bu kararla

Görsel Sanatlar Dersinin birkaç kez seçilmesinin önü açılrsa da zorunlu ders hâline getirilmemiştir.

2014-2015 eğitim öğretim yılında gelindiğinde ortak dersler havuzunda Görsel Sanatlar, Beden Eğitimi ve Müzik Dersleri arasından seçilmiştir. TTK'nın (2014, Ocak 27) bu kararına göre Görsel Sanatlar Dersi seçmeli dersler grubunun güzel sanatlar başlığı altındadır. Seçmeli güzel sanatlar grubunda; Sanat Tarihi, Müzik ve Drama Dersleri de bulunmaktadır. Grupta yer alan Görsel Sanatlar ve Müzik Dersleri dört; Drama ise bir kez seçilebilmekte ve üst dönemlerde dersler değiştirilebilmektedir. Ancak seçmeli dersler veli, okul ve öğrenci tarafından ortaklaşa belirlenmektedir (TTK, 2014, Ocak 27). Ders seçmeli olarak yürütülmüş ve dersin açılıp açılmayacağı konusu veli, okul ve öğrenciye bırakılmıştır. Bu durumun, Görsel Sanatlar Dersinin seçilme imkânını azalttığı söylenebilir.

Tablo 107'ye göre 2013-2014 eğitim öğretim yılından 2018-2019 eğitim öğretim yılına kadar Görsel Sanatlar Dersinin, ortak ve seçmeli dersler içerisinde seçmeli ders türünde yer aldığı anlaşılmıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında Müzik ve Beden Eğitimi dersleriyle aynı grupta yer alması dersin seçilme oranı düşürmüştür. Ayrıca seçmeli dersler grubunda bir önceki kararda üç kez seçilebilen dersin dört kez seçilmesinin önü açılmış; fakat seçmeli derslerin açılıp açılmayacağı netleştirilmemiştir. 2015-2016 eğitim öğretim yılında da Görsel Sanatlar Dersi aynı şekilde yürütülmüştür.

2017-2018 eğitim öğretim yılında ortak dersler ve seçmeli dersler içinde Görsel Sanatlar ve Müzik Dersleri bulunmaktadır. Seçmeli dersler grubunun güzel sanatlar başlığı altında; Görsel Sanatlar, Müzik, Sanat Tarihi ve Drama vardır. Görsel Sanatlar ve Müzik dersi dört; diğer dersler bir kez seçilebilmektedir. Seçmeli dersler öğrenci, veli ve okul tarafından ortaklaşa belirlenmiştir (TTK, 2017a, Mayıs 30). TTK'nın 2014 yılında aldığı karar göz önünde bulundurulduğunda Beden Eğitimi Dersinin ortak seçmeli dersler grubundan çıkarıldığı görülmüştür. Bu açıdan yalnızca ortak dersler grubunun içeriğinde değişiklik yapılmıştır. TTK'nın 2018'de ders çizelgeleri konusunda yeni karar aldığı (bkz. TTK, 2018b, Şubat 19); ancak Görsel Sanatlar Dersi açısından 2017a yılındaki kararın sürdürüldüğü anlaşılmıştır.

1980 yılından 2019 yılına kadar Resim/Görsel Sanatlar Dersinin ortak ders veya seçmeli ders grupları altında; seçmeli olarak yürütülmüş zorunlu hâle gelmemiştir. San'a (2010) göre Resim/Görsel Sanatlar Dersi ortaöğretim kademesinde seçmeli ders türünde yer

almaktadır (s.20). Genel olarak araştırmanın tarihsel sınırlılığı içerisinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, ders türünü belirlemeye yönelik ilk kararın 02.10.1978 tarihinde alındığı görülmüştür. Bu nedenle 1980 yılında dersin, seçmeli ders türünde yer aldığı anlaşılmıştır. 1978 yılından 2008-2009 eğitim öğretim yılına kadar ders seçmeli olarak işlenmiştir. 2009-2010 eğitim öğretim yılında Görsel Sanatlar Dersi ortak dersler grubunda, Müzik ve Beden Eğitimi gibi dersler arasından seçilmiştir. Bu durum 2012-2013 eğitim öğretim yılına kadar devam etmiştir. Dolayısıyla ortak dersler arasında, Görsel Sanatlar Dersi seçmeli ders türünde yer almıştır. 2013-2014 eğitim öğretim yılında Görsel Sanatlar Dersi, ortak dersler ve seçmeli dersler grubunda işlenmiştir. Ders türünü gösteren ders çizelgeleri incelendiğinde Görsel Sanatlar Dersinin, ortak dersler arasında birkaç ders arasından seçilecek şekilde yürütüldüğü görülmüştür. Bu karar 2018-2019 eğitim öğretim yılına kadar sürdürülmüştür. Genel olarak ders, 1980 yılından 2019 yılına kadar seçmeli ders türündedir. Dersin, zorunlu hâle getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu sayede Resim/Görsel Sanatlar Dersinin önemi, amaçları ve bireye kazandırdığı olumlu etkiler pekiştirilebilecektir.

4.8. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Kazanımlarına Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde “1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi öğretim programlarında yer alan kazanımları açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?” sorusuna yanıt aranmış ve öğretim programları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları vd. üzerinden dersin durumu kronolojik olarak incelenmiş ve tablolarla sunulmuştur. İncelenmesi gereken öğretim programlarına, Tebliğler Dergileri ve TTK Kararlarından ulaşılmıştır.

1980 yılından 2019 yılına kadar Resim/Görsel Sanatlar Dersinde altı ayrı öğretim programı uygulanmıştır. Bu öğretim programları 1957, 1991, 1998, 2009, 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanmıştır (bkz. EK 2, 7, 8, 13, 17, 19 ve 20). Bu ders yürütülürken, ilgili öğretim programları kaynak olarak kullanılabilir; ancak öğretmenlerin de yaratıcılıklarını kullanarak öğretim sürecine katkı sağlamaları önemlidir (Katırcı, 2020, s.173).

Tablo 108’de hükûmet dönemleri doğrultusunda değişen ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi öğretim programları sunulmuştur.

Tablo 108

1980 Yılından 2019 Yılına Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programları

Hükûmet Dönemi	Öğretim Programının Yenilendiği Yıllar
44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983)-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (23.06.1991-20.11.1991)	1957
49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (21.11.1991-25.06.1993)- 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (28.06.1996-30.06.1997)	1991
55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (30.06.1997-11.01.1999)- 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (29.08.2007-06.07.2011)	1998
61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (06.07.2011-29.08.2014)- 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (17.11.2015-22.05.2016)	2009
65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22.05.2016-10.07.2018)	2017
65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22.05.2016-10.07.2018)-Günümüz	2018

Tablo 108 incelendiğinde ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi için 1980 yılından 2019 yılına kadar toplamda altı öğretim programının hazırlandığı anlaşılmıştır. 1957’de TTK, 21.09.1957 tarihli 215 sayılı “Liselerin Yeni Müfredat Programı” konulu kararı almıştır. 1957 yılında yayımlanan öğretim programının, 1957-1958 eğitim öğretim yılından başlayarak üç senelik liselerde uygulanması kararlaştırılmıştır. 1957 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programı, 1991 yılındaki yeni öğretim programına kadar yenilenmemiş, toplamda otuz dört sene uygulamada kalmıştır. 16.09.1991 tarihli 191 sayılı TTK kararıyla, ortaöğretim kademesinde ders geçme ve kredi sistemini uygulayan lise ve dengi okullarda seçmeli Resim ve Müzik Dersi (I-V. Dönem) öğretim programları hazırlanmıştır. Programın, 1991-1992 eğitim öğretim yılından başlamak üzere denenmesi ve geliştirilmesi öngörülmüştür. 1991 yılında yenilenen öğretim programı, 1998 senesinde değiştirilmiş ve toplamda yedi sene uygulamada kalmıştır. 1998’de 10.03.1998 tarihli 13 sayılı kararla 1998-1999 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere yeni Resim Dersi öğretim programı hazırlanmıştır. Bu öğretim programı, 2009 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programına kadar on bir sene yürürlükte kalmıştır. 31.12.2009 tarihinde 338 sayılı TTK kararıyla yeni Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı

hazırlanmış ve 2010-2011 eğitim öğretim yılından itibaren uygulamaya koyulmuştur. 2009 öğretim programı, 2017 senesine kadar sekiz yıl uygulamada kalmıştır. 17.07.2017 tarihinde 82 sayılı TTK kararıyla kademeli olarak lise 1. Sınıflardan 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere yeni Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı hazırlanmıştır. Bu öğretim programı, 2018 yılında TTK'nın 19.01.2018 tarihli 25 sayılı kararla 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere yenilenmiştir.

1957, 1991, 1998, 2009, 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan ortaöğretim kademesi Resim/Görsel Sanatlar dersi öğretim programlarında yer alan kazanımlara ilişkin bilgiler kronolojik olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda öncelikle 1957 senesinde hazırlanan Resim Dersi öğretim programı incelenmiştir. 21.09.1957 tarihli ve 215 TTK kararıyla kabul edilen 1957-1958 eğitim öğretim yılında uygulamaya koyulan lise Resim Dersi öğretim programında kazanım bulunmamaktadır. Ancak programın amaçları belirtilmiştir. Tebliğler Dergisi'ne (1957) göre öğretim programında Resim Dersi programının amaçları belirtilmiştir. Bu amaçlar:

1. Kültür içinde sanat eğitime gereken yeri vermek,
2. Lise eğitimini bitiren öğrencilerin kendilerini resimle ifade edebilme yeteneklerini artırmak,
3. Sanata ilişkin meslekler yapacak olan öğrencilere yardımcı olmak,
4. Diğer derslerle Resim Dersini birleştirerek diğer derslerde de resmi bir ifade aracı olarak kullanmak,
5. Öğrencilerin estetik duygularını geliştirmek ve boş vakitlerini etkili biçimde kullanmalarını sağlamak olarak sıralanmıştır (s.175). Ayrıca bkz. EK 2. Bu anlamda 1957 senesinde yayımlanan öğretim programında beş adet amacın belirtildiği anlaşılmaktadır. Ancak programda Resim Dersinin bir rekreasyon etkinliği olarak görülmesi, bu dersin amaçlarının tam olarak anlaşılmadığı izlenimi uyandırmaktadır.

1957 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programı, 1991 senesinde uygulamadan kaldırılmıştır. 16.09.1991 tarihli 191 sayılı kararla liselerde uygulanmak üzere yeni öğretim programı hazırlanmıştır (TTK, 1991c, Eylül 16). Ayrıca bkz. EK 7. 1991 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programında, 1957 senesinde yayımlanan Resim Dersi öğretim programında olduğu gibi kazanımlara yer verilmese bile amaçlar belirtilmiştir. TTK'ya (1991, Eylül 16) göre bu amaçlar:

1. Güzel sanatların dalları ve tanımına ilişkin bilgileri öğrenmek,

2. Güzel sanatlar içerisinde sanat eğitiminin yerini kavramak,
3. Toplumsal gelişimde güzel sanatların önemini ve yerini anlamak,
4. Öğrencilerin yaratıcılıklarını ve güven duygularını ortaya çıkarmak,
5. Eşyalardan mimariye kadar güzel sanatların tasarımla olan ilişkisini kavramak,
6. Sanat eğitimiyle doğayı ve insanları seven, çevresine duyarlı ve estetik duygusu kazanmanın önemini fark etmek,
7. Sanat eğitimiyle görsel ve zihinsel yeteneklerini geliştirmek, araştıran, üreten ve modern düşünceye sahip bireyler yetiştirmek,
8. Nesneleri inceleyerek iki ve üç boyutlu şekiller verebilme ve bu biçimlendirmenin hazzını duymak,
9. Sanat eğitimi yoluyla tutarlı görüşler kazanarak yorum yapabilme becerisi kazanmak,
10. Yaptığı iki ve üç boyutlu eserleri sergileyebilmek,
11. Sanat eserlerini bilme ve tarihsel süreç içindeki gelişimini inceleyerek araştırma alışkanlığı kazanmak,
12. Sanat eğitimiyle sanat değeri olan eserleri koruma ve sahip olma duygusunun önemini anlamak,
13. Çağdaş sanat anlayışına sahip olma ve bu konudaki gelişimleri takip edebilmek olarak toplamda on üç amaç belirtilmiştir. Bu amaçları, genel olarak Resim Dersinin amaçlarını anlatmaya yöneliktir. Ders konularından ve içeriklerinden yola çıkılarak, kazanımlar oluşturulmamıştır.

1998’de TTK’nın 10.03.1998 tarihli 13 sayılı kararıyla liseler için yeni Resim Dersi öğretim programı kabul edilmiştir. Program 1998-1999 eğitim öğretim yılında uygulamaya başlamıştır. (TTK, 1998, Mart 10). Ayrıca bkz. EK 8. Dolayısıyla 1991 yılında yayımlanan öğretim programı uygulamadan kaldırılmıştır.

Tablo 109’da 1998 senesinde yayımlanan ortaöğretim kademesi Resim Dersi öğretim yer alan kazanımlar sunulmuştur.

Tablo 109

1998 Yılında Yayımlanan Resim Dersi Öğretim Programında Kazanımlar

Lise 1. Sınıf Temel Plastik Sanatlar Eğitimine Giriş Kazanımları	Lise 2. Sınıf Sanat Eğitimi ve Yaratıcılık Kazanımları	Lise 3. Sınıf Sanat ve İnsan Kazanımları
1. Sanatın tanımını kendi ifadesi ile söyler/yazar. 2. Sanat türlerini kümelendirerek söyler/yazar. 3. Güzel sanatların hayattaki önemini ve gerekliliğini kavrar. 4. Atatürk'ün güzel sanatlar ile ilgili görüşlerini söyler/yazar. 5. Temel sanat eğitiminin amacını ve plastik sanatlardaki yerini ve önemini söyler/yazar. 6. Yayın organlarından, sanat olaylarını takip eder.	1. Sanat eğitiminin yaratıcılığı ortaya çıkarmasındaki önemini ve konuya ilişkin tanımları açıklar. 2. Sanat eğitiminin, kişiliği geliştiren, duyan, düşünen, kendisini ve çevresi ile diyaloga giren özellikler kazandırabildiğini söyler/yazar. 3. Doğayı, çevresinde gelişen ve değişen olayları, kendi bakış açısıyla ifade eden çalışmalar yapar. 4. Yayımlanan bir haberi, bir romanı ya da hikâyeyi canlandırır. 5. Düşündüklerini çizerek kompozisyon düzenler ve renklendirir.	1. Sanatın, ilkel toplumlar da ifade aracı olarak kullanıldığını, farklı toplumların değişik çağlarında ortaya koydukları sanatı ve özelliklerini söyler/yazar. 2. Algılama ve yorumlama özelliklerini geliştirmede sanatın rolünü söyler/yazar. 3. Problem çözme özelliği geliştirmede sanatın rolünü söyler/yazar. 4. Kendini ifade etme özelliğini geliştirmede, sanatın rolünü söyler/yazar. 5. Tarihe ışık tutması açısından, sanat eserlerini korumanın önemini söyler/yazar. 6. Geçmişle bugün arasında ilişki kurma açısından sanat eserlerini korumanın önemini söyler/yazar. 7. Farklı kültürleri tanımada sanat eserlerini korumanın önemini söyler/yazar. 8. Turizme katkısı açısından sanat eserlerini korumanın önemini söyler/yazar. 9. Sanat eserlerini korumanın önemini tartışır.
Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Nokta-Çizgi Kazanımları	Lise 2. Sınıf Renkli Resim Teknikleri Kazanımları	Lise 3. Sınıf Tanıtım Amaçlı Grafik Tasarımlar Kazanımları
1. Nokta-çizginin tanımlarını söyler/yazar. 2. Nokta ve çizginin sanat eserleri üzerindeki durumlarını söyler/yazar. 3. Nokta ve çizginin özelliklerini söyler/yazar. 4. Belirlenmiş bir kompozisyon için farklı materyaller ile nokta ve çizgiyi kullanır, eskiz yapar. 5. Mürekkepli uçlar ve kurşun kalemle nokta ve çizgiyi içeren çalışmalar yapar.	1. Renkli resim teknikleri söyler/yazar. 2. Renkli resim tekniklerinin özelliklerini söyler/yazar. 3. Teknikleri uygularken dikkat edilecek noktaları söyler/yazar. 4. Kompozisyon öğelerini ve özelliklerini söyler/yazar. 5. Konularına göre resim türlerini söyler/yazar. 6. İstenen resim türünün özelliklerini söyler/yazar. 7. Atatürk'ün güzel sanatlarla ilişkin görüşlerini söyler/yazar. 8. Seçilen resim tekniği ile natürlük çalışması yapar.	1. Tanıtım amaçlı grafik tasarımı ile ilgili terimlerin tanımlarını söyler/yazar. 2. Tanıtım amaçlı grafik tasarımları gruplayarak söyler/yazar. 3. Verilen bir grafik tasarımın ne olduğunu söyler/yazar. 4. Tanıtım grafiğini değerlendirmede kullanılan ölçütleri söyler/yazar. 5. İncelediği tasarım örneğinin istenilen amaca uygun olup olmadığını söyler/yazar. 6. Afiş, Amblem, arma, logo, ambalaj, poşet tasarımı yapar. 7. Atatürk konulu broşür ya da kitap kapağı tasarlar.

		8. Tanıtım amaçlı grafik tasarımların, günlük hayattaki etkilerini söyler/yazar.
		9. Herhangi bir grafik tasarımın işlevine uygunluğunu tartışır.
Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Işık-Gölge Kazanımları	Lise 2. Sınıf Resmin Diğer Sanat Dallarıyla Birlikteliği Kazanımları	Lise 3. Sınıf Özgün Baskı Resim Kazanımları
1. Işık-gölge ile ilgili terimlerin tanımlarını söyler/yazar.	1. Sanat terimlerini tanımını söyler/yazar.	1. Özgün baskı resim ile ilgili terimlerin tanımlarını söyler/yazar.
2. Resimlerdeki ışık-gölge, açık-koyu gibi değerlerin önemini söyler/yazar ve açıklar.	2. Sanat terimlerinin tanımını, bir dizi tanım arasından seçip işaretler.	2. Özgün baskı resim tekniklerini gruplayarak söyler/yazar.
3. Işık-gölge ile çalışılmış bir desenle, çizgi ile çalışılmış desen arasındaki farklı söyler/yazar.	3. Sanatın, güzel sanatlar ve pratik sanatlar (zanaat) olarak ikiye ayrıldığını söyler/yazar.	3. Verilen baskı türünün hangi gruba girdiğini söyler/yazar.
4. Ton cetveli hazırlar.	4. Sanat dallarına örnekler verir.	4. Seçilen baskı tekniğine uygun dersin hazırlarken, dikkat edilecek noktaları söyler/yazar.
5. Farklı nesneleri karakalem ile eskiz eder.	5. Yüzey sanatlarını (resim, grafik, fresk vb.) söyler/yazar.	5. Baskı tekniğine uygun ve baskı tekniğine uygun kalıp hazırlarken dikkat edilecek noktaları söyler/yazar.
6. Lavi kullanarak açık-orta ve koyu değerler oluşturur.	6. Hacim sanatlarını (heykel, seramik, anıtlar vb.) söyler/yazar.	6. Seçilen baskı tekniğini uygular.
7. Doğadaki ışık-gölge ve açık-koyu değerlerin farkına varır.	7. Mekân sanatlarını (mimari, çevre düzenlemesi, dekorasyon vb.) söyler/yazar.	7. Grafik çalışmalar içerisinde, özgün baskı resimlerinin yerini tartışır.
	8. Dil sanatlarını (roman, şiir, öykü vb.) söyler/yazar.	8. Grafik çalışmalar içerisinde, özgün baskı resimlerin kullanıldığı alanları örneklendirir.
	9. Hareket sanatlarını (bale, dans, halk dansları, tiyatro vb.) söyler/yazar.	
	10. Ses sanatlarını (müzik, opera vb.) söyler/yazar.	
	11. Farklı sanat dallarını birlikte düşünerek sanatsal zenginliği kavrar.	
	12. Sanat eğitiminin bir bütün olduğunu söyler/yazar.	
	13. Sanatçının farklı sanat dallarıyla etkileşim içinde olması gerektiğini söyler/yazar.	
	14. Sanat dallarından birinden hareketle resim çalışması yapar.	
	15. Eserin ana fikrini, belirgin özelliklerini söyler/yazar.	
Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Gözleme, Çözümleme ve Düzenleme Çalışmaları Kazanımları	Lise 2. Sınıf Türk Mizahı Kazanımları	Lise 3. Sınıf Çağdaş Sanat Akımları Kazanımları
1. Doğadaki varlıklardan hareketle, yapılan buluşları söyler/yazar.	1. Mizahın yaratıcılık gücüne etkisini söyler/yazar.	1. Çağdaş sanat akımlarının adlarını söyler/yazar.
2. Yapılan buluşlarda doğayı gözlemenin önemini söyler/yazar.	2. Mizahın, yaratıcılık gücüne katkısını söyler/yazar.	2. Çağdaş sanat akımlarının özelliklerini söyler/yazar.
	3. Mizahın, sanatla (resim, müzik ve edebiyat) dile getirilmesini	3. Verilen bir sanat eserinin, hangi akıma ait olduğunu

3. Yapılan buluşları, doğadaki varlıklarla eşleştirir.	söyler/yazar.	söyler/yazar.
4. Doğadan esinlenerek yeni çalışmalar oluşturur.	4. Mizahın kültürümüzdeki yerini ve önemini açıklar.	4. Verilen bir sanat eserinin, görsel değerler açısından özelliklerini söyler/yazar.
5. Nesnelerin temel görevlerini belirten çalışmalar yapar.	5. Karagöz, Hacivat, Nasrettin Hoca, Keloğlan vb. mizah karakterlerini söyler/yazar.	5. Sanat akımlarından birinden yola çıkarak özgün çalışmalar yapar.
	6. Mizah karakterlerimizin düşünce tarzlarını söyler/yazar.	
	7. Basmakalıp, alaycı, çirkin mizah anlayışından uzaklaşarak, düşündürücü, kıvrak zekâ ürünü çalışmalar yapar.	
	8. Çevresindeki nesnelere, mizahi bir anlayışla kişilik vererek karikatürize eder.	
Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Form (Biçim) Çağrışımları Kazanımları	Lise 2. Sınıf Grafik Resim Çalışmaları Kazanımları	Lise 3. Sınıf Türk Resim Sanatı Kazanımları
1. Form çağrışımları ile ilgili terimlerin tanımlarını söyler/yazar.	1. Grafik sanatlarla ilgili terimlerin tanımlarını söyler/yazar.	1. Türk resim sanatında geçen terimlerin tanımlarını söyler/yazar.
2. Tasar ilkelerini söyler/yazar.	2. Grafik sanatların gelişim aşamalarını söyler/yazar.	2. Türk minyatür sanatının genel özelliklerini söyler/yazar.
3. Gösterilen bir düzenlemede kullanılan tasar ilkesini söyler/yazar.	3. Grafik sanatların günümüzdeki önemini ve yerini söyler/yazar.	3. Minyatür sanatının ustalarını ve eserlerini söyler/yazar.
4. Tasarım ilkelerine dikkat ederek iki boyutlu kompozisyonlar yapar.	4. Grafik sanat alanları ile ilgili çevresinden örnekler verir.	4. Batılılaşma döneminde Türk resminin kısa tarihçesini söyler/yazar.
5. Çevresindeki formların ve form düzenlemelerinin farkında olur.	5. Herhangi bir grafik çalışmasının hangi grafik sanat alanına ait olduğunu söyler/yazar.	5. Batılılaşma dönemi Türk resminin özelliklerini söyler/yazar.
6. Çevresindeki form çeşitlerini söyler.	6. Grafik resim çalışma yöntemlerini ayırt edebilir, söyler/yazar.	6. Cumhuriyet dönemi Türk resminin özelliklerini söyler/yazar.
7. Çevresinde gördüğü formların, hangi tasar ilkesine göre düzenlendiğini söyler.	7. Gösterilen bir grafik resim çalışmasının, hangi yöntemle yapıldığını söyler/yazar.	7. Cumhuriyet dönemi resim sanatçıları söyler/yazar.
	8. Objeleri sadeleştirerek, grafiksel çizimlerle siyah-beyaz çalışır.	8. Çağdaş Türk resim sanatının özelliklerini söyler/yazar.
	9. Gizleme yoluyla yüzey düzenleyerek yeni bir kompozisyon üretir.	9. Günümüz çağdaş Türk ressamlarının adlarını söyler/yazar.
	10. Grafik resim çalışmalarının, grafik sanatlara etkisinin farkına varır.	10. Günümüz çağdaş Türk ressamlarının eserlerinin özelliklerini söyler/yazar.
		11. Atatürk'ün sanatçı kişiliğini söyler/yazar.
		12. Atatürk'ün çağdaş kişiliğinin, günümüz Türk sanatçısına yaptığı önderliği söyler/yazar.
		13. Atatürk'ün önderliğinde kurulan sanat kurumlarını söyler/yazar.
Lise 1. Sınıf Sanat Eğitimi Kazanımları	Lise 2. Sınıf Heykel Sanatı Kazanımları	Lise 3. Sınıf Sanat Eserlerini İnceleme Kazanımları
1. Sanat eğitimi terimlerini söyler/yazar.	1. Temel terimleri (klasik heykel, soyut heykel, anıt, figür, büst,	1. Sanat eserlerini inceleme yöntemlerini bilir.

2. Sanatın yaratıcılığı ortaya çıkararak bireydeki araştırma, bulma, sına ve yeniden kurma özelliklerini geliştirdiğini söyler/yazar.	torso (tors), rölyef) bilir.	2. İkonografik açıdan çözümleme (eser adı, boyutları, tekniği, yapım tarihi, konu-öz-tema) yapar.
3. Sanat eğitiminin, birey için önemini açıklar.	2. Heykel sanatının gelişimini bilir.	3. Plastik açıdan çözümleme (koyu-açık (valör), kompozisyon şeması (açık-kapalı, simetrik-asimetrik, merkezi, üçgen, dörtgen, yuvarlak, diyagonal vb.) yapar.
4. Sanatın yaratıcılığı ortaya çıkararak bireydeki araştırma, bulma, sına ve yeniden kurma özelliklerini geliştirdiğini söyler/yazar.	3. Üç boyutlu çalışmalarda kullanılan yöntemleri bilir.	4. Renk, ışık ve hareketin (ritim) farkında olur.
5. Kişiye özgüven duygusu kazandırdığını söyler/yazar.	4. Üç boyutlu düzenlemeler yapar.	
6. Sanat eğitiminin birey için yaşadığı dünyayı kavramadaki etkisini söyler/yazar.	5. Modelaj yapar.	
7. Sanat eğitiminin toplum için önemini açıklar.	6. Oyma yapar.	
8. Sanat eğitiminin, toplumsal gelişmelere katkısını söyler/yazar.	7. Döküm yapar.	
9. Sanat eğitimi alan bireylerden oluşan bir toplumun özelliklerini açıklar.	8. Atatürk heykel ve anıtlar bilgisi edinir.	
10. Atatürk'ün sanata ve eğitime sağladığı katkıları bilir.		
11. Atatürk'ün sanatla ilgili düşüncelerini yazar.		
12. Atatürk'ün sanatın gelişmesi amacıyla düzenlediği faaliyetleri yazar.		

Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Perspektif Kazanımları	Lise 2. Sınıf Üç Boyutlu Düzenlemeler Kazanımları	Lise 3. Sınıf Cansız Modelden (Natürmort) Çalışmaları Kazanımları
1. Perspektifin tanımını söyler/yazar.	1. Temel terimleri (form, modül (birim), ritim, hacim) bilir.	1. Desen, model, taslak, eskiz, kroki, ışık-gölge, açık-koyu, modle tanımlarını bilir.
2. Perspektifin bir sanat elemanı olduğunu söyler/yazar.	2. Üç boyutlu düzenlemelerde dikkat edilecek noktaları (alan, kitle, boşluk, denge, hareket, oran, ışık-gölge, zıtlık) bilir.	2. Desenin görsel sanatlardaki yerini bilir.
3. Perspektif ile ilgili terimlerin tanımlarını söyler/yazar.	3. Üç boyutlu temel geometrik formlarla (ilaç kutuları, kibrit kutuları vb.) inşa çalışması yapar.	3. Desen çalışmalarında ölçü-orana dikkat eder.
4. Tek kaçış noktalı perspektifin özelliklerini söyler/yazar.	4. Üç boyutlu özgün formlarla inşa çalışması yapar.	4. Cansız modelden (natürmort) kara kalem tekniği ile çalışır.
5. İki kaçış noktalı perspektifin özelliklerini söyler/yazar.		5. Cansız modelden (natürmort) bir ya da iki rengin tonlarını kullanarak sulu boya çalışmalar yapar.
6. Üç kaçış noktalı perspektifin özelliklerini söyler/yazar.		
7. Verilen özelliklerin, hangi perspektif türüne ait olduğunu söyler/yazar.		
8. Perspektif ilkelerine göre resim yapmanın faydalarını ve önemini		
9. Sanat akımlarında perspektifin öne çıktığı dönemleri söyler/yazar.		

10. Rönesans ve realizm akımlarına ilişkin röprodüksiyonlarda perspektif çeşitlerini gösterir.
11. Çizilecek objenin göz seviyesine göre konumunu söyler/yazar.
12. Çizilecek objelerin görüş seviyesine göre kaç kaçışlı olduğunu söyler/yazar.
13. Konuyu perspektif kurallarına uygun çizer.
14. Yapılmış çalışmalardaki perspektif kurallarını tartışır.
15. Perspektif ilkelerini, çevresindeki görünümünden sözel olarak örneklendirir.

Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Renk Kazanımları

1. Renk konusundaki terimleri öğrenir ve yazar.
2. Renk gruplarını sınıflandırarak söyler/yazar.
3. Verilen bir renk kümesinin girdiği grubu seçer.
4. Renk kontrastlarını sınıflandırarak söyler/yazar.
5. Verilen bir renk kontrastının, hangi sınıflama içine girdiğini söyler/yazar.
6. Renklerin psikolojik etkilerini söyler/yazar.
7. Verilen bir rengin yaptığı psikolojik etkiyi seçenekler arasından seçer.
8. Sulu boya ve guaş boya kullanır.
9. Renk çemberi boyar.
10. Ton çubuğunu guaş boyayla boyar.
11. Doğadan esinlenerek renkli çalışmalar yapar.
12. Nesneleri ahlına uyacak biçimde çizer, sulu boya ya da yağlı boyayla boyar ve renk analizi eder.
13. Renk uyumlarına duyarlı olur.
14. Renkleri günlük hayatta uyumlu şekilde kullanır.
15. Çevresinde gördüğü renk uyumlarını tartışır.

Lise 1. Sınıf Renkli Resim Teknikleri Kazanımları

Lise 2. Sınıf Modelaj ve Yontu Kazanımları

1. Endüstri toplumlarının ilerlemesinde sanatın etkilerini açıklar.
2. Sanatın, düşünme yeteneğini ortaya çıkardığını söyler/yazar.
3. Sanatın, çözüme yönlendirme açısından bilime katkısını açıklayarak söyler/yazar.
4. Çağımız sanatçısının, bilim dallarına açık olması gerektiğini kavrar.
5. Sanat ve bilimi bir arada yürüten sanatçıların adlarını (Leonardo da Vinci, Mimar Sinan vb.) söyler/yazar.
6. Alan dersinden bir konuyu resimle ifade ederek sanatın bilimle birlikteliğinin farkına varır.

Lise 2. Sınıf Bilim ve Sanat Kazanımları

Lise 3. Sınıf Canlı Modelden Desen Çalışmaları Kazanımları

1. Desen, model, nü, portre, figür, taslak-eskiz-kroki, ışık-gölge, modle, ölçü-oran tanımlarını bilir.
2. İnsan vücudunda ölçü-oranı bilir.
3. Portrede ölçü-oranı bilir.
4. Canlı modelden çizgi ile ışık-gölge ile figür çalışmaları yapar.
5. Portre çalışmaları yapar.
6. El ayak çalışmaları yapar.

Lise 3. Sınıf Yağlı Boya Kazanımları

1. Renkli resim tekniklerinin niteliklerini ve uygulama aşamasındaki nüanslarını söyler/yazar.	1. Temel öğeleri (yaratıcılık ve tasarım, kompozisyon, ritim, açık-koyu değerler) bilir.	1. Renkli resim tekniklerini bilir.
2. Kompozisyon öğelerini söyler/yazar.	2. Seçilen alan dersi konularından hareketle, konunun çağrıştırdıklarını yorumlayarak tasarlar.	2. Yağlı boya resim tekniğini (yağlı boya resim tekniğinin özellikleri, yağlı boya resim tekniğinde kullanılan araç-gereçler) bilir.
3. Kompozisyon öğelerinin özelliklerini söyler/yazar.	3. Çalışmayı seçilen teknik ile renklendirir.	3. Röprodüksiyon çalışmalarını aslına bağlı kalarak veya yorumlayarak yapar.
4. Konularına göre resim türlerini söyler/yazar.		4. Canlı ya da cansız modelden renkli çalışmalar yapar.
5. Bir sanat eserini kimin yaptığını, malzemesini, içeriğini ve tekniğini bilir.		
6. Resim tekniklerinden birini kullanarak natürmort, figür ve peyzaj çalışmalar üretir.		
Lise 1. Sınıf Çağdaş Sanat Akımlarına Genel Bir Bakış Kazanımları		
1. Sanat akımlarının isimlerini sıralar.	1. Seçilen resim tekniği ile figür çalışması yapar.	
2. Sanat akımlarının anlamlarını söyler/yazar.	2. Seçilen resim tekniği ile peyzaj çalışması yapar.	
3. Sanat akımlarının önemli öncülerini tanıır, adlarını söyler/yazar.	3. Renk uyumlarında duyarlı olur	
4. Sanatçıların sanatla ilgili kişilik özelliklerini söyler/yazar.		
5. Sanatçıların eserlerini etkileyen faktörleri söyler/yazar.		
6. Sanat akımlarının ortaya çıkışını kavrar.		
7. Empresyonizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Sürrealizm, Dadaizm, Fovizm, soyut sanat gibi sanat akımların özelliklerini söyler/yazar.		
8. Toplumsal etkiler ile sanat akımlarının doğmasındaki etkiyi söyler/yazar.		
Lise 1. Sınıf İki Boyutlu Renkli Fon Çalışmaları Kazanımları		
1. İki boyutta renkli fon uygulamalarına ilişkin tanımları söyler/yazar.		
2. Tasar ilkelerini söyler/yazar.		
3. Gösterilen bir düzenlemede kullanılan tasarım ilkesini söyler/yazar.		
4. Tasarım ilkelerine göre herhangi bir formdan yola çıkarak iki boyutlu çalışmalar yapar.		

-
5. Etrafında bulunan formları ifade eder.
  6. Çevresinde gördüğü formların ve form düzenlemelerinin farkında olur, hangi tasar ilkesine göre düzenleyeceğini söyler.
-

Lise 1. Sınıf Doku Kazanımları

---

1. Doku ile ilgili terimlerin tanımlarını söyler/yazar.
  2. Doku çeşitlerini söyler/yazar.
  3. Verilen doku çeşidinin özelliklerini söyler/yazar.
  4. Plastik sanatlarda dokunun kullanıldığı alanları söyler/yazar.
  5. Dokunun, plastik sanatlara kazandırdığı etkileri söyler/yazar.
  6. Doku yapıları belirgin olan doğal objeleri renkli olarak etüt eder.
  7. Nesnelerin dokularını inceleyerek sistemli şekilde çizer.
  8. Renkli objeler çalışır.
  9. Etüt edilen objelerin doku yapılarını yorumlayarak yüzey düzenleyebilir.
  10. Çevresinde gördüğü dokuların farkına varır ve dokular arasındaki farklılıkları söyler/yazar.
-

“1998 Yılından 2009 Yılına Kadar Uygulamada Kalan Lise Resim Dersi Öğretim Programı” TTK, (1998, Mart 10), Konu: lise resim 1, 2, 3 ile lise, (resim alanı) resim 1, 2 dersi öğretim programlarının kabulü. (Sayı: 13). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara kaynağından alınmıştır.

Tablo 109'a göre 1998 yılında yayımlanan öğretim programında kazanımlar, davranışlar başlığı altında verilmiş ve programda ders konuları lise 1.-3. Sınıflarına göre ayrılmıştır. Her bir konu başlığına yönelik, davranış/kazanım hazırlandığı görülmüştür.

Lise 1. Sınıfta yer alan kazanımlar: Temel plastik sanatlar eğitime giriş, plastik sanatlar eğitiminde nokta-çizgi, plastik sanatlar eğitiminde ışık-gölge, plastik sanatlar eğitiminde gözleme, çözümleme ve düzenleme çalışmaları, plastik sanatlar eğitiminde form (biçim) çağrışımları, sanat eğitimi, plastik sanatlar eğitiminde perspektif, plastik sanatlar eğitiminde renk, renkli resim teknikleri, çağdaş sanat akımlarına genel bir bakış, iki boyutlu renkli fon çalışmaları ve doku olmak üzere on iki bölüme ayrılmıştır (bkz. Tablo 109).

Lise 2. Sınıfta bulunan kazanımlar: Sanat eğitimi ve yaratıcılık, renkli resim teknikleri, resmin diğer sanat dallarıyla birlikteliği, Türk mizahı, grafik resim çalışmaları, heykel sanatı, üç boyutlu düzenlemeler, modelaj ve yontu, bilim ve sanat, renkli resim çalışmaları olmak üzere on konu alanına ayrılmıştır (bkz. Tablo 109).

Lise 2. Sınıfta yer alan kazanımlar: Sanat ve insan, tanıtım amaçlı grafik tasarımlar, özgün baskı resim, çağdaş sanat akımları, Türk resim sanatı, sanat eserlerini inceleme, cansız modelden (natürmort) çalışmaları, canlı modelden desen çalışmaları ve yağlı boya olmak üzere dokuz konu alanına ayrılmıştır (bkz. Tablo 109).

1998 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programında uygulama çalışmalarının yanı sıra teorik konulardaki kazanımların da yer aldığı kazanımlara yer verildiği görülmüştür. Uygulama çalışmaları renkli resim teknikleri, grafik tasarım, özgün baskı resim, natürmort ve desen çalışmaları, perspektif, modelaj ve yontu, heykel ve üç boyutlu düzenlemeler olmak üzere resim sanatının ana uygulama biçimlerini öğrenmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Ayrıca temel sanat eğitimi ilke ve elemanlarına ilişkin: Nokta-çizgi, ışık-gölge, form ve renk kazanımlarına da yer verildiği görülmüştür. Teorik açıdan ise sanat eğitimi, Türk mizahı, çağdaş sanat akımları, eser analizi gibi konulara yönelik kazanımlara yer verilmiştir. Programın sanat eleştirisi, sanat tarihi ve uygulama çalışmaları gibi temel sanat eğitimi ilkelerine ilişkin kazanımlara yer verdiği anlaşılmıştır.

2009'da ortaöğretim kademesinde uygulanacak yeni Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı kabul edilmiştir (bkz. EK 13; TTK, 2009b, Aralık 31). Bu program 2010-2011 yılında uygulanmak üzere faaliyete geçmiş ve 1998 senesinde yayımlanan öğretim programı uygulamadan kaldırılmıştır.

Tablo 110’da 2009 yılında yayımlanan ortaöğretim kademesinde uygulanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programında yer alan kazanımlara değinilmiştir.

Tablo 110

2009 Yılında Yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Kazanımlar

Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Sanata Giriş Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Tarihî Türk Süsleme Sanatları Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Avrupa Resim Sanatına Genel Bakış Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Çağdaş Sanat Akımları 2 Kazanımları
1. Sanatın doğuşunu ve gelişimini özetler. 2. Görsel sanatları sınıflandırır. 3. Görsel sanat dallarını örneklerle açıklar. 4. Görsel, işitsel ve karma sanatlar arasında ilişki kurar. 5. Sanatın ve sanatçının toplum için önemini açıklar. 6. Sanatın evrensel bir iletişim aracı olarak kullanılabileceğini belirtir. 7. Güzel sanatlara olan ilgisini sorgular. 8. Güncel sanat olaylarını takip eder. 9. Atatürk'ün sanat ile ilgili özdeyişlerini ve düşüncelerini söyler, yazar. 10. Atatürk'ün sanat eğitime verdiği önemi açıklar. 11. Atatürk'ün ülkemizde sanatın gelişmesi için yaptığı çalışmaları örneklerle açıklar. 12. Atatürk konulu sınıf gazetesi/resim sergisi hazırlar.	1. Türk süsleme sanatlarının özelliklerini açıklar. 2. Türk süsleme sanatının ustalarını ve eserlerini tanır. 3. Türk süsleme sanatlarında kullanılan motifleri tanır. 4. Türk süsleme sanatlarında kullanılan motifleri tanır. 5. Türk süsleme sanatlarının estetik yönlerini belirtir. 6. Türk süsleme sanatlarını korumaya duyarlı olur.	1. Orta Çağ Avrupa resim sanatının gelişimini özetler. 2. Rönesans resim sanatının gelişimini özetler. 3. Rönesans ressamlarını ve eserlerini tanır. 4. Barok resim sanatının gelişimini özetler. 5. Barok ressamları ve eserlerini tanır.	1. Çağdaş sanat akımlarının ortaya çıkış nedenlerini açıklar. 2. Çağdaş sanat akımlarının özelliklerini açıklar. 3. Çağdaş sanat akımlarının temsilcilerini tanır.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Görsel Sanatlarla İlgili Meslek Alanları Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Cumhuriyet Öncesi Türk Resim Sanatı Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Çağdaş Sanat Akımları 1 Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 4 Kazanımları
1. Görsel sanatlarla ilgili mesleklere örnekler verir. 2. Görsel sanatlarla ilgili mesleklerin özelliklerini açıklar. 3. Görsel sanatlarla ilgili mesleklerin yaşadaki yerini sorgular. 4. Görsel sanatlarla ilgili mesleklerin	1. İslamiyet'ten önce Türk resim sanatının gelişimini özetler. 2. Osmanlı dönemindeki Türk resim sanatının gelişimini özetler. 3. Osmanlı dönemi Türk ressamlarından ve bu ressamların eserlerinden örnekler gösterir.	1. Çağdaş sanat akımlarının ortaya çıkış nedenlerini analiz eder. 2. Çağdaş sanat akımlarının özelliklerini örneklerle açıklar. 3. Çağdaş sanat akımlarının temsilcilerini tanır.	1. Değişik duruş ve hareketlerdeki canlı modeli çizer. 2. Çoklu figür uygulamaları yapar. 3. Kompozisyonda mekân-figür ilişkisini uygular. 4. Somut biçimleri form, hacim ve doku açısından deforme eder.

gerektirdiği niteliler hakkında bilgi sahibi olur.				
5. Görsel sanatlarla ilgili mesleklere ilgisini sorgular.				
Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Sanat Eserlerini İnceleme Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Çağdaş Türk Resim Sanatı Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 3 Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Karikatür Sanatı Kazanımları	
1. Sanat eserin niteliklerini belirler.	1. Çağdaş Türk resim sanatının özelliklerini açıklar.	1. Portreyi sanat eserleri ile örneklendirir.	1. Karikatürün yaratıcılık gücüne katkısını açıklar.	
2. Sanat eserlerini inceleme yöntemlerini açıklar.	2. Çağdaş Türk ressamlarını ve eserlerini tanır.	2. Yüz üzerindeki karakteristik özellikleri ayırt eder.	2. Mizahın kültürümüzdeki yerini örneklendirir.	
3. Sanat düzenleme ilkelerini ve öğelerini görsel sanat eserleri üzerinde açıklar.	3. Türk resminde Kurtuluş Savaşı'nı konu alan ressamları ve bu ressamların eserlerini tanır.	3. Portredeki genel ölçüleri açıklar.	3. Karikatür sanatının ünlü ustalarını ve eserlerini tanır.	
4. Sanat eserini, sanat eseri inceleme yöntemlerine göre değerlendirir.	4. Atatürk resimleri yapan ressamları ve eserlerini tanır.	4. Portre çizimlerinde ölçü ve oranı kullanır.	4. Yazılı, görsel ve sanal yayın organlarından karikatür sanatını takip etmeye istekli olur.	
	5. Atatürk'ün Türk resmine ve sanatçılara verdiği değeri açıklar.	5. Modelden portre çalışması yapar.	5. Karikatür sergilerini gezmeye istekli olur.	
			6. Verilen bir konuyu mizah anlayışı içinde karikatürize eder.	
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Nokta ve Çizgi Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 2 Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Grafik Sanatlar Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Fotoğraf Sanatı Kazanımları	
1. Nokta ve çizginin anlatım olanaklarını, görsel sanat eserleri üzerinde örneklerle açıklar.	1. İnsan vücudunun anatomik özelliklerini resimleyen sanatçıların desen üsluplarını karşılaştırır.	1. Grafik sanatlarını tanır.	1. Fotoğrafın oluşumunu açıklar.	
2. Doğadaki nokta ve çizgilere örnekler verir.	2. İnsan figürü çizimlerine sanat eserlerinden örnekler verir.	2. Grafik sanatçılarını ve eserlerini tanır.	2. Fotoğrafta ışığın ve rengin etkisini örneklendirir.	
3. Noktayı kullanarak yüzey üzerinde açık-orta-koyu değerler oluşturur.	3. İnsan vücudundaki parçaların birbirine olan oranını ayırt eder.	3. Grafik tasarımların günlük yaşamdaki etkilerini değerlendirir.	3. Fotoğraf sanatında kullanılan araç-gereç ve malzemeleri tanır.	
4. Çizgiyi kullanarak yüzey üzerinde açık-orta-koyu değerler oluşturur.	4. İnsan figürü çalışmalarında ölçü ve oranı kullanır.	4. Objeleri sadeleştirerek grafiksel çizimler yapar.	4. Fotoğraf sanatının ünlü ustalarını ve eserlerini tanır.	
5. Doğadaki noktasal ve çizgisel oluşumları çalışmalarında kullanır.	5. İnsan figürü çizimlerinde denge, hacim ve hareketi kullanır.	5. Yazının grafiksel etkilerini çalışmalarında kullanır.	5. Çektiği fotoğraflarda sanatsal düzenleme ilkelerini kullanır.	
6. Estetik kaygı ile noktayı ve çizgiyi kullanarak özgün tasarımlar oluşturur.	6. İnsan figüründe rakursi görünümün farkına varır.	6. Tanıtım amaçlı grafik tasarımları sınıflandırır.	6. Estetik kaygı ile fotoğraf çeker.	
7. Noktayı ve çizgiyi kullanarak oluşturduğu kompozisyonlarda sanatsal düzenleme ilkelerinden yararlanır.	7. Kompozisyonda mekân-figür ilişkisini uygular.	7. Tanıtım amaçlı grafik tasarımlar yapar.	7. Yazılı, görsel ve sanal yayın organlarında fotoğraf sanatını takip eder.	
		8. Estetik kaygı duyarak imzasını oluşturur.	8. Atatürk fotoğrafları çeken sanatçıları ve eserlerini tanır.	
		9. Atatürk temasını grafik çalışmalarında kullanır.		

8. Gördüğünü, düşündüğünü çizgilerle ve noktalarla yüzey üzerinde ifade eder.				
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Işık-Gölge ve Açık-Koyu Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 2 Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Özgün Baskı Resim Çalışmaları Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 4 Kazanımları	
1. Işığın, objelerin görünüşünde oluşturduğu leke etkisini örneklerle açıklar.	1. Pastel boya tekniğini kullanan sanatçıları ve eserlerini tanır.	1. Özgün baskı resim tekniklerini tanır.	1. Soyut resmin özelliklerini açıklar.	
2. Işık-gölge ve açık-koyu değerlerin resimdeki etkilerini örneklerle açıklar.	2. Pastel boya tekniğini resim çalışmalarında kullanır.	2. Özgün baskı resim tekniklerini uygulayan sanatçıları ve eserlerini tanır.	2. Gözlemleme, çözümleme ve düzenleme çalışmaları yapar.	
3. Işık-gölge ve açık-orta-koyu değerlerin resimdeki etkilerini örneklerle açıklar.	3. Sulu boya tekniğini kullanan sanatçıları ve eserlerini tanır.	3. Özgün baskı resim teknikleri ile yapılan çalışmaları, diğer resim tekniklerinden ayırt eder.	3. Seçtiği renkli resim tekniği ile soyut resim çalışması yapar.	
4. Işık-gölge etkilerini eserlerinde uygulayan ressamı ve eserlerini tanır.	4. Sulu boya tekniğini resim çalışmalarında kullanır.	4. Özgün baskı resim çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerini uygular.	4. Zihinden resim çalışmaları yapar.	
5. Resimlerinde ışık ve gölge etkisiyle oluşan açık-orta-koyu değerleri kullanarak hacim oluşturur.	5. Guaj boya tekniği ile çalışan sanatçıları ve eserlerini tanır.	5. Seçilen baskı tekniklerini uygular.	5. Resim çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerini uygular.	
	6. Guaj boya tekniğini resim çalışmalarında kullanır.		6. Seçtiği bir çağdaş sanat akımından yola çıkarak özgün bir çalışma yapar.	
	7. Kolaj tekniği ile çalışan sanatçıları ve eserlerini tanır.			
	8. Kolaj tekniğini resim çalışmalarında kullanır.			
	9. Resim çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerini kullanır.			
	10. Türk süsleme sanatlarından esinlenerek özgün tasarımlar yapar.			
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Doku Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Üç Boyutlu Çalışmalar Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 3 Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Tekstil Tasarım Kazanımları	
1. Görsel sanat eserlerinde dokusal etkileri örneklerle açıklar.	1. Doğadaki üç boyutlu biçimlere ve bunların hareketlerine ilgi duyar.	1. Yağlı boya ve akrilik boya resim tekniğinin özelliklerini sanat eserlerinden örneklerle açıklar.	1. Atatürk'ün Türk tekstilinin gelişimine katkılarını açıklar.	
2. Işığın etkisiyle objelerin farklı dokusal özellikler kazandığını fark eder.	2. Tanınmış heykel sanatçılarını ve eserlerini tanır.	2. Yağlı boya ve akrilik boya resim tekniğinde kullanılan araç-gereçleri tanır.	2. Tekstil tasarımlarına çevresinden örnekler gösterir.	
3. Doku çeşitlerini ayır eder.	3. Heykelin kabartmadan (rölyef) farkını açıklar.	3. Çalışmalarında yağlı boya /akrilik boya tekniğini uygular.	3. Geleneksel Türk motiflerini tekstil tasarımlarında kullanır.	
4. Doğal/yapay objelerin dokusal özelliklerini tasarımlarında kullanır.	4. Sanat değeri taşıyan Atatürk heykellerini ve anıtlarını tanır.	4. Yağlı boya (akrilik boya resim çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerini	4. Özgün tekstil tasarımları yapar.	
5. Objelerin dokusal etkilerini çizgi ve leke ile				

gösterir.	5. Üç boyutlu çalışma tekniklerini açıklar.	kullanır.	
6. Obje ve yüzeylerin doku özelliklerini renk ile ifade eder.	6. Üç boyutlu çalışmalarda sanatsal düzenleme ilkelerini uygular.		
7. Estetik kaygı ile doku çalışmaları yapar.	7. Çeşitli formlarla üç boyutlu çalışmalar yapar.		
8. Doku çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerinden yararlanır.			
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Perspektif Kazanımları	Lise 2. Sınıf Tarihî Çevre ve Müze Bilinci: Tarihî Çevre ve Müzelerde İnceleme ve Uygulama 2 Kazanımları	Lise 3. Sınıf Tarihî Çevre ve Müze Bilinci: Tarihî Çevre ve Müzelerde İnceleme ve Uygulama 3 Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Endüstriyel Tasarım Kazanımları
1. Çevresindeki objeler ve mekânlardaki perspektif görünüşleri algılar.	1. Tarihî yörelerimizi ve barındırdığı eserleri tanır.	1. Atatürk müzelerini tanır.	1. Sanatı bilim ile ilişkilendirir.
2. Perspektif çeşitlerini ayırt eder.	2. Ülkemizdeki müzeleri tanır.	2. Tarihî çevre, müze ve sanat galerileri aracılığı ile farklı kültürleri tanır.	2. Endüstriyel tasarım çalışmaları yapan sanatçıları tanır.
3. Perspektifin resimdeki etkilerini açıklar.	3. Tarihî çevreleri, müzeleri ve sanat galerilerini gezmeyi alışkanlık hâline getirir.	3. Müzenin eğitimdeki rolü ve önemini yorumlar.	3. Endüstriyel tasarımın kullanım alanlarını örnekendirir.
4. Çizgi ve renk perspektifine sanat eserlerinden örnekler gösterir.	4. Sanat eserlerini sergilemenin önemini açıklar.	4. Tarihî çevre, müze ve sanat galerileri ile ilgili kitap, broşür ve haber okumayı alışkanlık hâline getirir.	4. Endüstriyel tasarım fuarlarını gezmeye istekli olur.
5. Tek kaçış noktalı perspektif çizimi yapar.	5. Tarihî çevrelerdeki, müzelerdeki ve sanat galerilerindeki eserlerden yola çıkarak üç boyutlu tasarımlar yapar.	5. Tarihî çevrelerdeki müzelerdeki ve sanat galerilerindeki eserleri, özgün çalışmalarında örnek alır.	5. Endüstriyel tasarımla ilgili çalışmaları takip etmeye özen gösterir.
6. Çift kaçış noktalı perspektif çizimi yapar.			
7. Üç kaçış noktalı perspektifi tanır.	6. Yaptığı çalışmaları sergilemeye istek duyar.		6. Endüstriyel ürünler için özün tasarımlar yapar.
8. Dairesel perspektif çizimi yapar.	7. Atatürk'ün önderliğinde kurulan sanat kurumlarını tanır.		
9. Resimlerinde renk perspektifini kullanır.			
10. Resimlerinde perspektif ilkelerini kullanır.			
11. Perspektif ilkelerine uyarak iç ve dış mekân tasarımları yapar.			
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renk Kazanımları			Lise 4. Sınıf Tarihî Çevre ve Müze Bilinci: Tarihî Çevre ve Müzelerde İnceleme ve Uygulama 4 Kazanımları
1. Beyaz ışığın renklerine ayrışması olayını günlük yaşamdan örneklerle açıklar.			1. Dünyaca ünlü müzeleri tanır.
2. Rengin oluşumunda ışığın etkisini belirtir.			2. Tarihî çevre, müze ve sanat galerileri ile ilgili yazılı ve görsel kaynakları sergiler.
3. Renk çemberinden yararlanarak renk uyumlarını tanır.			3. Ülkemiz müzeciliğinin gelişmesinde koleksiyonculuğu önemini açıklar.

4. Sanat eserlerindeki renk uyumlarını (armoni) ve vurguyu ayırt eder.	4. Tarihi çevre, müze ve sanat galerileri aracılığı ile kültürler arasında bağ kurar.
5. Görsel sanat uygulamalarında renk uyumlarından ve zıtlıklarından yararlanır.	5. Tarihi çevrelerde, müzelerde ve sanat galerilerinde bulunan eserlerden yararlanarak desen çalışmaları yapar.
6. Renkleri, günlük yaşamında uyumlu biçimde kullanır.	

Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:
Renkli Resim Uygulamaları 1 Kazanımları

1. Renkli resim tekniklerini ayırt eder.
2. Renkli resim tekniklerinde kullanılan malzemelerin özelliklerini açıklar.
3. Renkli resim tekniklerini uygular.
4. Konularına göre resim türlerini renkli resimler üzerinde açıklar.
5. Renk ve leke değerlerini resim yüzeyinde uygular.
6. Hacim oluşturmada renk değerlerinin etkisini belirtir.
7. Renkli resim uygulamalarında sanatsal düzenleme ilkelerinden yararlanır.

Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:
Desen Çalışmaları 1 Kazanımları

1. Desen çalışmalarına sanat eserlerinden örnekler verir.
2. Desen çalışmalarında ölçü ve oranın önemini açıklar.
3. Desen çalışmalarında ölçü ve oranı kullanır.
4. Desen çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerinden yararlanır.
5. Desen çalışmalarında ışık-gölge ve açık-koyu değerler kullanır.
6. Perspektif kurallarını desen çalışmalarında

-
- uygular.
7. Estetik kaygı ile desen çalışmaları yapar.
-

Lise 1. Sınıf Tarihî Çevre ve Müze Bilinci:
Tarihî Çevre ve Müzelerde İnceleme ve
Uygulama 1 Kazanımları

---

1. Türkiye’de ve dünyada müzeciliğin gelişimini açıklar.
  2. Atatürk’ün müzelerimizin oluşturulmasındaki katkılarını açıklar.
  3. Tarihî çevre, müze ve sanat galerisi incelemeleri yoluyla geçmişle bugün arasında bağ kurar.
  4. Tarihî çevrelerdeki, müzelerdeki ve sanat galerindeki eserleri, sanat eseri inceleme yöntemlerine uygun olarak değerlendirir.
  5. Tarihî çevreleri, müzeleri ve sanat galerilerini gezerek estetik duyarlılık edinir.
  6. Tarihî çevrelerdeki müzelerdeki ve sanat galerilerindeki eserlerden yola çıkarak iki boyutlu tasarımlar yapar.
  7. Sanat eserlerini korumaya duyarlı olur.
-

“2009 Yılından 2017 Yılına Kadar Uygulamada Kalan Lise Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı” TTK, (2009b, Aralık 31), Konu: ortaöğretim görsel sanatlar dersi (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) öğretim programı. (Sayı: 338). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara kaynağından alınmıştır.

Tablo 110 incelendiğinde 2009 yılında yayımlanan öğretim programının lise 1.-4. Sınıflar için ayrı ayrı kazanımlar hazırlandığı anlaşılmıştır. Kazanımlar görsel sanatlarda biçimlendirme, görsel sanat kültürü, tarihî çevre ve müze bilinci olarak üç öğrenme alanına ayrılmıştır. 1957 ve 1991 yıllarında yayımlanan Resim Dersi öğretim programlarında kazanımlar yer almazken, 1998 senesinde hazırlanan Resim Dersi öğretim programında davranışlar başlığı altında kazanım konusu yer edinmiştir. Ancak 2009 senesinde yayımlanan öğretim programında kazanımlar konusuna doğrudan yer verilmiştir.

2009 yılında yayımlanan öğretim programında ise müze eğitime ilişkin kazanımlar yer almıştır (bkz. Tablo 110). Bu kazanımlar lise 1.-4. Sınıflarda tarihî çevre ve müzelerde inceleme ve uygulama 1-4 başlığı altındadır. 1998 senesinde yayımlanan öğretim programlarında müze eğitime ilişkin kazanımların bulunmadığı anlaşılmıştır (bkz. Tablo 109).

1998 ve 2009 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında sanatın tanımı ve sınıflandırılması kazanımları ortaktır. Bu anlamda 1998’de 1. Sınıfta temel plastik sanatlar eğitime giriş ve lise 2. Sınıfta resmin diğer sanat dallarıyla birlikteliği kazanımları (bkz. Tablo 109); 2009’da lise 1. Sınıf görsel sanat kültürü sanata giriş kazanımları başlığı altında yer almıştır (bkz. Tablo 110).

1998’de lise 1. Sınıf temel plastik sanatlar eğitime giriş: 1. Sanatın tanımını kendi ifadesi ile söyler/yazar, 2. Sanat türlerini kümelendirerek söyler/yazar ve lise 2. Sınıf resmin diğer sanat dallarıyla birlikteliği: 1. Sanat terimlerini söyler/yazar kazanımları (bkz. Tablo 109); 2009’da 1. Sınıf sanata giriş: 1. Sanatın doğuşunu ve gelişimini özetler, 2. Görsel sanatları sınıflandırır ve 3. Görsel sanat dallarını örneklerle açıklar kazanımlarına yer verilmiştir (bkz. Tablo 110).

1998’de lise 1. Sınıf temel plastik sanatlar eğitime giriş: 4. Atatürk’ün güzel sanatlar ile ilgili görüşlerini/söyler yazar kazanımı (bkz. Tablo 109); 2009’da lise 1. Sınıfta sanata giriş: Atatürk konulu sınıf gazetesi/resim sergisi hazırlar, Atatürk’ün sanat ile ilgili özdeyişlerini ve düşüncelerini söyler/yazar, Atatürk’ün ülkemizde sanatın gelişmesi için yaptığı çalışmaları örneklerle açıklar, Atatürk’ün sanat eğitime verdiği önemi açıklar şeklinde hazırlanmıştır (bkz. Tablo 110’da belirtilen ilgili 9., 10., 11. ve 12. Maddeler).

1998 senesinde yayımlanan programda görsel sanatlarla ilgili meslek alanları kazanımları bulunmazken (bkz. Tablo 109); 2009’da lise 1. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında görsel sanatlarla ilgili meslek alanları kazanımları eklenmiştir (bkz. Tablo 110).

1998’de lise 1. Sınıfta çağdaş sanat akımlarına genel bir bakış kazanımları; lise 3. Sınıfta çağdaş sanat akımları ve Türk resim sanatı kazanımları olarak yer almıştır (bkz. Tablo 109). 2009’da lise 2. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanı tarihî Türk süsleme sanatları; görsel sanat kültürü: Cumhuriyet öncesi Türk resim sanatı, çağdaş Türk resim sanatı; lise 3. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında Avrupa resim sanatına genel bakış, görsel sanat kültürü: çağdaş sanat akımları 1; lise 4. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanı çağdaş sanat akımları 2 başlıkları altında sanat tarihine ilişkin kazanımlara yer verilmiştir (bkz. Tablo 110).

1998’de lise 2. Sınıftaki heykel sanatları, modelaj yontu ve üç boyutlu düzenlemeler kazanımları (bkz. Tablo 109); 2009’da lise 2. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında üç boyutlu çalışmalar altında toplanmış, heykel ve rölyefe ilişkin kazanımlara değinilmiştir (bkz. Tablo 110). 2009 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programında, ayrıca modelaj ve yontuya ilişkin kazanımlara yer verilmediği anlaşılmıştır.

1998’de lise 2. Sınıfta bulunan Türk mizahı kazanımının yerini (bkz. Tablo 109); 2009’da lise 4. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanı altında karikatür sanatı kazanımı almıştır (bkz. Tablo 110).

Sanat eserlerini inceleme kazanımları 1998’de lise 3. Sınıfta (bkz. Tablo 109); 2009’da ise lise 1. Sınıfta verilmiştir (bkz. Tablo 110).

1998’de lise 1. Sınıf plastik sanatlar eğitiminde nokta-çizgi kazanımları (bkz. Tablo 109); 2009’da lise 1. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında nokta ve çizgi şeklinde yer almıştır (bkz. Tablo 110).

1998’de lise 1. Sınıfta plastik sanatlar eğitiminde ışık-gölge kazanımları (bkz. Tablo 109); 2009’da açık-koyu ve ışık-gölge olarak sınıflandırılmıştır (bkz. Tablo 110).

1998’de lise 1. Sınıfta yer alan doku kazanımları (bkz. Tablo 109); 2009’da lise 1. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında aynı başlıkla sunulmuştur (bkz. Tablo 110).

1998’de lise 1. Sınıf plastik sanatlar eğitiminde perspektif kazanımları (bkz. Tablo 109); 2009’da lise 1. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme başlığı altındadır (bkz. Tablo 110).

1998 ve 2009’da lise 3. Sınıfta özgün baskı resim kazanımları hazırlanmıştır (bkz. Tablo 109 ve 110).

1998’de lise 3. Sınıfta tanıtım amaçlı grafik tasarımlar kazanımları (bkz. Tablo 109); 2009’da lise 3. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında grafik sanatlar olarak yer almıştır (bkz. Tablo 110). Bu açıdan hem 1998’de hem de 2009 yılında yayımlanan öğretim programında sanat eseri inceleme, nokta-çizgi, ışık-gölge, doku, perspektif, özgün baskı ve grafik tasarım konularına ilişkin kazanımların ortak olduğu söylenebilir.

2009 yılında yayımlanan öğretim programında ilk defa lise 4. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında endüstriyel tasarım, fotoğraf sanatı ve tekstil tasarım konularına ilişkin kazanımlar sunulmuştur (bkz. Tablo 110).

İnsan figürü, peyzaj ve natürmort çizimlerinin karakalemle veya renkli resim teknikleriyle uygulanmasına ilişkin kazanımlar 1998’de olduğu gibi 2009 yılında yayımlanan öğretim programında da sunulmuştur (bkz. Tablo 109 ve 110). Bu anlamda desen ve renkli resim tekniklerine ilişkin uygulamaların ilgili öğretim programlarında ortak kazanım olarak yer aldığı ifade edilebilir.

1998 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında bulunmayan 8. Güncel sanat olaylarını takip eder kazanımı (bkz. Tablo 109); 2009’da lise 1. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında sanata giriş başlığı altında verilmiştir (bkz. Tablo 110).

2017’de ortaöğretim kademesinde Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı yenilenmiş (bkz. EK 17; TTK, 2017a, Mayıs 30) ve 2009 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı uygulamadan kaldırılmıştır. 2017 senesinde hazırlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programının 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren lise 1. Sınıflarda; 2018-2019 eğitim öğretim yılından başlamak üzere ise tüm sınıflarda uygulanması uygun görülmüştür (TTK, 2017b, Temmuz 17).

Tablo 111’de ortaöğretim kademesinde yürütülen 2017 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programında bulunan kazanımlara yer verilmiştir.

Tablo 111

2017 Yılında Yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Kazanımlar

Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Sanata Giriş Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Geleneksel Türk Sanatları 1 Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Batı Resim Sanatına Genel Bakış Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Çağdaş Sanat (Günümüz Sanatı) Kazanımları
- Sanatın doğuşunu ve gelişimini açıklar. - Güzel sanatları farklı yaklaşımlara göre sınıflandırır. - Sanatın tanımını bilerek toplum için önemini açıklar. - Sanatın evrensel bir iletişim aracı olduğunu fark eder. - Atatürk'ün sanata ve sanat eğitime verdiği önemi açıklar.	- Geleneksel Türk sanatlarının çeşitlerini açıklar. - Geleneksel Türk sanatlarının kültürel önemini açıklar. - Geleneksel Türk sanatlarının önemli temsilcilerini tanır. - Geleneksel Türk sanatlarında kullanılan renklerin sembolik anlamlarını açıklar. - Geleneksel sanatlara ait motiflerin biçim ve anlam özelliklerini açıklar. - Geleneksel Türk sanatlarından minyatür ve ebrunun teknik özelliklerini ve malzemelerini açıklar. - Geleneksel Türk sanatlarından minyatür ve ebrunun teknik özelliklerini karşılaştırır. - Eserlerinde geleneksel Türk sanatlarının öz ve biçim özelliklerinden yararlanan çağdaş Türk ressamlarını tanır.	Modernizm öncesi Batı resim sanatının gelişimini açıklar.	- Postmodern sanatın genel özelliklerini açıklar. - Modern ve postmodern dönem sanatsal çalışmalar ve sanatçılar hakkında bilgi sahibi olur. - Günümüz sanatını teknolojik gelişmeler doğrultusunda değerlendirir.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Görsel Sanatlar ve İlgili Meslek Alanları Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Modern Sanat Akımları Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Müzelerde İnceleme ve Uygulama 4 Kazanımları	
- Görsel Sanatların özelliklerini açıklar. - Görsel Sanatlar alanındaki meslekleri tanır.	- Modern sanat akımlarının ortaya çıkış nedenlerini açıklar. - Modern sanat akımlarının özelliklerini örneklerle açıklar. - Modern sanat akımlarının temsilcilerini tanır.	- Dünyaca ünlü müzeleri tanır. - Yurt dışındaki müzelerde bulunan kültürel miraslarımızı tanır. - Müze ve sanat galerilerinin kültürel bağların kurulmasındaki rolünü açıklar. - Müze ve sanat galerileri ile ilgili yazılı ve görsel kaynakları sergiler. - Sanal müze ziyaretleri yapmaları sağlanır.	
Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Sanat	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Cumhuriyet	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Geleneksel	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlar 4 Kazanımları

Eserlerini İnceleme Kazanımları	Dönemi Öncesi Türk Resim Sanatı Kazanımları	Türk Sanatları 2 Kazanımları	Desen Çalışmaları 4 Kazanımları
1. Sanat eserin niteliklerini açıklar. 2. Sanat eserlerinde yer alan unsurları açıklar. 3. Sanatsal düzenleme öğelerini ve ilkelerini görsel sanat eserleri üzerinde açıklar. 4. Sanat eserini yorumlar. 5. İncelediği sanat eseri hakkında estetik yargıya varır.	1. İslamiyet öncesi Türk resim sanatının gelişimini açıklar. 2. İslamiyet sonrası Türk resim sanatının gelişimini açıklar.	1. Geleneksel Türk sanatlarının öz ve biçim özelliklerinden yararlanan Batılı sanatçıları ve eserlerini tanır.	1. Çoklu figür çalışmaları yapar. 2. Kompozisyonlarında nesne mekân-figür ilişkisini kurar.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Müzelerde İnceleme ve Uygulama 1 Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Çağdaş Türk Resim Sanatı Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Müzelerde İnceleme ve Uygulama 3 Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Karikatür Sanatı Kazanımları
1. Türkiye’de ve dünyada müzeciliğin gelişimini açıklar. 2. Müze çeşitlerini açıklar. 3. Müzelerin ve sanat galerilerinin önemini açıklar. 4. Kültürün geleceğe aktarılmasında sanat eserlerinin değer ve önemini açıklar. 5. Sanat eserlerini ve kültürel değerleri korumanın önemini açıklar.	1. Çağdaş Türk resminin erken dönem gelişimini açıklar. 2. Çağdaş Türk resminin grup ve temsilcilerini tanır. 3. Çağdaş Türk ressamlarını ve eserlerini tanır. 4. 1950 sonrası Türk resminde bireysel eğilimlerin oluşmasındaki etkenleri açıklar. 5. Türk resminde, Kurtuluş Savaşı’nı konu alan ressamları ve bu ressamların eserlerini tanır.	1. Atatürk’ün müzelerimizin kurulmasındaki katkılarını açıklar. 2. Müzenin eğitim amaçlı kullanımının önemini açıklar. 3. Müze ve sanat galerilerindeki eserlerden faydalanan özgün çalışmalar yapar.	1. Karikatürün özelliklerini açıklar. 2. Mizahın kültürümüzdeki yerini örneklerle açıklar. 3. Karikatür sanatının ünlü ustalarını ve eserlerini tanır. 4. Verilen bir konuyu mizah anlayışı içinde karikatürize eder.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Nokta ve Çizgi Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Müzelerde İnceleme ve Uygulama 2 Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 3 Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Fotoğraf Sanatı Kazanımları
1. Nokta ve çizginin anlatım imkânlarını, görsel sanat eserleri üzerinden açıklar. 2. Yüzey üzerinde nokta ve çizgiyi kullanarak açık-orta-koyu ton değerlerinden oluşan çalışmalar yapar. 3. Sanatın düzenleme ilkelerinden yararlanarak nokta ve çizgi etkisine sahip doğal ve yapay nesnelerle kompozisyonlar oluşturur.	1. Bulunduğu ildeki tarihî yöreleri ve tarihî eserleri tanır. 2. Ülkemizdeki müzeleri tanır. 3. Müze ve sanat galerileri aracılığı ile farklı kültürleri tanır.	1. Portrenin özelliklerini açıklar. 2. Karakteristik özellikleri vurgulayarak portre çizer. 3. Portre çizimlerinde ölçü ve oranı kullanır.	1. Fotoğrafın oluşum sürecini açıklar. 2. Tarihsel süreç içerisinde fotoğraf sanatında kullanılan araç gereç ve malzemeleri tanır. 3. Fotoğraf sanatının ünlü ustalarını ve eserlerini tanır. 4. Fotoğraf sanatı eserlerini sanatın öğeleri, ilkeleri ve içerik açısından analiz eder. 5. Kompozisyon kurallarını dikkate alarak fotoğraf çekimi yapar.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:

Doku Kazanımları	Desen Çalışmaları 2 Kazanımları	Grafik Sanatlar Kazanımları	Renkli Resim Uygulamaları 4 Kazanımları
- Her objenin kendine özgü bir dokusu olduğunu ifade eder. - Doku çeşitlerini tanıır. - Nesnel doku ile görsel doku arasındaki farkı açıklar. - Görsel sanat çalışmalarında nesnel dokuları kullanır. - Doğal ve yapay objelerin doku özelliklerini görsel dokuya dönüştürür.	- İnsan figürünü konu alan sanat eserlerini inceler. - Ölçü ve oranı kullanarak insan figürlü kompozisyon yapar. - İnsan figüründe rakursi görünümün farkına varır. - Kompozisyonda mekân-figür ilişkisini kurar.	- Grafik sanatların çeşitlerini açıklar. - Grafik tasarımların günlük hayattaki etkilerini açıklar. - Tanıtım amaçlı grafik uygulamaları yapar.	- Soyut ve figüratif resmin farklarını açıklar. - Ebru tekniği ile soyut uygulamalar yapar.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Işık-Gölge ve Açık-Koyu Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 2 Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Özgün Baskı Resim Çalışmaları Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Tekstil Tasarımı Kazanımları
- Işığın, objelerin görünüşünde oluşturduğu leke etkisini örneklerle açıklar. - Işığın etkisiyle açık-orta-koyu değerlerin nasıl oluştuğunu resimler üzerinde açıklar. - Kompozisyonlarında açık-orta-koyu değerleri kullanarak hacim etkisi oluşturur.	- Sanatçı eserlerinden renkli resim tekniklerini tanıır. - Renkli resim tekniklerinden herhangi biri ile özgün çalışmalar yapar. - Resim çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerini kullanır.	- Özgün baskı resim tekniklerini tanıır. - Özgün baskı resim malzemelerini tanıır. - Özgün baskı resim tekniklerini çalışmalarında uygular.	- Yaşadığı çevreden tekstil tasarımına ait motifler gösterir. - Geleneksel Türk motiflerinden esinlenerek özgün tekstil tasarımları yapar. - Atatürk'ün Türk tekstilinin gelişimine katkılarını açıklar.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Perspektif Kazanımları	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Üç Boyutlu Çalışmalar Kazanımları	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 3 Kazanımları	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Endüstri Ürünleri Tasarımı Kazanımları
- Çevresindeki obje ve mekânlardaki perspektif görünümünü algılar. - Çizgi ve renk perspektifine, çevresinden ve sanat eserlerinden örnekler verir. - Çalışmalarında tek ve çift kaçıslı perspektifi uygular. - Perspektif kurallarına uygun olarak iç ve dış mekân çizimleri yaptırılır. - Çalışmalarında renk perspektifini uygular.	- Heykel ve kabartma (rölyef) arasındaki farkı açıklar. - Farklı malzemelerle üç boyutlu çalışmalar yapar. - Üç boyutlu çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerini uygular.	- Akrilik boya resim tekniğinde kullanılan araç gereçleri tanıır. - Çalışmalarında akrilik boya tekniğini uygular. - Akrilik boya tekniği ile geleneksel Türk minyatür sanatının renk ve biçim özelliklerinden yararlanarak özgün çalışmalar yapar.	- Sanatsal tasarım ve endüstriyel tasarım arasındaki farkları açıklar. - Endüstri ürünleri tasarımının özelliklerini açıklar. - Endüstri ürünleri için özgün tasarımlar yapar.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 1 Kazanımları			

-
1. Desen çalışmalarında ölçü ve oranı kullanır.
  2. Desen çalışmalarında açık-orta-koyu ton değerlerini kullanır.
  3. Desen çalışmalarında perspektif kurallarını uygular.
  4. Desen çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerini uygular.
-

Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:
Renk Kazanımları

---

1. Rengin oluşumunu açıklar.
  2. Işık-renk ve boya-renk ayrımını yapar.
  3. Renk çemberinden yararlanarak renk uyumlarını açıklar.
  4. Sanat eserlerindeki renk uyumlarını ve vurguyu ayırt eder.
  5. Görsel sanat çalışmalarında renk uyumlarını ve zıtlıkları kullanır.
-

Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:
Renkli Resim Uygulamaları 1 Kazanımları

---

1. Renkli resim tekniklerinde kullanılan malzemelerin özelliklerini açıklar.
  2. Çalışmalarında renkli resim tekniklerini kullanır.
  3. Hacim oluşturmada renk değerlerini kullanır.
  4. Renk ve leke değerlerini özgün çalışmalarında uygular.
  5. Renkli resim çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerini uygular.
-

“2017 Yılından 2018 Yılına Kadar Uygulamada Kalan Lise Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı” TTK, (2017b, Temmuz 17), Konu: ortaöğretim görsel sanatlar dersi (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) öğretim programı. (Sayı: 82). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara kaynağından alınmıştır.

Tablo 111'e göre 2017 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programında lise 1.-4. Sınıflar için ayrı ayrı kazanımların hazırlandığı anlaşılmıştır. 2009 senesinde yayımlanan öğretim programında görsel sanatlarda biçimlendirme, tarihî çevre ve müze bilinci ve görsel sanat kültürü olarak üç; 2017 yılında yayımlanan öğretim programında ise görsel sanatlarda biçimlendirme ve görsel sanat kültürü şeklinde iki öğrenme alanı bulunmaktadır.

2009 ve 2017 senelerinde yayımlanan öğretim programlarında güzel sanatları sınıflandırır, sanatın doğuşunu ve gelişimini açıklar, sanatın evrensel bir iletişim aracı olduğunu fark eder, sanatın tanımını bilerek toplum için önemini açıklar, Atatürk'ün sanata ve sanat eğitime verdiği önemi açıklar kazanımlarının her iki program için de ortak olduğu görülmüştür (2009 için bkz. lise 1. Sınıf görsel sanat kültürü öğrenme alanı sanata giriş kazanımları madde 1.-2., 5.-6., 10.; 2017 için bkz. Lise 1. Sınıf görsel sanat kültürü madde 1.-5. Ayrıca bkz. Tablo 110 ve 111).

2009 ve 2017 senelerinde yayımlanan öğretim programlarında görsel sanatlar ve ilgili meslek alanları kazanımlarında yer alan görsel sanatlar alanındaki meslekleri tanıtır maddesi ortaktır (bkz. Tablo 110 ve 111). 2017'de lise 1. Sınıf görsel sanatlar ve ilgili meslek alanları: 2. Görsel sanatlar alanındaki meslekleri tanıtır kazanımları (bkz. Tablo 111); 2009'da lise 1. Sınıf görsel sanat kültürü öğrenme alanı görsel sanatlarla ilgili meslek alanları 1.-2. Maddeleri: Görsel sanatlarla ilgili mesleklerin özelliklerini açıklar ve görsel sanatlarla ilgili mesleklere örnekler verir ve olarak sunulmuştur (bkz. Tablo 110).

2009 ve 2017 senelerinde yayımlanan öğretim programlarında lise 1. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında sanat eseri inceleme kazanımlarına yer verilmiştir (bkz. Tablo 110 ve 111).

2009 yılında yayımlanan öğretim programında lise 1. Sınıf nokta ve çizgi kazanımlarında 1., 3., 4. ve 7. Maddeler ile 2017 senesinde yayımlanan öğretim programında bulunan lise 1. Sınıf görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanı nokta ve çizgi kazanımları 1.-4. Maddeler: Yüzey üzerinde nokta ve çizgiyi kullanarak açık-orta-koyu ton değerlerinden oluşan çalışmalar yapar, nokta ve çizginin anlatım imkânlarını, sanatın düzenleme ilkelerinden yararlanarak nokta ve çizgi etkisine sahip doğal ve yapay nesnelerle kompozisyonlar oluşturur ve görsel sanat eserleri üzerinden açıklar maddeleri her iki programda da yer almaktadır (bkz. Tablo 110 ve 111).

2009 ve 2017 senelerinde yayımlanan öğretim programlarında, ışık-gölge ve açık-koyu konusuna ilişkin kazanımlar ortaktır (bkz. Tablo 110 ve 111); ancak 2009'da bulunan ışık-gölgeye ilişkin 3. ve 4. Kazanımlar 2017'de çıkarılmıştır.

2017 yılında yayımlanan öğretim programında lise 1. Sınıfta açık-koyu ve ışık-gölge kazanımları: 2. Işığın etkisiyle açık-orta-koyu değerlerin nasıl oluştuğunu resimler üzerinde açıklar, 1. Işığın, objelerin görünüşünde oluşturduğu leke etkisini örneklerle açıklar, 3. Kompozisyonlarında açık-orta-koyu değerleri kullanarak hacim etkisi oluşturur maddeleri (bkz. Tablo 111); 2009 senesinde yayımlanan öğretim programında görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanı lise 1. Sınıf ışık-gölge ve açık-koyu kazanımları 1., 2. ve 5. Maddelerinde yer almıştır (bkz. Tablo 110).

2009 yılında yayımlanan öğretim programında lise 1. Sınıf görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında doku kazanımları (bkz. Tablo 110) ve 2017 senesinde yayımlanan öğretim programında lise 1. Sınıf görsel sanatlarda biçimlendirme doku kazanımları (bkz. Tablo 111): Doku çeşitlerini ayırt eder, yapay ve doğal nesneleri görsel dokuyla ifade eder şeklinde otaktır.

2009 senesinde yayımlanan öğretim programında lise 1. Sınıf görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanı perspektif kazanımları (bkz. Tablo 110) ile 2017 yılında yayımlanan öğretim programında lise 1. Sınıf görsel sanatlarda biçimlendirme perspektif kazanımları ortaktır (bkz. Tablo 111). 2017'deki 1.-4. Maddeler: Çizgi ve renk perspektifine sanat eserlerinden örnek verir, çevresindeki obje ve mekânlardaki perspektif görünümleri algılar, çalışmalarında renk perspektifi uygular, çalışmalarında tek ve çift kaçıslı perspektifi uygular kazanımlarıyla; 2009'da 1., 4., 5., 6. ve 8. Maddelerinde yer almıştır.

2009 ve 2017 öğretim programları kazanımları: 1.-5. Maddeler ortaktır (bkz. Tablo 110 ve 111). Bkz. Beyaz ışığın renklerine ayrışması olayını günlük yaşamdan örneklerle açıklar, renk çemberinden yararlanarak renk uyumlarını tanır, rengin oluşumunda ışığın etkisini belirtir, görsel sanat uygulamalarında renk uyumlarından ve zıtlıklarından yararlanır, sanat eserlerindeki renk uyumlarını (armoni) ve vurguyu ayırt eder şeklindeki renk konusuna ilişkin kazanımlar ortaktır.

Her iki programda da renkli resim uygulamaları ve desen kazanımları 1.-4. Sınıflarda yer almaktadır. 2009'daki öğretim programında tarihî Türk süsleme sanatları kazanımlarının yerini (bkz. Tablo 110), 2017'de 2. Sınıftan 3. Sınıfa kadar geleneksel Türk sanatları 1-2

kazanımları almıştır (bkz. Tablo 111). 2009'da tarihî çevre ve müzelerde inceleme ve uygulama 1-4 kazanımının adı; 2017'de müzelerde inceleme ve uygulama 1-4 kazanımları olarak değiştirilmiş ve 2009'da olduğu gibi 2017'de de 1.-4. Sınıflarda işlenmiştir.

2009 yılında yayımlanan öğretim programında lise 2. Sınıfta Cumhuriyet öncesi Türk resim sanatı kazanımları: 1. İslamiyet'ten önce Türk resim sanatının gelişimini özetler maddesi (bkz. Tablo 110); 2017 senesinde yayımlanan öğretim programında lise 2. Sınıfta Cumhuriyet dönemi öncesi Türk resim sanatı kazanımları 1. ve 2.: İslamiyet sonrası Türk resim sanatının gelişimini açıklar ve İslamiyet öncesi Türk resim sanatının gelişimini açıklar şeklinde değiştirilmiştir (bkz. Tablo 111).

2009 yılında yayımlanan öğretim programında lise 2. Sınıfta çağdaş Türk resim sanatı kazanımları 4.-5. Maddeler hariç (bkz. Tablo 110); 2017 senesinde yayımlanan öğretim programında aynı sınıf ve başlıkta verilmiştir (bkz. Tablo 111). 2017'deki öğretim programında ayrıca 4. Kazanım yer almıştır. 2009 yılında yayımlanan öğretim programında 4 ve 5. Kazanımlar, 2017 senesinde yayımlanan öğretim programından çıkarılmıştır.

2009 ve 2017 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında lise 2. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında üç boyutlu çalışma kazanımları vardır (bkz. Tablo 110 ve 111). 2017'de 1. Heykel ve kabartma (rölyef) arasındaki farkı açıklar ve 3. Üç boyutlu çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkelerini uygular kazanımları ortaktır. 2009'da heykel sanatçılarının ve eserlerinin öğrenilmesi ve Atatürk heykellerinin tanınmasına ilişkin kazanımlar 2017'deki öğretim programından çıkarılmıştır.

2009'daki lise 3. Sınıfta Avrupa resim sanatına genel bakış kazanımları (bkz. Tablo 110), 2017'de lise 3. Sınıf batı resim sanatında genel bakış kazanımları olarak değiştirilmiştir (bkz. Tablo 111). 2009'daki 1. Orta Çağ Avrupa resim sanatının gelişimini özetler, 2. Rönesans resim sanatının gelişimini özetler, 3. Rönesans ressamlarını ve eserlerini tanır, 4. Barok resim sanatının gelişimini özetler, 5. Barok ressamları ve eserlerini tanır kazanımları kaldırılmıştır.

2009'da yer alan lise 3. Sınıfta çağdaş sanat akımları 1 ile lise 4. Sınıf görsel sanat kültürü öğrenme alanı çağdaş sanat akımları 2: 1. Çağdaş sanat akımlarının ortaya çıkış nedenlerini analiz eder, 2. Çağdaş sanat akımlarının özelliklerini örneklerle açıklar, 3. Çağdaş sanat akımlarının temsilcilerini tanır kazanımları (bkz. Tablo 110); 2017'deki öğretim programında lise 3. Sınıf görsel sanat kültürü öğrenme alanı modern sanat akımları

kazanımlarında: 1. Modern sanat akımlarının ortaya çıkış nedenlerini açıklar, 2. Modern sanat akımlarının özelliklerini örneklerle açıklar, 3. Modern sanat akımlarının temsilcilerini tanır olarak değiştirilmiştir (bkz. Tablo 111).

2009 ve 2017 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında lise 3. Sınıfta grafik sanatlar kazanımları bulunmaktadır (bkz. Tablo 110 ve 111). 2017’de kazanımlar 1. Grafik sanatların çeşitlerini açıklar, 2. Grafik tasarımların günlük hayattaki etkilerini açıklar, 3. Tanıtım amaçlı grafik uygulamalar yapar şeklinde hazırlanmıştır. Grafik tasarımların günlük hayattaki etkilerini açıklar, tanıtım amaçlı grafik uygulamaları yapar maddeleri her iki programda da yer almaktadır (2009 için bkz. Madde 3., 7. Tablo 110; 2017 için bkz. Madde 2., 3. Tablo 111).

2009 ve 2017 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında 4. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanındaki karikatür sanatı kazanımları benzerlik göstermektedir. Ortak maddeler arasında mizahın kültürümüzdeki yerini örneklerle açıklar, karikatür sanatının ünlü ustalarını ve eserlerini tanır, verilen bir konuyu mizah anlayışı içinde karikatürize eder maddeleri bulunmaktadır (bkz. 2009’da 2., 3., 6. Madde Tablo 110 ve 2017’de 2., 3., 4. Madde Tablo 111).

2009 ve 2017 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında lise 4. Sınıf görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanı fotoğraf sanatı kazanımları: Fotoğrafın oluşum sürecini açıklar, tarihsel süreç içerisinde fotoğraf sanatında kullanılan araç-gereç ve malzemeleri bilir, fotoğraf sanatının ünlü ustalarını ve eserlerini tanır maddeleri ortaktır (bkz. 2009’da 1., 3., 4. Tablo 110 ve 2017’de 1., 2., 3. Tablo 111).

2009 ve 2017 senesinde yayımlanan öğretim programında lise 4. Sınıf görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanı tekstil tasarım kazanımları ortaktır. Yaşadığı çevreden tekstil tasarımına ait motifler gösterir, geleneksel Türk motiflerinden esinlenerek özgün tekstil tasarımları yapar, Atatürk’ün Türk tekstilinin gelişimine katkılarını açıklar kazanımları mevcuttur (bkz. 2009 ve 2017 yıllarında yayımlanan öğretim programları madde 1., 2. ve 3. Tablo 110 ve 111).

2009’da lise 4. Sınıftaki görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında endüstriyel tasarım kazanımları ile 2017’de 4. Sınıf görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında endüstri ürünleri tasarımı kazanımları ortaktır. Endüstri ürünleri için özgün tasarımlar yapar (bkz. 2009 madde 6 Tablo 110 ile 2017 madde 3 Tablo 111) maddesi her iki programda da mevcuttur.

Görsel sanat kültürü öğrenme alanı çağdaş sanat (günümüz sanatı) kazanımları; 1. Postmodern sanatın genel özelliklerini açıklar, 2. Modern ve postmodern dönem sanatsal çalışmalar ve sanatçılar hakkında bilgi sahibi olur, 3. Günümüz sanatını teknolojik gelişmeler doğrultusunda değerlendirir konulu güncel sanatlara ilişkin kazanımlar 1998 (bkz. Tablo 109) ve 2009 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında bulunmazken (bkz. Tablo 110), 2017'deki öğretim programında ilk defa yer aldığı anlaşılmıştır (bkz. Tablo 111).

19.01.2018 tarihli 25 sayılı “Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı” konulu TTK kararına göre Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı yenilenmiştir. Programın 2019-2019 eğitim öğretim yılından itibaren faaliyete geçirilmesi kararlaştırılmıştır (TTK, 2018a, Ocak 19; bkz. EK 20). Bu anlamda 02.05.2017 tarihli 27 sayılı “Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı” uygulamadan kaldırılmıştır (bkz. EK 17, EK 19). Ancak kazanımlar açısından 2017 yılından yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı ile 2018 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programının kazanımlarının birebir aynı olduğu anlaşılmıştır. Bu sebeple 2018 yılında yayımlanan öğretim programının kazanımlarına, yer verilmemiştir.

Genel olarak 1980 yılından 2019 yılına kadar 1957, 1991, 1998, 2009, 2017 ve 2018 senelerinde yayımlanan öğretim programlarının uygulandığı görülmüştür. 1957 ve 1991 yıllarında yayımlanan ortaöğretim kademesi Resim Dersi öğretim programlarında kazanım konusuna yer verilmediği anlaşılmıştır. 1998 senesinde yayımlanan Resim Dersi öğretim programında ise kazanımlar davranışlar başlığı altında verilmiştir. 1998, 2009, 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan Resim/Görsel Sanatlar Dersi programlarında sanat tarihi, sanat eleştirisi ve uygulama çalışmaları üzerinden kazanımların oluşturulduğu görülmüştür. 2009, 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan ortaöğretim kademesi lise Görsel Sanatlar Dersi öğretim programlarındaki kazanımlarının benzer olduğu anlaşılmıştır. Kazanımlar 2009 senesinde yayımlanan öğretim programında öğrenme alanları görsel sanat kültürü, görsel sanatlarda biçimlendirme, tarihî çevre ve müze bilinci olarak üçe; 2017 yılında yayımlanan öğretim programında görsel sanat kültürü ve görsel sanatlarda biçimlendirme şeklinde ikiye; 2018 senesinde yayımlanan öğretim programında ise sanat eleştirisi ve estetik, kültürel miras, görsel sanatlarda biçimlendirme olmak üzere üç öğrenme alanına ayrılmıştır. Ek olarak 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında yer alan kazanımların aynı olduğu belirlenmiştir. 1980 yılından 2019 yılına kadar yalnızca altı

öğretim programı uygulanmıştır. Türkiye’de bu yıllar arasında pek çok toplumsal değişim yaşanmıştır. Her dönemin sosyal, kültürel ve siyasal beklentileri birbirinden farklıdır. Bu açıdan ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi öğretim programlarında bulunan kazanımların, uzun seneler boyunca devrede kalmasının bir eksiklik olduğu söylenebilir. Çünkü sanatın dolayısıyla da sanat eğitiminin, toplumsal değişimlerden etkilendiği düşünülmektedir. Günümüzde sanatın, sürekli bir değişim içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

4.9. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Ders Konularına Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde “1980-2019 yılları arasında Türkiye’deki hükûmet politikaları doğrultusunda ortaöğretim kademesinde yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersi öğretim programlarında yer alan ders konuları açısından ne gibi değişimlere uğramıştır?” sorusuna yanıt aranmış öğretim programları, Tebliğler Dergileri, TTK Kararları vd. üzerinden dersin durumu incelenmiş ve tablolarla sunulmuştur.

1980 yılından 2019 yılına kadar 1957, 1991, 1998, 2009, 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan öğretim programları yürütülmüştür. Öğretim programlarındaki ders konularına kronolojik olarak yer verilmiştir. Tablo 112’de ortaöğretim kademesinde yürütülen 1957 senesinde yayımlanan Resim Dersi öğretim programında bulunan konulara yer verilmiştir.

Tablo 112

1957 Yılında Yayımlanan Resim Dersi Öğretim Programında Konu Başlıkları

A. Tabiattan Resim Konu Başlığı	B. Resim Derslerinin Diğer Derslerle İlgisi Konu Başlığı	C. Perspektif Bilgisi Konu Başlığı	D. Güzel Sanatlara Ait Bilgiler Konu Başlığı
1. Form araştırmaları yapılır (bu araştırmalarda öğrencinin el ve göz eğitimi, hafızasını geliştirecek egzersizlere de yer verilir).	1. Mikroskopla görülen cisimleri birebir çizilir.	1. Çizgi, renk (hava), paralel perspektif tanımları ve çizimleri yapılır.	1. Resim, heykel, mimari ve dekorasyon sanatları tanımları ve terimleri anlatılır (desen, kontur, gölge-ışık, dömitent, eskiz, taslak, portre, büst, alçak kabartma, yüksek kabartma, gravürün çeşitleri, form, volüm, valör, baskı, fresk, mozaik, vitray, seramik, afiş, karikatür, illüstrasyon, kroki, lavi, sulu boya, yağlı boya vd.; mimari terimler fırsat buldukça resmedilerek açıklanır).
2. Tabiattan resim yapılır.	2. Bitki ve küçük hayvan resimler, yapılır.		2. Türk mimar, heykeltıraş ve ressamları tanıtmak, eserlerinden örnekler gösterilir.
3. Portre, natürmort ve peyzaj resimleri yapma; konuya ilişkin ünlü sanatçıların eserleri gösterilir ve incelemeleri yapılır.	3. Çizimlerin sulu boya, guaj ve pastel boya ile renklendirme yapılır.		3. Yurt içi ve yurt dışı şaheserlerinin fotoğrafları atölye duvarlarına asılır ve sık sık değiştirilir.
4. İç mekân ve mimari yapıların çizimleri yapılır.			4. Mimari eserler gezisi yapılır.
5. Bulunulan ildeki eserler, müzeler ve halı, kilim vb. folklor eşyaları incelenir.			
6. Kurşun kalem, çini mürekkebi, füzün vb. malzemelerle resim yapılır.			

“1957 Yılından 1991 Yılına Kadar Uygulamada Kalan Lise Resim Dersi Öğretim Programı” Tebliğler Dergisi, 1957, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 976 (20), 07 Ekim 1957 kaynağından alınmıştır.

Tablo 112’ye göre 1957 yılında yayımlanan öğretim programında konuların senelere bölünmesi işi öğretmene bırakılmıştır. Ayrıca Resim Derslerinin diğer derslerle ilgisi adlı bölüm için resim öğretmenlerinin diğer öğretmenlerle iş birliği yapmaları istenmiştir. Perspektif konusunun ise 1. Sınıftan 3. Sınıfa kadar kademeli olarak detaylandırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca 1957’de içerikler A. Tabiattan resim, B. Resim derslerinin diğer derslerle ilgisi, C. Perspektif, D. Güzel sanatlara ait bilgiler olmak üzere dört konu alanına ayrılmıştır. 1957 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programının, ders konularına yönelik bir program olduğu görülmüştür. Programda ayrıca kazanımlar, ölçme ve değerlendirme yöntemleri gibi başlıklara yer verilmemiştir.

1957 senesinde hazırlanan öğretim programının uygulandığı yıllarda liseler üç senedir. Bu öğretim programında lise 1.-3. Sınıflara göre konu başlıkları tabiattan resim, resim derslerinin diğer derslerle ilgisi, perspektif ve güzel sanatlara ait bilgiler konu başlıklarında

toplanmıştır. Liselerin 1.-6. Dönemlerini içerdiği düşünüldüğünde konu başlıklarının az olması dikkati çekmektedir. A. Tabiattan resim konu başlığı altında form araştırmaları, portre, natürmort, peyzaj, iç mekân ve mimari çizimlerinin yapılması alt konularını içermektedir. Bu anlamda tabiattan resim yapma konu başlığının geniş bir anlamda kullanıldığı düşünülmektedir. B. Resim derslerinin diğer derslerle ilgisi başlığı altında mikroskopta görülen cisimlerin çizilmesi, bitki ve küçük hayvan resimleri gibi konulara yer verilmiştir. Resmin yalnızca tek bir derse özgü içerikleri belirtmediğinin anlaşılması açısından bu konu başlığının bulunmasının önemli olduğu söylenebilir. Ancak burada yer alan bitki ve küçük hayvan resimleri konusu A. Tabiattan resim başlığı altında da verilebileceği düşünülmektedir. Resim derslerinin diğer derslerle ilgisi olduğu düşünülen Geometri, Fizik, Biyoloji vd. Dersler detaylı olarak sunulabileceği anlaşılmıştır. C. Perspektif bilgisi konu başlığı altında çizgi, renk, paralel perspektif tanımları ve çizimlerine ilişkin konular yer almıştır. Perspektif konusunun sınırlı olarak 1957 yılında yayımlanan öğretim programında yer aldığı görülmüştür. Bu konuya ilişkin tek kaçışlı, çift kaçışlı, üç kaçışlı, daire perspektifi ve renk perspektifi başlıkları altında daha detaylı olarak verilmesi uygun olabilirdi. D. Güzel sanatlara ait bilgiler konu başlığı altında resim, heykel, mimari ve dekorasyon konularının tanımları ve terimleri yer almıştır. Ayrıca mimar, heykeltıraş ve ressamın eserlerine ilişkin bilgiler de işlenmiştir. Mimariye ilişkin tanımlar, ünlü mimarlar ve eserleri konusunun geniş kapsamlı olduğu düşünülmektedir. Bu konular yerine resim, heykel, grafik sanatlar gibi sanat alanlarındaki bilgilerin detaylandırılabilirdi. Ayrıca bu öğretim programında sanat eseri analizleri, sanat tarihi bilgisi gibi konuların sınırlı kaldığı görülmüştür (bkz. Tablo 112).

1991'e kadar 1957 yılında yayımlanan öğretim programının uygulandığı bilinmektedir. 1981-1982 eğitim öğretim yılında Temel Eğitim ve Ortaöğretim Kurumlarında Atatürk İnkılap ve İlkelerinin Öğretimi Esasları Yönergesine göre Resim Derslerinde:

1. Atatürk'ü anlatan blok yazı ve afiş çalış vb. çalışmaların yapılması,
2. Cumhuriyet dönemi öncesi ve sonrası Türkiye'yi anlatan resimlerin yapılması,
3. Önemli şahısların eserlerinin sınıfa getirilmesi onlardan alınan izlenimlerin yansıtılması,
4. Cumhuriyet dönemi ressam, mimar ve heykeltıraşları hakkında bilgi verilmesi, eserlerinin röprodüksiyonlarının hazırlanması,
5. Cumhuriyet döneminde yapılan anıt heykelleri derlenmesi ve panolarda sergilenmesi,

6. Atatürk köşeleri düzenlenirken, Atatürk'e ait resimlerde öğrenci katkılarının sağlanması gerektiği belirtilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1982a, s.38-39). Yönergeyle Atatürk'ün vizyon ve misyonunun yanı sıra ülkenin ulusal, kültürel ve tarihî değerlerinin de Resim Derslerinde işlenerek, uygulama çalışmalarıyla öğrencilere benimsetilmek istendiği söylenebilir. Ayrıca Temel Eğitim ve Ortaöğretim Kurumlarında Atatürk İnkılap ve İlkelerinin Öğretimi Esasları Yönergesiyle Resim Dersinin başka derslerle de ilişkilendirilmesi ve desteklenmesi sağlanmıştır.

Tablo 113'te 1991 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programında konu başlıklarını sunulmuştur.

Tablo 113

1991 Yılında Yayımlanan Resim Dersi Öğretim Programında Konu Başlıkları

1. Dönem Modelden Desen Çalışma Konu Başlığı	2. Dönem Temel Sanat Eğitiminde Renk Bilgisi, Sanat Eserlerine Yaklaşım Konu Başlığı	3. Dönem Temel Sanat Eğitimi ve Grafik Tasarım Konu Başlığı	4. Dönem Yağlı Boya Resim Çalışmaları Konu Başlığı	5. Dönem Üç Boyutlu Çalışmalar Konu Başlığı
A. Sanatın Gerekliliği	A. Sanatın Gerekliliği	A. Sanatın Gerekliliği	A. Sanatın Gerekliliği	A. Sanatın Gerekliliği
1. Güzel sanatlar ve dalları.	1. Güzel sanatlar ve dalları.	1. Güzel sanatlar ve dalları.	1. Güzel sanatlar ve dalları.	1. Güzel sanatlar ve dalları.
2. Resmin güzel sanatlar içindeki yeri.	2. Resmin güzel sanatlar içindeki yeri.	2. Resmin güzel sanatlar içindeki yeri.	2. Resmin güzel sanatlar içindeki yeri.	2. Heykelin güzel sanatlar içindeki yeri.
3. Toplumların gelişiminde güzel sanatların yeri.	3. Toplumların gelişiminde güzel sanatların yeri.	3. Toplumların gelişiminde güzel sanatların yeri.	3. Toplumların gelişiminde güzel sanatların yeri.	3. Toplumların gelişiminde güzel sanatların yeri.
4. Sanat eserlerinin korunması.	4. Sanat eserlerinin korunması.	4. Sanat eserlerinin korunması.	4. Sanat eserlerinin korunması.	4. Sanat eserlerinin korunması.
B. Sanat Eserlerini İnceleme	B. Sanat Eserlerini İnceleme	B. Sanat Eserlerini İnceleme	B. Sanat Eserlerini İnceleme	B. Sanat Eserlerini İnceleme
1. Madde ve teknik.	1. Madde ve teknik.	1. Madde ve teknik.	1. Madde ve teknik.	1. Resimde (madde ve teknik, konu, figürlerin durumu, form ve inşa).
2. Konu.	2. Konu.	2. Konu.	2. Konu.	2. Üç boyutlu çalışmalarda (madde ve teknik, konu, hareket, denge, negatif ve pozitif, doku, öz).
3. Figürlerin durumu.	3. Figürlerin durumu.	3. Figürlerin durumu.	3. Figürlerin durumu.	
4. Form ve inşa.	4. Form ve inşa.	4. Form ve inşa.	4. Form ve inşa.	
5. Öz.	5. Öz.	5. Öz.	5. Öz.	
C. Çizgi	C. Nokta-Çizgi-Doku	C. Nokta-Çizgi-Doku	C. Nokta-Çizgi-Doku	C. Leke
1. Çizgi tanımı ve değerleri.	1. Noktanın tanımı ve fonksiyonu.	1. Noktanın tanımı, fonksiyonu.	1. Noktanın tanımı, fonksiyonu.	1. Leke değerleri.
2. Çizgi çeşitleri ve anlamları.	2. Çizginin tanımı ve çeşitleri (düz, kırık, eğri)	2. Çizginin tanımı ve çeşitleri (düz, eğri, kırık).	2. Çizginin tanımı ve çeşitleri (düz, eğri, kırık).	2. Lekenin yüzey üzerindeki dağılım etkisi.
3. Çizgi ve form.	3. Dokunun tanımı, önemi.	3. Dokunun tanımı ve önemi.	3. Dokunun tanımı ve önemi.	
4. Çizgi ve doku.	4. Dokunun çeşitleri.	4. Dokunun çeşitleri.	4. Dokunun çeşitleri.	
5. Ritmik hareketle, çizgilerle yüzey oluşturma.				
6. Yüzeyde açık koyu oluşturma.				
7. Eğri ve düze çizgilerle yüzey oluşturma.				
D. İnsan Figürü	D. Leke	D. Leke	D. Leke	D. Renk Armonileri

1. Oran, ölçü.	1. Leke değerleri.	1. Leke değerleri (koyu, orta, açık).	1. Leke değerleri (koyu, orta, açık).
2. Hareket.	2. Lekenin yüzey üzerindeki dağılımı etkisi.	2. Lekenin yüzey üzerindeki dağılım etkisi.	2. Lekenin yüzey üzerindeki dağılım etkisi.
3. Denge.			
4. Kompozisyon.			
5. Açık-koyu.			
6. (Perspektif) rakursi.			
7. Kroki.			
8. Etütler.			

E. Leke	E. Renk Bilgisi	E. Renk Bilgisi	E. Renk Bilgisi	E. Çizgi
1. Leke.	1. Renge geçiş (tek renk).	1. Renge geçiş (tek renk)	1. Renge geçiş (tek renk)	1. Çizginin tanımı ve değerleri.
2. Lekenin yüzey üzerindeki dağılım etkisi.	2. Renklerin tanımı ve özellikleri (12'li renk çemberi. Ana renkler. Ara renkler, renk kontrastları; sıcak, soğuk ve nötr renkler, renklerde uyum, renklerin duygusal özellikler, renk terimleri, renk ve leke ilişkisi, renk ve hacim ilişkisi, renk perspektifi.	2. Renklerin tanımı ve özellikleri (12'li renk çeşitleri, ana renkler, ara renkler, kontrast renkler, sıcak-soğuk nötr renkler, renklerde uyum (armoni), renk planları, renklerin insanlar üzerindeki ruhsal etkileri, doku).	2. Renklerin tanımı ve özellikleri (12'li renk çeşitleri, ana renkler, ara renkler, komplementer-kontrast renkler, sıcak-soğuk ve nötr renkler, renklerde uyum (armoni), renklerin duygusal özellikleri, renk terimleri, renk ve hacim, renk perspektifi, boyama teknikleri bilgisi).	2. Çizginin çeşitleri ve anlamları. 3. Çizgi ve form. 4. Çizgi ve doku. 5. Ritmik hareketlerle, çizgilerle yüzey oluşturma. 6. Yüzeyde açık ve koyu oluşturma. 7. Eğri düz çizgiyle yüzey oluşturma.

F. Renk (renklere geçiş, renklerin tanımı ve özellikleri)	F. Renklendirme	F. Kompozisyon	F. Dünya Resim Tarihi ve Çağdaş Sanat Akımları
1. 12'li renk çemberi.	1. Doğal objelerden etüt çalışması.	1. Ölçü.	
2. Ana renkler.	2. Kompozisyon çalışması.	2. Denge.	
3. Ara renkler.	3. Çalışmayı yorumlama.	3. Ritim.	
4. Renk kontrastları.		4. Perspektif.	
5. Sıcak, soğuk ve nötr renkler.			
6. Renklerde uyum.			
7. Renklerin duygusal özellikler.			
8. Renk terimleri.			
9. Renk ve leke ilişkisi.			

10. Renk ve hacim ilişkisi.		
11. Renk perspektifi.		
G. Uygulama Çalışmaları	G. Baskı Resim	G. Yağlı Boya Resim Çalışmalarında Kullanılan Malzemeler
1. Desen çalışması (tors, büst, heykel).	1. Mono ve şablon baskı.	1. Tuval hazırlığı.
2. Modelden desen.	2. Linol baskı.	2. Yağlı boya.
3. Portre.	3. Ağaç baskı.	3. Yağlı boya fırçası.
4. Figür etütleri (ayrıntı).	4. Taş baskı.	4. Palet.
5. Renkli figür çalışmaları.	5. İpek baskı.	5. Spatül.
	6. Metal baskı ve gravür.	
	H. Grafik Tasarım	H. Tasarlama ve Uygulama
	1. Reklam grafiği.	1. Etüt çalışması.
	2. Kitap resimleme.	2. Kompozisyon çalışması.
		3. Yorumlama.
		4. Sonuçlandırma.

“1991 Yılından 1998 Yılına Kadar Uygulamada Kalan Lise Resim Dersi Öğretim Programı” TTK, (1991a, Ağustos 28), Konu: ders geçme ve kredi yönetmeliğini uygulayacak olan liselere ait dersleri ve haftalık kredi saatlerini gösterir programın kabulü. (Sayı: 131). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara kaynağından alınmıştır.

Tablo 113'e göre 1991 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programında konu başlıkları 1., 2., 3., 4. ve 5. Dönem olmak üzere düzenlenmiştir. Dolayısıyla sınıf bilgisi üzerinden başlıklar belirlenmemiştir. Bu öğretim programının yayımlandığı yıllarda liseler üç sınıf ve altı dönemden oluşmaktadır. 1991 yılında yayımlanan öğretim programında, bir dönem eksik konu bilgisi verildiği anlaşılmıştır.

1957 senesinde yayımlanan öğretim programında konu başlıkları A. Tabiattan resim, B. Resmin diğer derslerle ilgisi, C. Perspektif bilgisi ve D. Güzel sanatlara ait bilgiler olmak üzere dörde ayrılmıştır (bkz. Tablo 112). 1991 yılında yayımlanan öğretim programında ise konular 1. Dönemde modelden desen çalışma; 2. Dönemde temel sanat eğitiminde renk bilgisi ve sanat eserlerine yaklaşım; 3. Dönemde temel sanat eğitimi ve grafik tasarım; 4. Dönemde yağlı boya resim çalışmaları; 5. Dönemde üç boyutlu çalışmalar olmak üzere planlanmıştır (bkz. Tablo 113). 1957 senesinde yayımlanan öğretim programında mimarlık alanına ilişkin bilgiler, Biyoloji Dersiyle Resim Dersini ilişkilendirmek gibi konu başlıklarının; 1991 yılında yayımlanan öğretim programında yer almadığı anlaşılmıştır. Ancak 1957 yılında yayımlanan öğretim programında bulunan Resim Dersinin diğer derslerle ilgisi konu başlığının, 1991 yılında yayımlanan öğretim programında bulabilirdi. Böylece Resim Dersinin, diğer derslerde göstereceği fayda ortaya çıkabilirdi.

Her iki öğretim programında form oluşturmaya ilişkin konu başlıkları vardır. 1957'de A. Tabiattan resim: 1. Form araştırmaları (bu araştırmalarda öğrencinin el ve göz eğitimi, hafızasını geliştirecek egzersizlere de yer verilir) ve D. Güzel sanatlara ait bilgiler: 1. Resim, heykel, mimari ve dekorasyon sanatları tanımları ve terimleri (desen, kontur, gölge-ışık, dömitent, eskiz, taslak, portre, büst, alçak kabartma, yüksek kabartma, gravürün çeşitleri, form, volüm, valör, baskı, fresk, mozaik, vitray, seramik, afiş, karikatür, illüstrasyon, kroki, lavi, sulu boya, yağlı boya vd.; mimari terimler fırsat buldukça resmedilerek açıklanır) konu başlıklarında (bkz. Tablo 112); 1991'de ise 1. Dönem modelden desen çalışmaları, 2. Dönem Temel sanat eğitiminde renk bilgisi, sanat eserlerine yaklaşım, 3. Dönem temel sanat eğitimi ve grafik tasarım, 4. Dönem yağlı boya resim çalışmaları: B. Sanat eserlerini inceleme: 4. Form ve inşaa, 3. Çizgi ve form, 5. Dönem üç boyutlu çalışmalar başlıklı konuların B. Sanat eserlerini inceleme konusunun 1. Maddesinde resimde (madde ve teknik, konu, figürlerin durumu, form ve inşaa) form maddesinde form konusuna değinilmiştir. Ayrıca 1991'de 1. Dönem modelden desen çalışmaları: C. Çizgi konusunda 3. Çizgi ve form ile 5. Dönem üç boyutlu çalışmalar: E. Çizgi ve formla beraber konuya ilişkin bilgiler verilmiştir (bkz. Tablo 113).

1957’de D. Güzel sanatlara ait bilgiler bölümünde: 1. Resim, heykel, mimari ve dekorasyon sanatları tanımları ve terimlerine yer verildiği (bkz. Tablo 112); 1991’in liselerin 1.-5. Dönemlerinde A. Sanatın gerekliliği başlığı altında 1. Güzel sanatlar ve dalları konusu ele alınmıştır (bkz. Tablo 113). 1991 senesinde yayımlanan öğretim programında her bir içeriğin 1957’ye göre detaylandırılarak hazırlandığı görülmektedir.

Tablo 114’te ortaöğretim kademesinde yürütülen 1998 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programında bulunan konu başlıkları sunulmuştur.

Tablo 114

1998 Yılında Yayımlanan Resim Dersi Öğretim Programında Konu Başlıkları

Lise 1. Sınıf Temel Plastik Sanatlar Eğitimine Giriş Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Sanat Eğitimi ve Yaratıcılık Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Sanat ve İnsan Konu Başlığı
1. Sanatın tanımı, sanatın türlerinin kümelendirilmesi, güzel sanatların hayattaki yeri ve önemi. 2. Temel sanat eğitiminin amacı, temel sanat eğitiminin plastik sanatlardaki yeri ve önemi.	1. Temel terimler (sanat eğitimi, yaratıcılık, sanatsal öge, sezgi, sanat eğitiminin amacını). 2. Konuyu canlandırır. 3. Düşünülen kompozisyonu serbest tekniklerle çalışır.	1. Sanatın insan hayatındaki yeri ve önemi. 2. Kişiliğin şekillenmesinde sanatın rolü. 3. Sanat eserlerini korumanın önemi. 4. Sınıf panosuna, sanat eserlerini korumanın önemini belirten yazılar yazma.
Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Nokta-Çizgi Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Renkli Resim Teknikleri Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Tanıtım Amaçlı Grafik Tasarımlar Konu Başlığı
1. Temel terimler (nokta, çizgi, ritim, yüzey, kontur vb.). 2. Nokta ve çizginin plastik sanatlardaki önemi. 3. Nokta ve çizginin anlatım imkânlarıyla değişik araç-gereçlerle araştırma yapmak. 4. Eş büyüklükte, büyüyen küçülen noktalarla, serbest, ritimsel ve matematiksel sistemli yüzey araştırma. 5. Eş aralıklı, farklı aralıklı; eş kalınlıkta çizgilerle, düz paralel çizgilerle, belli kavislerle yön değiştiren çizgilerle yüzey düzenleme.	1. Renkli resim tekniklerini (sulu boya, pastel boya, yağlı boya, akrilik vb.), kompozisyon ve öğeleriyle (denge, hareket, ışık-gölge, açık-koyu, fon, stil (üslup) uygulama çalışmaları. 2. Konularına göre resim türleri (natürmort, peyzaj, figür, enteriyör, soyut resim, dekoratif (bezeme) resim vb.). 3. Atatürk konulu sınıf gazetesi hazırlama. 4. Renkli resim teknikleri ile Atatürk'ün güzel sanatlarla ilişkin görüşlerini yansıtan çalışma yapma. 5. Renkli resim teknikleri ile natürmort çalışma.	1. Amblem, arma, logo, simge tanımları. 2. Tanıtım amaçlı grafik tasarımlar (simgesel ve kavramsal tasarımlar: simgesel resimler (piktogramlar), amblem ve armalar; reklam grafiği: afişler, broşür ve kitap kapakları, ürün grafiği tasarımları, ambalaj, poşet vb.; bilgisayar ile yapılan grafik tasarımların açıklanması. 3. Konu ile ilgili yapılmış örneklerin incelenmesi. 4. Amblem, arma, logo, ambalaj, poşet tasarımı uygulama çalışması. 5. Atatürk konulu broşür ya da kitap kapağı tasarımları. 6. Afiş tasarımları.
Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Işık-Gölge Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Resmin Diğer Sanat Dallarıyla Birlikteliği Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Özgün Baskı Resim Konu Başlığı
1. Temel terimler (ışık-gölge, açık-koyu, valör, obje, etüt, lavi vb.). 2. Işık-gölge ve açık-koyunun resimdeki yeri ve önemi. 3. Deseni gölgelemede dikkat edilecek noktalar. 4. Ton çubuğu oluşturma. 5. Değişik 6. Lavi tekniği ile çalışma.	1. Temel sanat terimler. 2. Sanat dallarından (şiir, tiyatro, öykü, film vb.) birinden hareketle resim çalışması.	1. Özgün baskı resim ve özgün baskı resim teknikleri (monotip, şablon, linol, ağaç, litografi, serigrafi, çukur, metal) tanımları. 2. Baskı teknikleri uygulanırken dikkat edilecek noktalar. 3. Seçilen baskı tekniğine uygun uygulama çalışması.
Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Gözleme, Çözümleme ve Düzenleme Çalışmaları Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Türk Mizahı Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Çağdaş Sanat Akımları Konu Başlığı

1. Ansiklopedi, dergi, çeşitli yayınlar ve doğadan yararlanarak, yapacağı çalışmaların çıkış noktası olan varlığı seçme.	1. Temel terimler (karikatür, fıkra, hiciv, orta oyunu).	1. Empresyonizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Fovizm, Dadaizm, Sürrealizm, Soyut sanat, Pop sanat.
2. Seçilen varlıktan (kuş-uçak, mısır-gökdelen, helikopter böceği-helikopter, deniz keşanesi-uzay aracı vb.) tasarladıklarını kurşun kalem ve değişik araç-gereçlerle çizgi ile çalışma.	2. Mizahi özelliği olan bir öykü, türkü veya fıkradaki espriyi kendi ifadesi ile çalışma.	2. Seçilen akımın tekniğine uygun uygulama çalışması.
3. İşlevi olan (demlik, şişe vb.) objeden ışıklı-gölgeli etüt çalışması yapma.	3. Günlük hayatında yer alan bir nesneyi (sınıf kapısı-müdür kapısı, ayakkabı vb.), bir espri katarak karikatürize etme.	
4. Çizilen objenin temel formunu bozmadan işlevsiz hale getirerek, çizme ve renklendirme.		
Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Form (Biçim) Çağrışımları Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Grafik Resim Çalışmaları Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Türk Resim Sanatı Konu Başlığı
1. Temel terimler (form, iki boyut, üç boyut, tasar, tasar ilkeleri: tam tekrar, aralıklı tekrar, uygunluk, zıtlık, koram, egemenlik, denge, birlik).	1. Temel terimler (özgün, grafik resim, baskı resim).	1. Temel terimler (minyatür, hat, natüralist, arabesk vb.).
2. İki ya da daha çok formdan yararlanarak iki boyutlu düzenlemeler araştırma.	2. Grafik sanatların gelişimi ve günümüzdeki önemi.	2. Türk resim sanatının geçirdiği dönemler (Batılılaşma dönemi, Gerçekçi dönem: Şeker Ahmet Paşa, Osman Hamdi, İbrahim Çallı, Hikmet Onat vb.; Cumhuriyet dönemi, Batılılaşma dönemi: Refik Epikman, Cevat Dereli, Mahmut Cuda, Hale Asaf, Nurullah Berk vb.; D Grubu Sanatçıları: Turgut Zaim, Heykeltıraş Zühtü Müridoğlu, Sabri Berkel vb.; Yeniler Grubu Sanatçıları: Nuri İyem, Avni Arbaş, Fikret Mualla, Abidin Dino vb.; Onlar Grubu Sanatçıları: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turan Erol, Orhan Peker, Fikret Otyam, Nedim Günsür vb.; Günümüz Çağdaş Türk Sanatı dönemi: Serbest Sanat Eğilimleri ve Soyut Sanat Eğilimleri Sanatçıları: Adnan Çoker, Mustafa Ayaz, Özdemir Altan, Devrim Erbil, Mürşide İçmeli, Mengü Ertel, Adnan Turani vd.).
3. Araştırılan formları bir yüzey üzerine düzenleme.	3. Nokta, çizgi ya da geometrik öğelerle yüzey düzenlemeleri.	
	4. Objeleri (pense, makas, kozalak vb.) soyutlayarak grafiksel çizimlerle (çini mürekkebi ile) siyah-beyaz çalışma.	
	5. Objeyi parçalayarak gizleme yoluyla yeni bir kompozisyon oluşturma.	
Lise 1. Sınıf Sanat Eğitimi Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Heykel Sanatı Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Sanat Eserlerini İnceleme Konu Başlığı
1. Temel terimler (sanat eğitimi, yaratıcılık).	1. Temel terimler (klasik heykel, soyut heykel, anıt, figür, büst, torso (tors), rölyef)	1. Sanat eserlerini inceleme yöntemleri genel tanımlar.
2. Sanat eğitiminin önemi (düşünmeyi öğrenme, kişilik gelişmesi, kişiye yaratıcılık yollarının açılması).	2. Heykel sanatının gelişimi.	2. İkonografik açıdan çözümleme (eser adı, boyutları, tekniği, yapım tarihi, konu-öz-tema).
3. Atatürk'ün sanatla ilgili görüşleri ve sanatın gelişimi için yaptığı çalışmalar.	3. Üç boyutlu çalışmalarda kullanılan yöntemler.	3. Plastik açıdan çözümleme (koyu-açık (valör), kompozisyon şeması (açık-kapalı, simetrik-asimetrik, merkezi, üçgen, dörtgen, yuvarlak, diyagonal vb.).
	4. Üç boyutlu düzenlemeler.	4. Renk.
	5. Modelaj.	5. Işık.
	6. Oyma.	6. Hareket (Ritim).
	7. Döküm.	
	8. Atatürk heykel ve anıtlar bilgisi.	

Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Perspektif Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Üç Boyutlu Düzenlemeler Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Cansız Modelden (Natürmort) Çalışmaları Konu Başlığı
1. Temel terimler (perspektif, ufuk çizgisi, görme noktası, kaçan çizgiler vb.). 2. Perspektif türleri (tek kaçış noktalı perspektif, iki kaçış noktalı perspektif, üç kaçış noktalı perspektif, renk (hava perspektifi)). 3. Perspektifin resimdeki yeri ve önemi. 4. Perspektif görünümü belirgin bir fotoğrafın çevresini, perspektif kurallarına göre tamamlayarak çalışma yapma. 5. Küp, dikdörtgen prizmaya vb. tek kaçışlı, iki kaçışlı perspektif ilkelerine göre çizme. 6. Yuvarlak karakterli formu tek kaçış noktalı perspektif ilkelerine göre göz seviyesinde, göz seviyesinin üstünde ve altında çizme.	1. Temel terimler (form, modül (birim), ritim, hacim). 2. Üç boyutlu düzenlemelerde dikkat edilecek noktalar (alan, kitle, boşluk, denge, hareket, oran, ışık-gölge, zıtlık). 3. Üç boyutlu temel geometrik formlarla (ilaç kutuları, kibrit kutuları vb.) inşa çalışması. 4. Üç boyutlu özgün formlarla inşa çalışması.	1. Desen, model, taslak, eskiz, kroki, ışık-gölge, açık-koyu, modle tanımları. 2. Desenin görsel sanatlardaki yeri. 3. Desen çalışmalarında ölçü-oran. 4. Cansız modelden (natürmort) kara kalem tekniği ile çalışma. 5. Cansız modelden (natürmort) bir ya da iki rengin tonlarını kullanarak sulu boya çalışmaları.
Lise 1. Sınıf Plastik Sanatlar Eğitiminde Renk Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Modelaj ve Yontu Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Canlı Modelden Desen Çalışmaları Konu Başlığı
1. Temel terimler (renk, tayf, valör, uyum, kontrast vb.). 2. Renk grupları (ana renkler, ara renkler, sıcak-soğuk renkler). 3. Nötr renkler. 4. Renk kontrastları (yalın kontrast, açık-koyu kontrast, tamamlayıcı kontrast, sıcak-soğuk kontrast, kalite kontrast, miktar kontrast). 5. Renklerin psikolojik etkileri. 6. Sulu boya ve guaş boya teknikleri (Tekniklerin özellikleri, kullanılan araç-gereçlerin özellikleri, teknikleri uygularken dikkat edilecek noktalar). 7. On iki bölümlü renk çemberini boyama. 8. Bir rengin tonlarını ton çubuğuyla guaş boya tekniğinde çizme. 9. Doğadan renkli obje etütleri çalışma.	1. Temel terimler (modelaj, heykel, büst, torso (tors), yontu vb.). 2. Modelajda kullanılan yöntemler (biçimlendirme, kalıp alma). 3. Kil, plastilin, cam macunu vb. maddelerden hazırlanmış bir yüzey üzerine çeşitli araç gereçlerle (anahtar, kozalak, mandal vb.) çukur ve tümsekler oluşturarak bir kompozisyon hazırlama. 4. Hazırlanan kompozisyonun alçı ile kalıp alma. 5. Yoğrulabilen bir maddeye (kil, cam macunu, plastilin, kâğıt hamuru vb.) biçim verme.	1. Desen, model, nü, portre, figür, taslak-eskiz-kroki, ışık-gölge, modle, ölçü-oran tanımları. 2. İnsan vücudunda ölçü-oran. 3. Portrede ölçü-oran. 4. Canlı modelden çizgi ile ışık-gölge ile figür çalışmaları. 5. Portre çalışmaları. 6. El ayak çalışmaları.
Lise 1. Sınıf Renkli Resim Teknikleri Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Bilim ve Sanat Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Yağlı Boya Konu Başlığı
1. Renkli resim teknikleri (sulu boya, pastel boya, yağlı boya, akrilik vb.). 2. Tekniklerin özellikleri.	1. Temel öğeler (yaratıcılık ve tasarım, kompozisyon, ritim, açık-koyu değerler). 2. Seçilen alan dersi konularından hareketle, konunun	1. Renkli resim teknikleri. 2. Yağlı boya resim tekniği (yağlı boya resim tekniğinin özellikleri, yağlı boya resim tekniğinde kullanılan araç-

3. Kompozisyon ve öğeleri (denge, hareket, ışık-gölge, açık-koyu, fon, stil (üslup)).	çağrıştırdıklarını yorumlayarak tasarlar (biyolojide: canlıların mikro fotoğraflarından hareketle, kompozisyon ve renk düzenlemeleri; kimyada: elementlerin atom yapıları, deney tüpleri, şematik soyut çizgi ve renklendirmeler...)	gereçler).
4. Konularına göre resim türleri (natürmort, peyzaj, figür, enteriyör vb.)		3. Röprodüksiyon çalışmaları (aslına bağlı kalarak, yorumlayarak).
5. Konu ile ilgili yapılmış örnekler ve eserleri inceleme (malzeme, teknik, konu, biçim, öz (içerik)).	3. Çalışmayı seçilen teknik ile renklendirme.	4. Canlı ya da cansız modelden renkli çalışmalar.
6. Renkli resim teknikleri ile natürmort çalışma.		
7. Renkli resim teknikleriyle figür çalışma.		
8. Renkli resim teknikleriyle peyzaj çalışma.		
Lise 1. Sınıf Çağdaş Sanat Akımlarına Genel Bir Bakış Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Renkli Resim Çalışmaları Konu Başlığı	
1. Çağdaş sanat akımları (Empresyonizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Sürrealizm, Dadaizm, Fovizm, Soyut Sanat).	1. Renkli resim teknikleri ile peyzaj çalışmaları.	
	2. Renkli resim teknikleri ile figür çalışmaları.	
Lise 1. Sınıf İki Boyutlu Renkli Fon Çalışmaları Konu Başlığı		
1. Renk grupları, renk kontrastları ve renklerin psikolojik etkilerine dikkat ederek form düzenlemeleri araştırma.		
2. Araştırılan düzenlemelerden birini seçerek yüzey üzerine yapıştırma.		
Lise 1. Sınıf Doku Konu Başlığı		
1. Temel terimler (doku, birim (modül), rölyef, optik).		
2. Doku çeşitleri (doğal ve yapay dokular).		
3. Plastik sanatlarda dokunun yeri ve önemi.		
4. Doku yapıları belirgin olan objeleri renkli etüt etme ve doku yapılarını yorumlayarak yüzey düzenleme.		
“1998 Yılından 2009 Yılına Kadar Uygulamada Kalan Lise Resim Dersi Öğretim Programı” TTK, (1998, Mart 10), Konu: lise resim 1, 2, 3 ile lise, (resim alanı) resim 1, 2 dersi öğretim programlarının kabulü. (Sayı: 13). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara kaynağından alınmıştır.		

Tablo 114'e göre 1998 senesinde yayımlanan lise Resim Dersi öğretim programında konu başlıklarının, lise 1.-3. Sınıflara göre ayrıldığı görülmektedir.

1998 yılında yayımlanan öğretim programının lise 1. Sınıfında: Temel plastik sanatlar eğitimine giriş, plastik sanatlar eğitiminde nokta-çizgi, plastik sanatlar eğitiminde ışık-gölge, plastik sanatlar eğitiminde gözleme, çözümleme ve düzenleme çalışmaları, plastik sanatlar eğitiminde form (biçim) çağrışımları, sanat eğitimi, plastik sanatlar eğitiminde perspektif, plastik sanatlar eğitiminde renk, renkli resim teknikleri, çağdaş sanat akımlarına genel bir bakış, iki boyutlu renkli fon çalışmaları ve doku konularına yer verilmiştir (bkz. Tablo 114).

1998 senesinde yayımlanan öğretim programının lise 2. Sınıfında: Sanat eğitimi ve yaratıcılık, renkli resim teknikleri, resmin diğer sanat dallarıyla birlikteliği, Türk mizahı, grafik resim çalışmaları, heykel sanatı, üç boyutlu düzenlemeler, modelaj ve yontu, bilim ve sanat, renkli resim çalışmaları konuları mevcuttur (bkz. Tablo 114).

1998 yılında yayımlanan öğretim programının lise 3. Sınıfında: Sanat ve insan, tanıtım amaçlı grafik tasarımlar, özgün baskı resim, çağdaş sanat akımları, Türk resim sanatı, sanat eserlerini inceleme, cansız modelden (natürmort) çalışmaları, canlı modelden desen çalışmaları, yağlı boya gibi konular vardır (bkz. Tablo 114).

1991 senesinde yayımlanan öğretim programında 1. Dönemde modelden desen çalışma içeriğinin yerini (bkz. Tablo 113), 1998 yılında yayımlanan öğretim programında lise 3. Sınıfında canlı modelden desen çalışmaları almıştır (bkz. Tablo 114). Bu anlamda her iki konunun da bu öğretim programlarında ortak olduğu söylenebilir.

1991'de 4. Dönemde yağlı boya resim çalışmaları konusu (bkz. Tablo 113); 1998'de lise 3. Sınıfta yer almıştır (bkz. Tablo 114). Bu anlamda yağlı boya uygulama çalışmalarının her iki öğretim programı için ortak bir konu olduğu anlaşılmıştır.

1991'de 5. Dönemde üç boyutlu çalışmalar konusu; 1998'de lise 2. Sınıfta üç boyutlu düzenlemeler şeklinde verilmiştir (bkz. Tablo 114). 1998 senesinde yayımlanan öğretim programında üç boyutlu tasarımlar ayrıca lise 2. Sınıfta heykel; modelaj ve yontu olarak detaylandırılmıştır (bkz. Tablo 115). Üç boyutlu çalışma konusunun, modelaj ve heykel şeklinde detaylandırılması, 1991 tarihli öğretim programında bulunmayan bir konu başlığı olarak dikkat çekmektedir.

1991’de 2. Dönemde temel sanat eğitiminde renk bilgisi, sanat eserlerine yaklaşım ve 3. Dönemde temel sanat eğitimi ve grafik tasarım konuları (bkz. Tablo 113); 1998’de detaylandırılmıştır. 1998’de 1. Sınıf plastik sanatlar eğitiminde nokta-çizgi; plastik sanatlar eğitiminde ışık-gölge; plastik sanatlar eğitiminde form (biçim) çağrışımları, plastik sanatlar eğitiminde renk, plastik sanatlar eğitiminde gözleme, çözümleme ve düzenleme çalışmaları, iki boyutlu renkli fon çalışmaları ve dokudur (bkz. Tablo 114). Bu anlamda tasarım ilke ve elemanlarının, 1998 yılında yayımlanan öğretim programında detaylı olarak ele alındığı anlaşılmıştır.

1991 yılında yayımlanan öğretim programından farklı olarak 1998’deki öğretim programında lise 1. Sınıfta temel plastik sanatlar eğitime giriş, sanat eğitimi, plastik sanatlar eğitiminde perspektif, renkli resim teknikleri, çağdaş sanat akımlarına genel bir bakış; lise 2. Sınıfta sanat eğitimi ve yaratıcılık, renkli resim teknikleri, resmin diğer sanat dallarıyla birlikteliği, Türk mizahı, bilim ve sanat; lise 3. Sınıfta sanat ve insan, tanıtım amaçlı grafik tasarımlar, özgün baskı resim, çağdaş sanat akımları, Türk resim sanatı, sanat eserlerini inceleme, cansız modelden (natürmort) çizim ve yağlı boya çalışmaları yürütülmüştür (bkz. Tablo 114). Resim Dersinin, teorik konularla da desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu anlamda uygulama çalışmalarının yanı sıra sanat tarihi ve sanat eleştirisine ilişkin konuların, 1998 senesinde yayımlanan öğretim programında bulunmasının önemli bir gelişme olduğu söylenebilir. Genel olarak 1957 ve 1991 yıllarında yayımlanan öğretim programlarına kıyasla 1998 yılında yayımlanan öğretim programında, Resim Dersinin gereksinimlerine uygun detaylı bilgilere yer verildiği görülmektedir.

Tablo 115’te ortaöğretim kademesinde yürütülen 2009 senesinde yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programında bulunan konulara yer verilmiştir.

Tablo 115

2009 Yılında Yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Konu Başlıkları

Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Sanata Giriş Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Tarihî Türk Süsleme Sanatları Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Avrupa Resim Sanatına Genel Bakış Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Çağdaş Sanat Akımları 2 Konu Başlığı
- Sanatın doğuşu ve gelişimi (tarih öncesi çağlar, Mısır ve Mezopotamya sanatı, Yunan, Roma ve Bizans sanatı, İslamiyet ve sonrasında sanatın gelişimi) - Güzel sanatlar sınıfları, dalları. - Görsel, işitsel ve karma sanatlar arasındaki bağ. - Sanatın ve sanatçının toplumdaki yeri. - Geleneksel sanat sınıflandırılması ve çağdaş sanat sınıflandırılması.	Tezhip, hat, ebru, çini, minyatür, cam bezeme (vitray), bakırcılık, cilt sanatı incelenir.	- Orta Çağ Avrupa sanatının gelişimi. - Rönesans resim sanatının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Barok resim sanatının gelişimi, ressamı ve eserleri.	- Op Sanat akımının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Minimalizm akımının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Kavramsal sanatın gelişimi, ressamı ve eserleri. - Arazi sanatının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Enstalasyon sanatının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Video sanatının gelişimi, ressamı ve eserleri.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Görsel Sanatlarla İlgili Meslek Alanları Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Cumhuriyet Öncesi Türk Resim Sanatı Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Çağdaş Sanat Akımları 1 Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 4 Konu Başlığı
- Görsel sanatlarla ilgili meslek alanları: Görsel sanatlar (Resim) öğretmeni, ressam, heykeltıraş, mimar, moda tasarımcısı, tekstil tasarımcısı, grafiker, endüstriyel ürün tasarımcısı, fotoğraf sanatçısı, sanat tarihçi, sanat eleştirmeni, küratör, karikatürist, kareograf, arkeolog. - Öğrenciler ayrı ayrı meslek gruplarını araştırır ve araştırma sonuçları panoda sergilenir. - Görsel sanatlar meslek çalışanları okula davet edilir ve mesleği, eserleri hakkında söyleşi yapılır.	Osmanlı dönemi minyatür sanatından Cumhuriyet dönemine kadar olan resim sanatının gelişimini açıklar.	- Empresyonizm akımının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Ekspresyonizm akımının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Kübizm akımının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Fovizm akımının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Dada akımının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Fütürizm akımının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Sürrealizm akımının gelişimi, ressamı ve eserleri. - Soyut sanatın gelişimi, ressamı ve eserleri.	10-15 dakikalık kısa süreli duruşlarla modelden çizim. - Sporcuları hareket hâlinde desenlerinin çizimi. - Modelin farklı hareketlerle çizim. - İç mekân çizimleri.

9. Pop sanat akımının gelişimi, ressamaları ve eserleri.			
Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Sanat Eserlerini İnceleme Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Çağdaş Türk Resim Sanatı Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 3 Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Karikatür Sanatı Konu Başlığı
1. Sanatsal düzenleme ilkeleri: denge, ritim, oran-orantı, hareket, zıtlık, bütünlük, vurgu (etki), örüntü. 2. Sanatsal düzenleme öğeleri: nokta, çizgi, renk, şekil, biçim (form), değer (valör), doku, ton, mekân. 3. Sanat eleştirileri soruları üzerinden eser analizleri yapılır.	1. Tarihsel süreçte çağdaş Türk resim sanatı. 2. Çağdaş Türk ressamalarının eserlerinin tıpkıbasımlarının incelenmesi. 3. Atatürk ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili Türk ressamaların yaptığı eserlerin incelenmesi. 4. Çağdaş Türk resminin öncü ressamaları, dönemin özellikleri, üslupları incelenir.	1. Yerli ve yabancı ressamaların portreleri incelenir. 2. Fotoğraftan karakalem tekniği ile portre çalışma yapılır. 3. Otoportre eserlerden koleksiyon hazırlanır.	1. Ünlü sanatçıların portre-figür desen örneklerinin incelenmesi. 2. Eskiz çizimleri. 3. Eskizlerin deforme edilmesi, sadeleştirilmesi veya abartılması. 4. Lavi tekniği ile uygulama çalışmaları.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Nokta ve Çizgi Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 2 Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Grafik Sanatlar Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Fotoğraf Sanatı Konu Başlığı
1. Sanat eserleri üzerinden nokta ve çizgi etkileri gösterilerek, karşılaştırma. 2. Nokta ve çizgilerin sık-seyrekle, açık-orta-koyu değerler kullanılmasıyla Atatürk resmi. 3. Atatürk konulu sergi. 4. Doğa inceleme gezisi yapılır; doğadan toplanan objelerden yola çıkarak özgün yüzey tasarımları. 5. Müziğin ritimsel etkilerinden yola çıkılarak yapılan nokta-çizgi çalışması.	1. İnsan figürü desenleri sanatçı eserleri üzerinden incelenir. 2. Canlı model kurallara göre çizilir.	1. Grafik sanatların çeşitleri, sanatçıları ve eserleri. 2. Ünlü grafik sanatçılarının afiş örneklerinin incelenmesi. 3. Özgün afiş tasarımının guaj veya kolaj tekniği kullanılarak renklendirilmesi. 4. Amblem tasarımı. 5. Logo tasarımı. 6. Tanınmış kişilerin imzalarının incelenmesi. 7. Atatürk konulu kitap kapağı veya tanıtım kitapçığı tasarımı.	1. Atatürk ve fotoğraf konusunun eserler ve sanatçılar üzerinden değerlendirilmesi. 2. Türk fotoğraf sanatının tarihsel gelişimi. 3. Tarihi çevredeki mimari yapıların değerlendirilmesi. 4. Fotoğraf yarışması düzenlenmesi. 5. Fotoğraf sergisi yapılması.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Işık-Gölge ve Açık-Koyu Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 2 Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Özgün Baskı Resim Çalışmaları Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 4 Konu Başlığı
1. Objeler üzerindeki ışık etkileri. 2. Karanlık ortamda ışık. 3. Işık-gölge etkileri eserlerinde belli olan bir ressamaların eserlerini ışık-gölge ve açık-	1. Ünlü sanatçıların guaj, pastel, sulu boya ve kolaj çalışmaları incelenir. 2. Sulu boya ve kolaj ile peyzaj çalışması. 3. Konuya ilişkin şiir yazılır.	1. Baskı sanatçıların eserleri incelenir. 2. Özgün baskı resim teknikleri incelenir (tekdim, kalıp, linol, ağaç, taş, ipek, metal baskı).	1. Soyut resmin tarihsel gelişimi, sanatçıları, eserleri incelenir. 2. Figüratif resim ile soyut resim karşılaştırılır. 3. Doğal varlıkların eskiz çizimleri.

orta-koyu değerleri üzerinden inceleme. 4. Açık-orta-koyu değerlerden oluşan ton çubuğu çalışması. 5. Işığın tek bir yönden gelmesiyle oluşacak değerlerin çizilen geometrik bir form üzerinde açık-orta-koyu değerler dikkate alınarak çizilmesi.	4. Mevsimler farklı boya teknikleriyle resmedilir. 5. Özgün kolaj çalışmaları yapılır.	3. Tekdizim (monotip) baskı çalışması. 4. Kalıp (şablon) baskı çalışması. 5. Linol baskı çalışması.	4. Eskizlerin metamorfoz ile farklı anlatımlara dökülmesi. 5. Kübizm akımı özellikleri ve sanat eserlerinin incelenmesi.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Doku Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Üç Boyutlu Çalışmalar Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 3 Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Tekstil Tasarım Konu Başlığı
1. Görsel, dokunsal, doğal ve yapay dokular. 2. Doku örnekleri içeren koleksiyon oluşturulması. 3. Nesneler üzerindeki dokunun etüt edilmesi. 4. Farklı materyallerle özgün yüzey tasarımları.	1. Üç boyutlu çalışma teknikleri: kâğıt-mukavva işleri, ağaç işleri, metal işleri, kil, alçı ve seramik çalışmaları. 2. Heykel sanatçılarının eserleri incelenir. 3. Anıtkabir'deki rölyefler ve heykeller incelenir. 4. Atatürk heykelleri incelenir ve albüm hazırlanır. 5. Tarihî eserler küçük boyutta alçı kalıp, sabun vb. malzemeler ile kazarak veya yontarak yapılır. 6. Anadolu uygarlıkları rölyef eserleri araştırılır ve yörgülebilen maddelerle rölyef çalışmaları yapılır ve sergilenir. 7. Tel ya da ağaç malzemeden ritmik sanatlar ya da sporcuların heykelleri yapılır (balerin, jimnastikçi, futbolcu vd.). 8. Birim tekrarı ile rölyef/heykel çalışması yapılır.	1. Yağlı boya ve akrilik boya tekniği özellikleri, malzemelerinin tanıtımı. 2. Sanatçıların eserleri üzerinden yağlı boyanın teknik özellikleri açıklanır. 3. Seçilen kompozisyon üzerinden yağlı boya veya akrilik boya ile eser üretilir. 4. Tarihî çevre ve müze gezisi sonrası etkilendikleri bir eserin de içinde olduğu özgün kompozisyonlar yağlı boya ve akrilik boya tekniği ile renklendirilir.	1. Atatürk'ün Türk tekstili gelişimine katkısı. 2. Tekstil tasarımı tarihinin incelenmesi. 3. Geleneksel Türk motiflerinin incelenmesi. 4. Tekstil tasarımı uygulama çalışması.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Perspektif Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Tarihî Çevre ve Müze Bilinci: Tarihî Çevre ve Müzelerde İnceleme ve Uygulama 2 Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Tarihî Çevre ve Müze Bilinci: Tarihî Çevre ve Müzelerde İnceleme ve Uygulama 3 Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Endüstriyel Tasarım Konu Başlığı
1. Yapıların perspektif durumlarının gözlemlenmesi. 2. Çizgi ve renk perspektifinin kullanımının eserler üzerinden değerlendirilmesi.	1. Coğrafi bölgelerde bulunan tarihî eser ve müzeler tanıtıcı posterlerde belirtilmesi ve sunum yapılması. 2. Atatürk ve sanat konulu sınıf gazetesi	1. Atatürk Müzeleri tanıtımı. 2. "Okulumuzu sanat galerisine dönüştürelim" konulu kampanya ile Türk ressamların eserlerinin tıpkıbasımlarının çerçevelenip	1. Sanatçıların bilimsel çalışmalarının incelenmesi. 2. Endüstriyel tasarım sanatçıları, eserleri ve tasarımın kullanım amaçları.

3. Tek, iki ve üç kaçış noktalı perspektif ilkelerinin yer aldığı çalışmaların yapılması.	hazırlanması.	okulun uygun yerlerine asılması.	3. Endüstriyel tasarım yarışması.
4. Dikdörtgen prizma, dairesel karakterli formların vd. göz seviyesinde, göz seviyesinin üstünde, göz seviyesinin altında tek, iki ve üç kaçışlı perspektif ilkelerine göre düzenlenmesi.		3. Müze gezisi.	4. Endüstriyel tasarım sergisi.
5. İnceleme gezisi yapılarak perspektif görünümü belirgin sokak, cadde, alan ve yapıların eskizlerinin yapılması.		4. Müze gezisinde bulunan eserlerin resimlerinin yapılması.	
		5. Müzede bulunan eserleri yansıtan drama hazırlanması.	

Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:
Renk Konu Başlığı

Lise 4. Sınıf Tarihi Çevre ve Müze Bilinci: Tarihi Çevre ve Müzelerde İnceleme ve Uygulama 4
Konu Başlığı

1. Beyaz ışığın prizmadan geçirilip kırılmasından sonra yedi renge ayrılması deneyi yapılır.
2. Renk çemberi uygulaması.
3. Farklı renk uyumlarını kullanılan eserler ve sanatçılarına ilişkin bilgiler.
4. Renk uyumlarının gruplandırılması.
5. Sanatsal düzenleme ilkeleri ışığında kompozisyon çalışmaları.

1. Dünyaca ünlü müzelerin tarihi.
2. Tarihi çevre, müze ve sanat galerilerinin tarihi.
3. Ünlü müzelerden birinin sunum dosyasının hazırlanması.
4. Tarihi ve kültürel değerlerin resim-fotoğraf ve yazılı bilgilerle sınıf panosunda sergilenmesi.
5. Tarihi çevre ve müzelerde bulunan orijinal eserlere bakarak desen çalışmaları yapılması.

Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:
Renkli Resim Uygulamaları 1 Konu Başlığı

1. Nesnelerin guaş, pastel, sulu boya ve kolaj ile renkli çalışmalarının yapılması.
2. Örnek resimler incelemesi.
3. Renkli natürmort, peyzaj, enteriyör ve portre çalışmaları.
4. Yapılan çalışmalarla öğrenci portfolyosu hazırlama.

Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:

Desen Çalışmaları 1 Konu Başlığı

---

1. Ünlü sanatçıların obje ve el desenleri üzerinden ölçü, oran, perspektif, ışık-gölge etkileri incelenir.
  2. Elin anatomik yapısı incelenir ve kendi ellerinden veya arkadaşlarının elinden model alınarak karakalem tekniği ile çizgisel ve lekesele çalışmalar yapılır.
  3. Objelerden bir kompozisyon oluşturulur, öğrenciler bu kompozisyonu oran-orantı, açık-orta-koyu ton değerlerini karakalem tekniğiyle uygulamaya döker.
-

Lise 1. Sınıf Tarihi Çevre ve Müze Bilinci:
Tarihi Çevre ve Müzelerde İnceleme ve
Uygulama 1 Konu Başlığı

---

1. Türkiye’de ve dünyada müzeciliğin gelişimi konulu söyleşi.
  2. Müze ismi, doğuşu, Atatürk’ün müzeleri oluşturmadaki katkısı.
  3. Sanat eserlerinin önemi ve korunmasına yönelik slogan üretme ve sloganları sergileme.
-

“2009 Yılından 2017 Yılına Kadar Uygulamada Kalan Lise Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı” TTK, (2009b, Aralık 31), Konu: ortaöğretim görsel sanatlar dersi (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) öğretim programı. (Sayı: 338). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara kaynağından alınmıştır.

Tablo 115'e göre 2009 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programında konular lise 1.-4. Sınıflara göre düzenlenmiştir. Programda öğrenme alanları görsel sanat kültürü, görsel sanatlarda biçimlendirme, tarihî çevre ve müze bilinci olarak üçe ayrılmıştır.

2009 senesinde yayımlanan öğretim programında 1. Sınıf konuları: Sanata giriş, görsel sanatlarla ilgili meslek alanları, sanat eserlerini inceleme, nokta ve çizgi, ı ışık-gölge ve açık-koyu, doku, perspektif, renk, renkli resim uygulamaları, desen çalışmaları 1, tarihî çevre ve müzelerde inceleme ve uygulamadır (bkz. Tablo 115).

2009 yılında yayımlanan öğretim programında 2. Sınıf konuları: Türk süsleme sanatları, çağdaş Türk resim sanatı desen çalışmaları 2, renkli resim uygulamaları, üç boyutlu çalışmalar, tarihî çevre ve müzelerde inceleme ve uygulamadır (bkz. Tablo 115).

2009 senesinde yayımlanan öğretim programında 3. Sınıf konuları: Avrupa resim sanatına genel bakış, çağdaş sanat akımları 1, desen çalışmaları 3, grafik sanatlar, özgün baskı resim, renkli resim uygulamaları, tarihî çevre ve müzelerde inceleme ve uygulamadır (bkz. Tablo 115).

2009 yılında yayımlanan öğretim programında 4. Sınıf konuları: Çağdaş sanat akımları 2, desen çalışmaları 4, karikatür sanatı, fotoğraf sanatı, renkli resim uygulamaları 4, tekstil tasarım, endüstriyel tasarım, tarihî çevre ve müzelerde inceleme ve uygulamadır (bkz. Tablo 115).

1998'de lise 1. Sınıfta temel plastik sanatlar eğitime giriş: Sanatın tanımı, türleri, sınıflandırılması ve güzel sanatların hayattaki yeri ve önemi konuları (bkz. Tablo 114); 2009'da lise 1. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında sanata giriş: Sanatın doğuşu ve gelişimi, güzel sanatların dalları ve sınıfları ve sanatın toplumdaki yeri şeklinde detaylandırılmıştır (bkz. Tablo 115). 2009 tarihli öğretim programında, sanata ilişkin genel bilgileri içeren konuların detaylandırıldığı anlaşılmıştır.

2009'da lise 1. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında görsel sanatlarla ilgili meslek alanlarına ilişkin konular varken (bkz. Tablo 115); 1998'de bulunmamaktadır (bkz. Tablo 114). 2009 yılında yayımlanan öğretim programında, görsel sanatların bir meslek olarak da tercih edilebileceği düşüncesinin bu konuyla öğrencilere aktarıldığı düşünülmektedir.

1998'de lise 1. Sınıfta çağdaş sanat akımlarına genel bakış, lise 3. Sınıfta çağdaş sanat akımları ve lise 3. Sınıfta Türk resim sanatına ilişkin konulara yer almıştır. Çağdaş sanat

akımlarında; Empresyonizm, Ekspresyonizm, Kübizm vd.; Türk resim sanatında ise Türk resminin dönemleri konuları mevcuttur (bkz. Tablo 114). 2009 yılında yayımlanan öğretim programında lise 1. Sınıfta görsel sanat kültürü sanata giriş konularında geleneksel sanatın ve çağdaş sanatın sınıflandırılması konularına vardır. Ayrıca lise 3. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında çağdaş sanat akımları 1; lise 4. Sınıfta ise görsel sanat kültürü öğrenme alanında çağdaş sanat akımları 2 konusuna değinilmiştir. 1998 senesinde yayımlanan öğretim programından farklı olarak Op Sanat, Minimalizm, Kavramsal Sanat, Arazi Sanatı, Enstalasyon ve Video Sanatı da 2009 yılında yayımlanan öğretim programında yer almıştır. 2009'da ayrıca 2. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında tarihî Türk süsleme sanatları; cumhuriyet öncesi Türk resim sanatı, çağdaş Türk resim sanatı; lise 3. Sınıfta görsel sanat kültürü: Avrupa resim sanatına genel bakış, görsel sanat kültürü: çağdaş sanat akımları 1; lise 4. Sınıfta görsel sanat kültürü: çağdaş sanat akımları 2 başlıkları altında sanat tarihine ilişkin konular hazırlanmıştır (bkz. Tablo 115). 1957, 1991 ve 1998 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında sanat tarihine ilişkin konular sınırlı kalmıştır. 2009 senesinde yayımlanan öğretim programında ise hem Türk sanatı tarihi hem de Batı sanatı tarihine ilişkin konuların işlenmesinin olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir.

1998'deki öğretim programının lise 2. Sınıfında heykel sanatına, üç boyutlu düzenlemelere, modelaj ve yontuya ilişkin konular vardır (bkz. Tablo 114). 2009'da ise heykel ve rölyefe yönelik konular lise 2. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında üç boyutlu çalışmalar konu başlığı altında toplanmış, ayrıca modelaj ve yontuya ilişkin konular başlığına yer verilmemiştir (bkz. Tablo 115). Modelaj ve yontu konusunun 2009 tarihli öğretim programında, üç boyutlu düzenlemeler başlığı altında toplanması bir yenilik olarak dikkati çekmektedir.

1998'de lise 2. Sınıfta Türk mizahı konusunun yerini (bkz. Tablo 114), 2009'da lise 4. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanı altında karikatür sanatı almıştır (bkz. Tablo 115). 1998'de lise 3. Sınıfta; 2009'da ise lise 1. Sınıfta sanat eserlerini inceleme konusu ortaktır (bkz. Tablo 114 ve 115). Bu anlamda genel hatlarıyla karikatür ve sanat eseri inceleme konularının, her iki öğretim programı için de ortak bir değer olduğu anlaşılmıştır.

1998'de lise 1. Sınıf plastik sanatlar eğitiminde nokta-çizgi konusu; 2009'da lise 1. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında nokta ve çizgi şeklinde yer almıştır.

1998’de lise 1. Sınıfta plastik sanatlar eğitiminde ışık-gölge; 2009’da görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında ışık-gölge ve açık-koyu olarak değiştirilmiştir. 1998’de lise 1. Sınıfta işlenen doku konusu; 2009’da lise 1. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında aynı başlıkla sunulmuştur. Temel tasarım ilke ve elemanları açısından nokta-çizgi, ışık-gölge ve doku konularının, 1998 ve 2009 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında ortak olduğu anlaşılmıştır (1998 yılında yayımlanan öğretim programı ders konuları için bkz. Tablo 114, 2009 senesinde yayımlanan öğretim programı ders konuları için bkz. Tablo 115).

1998’de lise 1. Sınıf plastik sanatlar eğitiminde perspektif konusu; 2009’da lise 1. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanı altında sunulmuştur. 1998 ve 2009’da lise 3. Sınıfta özgün baskı resim konusu işlenmiştir. 1998’de lise 3. Sınıf yer alan tanıtım amaçlı grafik tasarımlar konusu; 2009’da görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında grafik sanatlar olarak değiştirilmiştir. Bu açıdan 1998 ve 2009 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında perspektif, özgün baskı ve grafik tasarıma ilişkin konu başlıklarının ortak olduğu görülmüştür (1998 yılında yayımlanan öğretim programı ders konuları için bkz. Tablo 114, 2009 senesinde yayımlanan öğretim programı ders konuları için bkz. Tablo 115).

Ayrıca 2009 senesinde yayımlanan programda uygulama çalışmaları kapsamında insan figürü, peyzaj ve natürmort çizimlerinin karakalemle veya renkli resim teknikleriyle uygulanmasına ilişkin konular; 1991 ve 1998’de olduğu gibi 2009 yılında yayımlanan öğretim programında da yer almıştır. Bu anlamda desen ve renkli resim tekniklerine ilişkin uygulamalar, ilgili öğretim programlarında ortak konuları olarak kabul edilebilir (1991 senesinde yayımlanan öğretim programı ders konuları için bkz. Tablo 113, 1998 yılında yayımlanan öğretim programı ders konuları için bkz. Tablo 114, 2009 senesinde yayımlanan öğretim programı ders konuları için bkz. Tablo 115).

2009 senesinde yayımlanan öğretim programında müze eğitimi, çağdaş sanat akımları ve Türk resim sanatı tarihi, endüstriyel tasarım, fotoğraf sanatı ve tekstil tasarıma ilişkin konuların hazırlandığı; 1957, 1991 ve 1998 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında bu içeriklerin olmadığı anlaşılmıştır. Bu açıdan 1957, 1991 ve 1998 yıllarında yayımlanan öğretim programlarıyla ders konuları açısından benzerlikler gösterse dâhi 2009 yılında yayımlanan öğretim programının dönemin koşullarına göre gözden geçirilerek, detaylı şekilde hazırlandığı görülmüştür.

Tablo 116’da 2017 senesinde yayımlanan ortaöğretim kademesi Görsel Sanatlar Dersi programında bulunan ders konuları sunulmuştur.

Tablo 116

2017 Yılında Yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Konu Başlıkları

Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Sanata Giriş Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Geleneksel Türk Sanatları 1 Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Batı Resim Sanatına Genel Bakış Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Çağdaş Sanat (Günümüz Sanatı) Konu Başlığı
1. Sanatın doğuşunu ve gelişimi. 2. Güzel sanatların sınıflandırılması. 3. Sanatın toplumdaki yeri. 4. Atatürk'ün sanata ve sanat eğitime verdiği önem.	1. Geleneksel Türk sanatlarının çeşitleri. 2. Geleneksel Türk sanatlarının kültürel önemi. 3. Geleneksel Türk sanatlarının önemli temsilcileri. 4. Geleneksel Türk sanatlarında kullanılan renklerin sembolik anlamları (Türk kültüründe yer alan renklerin sembolik anlamları (Kara: kuzey, aşağı dünya, Ak: batı, yukarı dünya vb. üzerinde durulur) 5. Geleneksel sanatlara ait motiflerin biçim ve anlam özellikleri. 6. Geleneksel Türk sanatlarından minyatür ve ebru teknik özellikleri ve malzemeleri. 7. Geleneksel Türk sanatlarından minyatür ve ebrunun teknik özelliklerinin karşılaştırılması. 8. Eserlerinde geleneksel Türk sanatlarının öz ve biçim özelliklerinden yararlanan çağdaş Türk ressamı.	1. Modernizm öncesi Batı resim sanatının gelişimi (Gotik, Rönesans, Barok, Neoklasik dönem, Romantizm).	1. Postmodern sanatın genel özellikleri. 2. Modern ve postmodern dönem sanatsal çalışmalar ve sanatçıların incelenmesi (bienaller (İstanbul Bienali), Batı sanatından Marcel Duchamp, Anish Kapoor (Postmodern) ve Paul Cezanne, Richard Serra'nın (Modern); Türk Sanatından Burhan Doğançay (Postmodern) ve Nurullah Berk (Modern) vb. eserleri tanıtılarak ait oldukları dönemin (anlayış) özellikleri). 3. Günümüz sanatını teknolojik gelişmeler doğrultusunda değerlendirme.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Görsel Sanatlar ve İlgili Meslek Alanları Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Cumhuriyet Dönemi Öncesi Türk Resim Sanatı Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Modern Sanat Akımları Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Müzelerde İnceleme ve Uygulama 4 Konu Başlığı
1. Görsel Sanatların özellikleri. 2. Görsel Sanatlar alanındaki meslekler (sanat ve sanatçı anlamında telif haklarının önemi üzerinde durulur).	1. İslamiyet öncesi Türk resim sanatının gelişimi (Hun, Göktürk ve Uygur sanatları özetlenerek eser örneklerine ait görseller üzerinde öz ve biçim özellikleri vurgulanır). 2. İslamiyet sonrası Türk resim sanatının gelişimi (Selçuklu ve Osmanlı dönemi resim sanatından eser örneklerine ait görseller üzerinde öz ve biçim özellikleri vurgulanır).	1. Modern sanat akımlarının ortaya çıkış nedenleri. 2. Modern sanat akımlarının özelliklerini örneklerle (Fovizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Fütürizm, Dadaizm, Sürrealizm, soyut sanat ve Soyut Ekspresyonizm). 3. Modern sanat akımlarının temsilcileri.	1. Dünyaca ünlü müzeler. 2. Yurt dışındaki müzelerde bulunan kültürel miraslarımız. 3. Müze ve sanat galerilerinin kültürel bağların kurulmasındaki rolü. 4. Sanal Müze ziyaretleri.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Sanat Eserlerini İnceleme Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Çağdaş Türk Resim Sanatı Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Geleneksel Türk Sanatları 2 Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 4 Konu Başlığı
1. Sanat eserinin nitelikleri (özgünlük,	1. Çağdaş Türk resminin erken dönem gelişimi	1. Geleneksel Türk sanatlarının öz ve biçim	1. Çoklu figür çalışmaları.

yaratıcılık, teklik, kalıcılık, hayal gücü, estetik değer nitelikleri üzerinde durulur). 2. Sanat eserlerinde yer alan unsurlar (sanat eseri inceleme aşamalarından ilki olan “betimleme” aşamasına göre sanat eserlerinde ilk bakışta göze çarpan unsurlar üzerinde durulur). 3. Sanatsal düzenleme öğeleri ve ilkeleri (sanat eseri inceleme aşamalarından ikincisi olan “çözümleme” aşamasına göre sanatsal düzenleme öğeleri (çizgi, renk, şekil, form, doku, değer, ton) ve ilkeleri (denge, ritim, oran, hareket, zıtlık, bütünlük, örüntü) üzerinde durulur). 4. Sanat eseri yorumu (öğrencilerin sanat eseri inceleme aşamalarından üçüncüsü olan “yorumlama” aşamasına göre bir sanat eseri hakkındaki düşüncelerini belirtmeleri sağlanır). 5. İncelediği sanat eseri hakkında estetik yargıya varır (öğrencilerin sanat eseri inceleme aşamalarından dördüncüsü olan “yargı” aşamasına göre eserin hangi kurama (yansıtmacı, dışavurumcu, biçimci, işlevsel) girdiğini belirtmeleri sağlanır).	(çağdaş Türk resminin öncü ressamlarından Şeker Ahmet Paşa, Osman Hamdi Bey, Hoca Ali Rıza, Hikmet Onat ve Nazmi Ziya Güran’ın sanat üslupları ve eserleri tanıtılarak dönemin sanatsal özellikleri açıklanır). 2. Çağdaş Türk resminin grup ve temsilcilerini tanır (Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, 1914 (Çallı) Kuşağı, Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltıraşlar Derneği, D Grubu, Yeniler Grubu ve Onlar Grubunun sanat anlayışları açıklanarak önemli temsilcileri ve eserleri tanıtılır). 3. Çağdaş Türk ressamlarını ve eserlerini tanır (Mihri Müşfik, Hale Asaf, Turgut Zaim, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Zeki Faik İzer, Ferruh Başağa, Burhan Doğançay, Neşe Erdok, Şükriye Dikmen, Sabri Berkel, Nuri İyem, Turan Erol, Ahmet Yakupoğlu ve Süleyman Saim Tekcan). 4. 1950 sonrası Türk resminde bireysel eğilimlerin oluşmasındaki etkenler. 5. Türk resminde, Kurtuluş Savaşı’nı konu alan ressamları ve bu ressamların eserlerini tanır.	özelliklerinden yararlanan Batılı sanatçıları ve eserleri (Hat, minyatür, ebru, halı, kilim sanatının; Rudolph Ernst, Gustav Klimt, Henry Matisse, Paul Klee, Wassily Kandinsky, Piet Mondrian ve Jackson Pollock’un eserleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi).	2. Kompozisyonlarda nesne mekân-figür ilişkisi (uygulama çalışmaları ile).
Lise 1. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Müzelerde İnceleme ve Uygulama 1 Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Müzelerde İnceleme ve Uygulama 2 Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanat Kültürü: Müzelerde İnceleme ve Uygulama 3 Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Karikatür Sanatı Konu Başlığı
1. Türkiye’de ve dünyada müzeciliğin gelişimi. 2. Müze çeşitleri. 3. Müzelerin ve sanat galerilerinin önemi. 4. Kültürün geleceğe aktarılmasında sanat eserlerinin değer ve önemini. 5. Sanat eserlerini ve kültürel değerleri korumanın önemi.	1. Bulunulan ildeki tarihî yöreler ve tarihî eserler. 2. Ülkemizdeki müzeler (Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Gaziantep ve Hatay Mozaik Müzeleri, İstanbul Modern, Ankara Devlet Resim Heykel Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi, İstanbul İslam Sanatları Müzesi vd.).	1. Atatürk’ün müzelerimizin kurulmasındaki katkıları. 2. Müzenin eğitim amaçlı kullanımının önemi. 3. Müze ve sanat galerilerindeki eserlerden faydalanarak özgün çalışmalar yapılması.	1. Karikatürün özellikleri. 2. Mizahın kültürümüzdeki yeri. 3. Karikatür sanatının ünlü ustalar ve eserleri (Sedat Simavi, Oğuz Aral, Behiç Ak, Turhan Selçuk, Haslet Soyöz, Selçuk Demirel, Hasan Aycın, Piyale Madra, Ramize Erer’in karikatürleri incelenir). 4. Verilen bir konunun mizah anlayışı içinde karikatürize edilmesi.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Nokta ve Çizgi Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 2 Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Desen Çalışmaları 3 Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Fotoğraf Sanatı Konu Başlığı

1. Nokta ve çizginin anlatım imkânlarının, görsel sanat eserleri üzerinden incelenmesi.	1. İnsan figürünü konu alan sanat eserlerinin incelenmesi.	1. Portrenin özellikleri.	1. Fotoğrafın oluşum süreci.
2. Yüzey üzerinde nokta ve çizgiyi kullanarak açık-orta-koyu ton değerlerinden oluşan çalışmalar	2. Ölçü ve oranı kullanarak insan figürlü kompozisyon kurma.	2. Karakteristik özellikleri vurgulayarak portre çizimi (ölçü ve orana bağlı olarak).	2. Tarihsel süreç içerisinde fotoğraf sanatında kullanılan araç gereç ve malzemeler.
3. Sanatın düzenleme ilkelerinden yararlanarak nokta ve çizgi etkisine sahip doğal ve yapay nesnelerle yapılan kompozisyonlar.	3. İnsan figüründe rakursi.		3. Fotoğraf sanatının ünlü ustaları ve eserleri (Ara Güler, Şakir Eczacıbaşı, Sıtkı Fırat, Naciye Suman, Hannah Collins vb. fotoğrafları tanıtılır).
	4. Kompozisyonda mekân-figür ilişkisi.		4. Fotoğraf sanatı eserlerinin sanatın öğeleri, ilkeleri ve içerik açısından analizi.
			5. Kompozisyon kuralları dikkate alınarak fotoğraf çekimi.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Doku Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 2 Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Grafik Sanatlar Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 4 Konu Başlığı
1. Doku tanımı ve çeşitleri.	1. Sanatçı eserlerinden renkli resim tekniklerinin incelenmesi (pastel boya, sulu boya, guaj boya ve kolaj).	1. Grafik sanatların çeşitleri.	1. Soyut ve figüratif resmin farkları.
2. Nesnel doku ile görsel doku arasındaki farklar.	2. Renkli resim teknikleriyle özgün çalışmalar üretilmesi (sanatsal düzenleme ilkeleri göz önünde bulundurularak).	2. Grafik tasarımların günlük hayattaki etkileri.	2. Ebru tekniği ile soyut uygulamalar.
3. Doğal ve yapay objelerin doku özelliklerini görsel dokuya dönüştürme.		3. Tanıtım amaçlı grafik uygulamaları (bilgisayar kullanımı teşvik edilmeli).	
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Işık-Gölge ve Açık-Koyu Konu Başlığı	Lise 2. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Üç Boyutlu Çalışmalar Konu Başlığı	Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Özgün Baskı Resim Çalışmaları Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Tekstil Tasarımı Konu Başlığı
1. Işığın, objelerin görünüşünde oluşturduğu leke etkisi.	1. Heykel ve kabartma (rölyef) arasındaki farklar (Sivas Divriği Ulu Camii'nin taç kapılarının incelenmesinin yanı sıra tarihsel bir değeri olan dini bir yapının kabartmaları incelenir).	1. Özgün baskı resim teknikleri.	1. Yaşadığı çevreden tekstil tasarımına ait motifler gösterilmesi.
2. Işığın etkisiyle açık-orta-koyu değerlerin nasıl oluştuğunu resimler üzerinde açıklama.	2. Farklı malzemelerle yapılan üç boyutlu çalışmalar üretilmesi (sanatsal düzenleme ilkeleri göz önünde bulundurularak).	2. Özgün baskı resim malzemeleri.	2. Geleneksel Türk motiflerinden esinlenerek özgün tekstil tasarımlar yapılması.
3. Kompozisyonlarında açık-orta-koyu değerleri kullanarak hacim oluşturma.	3. Görsel sanat çalışmalarında renk uyumları ve zıtlıkları.	3. Özgün baskı çalışmaları.	3. Atatürk'ün Türk tekstilinin gelişimine katkıları.
Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Perspektif Konu Başlığı		Lise 3. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Renkli Resim Uygulamaları 3 Konu Başlığı	Lise 4. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme: Endüstri Ürünleri Tasarımı Konu Başlığı
1. Çevresindeki obje ve mekânlardaki perspektif görünimleri.		1. Akrilik boya resim tekniğinde kullanılan araç gereçler.	1. Sanatsal tasarım ve endüstriyel tasarım arasındaki farklar.
2. Çizgi ve renk perspektifi.		2. Akrilik boya tekniği ile geleneksel Türk	2. Endüstri ürünleri tasarımı özellikleri.

3. Tek ve çift kaçıslı perspektif çalışmaları.	minyatür sanatının renk ve biçim özelliklerinden yararlanarak özgün tasarımlar yapılması.	3. Endüstri ürünleri kapsamında özgün tasarımlar yapılması.
4. Renk perspektifi uygulamaları.		

Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:
Desen Çalışmaları 1 Konu Başlığı

1. Desen çalışmalarında ölçü ve oran.
2. Desen çalışmalarında açık-orta-koyu ton değerleri.
3. Desen çalışmalarında perspektif.
4. Desen çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkeleri.

Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:
Renk Konu Başlığı

1. Rengin oluşumu.
2. Işık-renk ve boya-renk ayrımı.
3. Renk çemberinden yararlanarak renk uyumları.
4. Sanat eserlerindeki renk uyumları.
5. Görsel sanat çalışmalarında renk uyumları ve zıtlıkları.

Lise 1. Sınıf Görsel Sanatlarda Biçimlendirme:
Renkli Resim Uygulamaları 1 Konu Başlığı

1. Renkli resim tekniklerinde kullanılan malzemeler.
2. Çalışmalarında renkli resim teknikleri.
3. Hacim oluşturmada renk değerleri.
4. Renk ve leke değerlerini özgün çalışmalarda uygulama.
5. Renkli resim çalışmalarında sanatsal düzenleme ilkeleri uygulaması.

“2017 Yılından 2018 Yılına Kadar Uygulamada Kalan Lise Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı” TTK, (2017b, Temmuz 17), Konu: ortaöğretim görsel sanatlar dersi (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) öğretim programı. (Sayı: 82). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara kaynağından alınmıştır.

Tablo 116'ya göre 2017 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programında konuların lise 1.-4. Sınıflara göre hazırlandığı görülmektedir. Programda konular, görsel sanat kültürü ve görsel sanatlarda biçimlendirme şeklinde kategorize edilmiştir.

2017 senesinde yayımlanan öğretim programında 1. Sınıf konuları: Sanata giriş, görsel sanatlar ve ilgili meslek alanları, sanat eserlerini inceleme, müzelerde inceleme ve uygulama, nokta ve çizgi, doku, perspektif, desen çalışmaları 1, renk ve renkli resim uygulamalarıdır (bkz. Tablo 116).

2017 yılında yayımlanan öğretim programında 2. Sınıf konuları: Geleneksel Türk sanatları 1, Cumhuriyet dönemi öncesi Türk resim sanatı, çağdaş Türk resim sanatı, müzelerde inceleme ve uygulama 2, desen çalışmaları 2, renkli resim uygulamaları 2, üç boyutlu çalışmalardır (bkz. Tablo 116).

2017 senesinde yayımlanan öğretim programında 3. Sınıf konuları: Batı resim sanatına genel bakış, modern sanat akımları, geleneksel Türk sanatları 2, desen çalışmaları 2, grafik sanatlar, özgün baskı resim çalışmaları, renkli resim uygulamaları 3'tür (bkz. Tablo 116).

2017 yılında yayımlanan öğretim programında 4. Sınıf konuları: Çağdaş sanat (günümüz sanatı), müzelerde inceleme ve uygulama 4, desen çalışmaları 4, karikatür sanatı, fotoğraf sanatı, renkli resim uygulamaları 4, tekstil tasarımı ve endüstri ürünleri tasarımıdır (bkz. Tablo 116).

2009 ve 2017 senelerinde yayımlanan öğretim programlarında görsel sanatlarla ilgili meslek alanları, nokta ve çizgi, ışık-gölge, açık-koyu, doku, perspektif, renk, desen, çağdaş Türk resim sanatı, üç boyutlu çalışmalar, cumhuriyet öncesi Türk resim sanatı, grafik sanatlar, özgün baskı, karikatür sanatı, fotoğraf sanatı, tekstil tasarım ve endüstri tasarımı konuları ortaktır (2009 yılında yayımlanan öğretim programı ders konuları için bkz. Tablo 115, 2017 senesinde yayımlanan ders konuları için bkz. Tablo 116).

2009'daki öğretim programında lise 2. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanı tarihî Türk süsleme sanatları konusunun yerini (bkz. Tablo 115); 2017'de lise 2. ve 3. Sınıfta geleneksel Türk sanatları 1 ve 2 dersi almıştır (bkz. Tablo 116). Ayrıca lise 4. Sınıfta

görsel sanat kültürü öğrenme alanında müzelerde inceleme ve uygulama 4 konularına, sanal müze gezisi konusu eklenmiştir. Teknolojiyle birlikte değişen sanat algısının, ortaya koyulmasında sanal müze gezisine ilişkin bir konunun, 2017 yılında yayımlanan öğretim programına dâhil edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

2009'da lise 3. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanındaki Avrupa resim sanatına genel bakış konusu (bkz. Tablo 115); 2017'de lise 3. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında batı resim sanatına genel bakış olarak değiştirilmiştir (bkz. Tablo 116). 2009'da bulunan Orta Çağ Avrupa resim sanatı, Rönesans, Barok akımları konularının Gotik, Rönesans, Barok, Neoklasik dönem ve Romantizim olarak ele alındığı anlaşılmıştır. Ancak Avrupa resim sanatına ilişkin akımların ve dönemlerin, yalnızca bir bölümünden ziyade bütün olarak öğretim programında yer almasının gerektiği söylenebilir.

2009'da lise 3. ve 4. Sınıflarda görsel sanat kültürü öğrenme alanındaki çağdaş sanat akımları 1-2 konusu 2017'de kaldırılmış; lise 3. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında modern sanat akımları ve lise 4. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında çağdaş sanat (günümüz sanatı) konuları eklenmiştir. Günümüz sanatı konu içeriğinde modernizm, postmodernizm, sanat ve teknoloji ilişkisi gibi güncel sanat konuları yer almıştır. Dolayısıyla 1957, 1991, 1998 ve 2009 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında olmayan güncel konuların 2017 senesinde yayımlanan öğretim programına eklendiği görülmektedir. Bu anlamda 2017 yılında yayımlanan öğretim programı hazırlanırken, sanattaki yeni gelişmelere dikkat edildiği söylenebilir (1957, 1991, 1998, 2009 ve 2017 yıllarında yayımlanan öğretim programlarındaki ders konuları için bkz. Tablo 112-116). 2018 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programındaki ders konuları, 2017 senesinde yayımlanan öğretim programıyla birebir aynıdır. Bu sebeple 2018 yılında yayımlanan öğretim programının ders konularına, yer verilmemiştir.

Genel olarak 1980 yılından 2019 yılına kadar altı öğretim programının yayımlandığı, ders konularının da bu öğretim programları çerçevesinde uygulandığı anlaşılmıştır. Bu öğretim programları 1957, 1991, 1998, 2009, 2017 ve 2018 seneleri itibarıyla uygulanmıştır. 1957

yılında yayımlanan öğretim programında konu başlıkları, dönem veya sınıflara göre kategorize edilmemiştir. Konuları senelere göre bölünme işi, öğretmenlere bırakılmıştır. Öğretim programında iç mekân ve mimariye ilişkin detaylı bilgilere yer verilirken; sanat tarihi, sanat eleştirisi gibi temel konuların sınırlı kaldığı görülmüştür. 1991 yılında yayımlanan öğretim programında konular, beş lise dönemine ayrılmıştır. İlgili yıllarda liselerin altı dönem olduğu dikkate alındığında, ilgili öğretim programının beş dönemden oluşmasının bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. 1991 yılında yayımlanan öğretim programında uygulama çalışmalarının yanı sıra sanat tarihi ve sanat eleştirisi gibi konulara da yer verilmiştir. Bu bakımdan 1991 yılında yayımlanan öğretim programı, 1957 senesinde yayımlanan öğretim programına göre konu dağılımı ve içeriği bakımından daha zengin olduğu söylenebilir. 1998 yılında yayımlanan öğretim programında konular lise 1.-3. Sınıflara göre ayrılmıştır. İlk defa (1957 ve 1991 yıllarında yayımlanan öğretim programlarına kıyasla) konuların, liselerin sınıflarına bölünmüştür. 1957, 1991 ve 1998 yıllarında ortaöğretim kademesi lise Resim Dersi öğretim programlarında, ders konuları benzer özellikler gösterse de her bir içerik ayrı niteliktedir. 2009 yılında yayımlanan öğretim programında ise ders konuları, lise 1.-4. Sınıflara göre bölünmüştür. 2009 senesinde yayımlanan öğretim programında ilk defa müze eğitimi, endüstriyel tasarım, fotoğraf sanatı ve tekstil tasarıma ilişkin konulara yer verilmiştir. 2017 senesinde yayımlanan öğretim programında da konular, 2009 yılında yayımlanan öğretim programında olduğu gibi lise 1.-4. Sınıflara göre bölünmüştür. Bu öğretim programında ders içerikleri günümüze uyarlanmış, güncel sanata ilişkin konular da ilk kez öğretim programına dâhil edilmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Sanat, sürekli değişen ve yenilenen bir olgudur. Doğrudan veya dolaylı biçimde siyasetten etkilenebilmektedir. Bu anlamda devlet idaresini elinde bulunduran hükûmetler de sanat ve sanatçıyla iletişim hâlinde olmuşlardır. Birçok hükûmet, eğitim ve sanatın ülkenin kalkınmasında önemli rol oynadığını düşünmüş ve bu düşünceyi politikalarına yansıtmıştır. Osmanlı döneminde devlet politikasıyla sanatın desteklendiği padişah portrelerinin yaptırılması, asker ressamların yetiştirilmesi, mühendishanelerde Resim Derslerine yer verilmesi ve sanat eğitimi veren kurumların açılması gibi faaliyetlerden anlaşılmaktadır. Fakat resim sanatının, yalnızca Osmanlı dönemindeki Batılılaşma politikalarıyla sürdürülen bir olgu olmadığı ifade edilebilir. Türkler için sanat, geçmişten günümüze bir yaşam biçimi olmuştur. Hun, Göktürk dönemindeki kurganlar ve kitabeler; Uygur Türkleri duvar resimleri, Selçuklu eserleri Türklerin sanatla ilişkisinin yüzyıllara dayandığının göstergelerinden yalnızca birkaçıdır.

29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye’de Cumhuriyet rejiminin kabul edilmesiyle ise Türk halkı 1923 yılından 1950 yılına kadar tek partili sistemle yönetilmiştir. Bu yıllarda Maarif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı), Devlet Resim ve Heykel Müzeleri, Etnografya Müzeleri, Halkevleri, Türk Dil ve Tarih Kurumu, Köy Enstitüsü, Gazi ve Ankara Üniversiteleri gibi eğitim ve sanat kurumları açılmıştır. Bu kurumlarının yanı sıra halkın sanatla buluşturulması için düzenlenen sergiler ve “Yurt Gezileri” gibi sanatsal faaliyetler

de sürdürülmüştür. 1923-1950 yılları arasında Türk Ocakları, Halkevleri ve Köy Enstitüleri'nce de Resim Dersi önemsenmiştir. Bu açıdan tek partili hükûmet döneminde, toplumsal kalkınmayı olumlu yönde etkileyebilme gücüne sahip olan eğitim ve sanatın, bir devlet politikası olarak sürdürülüp, milliyetçi ruhla geliştirilmeye çalışıldığı belirtilebilir. Eğitim sisteminin geliştirilmesi için Heyet-i İlmiye toplantıları, Millî Eğitim Şûraları düzenlenmiş ve eğitim sisteminin değerlendirilmesi için yurt dışından uzmanlar çağırılmıştır. Henüz Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış, ekonomik ve sosyal açıdan zorluklarla mücadele etmiş olan ve bu toplumsal olayların izlerini taşıyan Türkiye'de, sanat ve eğitimle kalkınmanın yanı sıra siyasal, hukuksal ve ekonomik açıdan da çeşitli inkılâpların gerçekleştirildiği söylenebilir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuksal temelleri 1921 ve 1924 Anayasaları ile resmî bir çizgiye oturtulmuştur.

1950'de yapılan genel seçimin ardından çok partili yıllara geçilmiştir. Eğitime ve sanat eğitimine önemli katkı sağlamakla birlikte sonraları siyasallaştığı düşünülmektedir. Halkevleri ve Köy Enstitüleri kapatılmıştır. Tek partili siyasal yaşamda ülkenin kalkınmasında, sanat ve eğitim önemli yer tutarken; çok partili yıllara geçişle beraber farklı politikaların ağırlık kazandığı düşünülebilir. Çok partili hayata geçilmesinden on sene sonra, 27 Mayıs 1960 tarihinde darbe yaşanmıştır. Bu darbe, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanan ilk darbe olup parlamento feshedilmiş ve yeni hükûmet kurulmuştur. 1924 Anayasası kaldırılmış ve 1961 Anayasası yürürlüğe girmiştir. Darbe sonrası kurulan MBK Hükûmeti, 15 Ekim 1961 tarihli genel seçime kadar devam etmiştir. Bu seçimden iki sene sonra, Türkiye'nin ilk Kalkınma Planı 1963'te yayımlanmıştır. Kalkınma Planlarıyla Türkiye'nin eğitim, sanat, ekonomi, kültür vd. tüm alanlarda başarıya ulaşması hedeflenmiş ve bu planlar beş senede bir tekrarlanmıştır. Türkiye'de, 1923 senesinden 1980 senesine kadar tek partili hükûmetler ve koalisyon hükûmetleri görev almıştır.

12 Eylül 1980 darbesiyle, 43. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti düşürülmüş ve 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti kurulmuştur. 1960'tan sonra gerçekleşen ikinci darbe olan 12 Eylül 1980'de tüm siyasi partiler kapatılmış ve parti liderleri yargılanmış, 1961 Anayasası kaldırılmış ve 1982 Anayasası yürürlüğe girmiştir. 1980-1983 yılları arasında hükûmet

politikalarında, sanat ve eğitimde Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı kalınması gerektiği vurgulanmıştır.

1983 yılında yapılan genel seçimle, MGK yönetimi sona ermiştir. 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri kurulmuştur. Bu dönemde döviz ulaşılabilir hâle gelmiş ve KDV uygulanmaya başlamıştır. Ayrıca Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri (1989-1990) de bu dönemde açılmıştır.

1991 senesinden 2002 senesine kadar Türkiye, koalisyon hükûmetleriyle yönetilmiş ve 49.-57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri kurulmuştur. Bu yıllarda biri 1994'te diğeri 2001'de olmak üzere iki ekonomik kriz yaşanmış ve 1997'de postmodern darbe gerçekleşmiştir.

2002'de yapılan seçimle, koalisyonlar dönemi on bir senenin ardından sona ermiş ve 2002-2018 yılları arasında tek bir siyasi parti görev almıştır. 2002'yi takip eden yıllarda dış politikada, Ortadoğu'da savaş provaları başlamış ve sınır ülke olan Türkiye durumdan olumsuz etkilenmiştir. 2007'de dünya küresel ekonomik krizi yaşanmıştır. Aynı sene içerisinde hükûmete e-muhtıra verilmiştir. 2016'da darbe girişimi olmuştur.

1946, 1950, 1954, 1957, 1961, 1965, 1969, 1973, 1977, 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 7 Haziran 2015, 1 Kasım 2015 ve 2018'de olmak üzere yalnızca yirmi genel seçim yapılmasına rağmen altmış altı hükûmet kurulmuştur. 2018'de gerçekleşen seçimle ise 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti kurulmuş ve parlamenter sistem sona ermiştir.

Rejimlerin özellikleri değiştiğinde ülkelerin kalkınma düzeyleri, gelişmişlik durumları ve devlet idaresinde izlenen politikalar da etkilenebilmektedir. Bu politikaların oluşumunda iktisadi ve demografik koşulların etkili olduğu, siyaset alanında yaşanan anlaşmazlıklar veya genel olarak toplumsal değişimlerin eğitim ile sanat alanına da yansıdığı belirtilebilir. Bu süreçte Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, hükûmet politikalarındaki yerini 1980 yılından 2019 yılına kadar tespit etmek için 44.-66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerinin programları, Kalkınma Planları ve Millî Eğitim Şûralarındaki yeri incelenmiştir. Hükûmet politikaları doğrultusunda Resim/Görsel Sanatlar Dersinin ortaöğretim kademesinde nasıl isimlendirildiği, kaçınıcı dönem ve kaçınıcı yarıyıl da yer aldığı, ders saatinin ve ders

türünün (zorunlu/seçmeli) ne olduğu, öğretim programlarında kazanımlarının ve ders konularının nasıl değiştiği de ortaya koyulmuştur.

5.1.1. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Programlarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Sonuç

1980 yılından 2019 yılına kadar 44.-66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri olmak üzere toplamda yirmi üç hükûmet kurulmuştur.

20 Eylül 1980-13 Aralık 1983 tarihlerinde 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (MGK) görev almıştır. 13 Aralık 1983 tarihinden 20 Kasım 1991 tarihine kadar 45.-48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri (ANAP) kurulmuştur. 21 Kasım 1991-18 Kasım 2002 tarihleri arasında 49.-57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri yani koalisyon hükûmetleri görev almıştır. 18 Kasım 2002-10 Temmuz 2018 tarihleri arasında 58.-65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri (AKP) faaliyet göstermiştir. 66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (AKP-MHP İttifakı) ise 10 Temmuz 2018 tarihinde kurulmuştur. Bu doğrultuda incelenen 63. ve 66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri haricindeki tüm hükûmetlerin, hükûmet programı hazırladığı anlaşılmıştır.

44.-66. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetlerin programlarının, hiçbirinde ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ilişkin bir konuya değinilmemiştir. Yalnızca 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin programında, sanat bilgisi ve estetik bilinç kazandıracak öğretim programlarının hazırlanacağı belirtilmiştir. Bu hükûmet, 17 Aralık 2015-22 Mayıs 2016 tarihleri arasında görev almıştır. İlgili tarihlerde, ortaöğretim kademesinde 2009 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı uygulamadadır. Bu açıdan 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin, hükûmet programında belirttiği hedefi gerçekleştirmediği görülmüştür. Ancak tüm hükûmet programlarında, eğitime dair gerçekleştirilmesi planlanan amaçlar bildirilmiştir.

45.-47., 49.-50., 53.-55., 57.-61., 64.-65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri programlarında sanat konusuna yer verilmiştir. Bu hükûmetlerin programlarında sanat ve sanat eğitimi politikalarının, birbirlerinden bağımsız konular olarak ele alındığı anlaşılmıştır. Sanat politikalarına, kültür veya kültür ve sanat başlığı altında yer verilmiştir.

5.1.2. 1980-2019 Yılları Arasında Hazırlanan Kalkınma Planlarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Sonuç

Stratejik olarak eğitimin durumu kalkınma politikalarında, planlarla yer almıştır. 1923 yılından 2019 yılına kadar toplamda on bir Kalkınma Planı uygulanmıştır. 1980 senesinden 2019 senesine kadar ise toplamda yedi Kalkınma Planı yayımlanmıştır. 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Beşinci Kalkınma Planının, 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Altıncı Kalkınma Planının, 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Yedinci Kalkınma Planının, 57. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Sekizinci Kalkınma Planının, 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Dokuzuncu Kalkınma Planının, 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Onuncu Kalkınma Planının; 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti döneminde ise On Birinci Kalkınma Planının hazırlandığı anlaşılmaktadır.

Kalkınma Planlarının hiçbirinde, ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersine ilişkin bir konuya yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Yalnızca 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yayımlanan Onuncu Kalkınma Planında, sanat ve estetik duyguları geliştirilmiş bireylerin yetiştirileceği bildirilmiştir. 66. Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti döneminde yayımlanan On Birinci Kalkınma Planında ise sanat eğitiminin erken yaşlardan itibaren verileceği belirtmiştir. Ancak bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için ne gibi politikaların uygulanacağı ifade edilmemiştir. Dolayısıyla Kalkınma Planlarında, ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi üzerinde durulmadığı belirlenmiştir. Ayrıca hükûmet programlarında olduğu gibi Kalkınma Planlarında da eğitim, kültür ve sanat

konularına ayrı başlıklar altında yer verildiği görülmüştür. Bu açıdan sanat, kültür politikaları içerisinde bulunan bir olgu olarak eğitimden bağımsız değerlendirilmiştir.

5.1.3. 1980-2019 Yılları Arasında Düzenlenen Millî Eğitim Şûralarında Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Sonuç

Eğitim sistemini geliştirmek için düzenlenen ilk şûra 1939 senesindedir. 1923 yılından 2019 yılına kadar toplamda on dokuz Millî Eğitim Şûrası yapılmıştır. 1980 yılından 2019 yılına kadar ise toplamda on Millî Eğitim Şûrası düzenlenmiştir. 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde Onuncu Millî Eğitim Şûrası (1981) ve On Birinci Millî Eğitim Şûrası (1982), 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On İkinci Millî Eğitim Şûrası (1988); 47. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası (1990); 50. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Dördüncü Millî Eğitim Şûrası (1993); 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Beşinci Millî Eğitim Şûrası (1996); 56. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Altıncı Millî Eğitim Şûrası (1999); 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Yedinci Millî Eğitim Şûrası (2006); 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası (2010) ve 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde ise On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası (2014) toplanmıştır. 2014 yılının beri ise Millî Eğitim Şûrası yapılmamıştır.

İncelenen Şûraların hiçbirinde, Resim/Görsel Sanatlar Dersi konusu gündeme alınmamıştır. 46. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde düzenlenen On İkinci Millî Eğitim Şûrasında (1988), 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde yapılan On Sekizinci Millî Eğitim Şûrasında (2010) ve 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde gerçekleşen On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrasında (2014) sanat eğitimi konusu ele alınmıştır. Bu anlamda On İkinci Millî Eğitim Şûrasında (1988) ve On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrasında (2014) Resim/Görsel Sanatlar Dersinin öğretim programlarına geleneksel Türk sanatlarına ilişkin konuların eklenmesi gerektiğine ilişkin karar alınmıştır. Ancak 1988'de 1957 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programı uygulanmaktadır ve

öğretim programının ders konularında geleneksel Türk sanatlarına ilişkin başlık yer almamaktadır. Dolayısıyla On İkinci Millî Eğitim Şûrasında alınan karar uygulamaya dökülmemiştir. On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrasının düzenlendiği 2014 yılında, 2009 senesinde yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı uygulamadadır ve bu öğretim programında tezhip, hat vd. konulara Tarihî Türk Süsleme Sanatları başlığı altında zaten yer verilmektedir. Bu anlamda On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrasında alınan kararın da uygulamaya dökülmediği anlaşılmıştır. 2017 ve 2018 yılında yayımlanan öğretim programlarında ise konunun başlığı Geleneksel Türk Sanatları olarak değiştirilmiştir. Bu anlamda On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrasında alınan kararın da halihazırda uygulanmakta olan bir karar olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda düzenlenen Millî Eğitim Şûralarında Resim/Görsel Sanatlar Dersini geliştirmeye ve millî eğitim sistemi içerisinde bu dersin yerini pekiştirmeye yönelik bir kararın alınmadığı, dersin gündem konusu dâhi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.4. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin İsmine Yönelik Sonuç

Resim Dersin adının Görsel Sanatlar Dersi olarak değiştirilmesi, TTK’nın 31 Aralık 2009 tarihli 337 sayılı kararına dayanmaktadır. İsim değişikliğine yönelik bu karar, 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (29 Ağustos 2007-06 Temmuz 2011) döneminde alınmıştır. Genel olarak dersin 1980 yılından 2009 yılına kadar “Resim”, 31 Aralık 2009 tarihi itibarıyla ise “Görsel Sanatlar” ismiyle yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzde de ilgili dersin, Görsel Sanatlar başlığı altında işlendiği bilinmektedir.

5.1.5. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Kaçınıcı Dönem ve Kaçınıcı Yarıyıldan Verildiğine Yönelik Sonuç

44. (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983)-66. (10 Temmuz 2018-...) Hükûmetleri dönemlerinde, ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersi tüm dönem ve yarıyıldan sürdürülmüştür. 1980 yılından 2004-2005 eğitim öğretim yılına kadar Resim Dersi, liselerde 1.-3. Sınıfların 1.-6. Dönemlerinde sürdürülmüştür. 2005-2006 eğitim öğretim yılı itibariyle liseler dört seneye çıkarılmıştır. Resim/Görsel Sanatlar Dersi 2005-2006 eğitim öğretim yılı itibariyle liselerin 1.-4. Sınıflarının 1.-8. Dönemlerinde işlenmiştir. Genel olarak Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, 1980 yılından 2019 yılına kadar liselerin tüm sınıflarında ve tüm dönemlerinde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.6. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Saatlerine Yönelik Sonuç

44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983) döneminde ders saatleri tüm sınıflarda iki saat olarak yürütülmüştür. 45. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (13 Aralık 1983-21 Aralık 1987) döneminde lise 1. ve 2. Sınıflarda iki saat; lise 3. Sınıfta ise bir saat olarak verilen dersin durumu 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine (23 Haziran 1991-20 Kasım 1991) kadar değişmemiştir. 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinden 59. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine (14 Mart 2003-29 Ağustos 2007) kadar liselerin tüm sınıflarında ikişer saat olmak üzere Resim Dersinin yer aldığı anlaşılmıştır. 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin görev aldığı 29 Ağustos 2007-06 Temmuz 2011 tarihsel aralığında, ders saatleri liselerin tüm sınıflarında bir saate indirilmiştir. 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22 Mayıs 2016-10 Temmuz 2018) döneminden itibaren ise yeniden liselerin tüm sınıflarında ikişer saat olarak yürütülmeye başlamıştır. TTK kararları ve Tebliğler Dergileri incelendiğinde ders saatlerini gösteren ders çizelgelerinde sürekli

değişiklik yapıldığı, ders saatlerinin 1980-2019 yılları arasında tutarlı hâle getirilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.7. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Ders Türüne (Zorunlu/Seçmeli) Yönelik Sonuç

Resim/Görsel Sanatlar Dersi, 44. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983) döneminden 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (29 Ağustos 2007-06 Temmuz 2011) dönemine kadar seçmeli ders türündedir. 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti döneminde ders, Görsel Sanatlar ortak dersler havuzunda seçmeli olarak yer verilmiştir. Esasen ortak dersler havuzunda yer alan diğer dersler, zorunlu ders niteliğinde iken Resim/Görsel Sanatlar Dersi bu ders havuzunda seçmeli olarak sunulmuştur. 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (06 Temmuz 2011-29 Ağustos 2014) döneminden itibaren seçmeli ve ortak dersler havuzunda, seçmeli ders türünde yer almıştır. Dolayısıyla ortaöğretim kademesinde Resim/Görsel Sanatlar Dersinin, 1980-2019 yılları arasında seçmeli ders türünde yer aldığı ve zorunlu ders türüne getirilmediği görülmüştür.

5.1.8. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye'deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Kazanımlarına Yönelik Sonuç

1980-2019 yılları arasında ortaöğretim kademesinde 1957, 1991, 1998, 2009, 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan Resim/Görsel Sanatlar Dersi öğretim programları uygulanmıştır. Bu seneler içinde uygulamaya koyulan ilk öğretim programı, 1957 yılında hazırlanmıştır. Bu program, 22. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (09 Aralık 1955-25 Aralık 1957) döneminden 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (23 Haziran 1991-20 Kasım 1991) dönemine kadar uygulamada kalmıştır. 1991 senesinde yeni Resim Dersi öğretim programı hazırlanmış, 1957 senesinde yayımlanan öğretim programı uygulamadan kaldırılmıştır.

1991 yılındaki 49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (21 Kasım 1991-25 Haziran 1993) döneminden 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (28 Haziran 1996-30 Haziran 1997) dönemine kadar yürürlükte kalmıştır. 1991 yılında yayımlanan program denenip geliştirmek üzere tasarlanmış; ancak 1998 yılına kadar yenilenmemiştir. 1957 ve 1991 yıllarında yayımlanan Resim Dersi öğretim programlarında, kazanım konusuna yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Resim/Görsel Sanatlar Dersi açısından öğretim programında kazanım konusu, ilk defa 1998 tarihli öğretim programında davranışlar başlığı altında sunulmuştur. 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (30 Haziran 1997-11 Ocak 1999) döneminde 1998 yılında yayımlanan öğretim programı hazırlanmış ve programda bulunan kazanımlar, 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (29 Ağustos 2007-06 Temmuz 2011) döneminde de sürdürülmüştür. 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (06 Temmuz 2011-29 Ağustos 2014)-64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (17 Kasım 2015-22 Mayıs 2016) dönemlerinde 2009; 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22 Mayıs 2016-10 Temmuz 2018) döneminde 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan öğretim programında yer alan kazanımlar uygulanmıştır.

1998, 2009 ve 2017 yıllarında yayımlanan ortaöğretim kademesi Resim/Görsel Sanatlar Dersinde bulunan kazanımlar kronolojik olarak ele alınmıştır. Bu anlamda öncelikli olarak 1998 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programı incelenmiştir. Bu programda, uygulama çalışmalarının yanı sıra teorik konulara yönelik kazanımlara da yer verildiği görülmüştür. Uygulama çalışmaları renkli resim teknikleri, grafik tasarım, özgün baskı resim, natürmort ve desen çalışmaları, perspektif, modelaj ve yontu, heykel ve üç boyutlu düzenlemeler olmak üzere resim sanatının ana uygulama biçimlerini öğrenmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Ayrıca temel sanat eğitimi ilke ve elemanlarına ilişkin: Nokta-çizgi, ışık-gölge, form ve renk kazanımları da hazırlanmıştır. Teorik açıdan ise sanat eğitimi, Türk mizahı, çağdaş sanat akımları, eser analizi gibi kazanımlarına yer verilmiştir. Programda sanat eleştirisi, sanat tarihi ve uygulama çalışmaları gibi temel sanat eğitimi ilkelerine ilişkin kazanımların bulunduğu görülmüştür.

2009 yılında yayımlanan öğretim programında ilk defa lise 4. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında endüstriyel tasarım, fotoğraf sanatı ve tekstil tasarım konularına ilişkin kazanımlar sunulmuştur. İnsan figürü, peyzaj ve natürmort çizimlerinin karakalemle veya renkli resim teknikleriyle uygulanmasına yönelik kazanımlar, 1998 ve 2009 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında bulunmuştur. Bu anlamda desen ve renkli resim tekniklerine ilişkin uygulamaların ilgili öğretim programlarında ortak kazanım olarak yer aldığı belirlenmiştir. 1998 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında bulunmayan 8. Güncel sanat olaylarını takip eder kazanımı, 2009'da lise 1. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında sanata giriş başlığı altında verilmiştir. Görsel sanat kültürü öğrenme alanı çağdaş sanat (günümüz sanatı) kazanımları; 1. Postmodern sanatın genel özelliklerini açıklar, 2. Modern ve postmodern dönem sanatsal çalışmalar ve sanatçılar hakkında bilgi sahibi olur, 3. Günümüz sanatını teknolojik gelişmeler doğrultusunda değerlendirir konulu güncel sanatlara ilişkin kazanımlar 1998 ve 2009 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında bulunmazken; 2017'deki öğretim programında ilk defa yer aldığı anlaşılmıştır.

2017 yılından yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı ile 2018 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programının kazanımlarının birebir aynı olduğu görülmüştür. Bu açıdan 2018 yılında yayımlanan öğretim programında, kazanımlar açısından herhangi bir değişiklik yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 2017 ve 2017 yılında yayımlanan öğretim programının devamı olarak nitelendirilebilecek olan 2018 senesinde yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programlarında teknolojinin ve güncel sanatın takip edilmesine yönelik kazanımların bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzde de ortaöğretim kademesinde, 2018 senesinde yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programının uygulamada olduğu bilinmektedir.

5.1.9. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’deki Hükûmet Politikaları Doğrultusunda Ortaöğretim Kademesinde Yürütülen Resim/Görsel Sanatlar Dersinin Öğretim Programlarında Yer Alan Ders Konularına Yönelik Sonuç

22. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (09 Aralık 1955-25 Aralık 1957) döneminde hazırlanan 1957 yılında yayımlanan ortaöğretim kademesi Resim Dersi öğretim programında yer alan ders konuları, 48. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (23 Haziran 1991-20 Kasım 1991) dönemi de dâhil olmak üzere değiştirilmemiştir.

49. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (21 Kasım 1991-25 Haziran 1993) dönemindeki 1991 senesinde yayımlanan öğretim programı ders konuları, 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (28 Haziran 1996-30 Haziran 1997) döneminde de uygulanmıştır.

55. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (30 Haziran 1997-11 Ocak 1999) döneminde 1998 yılında yayımlanan öğretim programı hazırlanmış ve programda yer alan ders konuları, 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (29 Ağustos 2007-06 Temmuz 2011) döneminde de sürdürülmüştür.

61. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (06 Temmuz 2011-29 Ağustos 2014)-64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (17 Kasım 2015-22 Mayıs 2016) dönemlerinde 2009; 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti (22 Mayıs 2016-10 Temmuz 2018) döneminde 2017 ve 2018 yıllarında yayımlanan öğretim programında yer alan ders konuları uygulanmıştır. 2017 ve 2018 senesinde yayımlanan öğretim programındaki ders konuları aynıdır. Günümüzde de 2018 yılında yayımlanan öğretim programının yürürlükte olduğu bilinmektedir.

1998, 2009 ve 2017 yıllarında yayımlanan ortaöğretim kademesi Resim/Görsel Sanatlar Dersinde bulunan ders konuları kronolojik olarak ele alınmıştır. Bu anlamda öncelikli olarak 1957 yılında yayımlanan öğretim programı incelenmiştir. Bu programda konuların senelere bölünmesi işi öğretmene bırakılmıştır. Ayrıca Resim Derslerinin diğer derslerle ilgisi adlı bölüm için resim öğretmenlerinin diğer öğretmenlerle iş birliği yapmaları istenmiştir. Perspektif konusunun ise 1. Sınıftan 3. Sınıfa kadar kademeli olarak detaylandırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca 1957’de içerikler A. Tabiattan resim, B.

Resim derslerinin diğer derslerle ilgisi, C. Perspektif, D. Güzel sanatlara ait bilgiler olmak üzere dört konu alanına ayrılmıştır. 1957 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programının, ders konularına yönelik bir program olduğu görülmüştür.

1991 yılında yayımlanan Resim Dersi öğretim programında konu başlıkları 1.-5. Dönem olmak üzere düzenlenmiştir. Dolayısıyla sınıf bilgisi üzerinden başlıklar belirlenmemiştir. Bu öğretim programının yayımlandığı yıllarda liseler üç sınıf ve altı dönemden oluşmaktadır. 1991 yılında yayımlanan öğretim programında, bir dönem eksik konu bilgisi verildiği anlaşılmıştır. 1991 yılında yayımlanan öğretim programında ise konular 1. Dönemde modelden desen çalışma; 2. Dönemde temel sanat eğitiminde renk bilgisi ve sanat eserlerine yaklaşım; 3. Dönemde temel sanat eğitimi ve grafik tasarım; 4. Dönemde yağlı boya resim çalışmaları; 5. Dönemde üç boyutlu çalışmalar olmak üzere planlanmıştır. 1957 senesinde yayımlanan öğretim programında mimarlık alanına ilişkin bilgiler, Biyoloji Dersiyle Resim Dersini ilişkilendirmek gibi konu başlıklarının; 1991 yılında yayımlanan öğretim programında yer almadığı; 1991 senesinde yayımlanan öğretim programının 1957 senesine kıyasla sanat tarihi, uygulama çalışmaları ve eser analizi gibi konu başlıklarına ve konu içeriklerine de yer verilerek detaylı şekilde hazırlandığı anlaşılmıştır.

1991 yılında yayımlanan öğretim programından farklı olarak 1998'deki öğretim programında, lise 1. Sınıfta temel plastik sanatlar eğitimine giriş, sanat eğitimi, plastik sanatlar eğitiminde perspektif, renkli resim teknikleri, çağdaş sanat akımlarına genel bir bakış; lise 2. Sınıfta sanat eğitimi ve yaratıcılık, renkli resim teknikleri, resmin diğer sanat dallarıyla birlikteliği, Türk mizahı, bilim ve sanat; lise 3. Sınıfta sanat ve insan, tanıtım amaçlı grafik tasarımlar, özgün baskı resim, çağdaş sanat akımları, Türk resim sanatı, sanat eserlerini inceleme, cansız modelden (natürmort) çizim ve yağlı boya çalışmalarının yürütüldüğü görülmüştür.

2009 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programında konular 1.-4. Sınıflara göre düzenlenmiştir. Programda öğrenme alanları görsel sanat kültürü, görsel sanatlarda biçimlendirme, tarihî çevre ve müze bilinci olarak üçe ayrılmıştır. 2009 senesinde

yayımlanan öğretim programında 1. Sınıf konuları: Sanata giriş, görsel sanatlarla ilgili meslek alanları, sanat eserlerini inceleme, nokta ve çizgi, ışık-gölge ve açık-koyu, doku, perspektif, renk, renkli resim uygulamaları, desen çalışmaları 1, tarihî çevre ve müzelerde inceleme ve uygulamadır. 2. Sınıf konuları: Türk süsleme sanatları, çağdaş Türk resim sanatı desen çalışmaları 2, renkli resim uygulamaları, üç boyutlu çalışmalar, tarihî çevre ve müzelerde inceleme ve uygulamadır. 3. Sınıf konuları: Avrupa resim sanatına genel bakış, çağdaş sanat akımları 1, desen çalışmaları 3, grafik sanatlar, özgün baskı resim, renkli resim uygulamaları, tarihî çevre ve müzelerde inceleme ve uygulamadır. 4. Sınıf konuları: Çağdaş sanat akımları 2, desen çalışmaları 4, karikatür sanatı, fotoğraf sanatı, renkli resim uygulamaları 4, tekstil tasarım, endüstriyel tasarım, tarihî çevre ve müzelerde inceleme ve uygulamadır.

1998’de lise 1. Sınıf plastik sanatlar eğitiminde perspektif konusu; 2009’da lise 1. Sınıfta görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanı altında sunulmuştur. 1998 ve 2009’da lise 3. Sınıfta özgün baskı resim konusu işlenmiştir. 1998’de lise 3. Sınıf yer alan tanıtım amaçlı grafik tasarımlar konusu; 2009’da görsel sanatlarda biçimlendirme öğrenme alanında grafik sanatlar olarak değiştirilmiştir. Bu açıdan 1998 ve 2009 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında perspektif, özgün baskı ve grafik tasarıma ilişkin konu başlıklarının ortak olduğu görülmüştür. Ayrıca 2009 senesinde yayımlanan programda uygulama çalışmaları kapsamında insan figürü, peyzaj ve natürmort çizimlerinin karakalemle veya renkli resim teknikleriyle uygulanmasına ilişkin konular; 1991 ve 1998’de olduğu gibi 2009 yılında yayımlanan öğretim programında da yer almıştır. Bu anlamda desen ve renkli resim tekniklerine ilişkin uygulamalar, ilgili öğretim programlarında ortak konulardır.

2009 senesinde yayımlanan öğretim programında müze eğitimi, çağdaş sanat akımları ve Türk resim sanatı tarihi, endüstriyel tasarım, fotoğraf sanatı ve tekstil tasarıma ilişkin konuların hazırlandığı; 1957, 1991 ve 1998 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında bu içeriklerin olmadığı anlaşılmıştır. Bu açıdan 1957, 1991 ve 1998 yıllarında yayımlanan öğretim programlarıyla ders konuları açısından benzerlikler gösterse dâhi 2009 yılında

yayımlanan öğretim programının dönemin koşullarına göre gözden geçirilerek, detaylı şekilde hazırlandığı anlaşılmıştır.

2017 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programında konuların 1.-4. Sınıflara göre hazırlandığı görülmektedir. Programda konular, görsel sanat kültürü ve görsel sanatlarda biçimlendirme şeklinde kategorize edilmiştir. 2017 senesinde yayımlanan öğretim programında 1. Sınıf konuları: Sanata giriş, görsel sanatlar ve ilgili meslek alanları, sanat eserlerini inceleme, müzelerde inceleme ve uygulama, nokta ve çizgi, doku, perspektif, desen çalışmaları 1, renk ve renkli resim uygulamalarıdır. 2. Sınıf konuları: Geleneksel Türk sanatları 1, Cumhuriyet dönemi öncesi Türk resim sanatı, çağdaş Türk resim sanatı, müzelerde inceleme ve uygulama 2, desen çalışmaları 2, renkli resim uygulamaları 2, üç boyutlu çalışmalardır. 3. Sınıf konuları: Batı resim sanatına genel bakış, modern sanat akımları, geleneksel Türk sanatları 2, desen çalışmaları 2, grafik sanatlar, özgün baskı resim çalışmaları, renkli resim uygulamaları 3'tür. 4. Sınıf konuları: Çağdaş sanat (günümüz sanatı), müzelerde inceleme ve uygulama 4, desen çalışmaları 4, karikatür sanatı, fotoğraf sanatı, renkli resim uygulamaları 4, tekstil tasarımı ve endüstri ürünleri tasarımıdır.

2009'da lise 3. ve 4. Sınıflarda görsel sanat kültürü öğrenme alanındaki çağdaş sanat akımları 1-2 konusu 2017'de kaldırılmış; lise 3. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında modern sanat akımları ve lise 4. Sınıfta görsel sanat kültürü öğrenme alanında çağdaş sanat (günümüz sanatı) konuları eklenmiştir. Günümüz sanatı konu içeriğinde modernizm, postmodernizm, sanat ve teknoloji ilişkisi gibi güncel sanat konuları yer almıştır. Dolayısıyla 1957, 1991, 1998 ve 2009 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında olmayan güncel konuların 2017 senesinde yayımlanan öğretim programına eklendiği görülmektedir. Bu anlamda 2017 yılında yayımlanan öğretim programı hazırlanırken, sanattaki yeni gelişmelere dikkat edildiği belirlenmiştir. 2018 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programındaki ders konuları, 2017 senesinde yayımlanan öğretim programıyla birebir aynıdır. Günümüzde de ortaöğretim kademesinde, 2018 yılında yayımlanan Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı uygulamadadır.

5.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda uygulamaya ve ileride yapılacak olan araştırmalara ilişkin birtakım öneriler sunulmuştur.

Uygulamaya yönelik öneriler:

1. Kendini etkili şekilde ifade etme, eleştirel düşünme, etik ve insani değerleri benimseme, yaratıcılığını ortaya çıkarma ve kullanma, sanat eserlerini koruma, kültür ve sanat konusunda bilince sahip olma gibi Görsel Sanatlar Dersi kazanımları üzerinde durularak, okulöncesinden yükseköğretime kadar ders hükûmet politikalarıyla desteklenebilir. Bu amaçla, tüm vatandaşların konuya yönelik farkındalık ve duyarlılık oluşturmaları sağlanabilir.
2. Dönem hükûmetleri, kendilerinden önce görev alan hükûmetlerin Görsel Sanatlar Dersi politikalarını inceleyebilir ve mevcut durum tespiti yapabilir. Bu sayede tüm öğretim kademelerinde, bütüncül ve birbirini destekleyen politikalar takip edilebilir.
3. Hükûmetler programlarında, öğretim kademelerinde uygulanacak Görsel Sanatlar Dersi politikaları hakkında gündeme alınacak maddeler, benimsenecek metotlar, gerçekleştirilmesi istenen hedefler ve sonuçta alınan konuya yönelik alınan kararlar belirtilebilir. Bu kararların uygulanıp uygulanmadığına ilişkin geri bildirim sistemi oluşturulabilir.
4. Kalkınma Planlarının eğitim bölümlerinde, tüm öğretim kademelerinde Görsel Sanatlar Dersine yer verebilir. İlgili Planlarda, derste benimsenecek metotlar, gerçekleştirilmesi istenen hedefler ve konuya yönelik alınan kararlar bildirilebilir. Bu kararların uygulanıp uygulanmadığına ilişkin geri bildirim sistemi oluşturulabilir.
5. 2014 senesinden beri düzenlenmeyen Millî Eğitim Şûraları, yeniden hayata geçirilebilir. Bu şûralarda, tüm öğretim kademelerinde Görsel Sanatlar Dersi ayrı bir başlık altında değerlendirilebilir. Gündem maddeleri; ilgili dönemin toplumsal, kültürel ve sanatsal gereksinimlerine göre hazırlanabilir. Bu doğrultuda dersin, mevcut öğretim programlarındaki durumu, günün gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığı ve

Türkiye’de bulunan tüm eğitim kurumlarında nasıl yürütüldüğü (ders ismi, kaçınıc dönem ve kaçınıc yarıyıld yer aldığı, ders saatleri, ders türü (zorunlu/seçmeli), öğretim programlarında bulunan kazanımlar ve ders konuları açısından), ders amaçlarına ve işlevlerine yönelik uygulamaların neler olduğı, bu uygulamaların öğrenciler tarafından benimsenip benimsenmediğı gibi konular üzerinde durulabilir. Şûra sonrasında alınan kararların, uygulanıp uygulanmadığına ilişkin geri bildirim sistemi oluşturulabilir.

6. Okulöncesinden yükseköğretime kadar ilgili dersin adı ve alanı, Görsel Sanatlar olarak standart hâle getirilebilir. Bu durumda öğretim programlarında yer alan kazanımlar ve ders konularının da yenilenmesi gerekebilir.
7. Görsel Sanatlar Dersi uygulama çalışmaları, sanat tarihi, sanat eleştirisi, estetik gibi disiplinleri içermektedir. Bu nedenle ders saatlerinin, bir saate indirilmemesi ve ortaöğretim kademesinin tüm dönem, yarıyıl ve sınıflarında en az iki saat olarak yer alması sağlanabilir.
8. Kendine özgü amaçları, yöntemleri, konuları ve uygulamaları barındıran Görsel Sanatlar Dersi, seçmeli olarak yürütölmeye devam ettiğı taktirde amaçlarını gerçekleştiremeyebilir. Bu sebeple ders, zorunlu hâle getirilebilir.
9. Öğretim programlarında bulunan kazanımlar ve ders konularının, dönemin toplumsal ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı, sanat eğitimcileri başta olmak üzere disiplinler arası bir kurul oluşturularak belirli aralıklarla değerdendirilebilir. Günümüzde ortaöğretim kademesinde uygulanan öğretim programının, kazanımlar ve ders içerikleri açısından etkin olduğı söylenebilir. Ancak dersin saatlerinin, bir ila iki saat şeklinde değışkenlik göstermesi ve dersin zorunlu hâle getirilmemesi nedeniyle ilgili öğretim programında bulunan kazanımlar ve ders konularının tamamlanması, öğrenciler tarafından benimsenmesi mümkün olmayabilir. Bu bakımdan ders saatleri en az iki olarak ve ders türü de zorunlu hâle getirilerek, öğretim programlarında bulunan kazanımlar ve ders konularının etkin şekilde öğrencilere aktarılması sağlanabilir. Ayrıca bu kazanımların ve ders konularının, öğrenciler tarafından benimsenip

benimsenmediği ölçülebilir ve raporlarla Millî Eğitim Bakanlığına, ilgili kurum ve kuruluşlara sunulabilir.

10. Görsel Sanatlar, yerel yönetimlerce Türkiye'nin tüm illerinde desteklenebilir. Yerel yönetimler düzenli olarak sanata ilişkin sempozyum, konferans ve seminer gibi çalışmalar yürütebilir. Bireylerin, sanata karşı olumlu bakış açıları geliştirmeleri adına sergiler düzenlenebilir.

İleri araştırmalara yönelik öneriler:

Bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılara;

1. Hükûmet politikalarının sanat eğitime etkisinin okulöncesi, ilköğretim veya yükseköğretim kademelerini kapsayacak şekilde araştırılması,
2. Yerel yönetimlerin sanat eğitime etkisinin incelenmesi,
3. Yaygın eğitim kapsamında uygulanan hükûmet politikalarının, sanat eğitime etkisinin araştırılması,
4. Gelişmiş ülkelerde ve Türkiye'de uygulanan Görsel Sanatlar Dersi politikalarının kıyaslanması,
5. Belirlenecek olan bir öğretim kademesinde Görsel Sanatlar Dersinin genel durumunun; nasıl isimlendirildiğinin, ders saatlerinin, ders türünün (zorunlu/seçmeli), derste kullanılan ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin incelenmesi,
6. 1923 yılından 2019 yılına kadar uygulanan ve 1949, 1957, 1991, 1998, 2009, 2017, 2018 tarihlerinde yayımlanan ortaöğretim kademesi Resim/Görsel Sanatlar Dersi öğretim programlarında bulunan amaçların veya ölçme değerlendirme yöntemlerinin karşılaştırılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

100 Günlük İcraat Programı. (2018). Ankara: Cumhurbaşkanlığı.

1982 Anayasası. (t.y.). *Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası*.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> sayfasından erişilmiştir.

2023 Eğitim Vizyonu. (2018). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

62. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programı. (2014). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık.

64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programı. (2015). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık.

65. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Programı. (2016). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık.

Akalın, T., Başar, G., Çevik, K., S.& Kanat, S. (2012). *1983'ten günümüze siyasi partilerin kültür ve sanat politikaları*. Ankara: Öncü.

Akkutay, Ü. (1996). *Millî eğitimde yabancı uzman raporları*. Ankara: Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı.

Akman, K. (t.y.). *Geçmişten günümüze seçimler*. <https://www.akademikkaynak.com/wp-content/uploads/2018/04/se%C3%A7imler.pdf> adresinden erişilmiştir.

AKP. (2020). 61.-66. *Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri*. <https://www.akparti.org.tr/ak-kadro/hukumetler/hukumet/> sayfasından erişilmiştir.

- Akyıldız, A. (2016). Demokrasinin sayılarla sınavı: seçim sistemleri. *Journal Of Judgments By The Court Of Jurisdictional Disputes/Uyusmazlik Mahkemesi Dergisi*, (7), 127-148. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/229897> sayfasından erişilmiştir.
- Akyüz, Y. (2000). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Millî Eğitim.
- Altan, C. (2005). Genel seçimler-yerel seçimler ilişkisi (1983-2004). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 174-190. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/69852> sayfasından erişilmiştir.
- Altıncı Kalkınma Planı. (1990). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Altıncı Millî Eğitim Şûrası. (1957). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.
- Altuner, H. (2007). *Türkiye’de ortaöğretim müfredatındaki sanat tarihi derslerinin tarihi süreç içinde değerlendirilmesi ve Avrupa birliği ülkeleriyle karşılaştırılması*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Altunya, N. (2000). *Köy enstitüleri sisteminin düşünsel temelleri*. Ankara: Özkan.
- Armaoğlu, F. (2008). *20. yüzyıl siyasi tarihi*. İstanbul: Alkım.
- Arslan, S. (2013). *Türkiye Cumhuriyeti hükûmetlerinin politikalarında resim sanatı (1923-2013)*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sayfasından erişilmiştir.
- Arslan, S. (2018). *Milliyetçi cephe hükûmetlerinin eğitim politikaları*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sayfasından erişilmiştir.
- Arslan, Z. (2019). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (gerekçeli)*. Ankara: Anayasa Mahkemesi.
- Artut, K. (2013). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı.

- Bakanlar Kurulu. (t.y.). *Parlamento Terimleri Sözlüğü* içinde.
<https://www.tbmm.gov.tr/psozluk.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Bakkal, İ. (1999). *Köy Enstitüleri (kuruluşu, faaliyetleri ve kapanışı)*. (Yüksek lisans tezi).
<https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Başkan, S.(2014). *Başlangıcından Cumhuriyet dönemine kadar Türklerde resim*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Beceren, E. & Kalağan, G. (2007). Başkanlık ve yarı-başkanlık sistemi; Türkiye’de uygulanabilirliği tartışmaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 163-181. <https://ticaret.edu.tr/uploads/Kutuphane/dergi/s11/M00166.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Beşinci Kalkınma Planı. (1985). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Beşinci Millî Eğitim Şûrası. (1953). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.
- Birinci Kalkınma Planı. (1963). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Birinci Millî Eğitim Şûrası. (1939). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.
- Boztepe, M. (2018). 2017 yılı anayasa değişikliği sonrası cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin hukuki rejimi. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 5-30. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1102267> sayfasından erişilmiştir.
- Bryman, A. (2008). *Social research methods*. New York: Oxford University.
- Buyurgan, S.& Buyurgan, U. (2007). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyet’inde ilk ve ortaöğretim (tarihi gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Copeaux, E. (2000) *Türk tarih tezinden Türk-İslam sentezine* (A. Berkay, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün & S.B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal.

Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı. (2019). Ankara: Hazine ve Maliye Bakanlığı.

Cunta. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=POL%C4%B0T%C4%B0KA sayfasından erişilmiştir.

Çakır, C. (2016). *Türkiye’de millî eğitim politikalarının oluşmasında aktörlerin rolü*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Çetinsaya, G. (2010, Aralık). *Cumhuriyet’in 87. yılında Türk dış politikası: süreklilik ve değişim*. Cumhuriyet’in 87. Yılında Anayasa ve Dış Politika Tartışmaları Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.

Çınar, Y. & Göksel, T. (2019). *Türkiye’de yeni seçim sistemi ve cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine ilişkin sayısal analizler ve politika önerileri*. Ankara: TEPAV.

Çiftçioğlu, İ. (2007). Atatürk’ün Türk eğitimi hakkında görüş ve uygulamaları. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi*, (13), 1-14.
<https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/9383/makaleler/13/arastirmax-ataturkun-turk-egitimi-hakkindaki-gorus-uygulamalari.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Darbe. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde. <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.

Darendelioğlu, İ. (1977). *Türkiye’de milliyetçilik hareketleri*. İstanbul: Toker.

Demirtaş, Ş. (1998). *Türkiye’de 1991-1995 dönemi koalisyon hükûmetleri ve siyasi muhalefet*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Doğan, İ. (2012). *Türk eğitim tarihin ana evreleri*. Ankara: Nobel.

Doğan, M. (1996). *Büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: İz.

Doktrin. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=POL%C4%B0T%C4%B0KA sayfasından erişilmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı. (2006). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası. (1974). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

Dördüncü Kalkınma Planı. (1979). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Dördüncü Millî Eğitim Şûrası. (1949). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

Durgun, B. G. (2017). Anayasa referandumu ve cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi. *Yeni Türkiye*, 94, 1-6. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1095148> sayfasından erişilmiştir.

Erbay, M. (1997). *Plastik sanatlar eğitimi'nin gelişimi*. İstanbul: Boğaziçi.

Eren, H. (Ed.). (1982). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ernas, B. (2019). *II. Dünya savaşı döneminde Türkiye'de eğitim politikaları (1939-1945)*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sayfasından erişilmiştir.

Ertem, B. & Altunel, M. C. (2011). İstanbul imarındaki tarihi eser kaybının tarih ve turizm açısından incelenmesi: Karaköy-Kabataş bölgesi. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, 2(4), 61-79. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/273570> sayfasından erişilmiştir.

Ertürk, S. (1982). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelkentepe.

- Fendoğlu, T. H. (2012). Başkanlık sitemi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), 39-60. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/208407> sayfasından erişilmiştir.
- Gökalp, Z. (2018). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Historia.
- Gökay, M. (2011). Sanat eğitimi tarihi. A. O. Alakuş & L. Mercin (Ed.), *Sanat eğitimi ve görsel sanatlar öğretimi içinde* (s.52-75). Ankara: Pegem.
- Gökçe, O. & Çukurçayır, A. (2009). *Bilimsel araştırma teknikleri*. Konya: Çizgi.
- Göküş, M. (2010). 1960-1980 döneminde Türk kamu bürokrasisinin hukuki, ekonomik ve toplumsal değişimi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 203-202. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423937084.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Günçavdı, Ö. & Bayar, A. A. (2011). AKP'nin ekonomi politikalarının gelir eşitsizliği üzerine etkisi. *Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi, Araştırma Notu*, 11(122). <https://betam.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2011/10/ArastirmaNotu1221.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Güven, İ. (2014). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem.
- Güvenç, B. (1995). *Türk kimliği kültür tarihinin kaynakları*. İstanbul: Remzi.
- Güvenoyu. (t.y.). *Parlamento Terimleri Sözlüğü* içinde. <https://www.tbmm.gov.tr/psozluk.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Haytoğlu, M. (2017). *Karşılaştırmalı seçim sistemleri ve Türkiye için bir model önerisi*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Hesapçıoğlu, M. (2009). Türkiye'de cumhuriyet döneminde eğitim politikası ve felsefesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 121-138. <http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/1062/1062SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> sayfasından erişilmiştir.

İkinci Kalkınma Planı. (1968). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

İkinci Millî Eğitim Şûrası. (1943). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

İkiz, S.A. (2017, Mayıs). *Türkiye’de ekonomik stabilite ve darbeler*. Uluslararası Darbe Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

İktidar. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde. <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.

İlga Etmek. (t.y.). *Parlamento Terimleri Sözlüğü* içinde. <https://www.tbmm.gov.tr/psozluk.htm> sayfasından erişilmiştir.

İnan, A. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk devrimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

İnan, A. & İnan, A. (2015). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

Karpat, K. (2010). *Türk demokrasi tarihi*. N. Albayrak (Ed.). İstanbul: Timaş.

Karpat, K. (2019). *Kısa Türkiye tarihi 1800-2012*. İstanbul: Timaş.

Kasaba, R. (2016). *Türkiye tarihi 1839-2010 modern dünyada Türkiye*. İstanbul: Kitap.

Katıracı, M. (2020). *Görsel sanatlar öğretimi*. Ankara: Nobel Akademik.

Kerimoğlu, Z. (2006). *1946-1960 arası uygulanan eğitim politikası*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sayfasından erişilmiştir.

Kırıçoğlu, O. T. (2002). *Sanatta eğitim*. Ankara: Pegem.

Kışlalı, A. T. (1987). *Siyaset bilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Koç, G. E. (2017). Öğretimin planlanması ve uygulanması. A. Doğanay (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (s.413-450). Ankara: Pegem.

Koçak, H. & Durna, Z. F. (2017, Mayıs). *15 Temmuz 2016 darbe girişimi ve Türk toplumu*. Uluslararası Darbe Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Koçak, K. (1998). *Cumhuriyetten günümüze tarih anlayışı ve ortaöğretim kurumlarında tarih öğretimi (1923-1992)*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Köktürk, G. V. (2013). *Türk sosyolojisinde metodolojik değişmeler 1980-2003*. İstanbul: Doğu.

Köstepen, A. (2017, Mayıs). *2013-2016 yılları arasında Türkiye'de gerçekleşen darbe girişimlerinin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri*. Uluslararası Darbe Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Kurtuluş, Y. (2000). *Türkiye'de sanat eğitimi tarihi (1950-1999)*. *Genel eğitimde ve öğretmen yetiştiren kurumlarda resim/resim-iş bölümleri ve dersleri*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Kurtuluş, Y. (2001). *Köy Enstitülerinde sanat eğitimi ve Tonguç*. Ankara: Güldikeni.

Liberalizm. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=POL%C4%B0T%C4%B0KA sayfasından erişilmiştir.

Lüleci, Y. (2015). *Tek parti döneminde iktidar ve sanat*. İstanbul: İskenderiye.

Mardin, S. (1992). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim.

Mardin, S. (2006). *Türkiye'de toplum ve siyaset*. İstanbul: İletişim.

MEB & OECD. (1990). *Millî eğitim politikaları incelemesi Türkiye OECD raporu ekonomi iş birliği ve Kalkınma teşkilatı*. Ankara: MEB.

MEB. (2010). *Talim ve terbiye kurulu başkanlığı ilk ders genelgesi*. www.meb.gov.tr/ttkb sayfasından erişilmiştir.

- MEB. (2018). *Görsel Sanatlar Dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. Sınıflar)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018121111026326-GORSEL%20SANATLAR.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- MEB. (t.y.). *Heyet-i ilmiye toplantıları*. <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuz-mill-egitim-sralari/icerik/328> sayfasından erişilmiştir.
- Mercin, L., & Alakuş, A. O. (2007). Birey ve toplum için sanat eğitiminin gerekliliği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 14-20. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/787186> sayfasından erişilmiştir.
- Mermer, A. (2018). *Türk milliyetçiliğinin değişimi ve siyasal kimlik olarak inşası: Adalet ve Kalkınma Partisi*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Nart, Ç. E. (2010). Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin dış ticareti üzerine etkileri: panel veri analizi. *Journal of Yaşar University*, 17(5), 2874-2885. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179262> sayfasından erişilmiştir.
- Neuman, W. L. (2017a). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* (1. cilt) (S.Özge, Çev.). Ankara: Yayın Odası.
- Neuman, W. L. (2017b). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* (2. cilt) (S.Özge, Çev.). Ankara: Yayın Odası.
- Okyar, O. & Seyitdanlıoğlu, M. (1997). *Fethi Okyar'ın anıları Atatürk-Okyar ve çok partili Türkiye*. Ankara: Türkiye İş Bankası.
- On Altıncı Millî Eğitim Şûrası. (1999). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.
- On Beşinci Millî Eğitim Şûrası. (1996). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.
- On Birinci Kalkınma Planı. (2019). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

On Birinci Millî Eğitim Şûrası. (1982). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası. (2014). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

On Dördüncü Millî Eğitim Şûrası. (1993). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

On İkinci Millî Eğitim Şûrası. (1988). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

On Sekizinci Millî Eğitim Şûrası. (2010). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

On Üçüncü Millî Eğitim Şûrası. (1990). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

On Yedinci Millî Eğitim Şûrası. (2006). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

Onuncu Kalkınma Planı-2018 Yılı Programı. (2018). Ankara: Kalkınma Bakanlığı.

Onuncu Kalkınma Planı. (2013). Ankara: Kalkınma Bakanlığı.

Onuncu Millî Eğitim Şûrası. (1981). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

Ortaylı, İ. (2002). *Gelenekten geleceğe*. İstanbul: Ufuk.

Ortaylı, İ. (2016). *Türklerin tarihi 2*. Z. Berktaş & A. Koçal (Ed.). İstanbul: Timaş.

Ortaylı, İ. & Küçükaya, İ. (2013). *1923 Cumhuriyet'in ilk yüzyılı 2023*. İstanbul: Timaş.

Özakman, T. (1999). *Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet kronolojisi*. Ankara: Bilgi.

Özdemir, A. (2019). *Hükûmet sistemleri politiği: Türkiye üzerine karşılaştırmalı bir analiz*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Özdemir, K. (2000). *Siyasi tarihi (1960-1980)*. İstanbul: Cem.
- Özdemir, S. (2012). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Nobel.
- Özgan, A. (2008). *28 Şubat sürecinin siyasal açıdan neden ve sonuçları*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özkeçeci, B. (2012). *Koalisyon hükûmetleri ve Türk dış politikasının oluşturulması*. Ankara: Nobel.
- Özsezgin, K. (1999). *Cumhuriyet'in 75 yılında Türk resmi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Öztürk, C. (2017). Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim. M. Şişman (Ed.), *Eğitim tarihi* içinde (s.228-268). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Öztürk, Ö. (2009). *1980 sonrasında Türkiye'de millî eğitim ideolojisi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Pekmezci, H. (2008, Mayıs). *Gazi eğitim enstitüsü resim-iş bölümü ve Bauhaus*. Türkiye'de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul.
- Politika. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=POL%C4%B0T%C4%B0KA sayfasından erişilmiştir.
- Rado, Ş. (t.y.). *Hayat büyük Türk sözlüğü*. İstanbul: Hayat.
- Raynaud, P. (2003). Liberalizm. M. Bayka (Ed.), N. K. Sevil (Çev.), *Siyaset felsefesi sözlüğü* içinde (s.533-542). İstanbul: İletişim.
- Sakaoğlu, N. (1991). *Osmanlı eğitim tarihi*. İstanbul: İletişim.
- San, İ. (2010). *Sanat eğitimi ve kuramları*. Ankara: Ütopya.
- Sarınay, Y. (2004). *Türk milliyetçiliğinin tarihi gelişimi ve Türk ocakları*. İstanbul: Ötüken.
- Sekizinci Kalkınma Planı. (2001). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Sekizinci Millî Eğitim Şûrası. (1970). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.

Sinclair, J. (1995). *Collins cobuild english dictionary*. London: Harper Collins.

Siyasi Parti. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde. <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.

T.C. Millî Birlik Komitesi. (1960). *Genel Kurul Toplantısı, Açık Birleşim Tutanağı, 2'nci Birleşim*, Cilt: 1, 11 Temmuz 1960.

Tan, M. (2008). *Türkiye'de askeri müdahalelerin siyasal istikrar üzerindeki etkileri*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Tangülü, Z. (2012). Demokrat parti dönemi eğitim politikaları (1950-1960). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 389-410. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/256490> sayfasından erişilmiştir.

Tansuğ, S. (1991). *Çağdaş Türk sanatı*. İstanbul: Remzi.

Tataroğlu, E. (2012). 1975-2011 resim/sanat derslerinin değişen adı ve içeriğinin ders saati ölçeğinde değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 408-425. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70356> sayfasından erişilmiştir.

TBMM. (t.y.). 1.-61. *Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri*. https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html sayfasından erişilmiştir.

TCCB. (2015). *Basın açıklaması*. <https://web.archive.org/web/20151117024137/http://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/34161/basin-aciklamasi.html> sayfasından erişilmiştir.

TCCB. (2018a). 66. *Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti 1. toplantı açılış konuşması*. <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/95917/cumhurbaskanligi-kabinesi-birinci-toplantisi-acilis-toreni-nde-yaptiklari-konusma> sayfasından erişilmiştir.

TCCB. (2018b). *Cumhurbaşkanlığı göreve başlama töreni*.
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/94767/cumhurbaskanligi-goreve-baslama-torende-yaptiklari-konusma-sayfasindan-erisilmistir>.

Tebliğler Dergisi. (1947). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 453 (10), 29 Eylül 1947.

Tebliğler Dergisi. (1948a). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 473 (10), 16 Şubat 1948.

Tebliğler Dergisi. (1948b). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 499 (11), 16 Ağustos 1948.

Tebliğler Dergisi. (1949). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 557 (12), 26 Eylül 1949.

Tebliğler Dergisi. (1957). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 976 (20), 07 Ekim 1957.

Tebliğler Dergisi. (1963). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 1264 (26), 15 Temmuz 1963.

Tebliğler Dergisi. (1965). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 1379 (28), 01 Kasım 1965.

Tebliğler Dergisi. (1971). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 1646 (34), 01 Mart 1971.

Tebliğler Dergisi. (1974). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 1788 (37), 06 Mayıs 1974.

Tebliğler Dergisi. (1978). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2003 (41), 16 Ekim 1978.

Tebliğler Dergisi. (1979a). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2021 (42), 19 Şubat 1979.

Tebliğler Dergisi. (1979b). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2040 (42), 03 Eylül 1979.

Tebliğler Dergisi. (1981). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2100 (44), 23 Kasım 1981.

Tebliğler Dergisi. (1982). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2104 (45), 18 Ocak 1982.

Tebliğler Dergisi. (1991). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2333 (54), 18 Mart 1991.

Tebliğler Dergisi. (1995). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2433 (58), 19 Haziran 1995.

Tebliğler Dergisi. (2005a). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2573 (68), Haziran 2005.

Tebliğler Dergisi. (2005b). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2575 (68), Ağustos 2005.

Tebliğler Dergisi. (2009a). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2624 (72), Eylül, 2009.

Tebliğler Dergisi. (2009b). *Millî Eğitim Bakanlığı*, 2626 (72), Kasım, 2009.

Tekeli, İ. (2011). *Türkiye için eğitim yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı.

Teknokrasi. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=POL%C4%B0T%C4%B0KA sayfasından erişilmiştir.

Telli, H. (2004). Neden sanat eğitimi?. *Yeniden İmece*, (4).

<https://ykked.org.tr/index.php/yazi-ve-makale/makaleler/125-neden-sanat-egitimi-hidayet-telli-gazi-universitesi-gazi-egitim-fakultesi-resim-is-bolumu-emekli-ogr-gorevlisi-yeniden-imece-4-sayi-agustos-2004> sayfasından erişilmiştir.

Terzi, T. (2008). *12 Eylül 1980 sonrası sanat-siyaset ilişkisi ve plastik sanatlara etkisi*.

(Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

TRT Avaz. (2019). *12 Eylül 1980*. <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/turkiye/kanli-12-eylul-darbesinin-uzerinden-39-yil-gecti/430724> sayfasından erişilmiştir.

TTK. (1986, Mayıs 12). *Konu: lise ve dengi okullar ile bu okulların bazılarının bünyelerinde bulunan ortaokulların haftalık ders dağıtım çizelgelerinin kabulü*.

(Sayı: 102). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

TTK. (1991a, Ağustos 28). *Konu: ders geçme ve kredi yönetmeliğini uygulayacak olan*

liselere ait dersleri ve haftalık kredi saatlerini gösterir programın kabulü. (Sayı: 131). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

TTK. (1991b, Eylül 16). *Konu: lise haftalık ders çizelgesinin kabulü*. (Sayı: 182). TTKB

Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

TTK. (1991c, Eylül 16). *Konu: ders geçme ve kredi yönetmeliğini uygulayan lise ve dengi*

okulların seçmeli resim ile müzik (I. V. dönem) dersi, öğretim programlarının kabulü. (Sayı: 191). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

TTK. (1998, Mart 10). *Konu: lise resim 1, 2, 3 ile lise, (resim alanı) resim 1, 2 dersi*

öğretim programlarının kabulü. (Sayı: 13). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

- TTK. (2002, Ağustos 09). *Konu: ortaöğretimde eğitim-öğretim süresinin 4 yıla çıkarılması*. (Sayı: 294). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- TTK. (2003, Nisan 25). *Konu: “ortaöğretimde eğitim-öğretim süresinin 4 yıla çıkarılması” kararının alt yapı çalışmalarının tamamlanamaması sebebiyle ertelenmesi*. (Sayı: 15). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- TTK. (2009a, Aralık 31). *Konu: resim dersinin adının Görsel Sanatlar Dersi ve resim alanının adının görsel sanatlar alanı olarak değiştirilmesi*. (Sayı: 337). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- TTK. (2009b, Aralık 31). *Konu: ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) öğretim programı*. (Sayı: 338). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- TTK. (2010, Temmuz 20). *Konu: millî eğitim bakanlığı ortaöğretim kurumları haftalık ders çizelgeleri*. (Sayı: 76). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- TTK. (2013, Mart 28). *Konu: millî eğitim bakanlığı ortaöğretim kurumlarının 10., 11. ve 12. Sınıflarına ait haftalık ders çizelgesi*. (Sayı: 18). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- TTK. (2014, Ocak 27). *Konu: genel lise, anadolu lisesi, hazırlık sınıfı bulunan anadolu lisesi, fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, anadolu öğretmen lisesi, güzel sanatlar lisesi, spor lisesi, imam hatip lisesi ve anadolu imam hatip lisesi haftalık ders çizelgeleri*. (Sayı: 6). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- TTK. (2017a, Mayıs 30). *Konu: millî eğitim bakanlığı ortaöğretim kurumları haftalık ders çizelgeleri*. (Sayı: 53). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

- TTK. (2017b, Temmuz 17). *Konu: ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) öğretim programı.* (Sayı: 82). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- TTK. (2018a, Ocak 19). *Konu: ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) öğretim programı.* (Sayı: 25). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- TTK. (2018b, Şubat 19). *Konu: ortaöğretim kurumları haftalık ders çizelgesi.* (Sayı: 56). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- TTK. (2018c, Eylül 14). *Konu: ortaöğretim kurumları haftalık ders çizelgesi mesleki ve teknik Anadolu liseleri haftalık ders çizelgeleri, ortaöğretim spor lisesi ve güzel sanatlar lisesi haftalık ders çizelgelerine seçmeli müze eğitimi dersinin eklenmesi.* (Sayı: 126). TTKB Arşivi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Tutanak Dergisi. (1950). *TBMM 3'üncü Birleşim*, Dönem: 9, Cilt: 1, Toplantı: Olağan, 29 Mayıs 1950.
- Tutanak Dergisi. (1951). *TBMM 58'inci Birleşim*, Dönem: 11, Cilt: 6, Toplantı: 1, 30 Mart 1951.
- Tutanak Dergisi. (1954). *TBMM 3'üncü İnikat*, Devre: 10, Cilt: 1, İçtima: F., 24 Mayıs 1954.
- Tutanak Dergisi. (1955). *TBMM 14'üncü Birleşim*, Devre: 10, Cilt: 8, İçtima: 2, 14 Aralık 1955.
- Tutanak Dergisi. (1961). *Millet Meclisi 13'üncü Birleşim*, Dönem: 1, Cilt: 1, Toplantı: 1, 27 Kasım 1961.
- Tutanak Dergisi. (1962). *Millet Meclisi 108'inci Birleşim*, Dönem: 1, Cilt: 6, Toplantı: 1, 02 Temmuz 1962.
- Tutanak Dergisi. (1963). *Millet Meclisi 20'nci Birleşim*, Dönem: 1, Cilt: 24, Toplantı: 8, 30 Aralık 1963.

- Tutanak Dergisi. (1965a). *Millet Meclisi 65'inci Birleşim*, Dönem: 1, Cilt: 36, Toplantı: 4, 26 Şubat 1965.
- Tutanak Dergisi. (1965b). *Millet Meclisi 5'inci Birleşim*, Dönem: 2, Cilt: 1, Toplantı: 1, 03 Kasım 1965.
- Tutanak Dergisi. (1969). *Millet Meclisi 4'üncü Birleşim*, Dönem: 3, Cilt: 1, Toplantı: 1, 07 Aralık 1969.
- Tutanak Dergisi. (1970). *Millet Meclisi 53'üncü Birleşim*, Dönem: 3, Cilt: 3, Toplantı: 1, 09 Mart 1970.
- Tutanak Dergisi. (1971a). *Millet Meclisi 80'inci Birleşim*, Dönem: 3, Cilt: 12, Toplantı: 2, 02 Nisan 1971.
- Tutanak Dergisi. (1971b). *Millet Meclisi 16'ncı Birleşim*, Dönem: 3, Cilt: 19, Toplantı: 8, 16 Aralık 1971.
- Tutanak Dergisi. (1972). *Millet Meclisi 94'üncü Birleşim*, Dönem: 3, Cilt: 24, Toplantı: 3, 29 Mayıs 1972.
- Tutanak Dergisi. (1973). *Millet Meclisi 97'nci Birleşim*, Dönem: 3, Cilt: 36, Toplantı: 4, 20 Nisan 1973.
- Tutanak Dergisi. (1974a). *Millet Meclisi 35'inci Birleşim*, Dönem: 4, Cilt: 1, Toplantı: 1, 01 Şubat 1974.
- Tutanak Dergisi. (1974b). *Millet Meclisi 9'uncu Birleşim*, Dönem: 4, Cilt: 7, Toplantı: 2, 24 Kasım 1974.
- Tutanak Dergisi. (1975). *Millet Meclisi 61'inci Birleşim*, Dönem: 4, Cilt: 2, Toplantı: 2, 06 Nisan 1975.
- Tutanak Dergisi. (1977a). *Millet Meclisi 8'inci Birleşim*, Dönem: 5, Cilt: 1, Toplantı: 1, 28 Haziran 1977.

- Tutanak Dergisi. (1977b). *Millet Meclisi 23'üncü Birleşim*, Dönem: 5, Cilt: 1, Toplantı: 1, 27 Temmuz 1977.
- Tutanak Dergisi. (1978). *Millet Meclisi 91'inci Birleşim*, Dönem: 5, Cilt: 2, Toplantı: 1, 12 Ocak 1978.
- Tutanak Dergisi. (1979). *Millet Meclisi 6'ncı Birleşim*, Dönem: 5, Cilt: 13, Toplantı: 3, 19 Kasım 1979.
- Tutanak Dergisi. (1980). *TBMM 4'üncü Birleşim, Millî Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi*, 27 Eylül 1980.
- Tutanak Dergisi. (1983). *TBMM 11'inci Birleşim*, Dönem: 17, Cilt: 1, 19 Aralık 1983.
- Tutanak Dergisi. (1987). *TBMM 3'üncü Birleşim*, Dönem: 18, Cilt: 1, Yasama Yılı: 1, 25 Aralık 1987.
- Tutanak Dergisi. (1989). *TBMM 30'uncu Birleşim*, Dönem: 18, Cilt: 33, Yasama Yılı 3, 10 Kasım 1989.
- Tutanak Dergisi. (1991a). *TBMM 129'uncu Birleşim (Olağanüstü)*, Dönem: 18, Cilt: 61, Yasama Yılı: 4, 30 Haziran 1991.
- Tutanak Dergisi. (1991b). *TBMM 7'nci Birleşim*, Dönem: 19, Cilt: 1, Yasama Yılı: 1, 25 Kasım 1991.
- Tutanak Dergisi. (1993). *TBMM 119'uncu Birleşim*, Dönem: 19, Cilt: 37, Yasama Yılı: 2, 30 Haziran 1993.
- Tutanak Dergisi. (1995a). *TBMM 5'inci Birleşim*, Dönem: 19, Cilt: 94, Yasama Yılı: 5, 10 Ekim 1995.
- Tutanak Dergisi. (1995b). *TBMM 19'uncu Birleşim*, Dönem: 19, Cilt: 95, Yasama Yılı: 5, 31 Ekim 1995.
- Tutanak Dergisi. (1996a). *TBMM 20'nci Birleşim*, Dönem: 20, Cilt: 2, Yasama Yılı: 1, 07 Mart 1996.

Tutanak Dergisi. (1996b). *TBMM 70'inci Birleşim*, Dönem: 20, Cilt: 7, Yasama Yılı: 1, 03 Temmuz 1996.

Tutanak Dergisi. (1997). *TBMM 116'ncı Birleşim*, Dönem: 20, Cilt: 30, Yasama Yılı: 2, 07 Temmuz 1997.

Tutanak Dergisi. (1999a). *TBMM 42'nci Birleşim*, Dönem: 20, Cilt: 69, Yasama Yılı: 4, 12 Ocak 1999.

Tutanak Dergisi. (1999b). *TBMM 11'inci Birleşim*, Dönem: 21, Cilt: 1, Yasama Yılı: 1, 04 Haziran 1999.

Tutanak Dergisi. (2002). *TBMM 3'üncü Birleşim*, Dönem: 22, Cilt: 1, Yasama Yılı: 1, 23 Kasım 2002.

Tutanak Dergisi. (2003). *TBMM 49'uncu Birleşim*, Dönem: 22, Cilt: 8, Yasama Yılı: 1, 18 Mart 2003.

Tutanak Dergisi. (2007). *TBMM 8'inci Birleşim*, Dönem: 23, Cilt: 1, Yasama Yılı: 1, 31 Ağustos 2007.

Tutanak Dergisi. (2011). *TBMM 6'ncı Birleşim*, Dönem: 24, Cilt: 1, Yasama Yılı: 1, 8 Temmuz 2011.

Türk, H. S.(2006). Seçim, seçim sistemleri ve anayasal tercih. *Anayasa Yargısı*, 22(1), 75-113. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/939239> sayfasından erişilmiştir.

Uçan, A. (2002, Ekim). *Türkiye'de çağdaş sanat eğitiminde öğretmen yetiştirme süreci ve başlıca yapılanmalar*. 1. Sanat Eğitimi Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ulusoy, A. (2017). *Aralık 2016 anayasa teklifi neler getiriyor, neler götürüyor?*. www.anayasa.gen.tr/ulusoy-anayasa-degisikligi.pdf adresinden erişilmiştir.

Üçüncü Kalkınma Planı. (1973). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

- Üçüncü Millî Eğitim Şûrası. (1946). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.
- Ünal, B. (2019). Türkiye'nin yeni sisteminde seçim öncesi ittifaklar. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(2), 321-328. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/768834> sayfasından erişilmiştir.
- Varış, F. (1971). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Yazar, T., Aslan, T., & Şener, S. (2014). Sanat eğitimi sorunu olarak ülkemizde ilk ve orta öğretim kurumlarında sanat eğitimine olan ilgisizlik sebepleri. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 593-605. <http://www.dergipark.org.tr/tr/download/article-file/188091> sayfasından erişilmiştir.
- Yedinci Kalkınma Planı. (1996). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Yedinci Millî Eğitim Şûrası. (1962). *Çalışma programı komisyon raporları konuşmalar*. Ankara: MEB.
- Yeşiltaş, E. (2014). Tarihsel araştırma. S.B. Demir (Ed.), *Eğitim araştırmaları nicel, nitel ve karma yaklaşımlar içinde* (s.411-513). Ankara: Eğiten Kitap.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, A. (t.y.). *Türk parlamento tarihi. TBMM – XXII. dönem (2002-2007)*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu.
- Yıldız, A., Yaman, H. & Köstekçi, A. (2017, Mayıs). *Ak Parti dönemi ve 15 Temmuz askeri darbe girişiminin ekonomi politiği*. Uluslararası Darbe Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Yıldız, H., & Çezik, B. (2017). Orta okullarda okutulan seçmeli derslerin verimliliğine ilişkin öğretmen görüşleri. *Millî Eğitim Dergisi*, 46(216), 53-77. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/539022> sayfasından erişilmiştir.

- Yolcu, T. (2018). Türkiye’de demokratikleşmeyi anlamak: demokratikleşme paketleri üzerine bir inceleme. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 111-121. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1021275> sayfasından erişilmiştir.
- YSK. (2002). 3 Kasım 2002 milletvekili genel seçimleri. <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahilgrafik.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- YSK. (2007). 12 Eylül 2010 referandumu. <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2007Referandum/Sonuc/sonucgrafik.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- YSK. (2015a). 7 Haziran 2015 milletvekili genel seçimleri. <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/7Haziran2015/KesinSecimSonuclari/ResmiGazete/A.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- YSK. (2015b). 1 Kasım 2015 milletvekili genel seçimleri. <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1Kasim2015/KesinSecimSonuclari/96-A.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- YSK. (2017). 16 Nisan 2017 anayasa referandumu. <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2017Referandum/2017HO-Ornek134.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- YSK. (2018). 24 Haziran 2018 milletvekili genel seçimleri. <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96C.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- YSK. (2020a). 1923-2011 milletvekili genel seçimleri. <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> sayfasından erişilmiştir.

- YSK. (2020b). *1950-1977 milletvekili genel seçimleri*. <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> sayfasından erişilmiştir.
- YSK. (2020c). *1983-2007 milletvekili genel seçimleri*. <http://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008> sayfasından erişilmiştir.
- YSK. (2020d). *2002-2018 milletvekili genel seçimleri*. <https://ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644> sayfasından erişilmiştir.
- Zabıt Ceridesi. (1923). *TBMM 44'üncü İçtima*, İkinci Devre, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, 30 Ekim 1339 (1923).
- Zabıt Ceridesi. (1924a). *TBMM 13'üncü İnikat*, İkinci Devre, Cilt: 10, İçtima Senesi: 2, 27 Kasım 1340 (1924).
- Zabıt Ceridesi. (1924b). *TBMM 5'inci İçtima*, İkinci Devre, Cilt: 7, İçtima Senesi: 1, 06 Mart 1340 (1924).
- Zabıt Ceridesi. (1925). *TBMM 69'uncu İçtima*, İkinci Devre, Cilt: 15, İçtima Senesi: 2, 04 Mart 1341 (1925).
- Zabıt Ceridesi. (1927). *TBMM 4'üncü İçtima*, Üçüncü Devre, Cilt: 1, İçtima Senesi: 1, 05 Kasım 1927.
- Zabıt Ceridesi. (1930). *TBMM 84'üncü İnikat*, Üçüncü Devre, Cilt: 21, İçtima Senesi: 3, 02 Ekim 1930.
- Zabıt Ceridesi. (1931). *TBMM 2'nci İnikat*, Dördüncü Devre, Cilt: 1, İçtima Senesi: 2, 09 Mart 1931.
- Zabıt Ceridesi. (1935). *TBMM 2'nci İnikat*, Beşinci Devre, Cilt: 1, İçtima: F, 07 Mart 1935.
- Zabıt Ceridesi. (1937). *TBMM 3'üncü İnikat*, Beşinci Devre, Cilt: 20, İçtima: 3, 08 Kasım 1937.

- Zabıt Ceridesi. (1938). *TBMM 5'inci İnikat*, Beşinci Devre, Cilt: 27, İçtima: 4, 16 Kasım 1938.
- Zabıt Ceridesi. (1939a). *TBMM 28'inci İnikat*, Beşinci Devre, Cilt: 29, İçtima: 4, 27 Ocak 1939.
- Zabıt Ceridesi. (1939b). *TBMM 2'nci İnikat*, Altıncı Devre, Cilt: 1, İçtima Fevkalade, 10 Nisan 1939.
- Zabıt Ceridesi. (1942). *TBMM 77'nci İnikat*, Dördüncü Devre, Cilt: 27, İçtima: 3, 05 Ağustos 1942.
- Zabıt Ceridesi. (1943). *TBMM 3'üncü İnikat*, Yedinci Devre, Cilt: 1, İçtima: F, 17 Mart 1943.
- Zabıt Ceridesi. (1946). *TBMM 3'üncü Birleşim*, Sekizinci Dönem, Cilt: 1, Toplantı: 0, 14 Ağustos 1946.
- Zabıt Ceridesi. (1947). *TBMM 85'inci Birleşim*, Sekizinci Dönem, Cilt: 6, Toplantı: 1, 13 Ekim 1947.
- Zabıt Ceridesi. (1948). *TBMM 73'üncü Birleşim*, Sekizinci Dönem, Cilt: 12, Toplantı: 1, 18 Haziran 1948.
- Zabıt Ceridesi. (1949). *TBMM 36'ncı Birleşim*, Sekizinci Dönem, Cilt: 15, Toplantı: 3, 24 Ocak 1949.
- Zabıt Ceridesi. (1957). *TBMM 10'uncu İnikat*, Devre: 11, Cilt: 1, İçtima: 1, 04 Aralık 1957.
- Zabun, B. (2002). *Türkiye'de ortaöğretimde sosyoloji öğretimi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Zürcher, E. J. (2004). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. (Y. Saner, Çev.). İstanbul: İletişim.

EKLER

EK 1. 17.09.1949 Tarihli 912 Sayılı Talim ve Terbiye Dairesi Kararı

Cilt:12

GENELGELER:

TALİM VE TERBİYE

DAİRESİ

Sayı: 912

2588

17/IX/1949

VALİLİKLERE

I — Liselerinizin eğitimi ve öğretim durumunu inceleyen Dördüncü Millî Eğitim Sürmüşi ile öğrenim süresinin dört yılda çıkarılmasını temin etmek, Bakanlık da liselerin dört yılda çıkarılması kararına varmıştır.

II — Liselerinizin yeni durumlarına göre hazırlanan haftalık ders dağılımı cetveli aşağıdadır:

Dersler	Sınıf I	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Fes. Ed.
Türk Dili ve Edebiyatı (1)	5	4	4	2	6
Felsefe (2)	—	—	2	3	5
Tarih	2	2	2	—	2
Coğrafya	2	2	1	—	—
Matematik	5	4	4	6	2
Fizik	—	3	3	3	1
Kimya	3	3	2	—	—
Tabiat Bilgisi (3)	3	2	2	2	—
Yabancı Dil	5	5	5	5	5
Resim, Sanat Tarihi (4)	1	1	1	2	2
Musik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1
Akıcılık	1	1	1	1	1
Yetiştirme kursları ve seminer çalışmaları (5)	3	3	3	6	6
	32	32	32	32	32

(1) Son sınıfın Edebiyat kolunda 2 saat Garp Edebiyatı metinleri gösterilecektir.

(2) Üçüncü sınıfta 2 saat Psikoloji'ye, son sınıfın Fen kolunda 2 saat Sosyoloji'ye, 1 saat Mantık'ı; Edebiyat kolunda 2 saat Sosyoloji'ye, 2 saat Felsefe'ye ve 1 saat Mantık'a tahsis olunacaktır.

(3) Birinci sınıfta Tabiat Bilgisi dersinin 1 saati Sağlık Bilgisine ayrılacaktır.

(4) Son sınıfın Edebiyat ve Fen kollarında haftada 1 saat Sanat Tarihi'ne verilecek ve bu ders Resim öğretmeni tarafından okutulacaktır.

(5) Yetiştirme kurslarından derslerinde geri kalan öğrencileri hazırlamak, seminer saatlerinden de müstah olanlara üzerinde seçecekleri meslekler istiş-

kometinde gelişme imkânları sağlamak üzere faydalanacaktır. Gerek kur, gerek seminer faaliyetleri öğrencilerin ihtiyaç ve alışkanlarına göre gruplar teşkil edilerek yürütülecektir.

III — Öğrencilere Resim, Müzik ve Sanat Tarihi dersleri yerine, ikinci bir yabancı dili yahut da, öğretmeni bulunan yerlerde Latince dersini seçme hakkı tanınmıştır.

IV — Günde 45'er dakikalık 6 ders vardır. Bunlardan dördü öğleden önce, ikisi öğleden sonra yapılır. Öğleden önce ve öğleden sonraki ders saatlerinin kaçta başlayıp, kaçta biteceği, çevrenin özelliklerine, öğrencilerin durumuna ve mevcut şartlarına göre, Okul-Aile Birliğinden bir temsilcinin de mütalâası alınarak okul idarelerine tesbit edilir. Büyük şehirlerde bu husus Millî Eğitim Müdürlüklerinin başkanlığında yapılacak okul müdürleri toplantısında kararlaştırılır.

V — Çarşamba günü öğleden sonra ders yapılmayacaktır. Bu maddeden, öğrencilerin, ihtiyari olarak, ilgi ve isteklerine göre gruplara ayrılmasına imkân verilerek suretiyle, inceleme gezileri, müzik, resim, spor, izcilik, müzamece gibi çalışmaları ve öğrenim kullarının türlü faaliyetleri için faydalanılabılır.

VI — Dört yıllık lise programı bu yıldan itibaren liseye girecek öğrencilerle, lisenin birinci sınıfında kalması olanlara tatbik edilecektir. Bugün lisenin ikinci ve üçüncü sınıflarında bulunanlar öğrenimlerine eski programa göre devam edeceklerdir. Bu sınıflarda kalanlar kendilerine yetmiş olanların şartlarına uyacaklardır.

VII — Lisenin ikinci ve üçüncü sınıflarında dersler eski haftalık cetvele göre dağıtılarak, vakit cetveli ise genelgenin IV. ve V. maddelerinde açıklanmış üzere ayarlanacaktır. Ayrıca öğrencilerin iyi yetiştirmelerini sağlamak ve noksanlarını tamamlamak üzere II. maddenin (5) inci fıkrasında belirtilen 3 ve 6 saatlik yetiştirme kurslarına ve seminer çalışmalarına vakit cetvelinde yer verilecektir.

VIII — Önümüzdeki dört yıldan itibaren, Devlet Orta Okul ve Lise Bitirme sınavlarında ertesi yılda kalan öğrenciler bütünlümeye kaldıkları derslere devam ile mükdesif tutulacaklardır. Aynı dersleri bütünlümeye katanların sayısı bir sınıf teşkiline nispeten olduğu takdirde bu öğrenciler için ayrı bir sınıf açılabilir.

IX — 1949-50 öğretim yılından itibaren lisenin birinci sınıflarında işlenecek ders konuları aşağıda sırasıyla gösterilmiştir. Arkadaşlarımla, yurdaki hususları gör önünde bulundurarak yeni öğrenim yılı çalışmalarına başlamalarını dilerim.

K. Y.

Millî Eğitim Bakanı
Dr. Tahsin Banguoğlu

EK 2. 21.09.1957 Tarihli 215 Sayılı TTK Kararı

Talim ve Terbiye Kurulu Kararı:

Karar s.: 215

ÖZET:

Karar t.: 21-9-1957 Liselerin yeni müfredat programı h.

1957-1958 ders yılı başından itibaren tatbik edilmek üzere, üç yıllık rejime tabi resmî liselerde ilâşik ders tevzi cetveline ve müfredata göre öğretim yapılması uygun görülerek keyfiyetin Vekâlet Yüksek Makamının tasviplerine arzı kararlaştırıldı.

Uygundur.

21-9-1957

Maarif Vekili

Tevfik İleri

LİSE PROGRAMI (*)

Haftalık Ders Cetveli

SINIFLAR

Dersler	I.	II.	III.
		Fen Edb.	Fen Edb.
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4 5	3 6
Psikoloji	—	2 2	— —
Felsefe, Mantık ve Sosyoloji	—	— —	3 6
Tarih	2	2 2	2 3
Sanat Tarihi	—	— 2	— 1
Cografya	2	2 2	1 2
Matematik	5	6 4	8 3
Tabiat Bilgisi	3	2 2	1 —
Fizik	3	3 2	4 2
Kimya	3	3 2	3 1
Yabancı Dil	5	4 5	4 5
Beden Eğitimi	1	1 1	1 1
Millî Savunma	1	1 1	1 1
Seçime tabi dersler	2	2 2	1 1
Toplam	32	32 32	32 32

EK 3. 02.10.1978 Tarihli 17576 Sayılı TTK Kararı

T. C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Tatim ve Terbiye Dairesi
Başkanlığı

Sayı : 17576
Konu : 1978 - 1979 öğretim yılından itibaren uygulanacak ders dağıtım çizelgeleri

ANKARA
2 Ekim 1978

VALİLİKLERE

1978 - 1979 öğretim yılından itibaren ortaöğretim kurumlarında uygulanarak ders dağıtım çizelgeleri ile çizelgelere ilişkin açıklamalardan yeteri kadar ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereği için ilgililere emsallerinizi rica ederim.

Dr. İlhan ÖZDİL
Millî Eğitim Bakanı a.
Müsteşar

Ek :
Not : İvmedilği nedeniyle birer örneği okul müdürlüklerine gönderilmiştir.

LİSE HAFTALIK DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ

DERSLER	XI. Sınıf	X. Sınıf		XI. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4	5	3	6
Psikoloji	—	2	2	—	—
Felsefe, Mantık, Sosyoloji	—	—	—	3	6
Ahlak	1	1	1	1	1
Tarih	2	2	2	3	3
Sanat Tarihi	—	—	2	—	1
Coğrafya	2	2	2	1	2
Matematik	5	5	4	2	2
Tabiat Bilgisi	3	2	2	—	—
Fizik	3	3	2	4	2
Kimya	3	3	2	3	1
Yabancı Dil	4	4	4	4	5
Beden Eğitimi	2	1	1	1	1
Millî Güvenlik	—	1	1	1	1
Turizm ve Sanat Eğ.	2	2	2	2	2
Din Bilgisi (isteğe bağlı)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)
TOPLAM	32(33)	32(33)	32(33)	33(34)	33(34)
Seçmeli dersler	2	2	2	2	2
Rehberlik ve eğitici çalışmalar	3	3	3	3	3

EK 4. 12.05.1986 Tarihli 102 Sayılı TTK Kararı

T. C.
MILLÎ EĞİTİM GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI
Yatım ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı: 102	Konu: Lise ve dengi okullar ile bu okulların bazılarının bünyelerinde bulunan ortaokulların Haftalık ders dağıtım çizelgelerinin kabulü.
Tarihi: 12.5.1986	
Önceki Kararın Sayısı:	
Önceki Kararın Tarihi:	

Kurulumuzun 11.9.1985 tarih ve 173; Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulunun 26.9.1985 tarih ve 19 sayılı kararlarıyla kabul edilen, tek tip Fizik, Kimya ve Biyoloji dersleri öğretim programlarının, 1985-1986 öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulamaya konulması; ayrıca, Kurulumuzun 24.4.1986 tarih ve 99 sayılı kararı ile de 1986-1987 öğretim yılında bütün okullarda Beden Eğitimi ders saatlerinin artırılması sebebiyle lise ve dengi okullarla bu okulların bazılarının bünyelerinde bulunan ortaokulların yeniden düzenlenen haftalık ders dağıtım çizelgelerinin bağlı örneklerine göre kabulü hususunun Bakana arzı kararlaştırıldı.

EK 5. 29.08.1991 Tarihli 131 Sayılı TTK Kararı

**T. C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Tâlim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı**

Sayı: 131	Konu: Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliğini uygulayacak olan liselere ait dersleri ve haftalık kredi-saatlerini gösterir programın kabulü.
Tarihi: 29.8.1991	
Önceki Kararın Sayısı:	
Önceki Kararın Tarihi:	

Ortaöğretim kurumları için düzenlenen "Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği"ni uygulayacak olan liselere ait dersleri ve bu derslerin haftalık kredi-saatlerini gösterir programın 1991-1992 öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulanmak üzere bağlı örneğine göre kabulü hususunun Bakan' a arzı kararlaştırılmıştır.

EK 6. 16.09.1991 Tarihli 182 Sayılı TTK Kararı

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı: 182	Konu: Lise Haftalık Ders Çizelgesi'nin kabulü.
Tarihi: 16. 9. 1991	
Önceki Kararın Sayısı:	
Önceki Kararın Tarihi:	

1. Liseler için yeniden düzenlenen haftalık ders çizelgesinin 1991-1992 öğretim yılından itibaren bütün sınıflarda denenip geliştirilmek üzere bağlı örneğine göre kabulü,

2. Kurulumuzun 30.6.1987 tarih ve 118 sayılı kararı ile kabul edilen "Lise Haftalık Ders Çizelgesi"nin ise yürürlükten kaldırılması, hususlarının Bakan'a arzı kararlaştırıldı.

EK 7. 16.09.1991 Tarihli 191 Sayılı TTK Kararı

**T. C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı**

Sayı: 191	Konu: Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği- ni uygulayan Lise ve Dengi okulların seçmeli Resim ile Müzik (I.V. dönem) dersi, Öğretim programlarının kabulü.
Tarihi: 16.9.1991	
Önceki Kararın Sayısı:	
Önceki Kararın Tarihi:	

Ortaöğretim kurumları için düzenlenen "Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği"ni uygulayan Lise ve Dengi Okulların Seçmeli Resim ile Müzik Dersi (I-V. dönem) Öğretim Programlarının, denenip geliştirilmek ve 1991-1992 Öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere bağlı örneklerine göre kabulü hususunu Bakan'a arzı kararlaştırıldı.

EK 8. 10.03.1998 Tarihli 13 Sayılı TTK Kararı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı : 13	Tarihi : 10.3.1998	KONU : Lise Resim 1,2,3 ile Lise (Resim Alanı) Resim 1,2 Dersi Öğretim Programlarının Kabulü.
Önceki Kararın		
Sayısı :191 5	Tarihi : 16.09.1991 24.01.1997	

Başkanlığımız Program Dairesi bünyesinde kurulan komisyonca hazırlanıp geliştirilen Lise Resim 1,2,3 ile Lise (Resim Alanı) Resim 1,2 Dersi Öğretim Programları Kurulumuzda görüşülmüştür.

Lise Resim 1,2,3 ile Lise (Resim Alanı) Resim 1,2 Dersi Öğretim Programlarının 1998-1999 Öğretim Yılından itibaren uygulanmak üzere ekli örneklerine göre kabulü,

Kurulumuzun 16.09.1991 tarih ve 191 sayılı Kararıyla kabul edilen lise ve dengi okulların Seçmeli Resim 1,2,3,4,5 Öğretim Programları ile 24.01.1997 tarih ve 5 sayılı Kararıyla kabul edilen Lise Resim 1,2,3 ve Lise (Resim Alanı) Resim 3 Dersi Öğretim Programlarının uygulamadan kaldırılması,

kararlaştırıldı.

EK 9. 09.08.2002 Tarihli 294 Sayılı TTK Kararı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı : 294	Tarih: 09.08.2002	KONU: Orta Öğretimde Eğitim-Öğretim Süresinin 4 Yıla Çıkarılması
Önceki Kararın		
Sayı :	Tarih :	

Bakanlığımızca; Anayasa, ilgili yasalar, Hükümet Programı, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Millî Eğitim Şûralarında alınan kararlar ile eğitim plân ve programları doğrultusunda Türkiye'nin 2023 yılı eğitim hedefleri de dikkate alınarak, eğitim sistemimizin etkililiğinin ve verimliliğinin artırılması ve daha nitelikli duruma getirilmesi çalışmaları yapılmaktadır.

Bu nedenle, orta öğretimin yeniden yapılandırılması ve 4 yıl süreli lise uygulamasına geçilmesi konusunda başlatılan çalışmalar, Bakanlığımızın ilgili birimlerince, koordineli bir biçimde sürdürülecektir.

Buna göre;

1. Orta öğretim kurumlarında eğitim ve öğretim süresinin 2003 – 2004 Öğretim Yılından itibaren 9. sınıfları başlamak üzere, kademeli olarak, 4 yıla çıkarılması,
2. Orta öğretim kurumlarındaki haftalık ders çizelgelerinin yeniden düzenlenerek öğrencilerin ders türü ve yükünün azaltılması,
3. Belirlenecek ders çizelgeleri ve öğretim programlarına göre ilköğretimden orta öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi,
4. Lise programı uygulayan okullardaki 6 alanın "fen bilimleri" ve "sosyal bilimler" olmak üzere 2 alan esas alınarak düzenlenmesi ,
5. Genel ve mesleki orta öğretim; 9. sınıf genel kültür dersleri ortak olacak biçimde düzenlenerek öğrencilerin, programlar arası yatay ve dikey geçişlerine olanak sağlanması.
6. Orta öğretim kurumlarından mezun olanlara, istedikleri takdirde diğer alanlarda telâfi eğitimi olanağı sağlanması,
7. Orta öğretim kurumlarında en az bir yabancı dilde öğretim düzeyine uygun sözlü ve yazılı iletişim kurabilen bireyler yetiştirilmesi; bu amaçla yabancı dil derslerinin hazırlık sınıfı öğretim programını da içine alacak biçimde 9. sınıflardan başlayarak 4 yıllık bütünlük içinde yeniden düzenlenmesi, 2. yabancı dilin de zorunlu ders olarak öğretim programlarına konulması,
8. Orta öğretim kurumlarında eğitim-öğretim süresinin 4 yıla çıkarılması ile ortaya çıkacak öğretmen, derslik, araç-gereç, hizmet içi eğitim gibi gereksinimlerin ilgili birimlerce, zamanında karşılanması için gerekli önlemlerin alınması
9. Anadolu lisesi öğretim programlarının uygulandığı resmî ve özel okullarda Matematik ve Fen derslerinin Türkçe okutulması; ancak okulların eğitim ortamları ve veli istekleri dikkate alınarak bu derslerin öğretiminin yabancı dille de okutulabilmesi,

10. Diğer bakanlık, kurum ve kuruluşlarca açılan orta öğretim kurumlarında da belirtilen ilkeler doğrultusunda gerekli düzenlemelerin yapılması,

kararılaştırıldı.

EK 10. 14.07.2005 Tarihli 193 Sayılı TTK Kararı

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI

Karar Sayısı : 193

Karar Tarihi : 14/07/2005

Konu : Millî Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi

Kurulumuzun 07/06/2005 tarih ve 184 sayılı Kararı gereğince, ilgili Genel Müdürlüklerce hazırlanarak Kurulumuzda görüşülen; Lise, Anadolu Lisesi, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Spor Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Meslek Lisesi, Anadolu Meslek Lisesi, Teknik Lise, Anadolu Teknik Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi ve Anadolu Sağlık Meslek Lisesi haftalık ders çizelgelerinin 2005-2006 Öğretim Yılından itibaren 9. sınıftan başlamak ve kademeli olarak uygulanmak üzere ekli örneklerine göre kabulü,

Söz konusu liselere ait uygulanmakta olan haftalık ders çizelgelerinin 2005-2006 Öğretim Yılından itibaren kademeli olarak uygulamadan kaldırılması, kararlaştırıldı.

Doç.Dr.Hüseyin ÇELİK
Millî Eğitim Bakanı

Prof. Dr. Ziya SELÇUK
Kurul Başkanı

Nazım İrfan TANRIKULU

Üye

Doç.Dr. Emin KARİP

Üye

Necati CANBEK

Üye

Mehmet Latif ÇİÇEK

Üye

Dr. Muammer YILDIZ

Üye

Dr.Veli KILIÇ

Üye

Ahmet Ergun BEDÜK

Üye

Zübeyir YILMAZ

Üye

Sevinç ATABAY

Üye

Halil AŞICI

Üye

Ömer ÖZCAN

Üye

Celal KURU

Üye

İbrahim BÜKEL

Üye

Hüseyin Alp BOYDAK

Üye

Merdan TUFAN

Üye

EK 11. 11.09.2009 Tarihli 151 Sayılı TTK Kararı

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI

Karar Sayısı : 151

Karar Tarihi : 11/09/2009

**Konu : Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları
Haftalık Ders Çizelgeleri**

İlgili Genel Müdürlükler ve Daire Başkanlığınca hazırlanarak Kurulumuzda görüşülen; **Genel Lise, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Hazırlık Sınıfı Bulunun Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Yabancı Uyruklu Öğrenciler İçin Açılan İmam Hatip Lisesi, Meslek Lisesi, Anadolu Meslek Lisesi, Teknik Lise, Anadolu Teknik Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi ve Anadolu Sağlık Meslek Lisesi** haftalık ders çizelgelerinin 2009–2010 Öğretim Yılından itibaren uygulanmak üzere ekli örneklerine göre kabulü,

Söz konusu liselere ait uygulanmakta olan haftalık ders çizelgelerinin 2009-2010 Öğretim Yılından itibaren uygulamadan kaldırılması

kararlaştırıldı.

Nimet ÇUBUKÇU
Millî Eğitim Bakanı

Merdan TUFAN
Kurul Başkan V.

Dr. Veli KILIÇ
Üye

Ahmet SÖNMEZ
Üye

İbrahim BÜKEL
Üye

Dr. Vahap ÖZPOLAT
Üye

Ömer ÖZCAN
Üye

Ahmet Ergun BEDÜK
Üye

Dr. Muammer YILDIZ
Üye

Dr. Hacı Mustafa AÇIKÖZ
Üye

Fusun KÖKSAL
Üye

Zübeyir YILMAZ
Üye

Halil AŞICI
Üye

EK 12. 31.12.2009 Tarihli 337 Sayılı TTK Kararı

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı**

SAYI:337	TARİH: 31.12.2009	KONU: Resim Dersi'nin Adının Görsel Sanatlar Dersi ve Resim Alanı'nın adının Görsel Sanatlar Alanı Olarak Değiştirilmesi
ÖNCEKİ KARARIN		
SAYI:151	TARİH: 11.09.2009	

Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 18.12.2009/10973; 26.12.2009/11225 tarih ve sayılı teklif yazıları üzerine, 11.09.2009 tarih ve 151 sayılı Kararıyla kabul edilen Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgelerinde yer alan "Resim Dersi'nin" adının "Görsel Sanatlar Dersi" ve "Resim Alanı'nın" adının "Görsel Sanatlar Alanı" olarak değiştirilmesi kararlaştırıldı.

EK 13. 31.12.2009 Tarihli 338 Sayılı TTK Kararı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Tatim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

SAYI: 338	TARİH: 31.12.2009	KONU: Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı
ÖNCEKİ KARARIN		
SAYI:13	TARİH: 10.03.1998	

Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 03.11.2009/9653; 18.12.2009/10973 tarih ve sayılı teklif yazıları üzerine Kurulunuzda görüşülen "**Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı**"nın 2010-2011 Öğretim Yılından itibaren uygulanmak üzere ekli örneğine göre kabulü,

Söz konusu programa göre;

1. Derslerde ders kitabı kullanılmaması,

2. Sadece öğretmenlerin kullanması amacıyla ilgili Genel Müdürlükçe program uygulama kılavuzu hazırlanması,

Kurulunuzun 10.03.1998 tarih ve 13 sayılı Kararı ile kabul edilen "Lise Resim 1, 2, 3 ile Lise (Resim Alanı) Resim 1, 2 Dersi Öğretim Programları"nın 2010-2011 Öğretim Yılından itibaren uygulamadan kaldırılması kararlaştırıldı.

EK 14. 20.07.2010 Tarihli 76 Sayılı TTK Kararı

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI

Karar Sayısı : 76

Karar Tarihi : 20/07/2010

Konu : Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları
Haftalık Ders Çizelgeleri

İlgili Genel Müdürlükler ve Daire Başkanlığınca hazırlanarak Kurulumuzda görüşülen; **Genel Lise, Anadolu Lisesi, Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Hazırlığı Bulunan İmam Hatip Lisesi, Meslek Lisesi, Anadolu Meslek Lisesi, Teknik Lise, Anadolu Teknik Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi ve Anadolu Sağlık Meslek Lisesi** haftalık ders çizelgelerinin, 2010–2011 Öğretim Yılından itibaren 9 ve 10. sınıflardan başlamak ve kademeli olarak uygulanmak üzere ekli örneklerine göre kabulü,

Kurulumuzun 11/09/2009 tarih ve 151 sayılı kararıyla kabul edilerek söz konusu liselerde uygulanmakta olan haftalık ders çizelgelerinin, 2010–2011 Öğretim Yılından itibaren 9 ve 10. sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak uygulamadan kaldırılması

kararlaştırıldı.

Nimet ÇUBUKÇU
Millî Eğitim Bakanı

Merdan TUFAN
Kurul Başkan V.

Ömer ÖZCAN
Üye

Füsun KÖKSAL
Üye

Ahmet SÖNMEZ
Üye

Ahmet Ergun BEDÜK
Üye

Zübeyir YILMAZ
Üye

İbrahim BÜKEL
Üye

Halil AŞICI
Üye

Dr. Vahap ÖZPOLAT
Üye

Dr. Hacı Mustafa AÇIKÖZ
Üye

Sami ZEYBEK
Üye

Emine DUMAN
Üye

Nihal COŞKUN
Üye

İrfan COŞKUN
Üye

Abdülkadir YILMAZ
Üye

EK 15. 28.03.2013 Tarihli 18 Sayılı TTK Kararı

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI

Karar Sayısı : 18 Karar Tarihi : 28.03.2013
Konu : Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumlarının
10, 11 ve 12. Sınıflarına Ait Haftalık Ders Çizelgeleri

Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 26/02/2013 tarihli ve 21658195/121.01/135650 sayılı; Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün 27/02/2013 tarihli ve 45123216/121/140744 sayılı; Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünün 27/02/2013 tarihli ve 59917357/101.03/139245 sayılı teklif yazıları üzerine Kurulumuzda görüşülen;

1. Genel Lise, Anadolu Lisesi, Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesinin 10, 11 ve 12. sınıflarına ait haftalık ders çizelgelerinin, 2013-2014 Öğretim Yılından itibaren 10'uncu sınıflardan başlamak ve kademeli olarak uygulanmak üzere ekli örneklerine göre kabulü,

Kurulumuzun 20/07/2010 tarihli ve 76 sayılı kararı ile kabul edilen söz konusu okullara ait haftalık ders çizelgelerinin, 9 ve 10'uncu sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak uygulamadan kaldırılması,

2. Teknik Lise, Anadolu Teknik Lisesi, Meslek Lisesi, Anadolu Meslek Lisesi ve Anadolu Sağlık Meslek Lisesi 10, 11 ve 12. sınıf haftalık ders çizelgelerinde, 2013-2014 Öğretim Yılından itibaren 10'uncu sınıftan başlamak ve kademeli olarak uygulanmak üzere ekteki açıklamalar doğrultusunda değişiklik yapılması kararlaştırıldı.

Nabi AVCI
Millî Eğitim Bakanı

Prof. Dr. Emin KARİP
Kurul Başkanı

Dr. Hüseyin ŞİRİN
Üye

Prof. Dr. Mehmet BAYYIĞIT
Üye

Doç. Dr. Hatice DURAN
YILDIZ
Üye

Abdülkadir YILMAZ
Üye

Prof. Dr. Cengiz ALACACI
Üye

İbrahim BÜKEL
Üye

Dr. İbrahim
DEMİRCİ
Üye

Doç. Dr. Güray KIRPIK
Üye

EK 16. 27.01.2014 Tarihli 6 Sayılı TTK Kararı

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı**

SAYI : 6	TARİH : 27.01.2014	KONU: Genel Lise, Anadolu Lisesi, Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi, Spor Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgeleri
ÖNCEKİ KARARIN		
SAYI : 18 76	TARİH : 28.03.2013 20.07.2010	

Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 23/01/2014 - 21658195/121.01/325470 ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün 23/01/2014 - 45123216/121/320773 tarihli ve sayılı yazıları üzerine Kurulumuzda görüşülen **Genel Lise, Anadolu Lisesi, Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi, Spor Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgelerinin**, 2014-2015 Öğretim Yılından itibaren hazırlık, 9 ve 10'uncu sınıflardan başlamak ve kademeli olarak uygulanmak üzere ekli örneklerine göre kabulü,

Kurulumuzun 20/07/2010 - 76 ; 28/03/2013 - 18 tarihli ve sayılı kararları ile kabul edilen söz konusu okullara ait haftalık ders çizelgelerinin, 2014-2015 Öğretim Yılından itibaren hazırlık, 9 ve 10'uncu sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak uygulamadan kaldırılması kararlaştırıldı.

EK 17. 02.05.2017 Tarihli 27 Sayılı TTK Kararı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı	27	Konu: Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı
Tarih	02/05/2017	
Kurulda Gör. Tarihi	17/03/2017	
Önceki Kararın Tarih ve Sayısı	31/12/2009 - 338	

Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 31/10/2016 tarihli ve 21658195-101.02-E.12187640 sayılı yazısı üzerine Kurulumuzda görüşülen **Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programının** 2017-2018 eğitim ve öğretim yılından itibaren 9. sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak ekli örneğine göre uygulanması,

Söz konusu öğretim programına göre ilgili Genel Müdürlük tarafından eğitim aracının hazırlanması,

Kurulumuzun 31/12/2009 tarihli ve 338 sayılı kararıyla kabul edilen Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programının 2017-2018 eğitim ve öğretim yılından itibaren 9. sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak uygulamadan kaldırılması

hususunu uygun görüşle arz ederiz.

EK 18. 30.05.2017 Tarihli 53 Sayılı TTK Kararı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı	53	Konu: Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi
Tarih	30/05/2017	
Kurulda Gör. Tarihi	26/04/2017	
Önceki Kararın Tarih ve Sayısı	29/06/2016-49	
	29/06/2016-47	
	29/06/2016-45	
	29/06/2016-43	
	29/06/2016-41	
	01/07/2014-63	
	27/01/2014-6	
	20/07/2010-76	

Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 30/03/2017 tarihli ve 4283879 sayılı; Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün 21/04/2017-5596336 ve 10/04/2017-4894985 tarihli ve sayılı; Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünün 17/04/2017-5232949 ve 06/04/2017-4732114 tarihli ve sayılı yazıları üzerine Kurulumuzda görüşülen Anadolu Lisesi, Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi, Spor Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi ile Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Haftalık Ders Çizelgesinin, 2017-2018 eğitim ve öğretim yılından itibaren hazırlık ve 9. sınıflardan başlamak ve kademeli olarak uygulanmak üzere ekli örneklerine göre kabulü,

Kurulumuzun 27/01/2014 tarihli ve 6 sayılı kararıyla kabul edilen Genel Lise, Anadolu Lisesi, Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi, Spor Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgelerinin, 2017-2018 eğitim ve öğretim yılından itibaren hazırlık ve 9. sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak uygulamadan kaldırılması hususunu uygun görüşle arz ederiz.

EK 19. 17.07.2017 Tarihli 82 Sayılı TTK Kararı

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı**

Sayı	82	Konu: Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı
Tarih	17/07/2017	
Kurulda Gör. Tarihi	05/07/2017	
Önceki Kararın Tarih ve Sayısı	31/12/2009-338	

Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 31/10/2016 tarihli ve 21658195-101.02-E.12187640 sayılı yazısı üzerine Kurulumuzda görüşülen **Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programının** 2017-2018 eğitim ve öğretim yılından itibaren 9. sınıflarda; 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde ekli örneğine göre uygulanması,

Söz konusu öğretim programına göre ilgili Genel Müdürlük tarafından eğitim aracının hazırlanması,

Kurulumuzun 31/12/2009 tarihli ve 338 sayılı kararıyla kabul edilen Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programının 2017-2018 eğitim ve öğretim yılından itibaren 9. sınıflarda; 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde uygulamadan kaldırılması

hususunu uygun görüşle arz ederiz.

EK 20. 19.01.2018 Tarihli 25 Sayılı TTK Kararı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı	25	Konu: Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı.
Tarih	19/01/2018	
Kurulda Gör. Tarihi	13/01/2018	
Önceki Kararın Tarih ve Sayısı	17/07/2017-82 31/12/2009- 338	

652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 28. maddesinin 6. fıkrasının (a) bendi hükmü gereğince Başkanlığımızda oluşturulan komisyon tarafından izleme ve değerlendirme çalışmaları doğrultusunda güncellenen **Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı**'nın 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde ekli örneğine göre uygulanması,

İlgili Genel Müdürlük tarafından elektronik ortamda yayınlanmak üzere öğretmen kılavuz kitabı hazırlanması,

Kurulumuzun 17/07/2017 tarihli ve 82 sayılı kararıyla kabul edilen Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı ile 31/12/2009 tarihli ve 338 sayılı kararıyla kabul edilen Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı'nın 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde uygulamadan kaldırılması

hususunu uygun görüşle arz ederiz.

EK 21. 19.02.2018 Tarihli 56 Sayılı TTK Kararı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı	56	Konu: Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi
Tarih	19/02/2018	
Kurulda Gör. Tarihi	13/02/2018	
Önceki Kararın Tarih ve Sayısı	30/05/2017-53 01/07/2014-63 27/01/2014-6	

Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 22/01/2018-21658195-121.01-E.1605747 ve 05/02/2018-21658195-121.01-E.2330561 tarihli ve sayılı; Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün 01/02/2018-45123216-121.01-E.2245067, 13/02/2018-45123216-121.01-E.3002605 ve 13/02/2018-45123216-121.01-E.3025891 tarihli ve sayılı; Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünün 01/02/2018 tarihli ve 59917357-121.01-E.2236682 sayılı yazıları üzerine Kurulumuzda görüşülen **Anadolu Lisesi, Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi ile Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi'nin**, 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde ekli örneğine göre uygulanması,

Kurulumuzun 30/05/2017 tarihli ve 53 sayılı kararıyla kabul edilen Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi (Güzel Sanatlar Lisesi ve Spor Lisesi Haftalık Ders Çizelgeleri hariç) ile 27/01/2014 tarihli ve 6 sayılı kararıyla kabul edilen Genel Lise, Anadolu Lisesi, Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesinin 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde uygulamadan kaldırılması

hususunu uygun görüşle arz ederiz.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...